

ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ

Η ΛΑΙΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΑΝΤΙΝΙΣΤΑΣ

μιλά ο Μπαγιάρντο Άρσε

ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ

ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ
η λαϊκή επανάσταση
των σαντινίστας

Ο Μπαγιάρντο Άρσε
μιλά στη Δέσποινα Μάρκου

Εξώφυλλο: Εύα Μελά

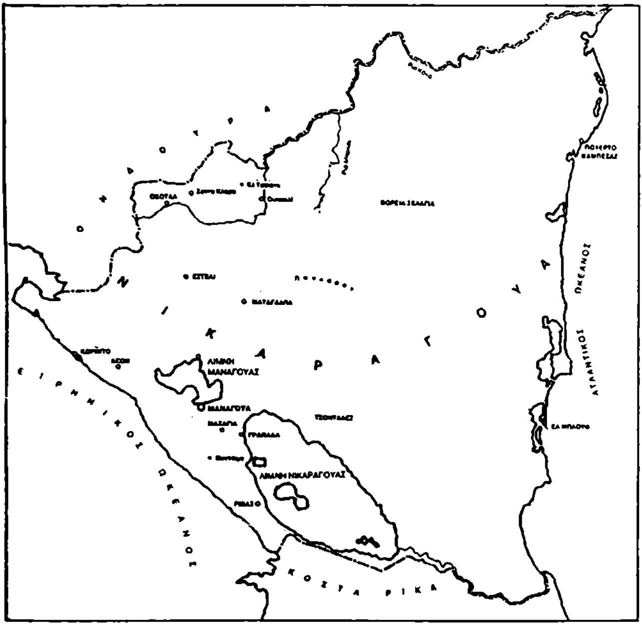
ISBN: 960-224-140-3

Σόλωνος 130, 10681 Αθήνα
Τηλ. 3620 835 – 3640 713

ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ
η λαϊκή επανάσταση των σαντινίστας

Ο Μπαγιάρντο Άρσε
μιλά στη Δέσποινα Μάρκου

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ»
ΑΘΗΝΑ 1989

Ο Ν Δ Ο Υ Ρ Α
Ν Ι Κ Α Ρ Α Γ Ο Υ Α
ΛΙΜΝΗ ΜΑΝΑΓΟΥΑΣ
ΛΙΜΝΗ ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑΣ
Ε Ι Ρ Η Ν Ι Κ Ο Σ Ω Κ Ε Α Ν Ο Σ
ΑΤΛΑΝΤΙΚΟΣ ΩΚΕΑΝΟΣ
Κ Ο Σ Τ Α Ρ Ι Κ Α

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Με τη νίκη των σαντινίστας στις 19 του Ιούλη 1979, η Νικαράγουα, μια χώρα μέχρι εκείνη τη στιγμή σχεδόν εντελώς άγνωστη για την πλειοψηφία των Ευρωπαίων – 128.875 τετρ. χλμ. και ούτε καν 3 εκατομμυρίων κατοίκων – πέρασε στην επικαιρότητα. Και έμεινε μέχρι σήμερα, χάρη στις ΗΠΑ και τις επιθέσεις τους που φρόντισαν γι' αυτό.

Είκοσι χρόνια σχεδόν κράτησε ο εθνικοαπελευθερωτικός αγώνας του Σαντινιστικού Μετώπου, και ο απολογισμός του δείχνει τις διαστάσεις που είχε αυτός ο αγώνας: 50 χιλιάδες νεκροί, 100 χιλιάδες τραυματίες, 45 χιλιάδες ορφανά. Κι ένα εξωτερικό χρέος που φτάνει τα 1,64 δισεκατομμύρια δολάρια. Ο Σομόζα, ένας από τους πιο στυγνούς δικτάτορες της Λατινικής Αμερικής, φεύγει από τη χώρα, παίρνοντας μαζί του και τα τελευταία συναλλαγματικά αποθέματα της Νικαράγουας.

Για τους συνεχιστές του έπους του Σαντίνο, που τέσσερις δεκαετίες πριν είχε αναγκάσει τις ΗΠΑ να αποσύρουν τις δυνάμεις τους από τη Νικαράγουα, αρχίζουν τα προβλήματα της ανοικοδόμησης. Η οικονομία είναι καταστραμμένη από τον εικοσάχρονο πόλεμο, το σεισμό του 1972 και την απληστία της ξεπουλημένης στο αμερικάνικο κεφάλαιο άρχουσας τάξης. Αρχικά, οι ΗΠΑ μοιάζουν να κρατάνε στάση αναμονής: δεν αντιμάχονται ανοιχτά τη σαντινιστική κυβέρνηση, προσπαθούν να την αλώσουν από τα μέσα. Η νέα κυβέρνηση χτίζει νοσοκομεία, σχολεία, παιδικούς σταθμούς. Οικοδομεί τη νέα κοινωνία. Διεξάγει με επιτυχία την εκστρατεία κατά του αναλφαβητισμού, που 8 μόλις μήνες μετά την επικράτηση της Επανάστασης μειώνεται από 65% σε 12%. Σήμερα, πάνω από 1 εκατομμύριο παιδιά και ενήλικες (το 1/3 του πληθυσμού) είναι εγγεγραμμένοι στα διάφορα εκπαιδευτικά ιδρύματα. Μοιράζει γη στους αγρότες. Εθνικοποιεί καίριους τομείς της οικονομίας.

Ο λαός οργανώνεται και συμμετέχει στην Επανάσταση μέσα από τις συνδικαλιστικές και μαζικές οργανώσεις του.

Αναλαμβάνει ο ίδιος την υπεράσπιση των κατακτήσεών του. Η ηγεσία του Σαντινιστικού Μετώπου, μέσα από μια σειρά μηχανισμούς, συσπειρώνει γύρω του τις οργανωμένες λαϊκές μάζες.

Το 1981 σημαδεύεται από την άνοδο στην εξουσία του Ρίγκαν στις ΗΠΑ. Για τη Νικαράγουα αυτό σημαίνει μια άγρια επίθεση σ' όλα τα μέτωπα: Οι ΗΠΑ επιβάλλουν οικονομικό αποκλεισμό, παγώνουν τις πιστώσεις διεθνών οργανισμών, προσπαθούν να την απομονώσουν διπλωματικά, βομβαρδίζουν αεροδρόμια και ναρκοθετούν λιμάνια της. Εκπαιδεύουν και εξοπλίζουν την πρώην Εθνοφρουρά του Σομόζα, συγκροτούν και χρηματοδοτούν πλουσιοπάροχα μισθοφορικές ομάδες, επιβάλλουν έναν ακήρυχτο πόλεμο φθοράς, με έναν και μοναδικό στόχο: την ανατροπή της κυβέρνησης των σαντινίστας.

Οι αντεπαναστάτες χτυπάνε κυρίως παραγωγικούς στόχους: αγροτικούς συνεταιρισμούς, κρατικές μονάδες παραγωγής, αλλά και σχολεία, παιδικούς σταθμούς, κέντρα υγείας. Έτσι, οι σαντινίστας υποχρεώνονται να καταναλώνουν πάνω από το 50% του κρατικού προϋπολογισμού στην άμυνα, ενώ το 24% πηγαίνει στην υγεία και την παιδεία και μόλις ένα 14% περίπου στην οικονομία. Το ΑΕΠ δεν ξεπερνάει τα 2,5 δισεκατομμύρια δολάρια.

Οι ΗΠΑ δεν επαναλαμβάνουν προηγούμενα λάθη τους. Αντί να δώσουν την εντολή σ' όσους διαφωνούσαν να εγκαταλείψουν τη Νικαράγουα, πράγμα που είχαν κάνει στο παρελθόν, αφήνουν μέσα στη χώρα μια δυνατή αστική αντιπολίτευση που την τροφοδοτούν με όλους τους τρόπους. Παράλληλα, το Σαντινιστικό Μέτωπο χτυπιέται και από «αριστερά»: από το Σοσιαλιστικό Κόμμα Νικαράγουας που δημιουργήθηκε το 1944 σαν κόμμα μαρξιστικό - λενινιστικό, και από τότε γνώρισε μια σειρά διασπάσεις – ένα τμήμα του προσχώρησε το 1979 στο Σαντινιστικό Μέτωπο – και από το Κομμουνιστικό Κόμμα της Νικαράγουας, που προήλθε το 1970 από διάσπαση του Σοσιαλιστικού Κόμματος.

Παρ' όλη την εξαιρετικά δύσκολη κατάσταση, οι σαντινίστας δεν διστάζουν να πάρουν μια σειρά τολμηρά μέτρα. Ενώ μεταξύ 1983 και αρχές 1985 οι επιθέσεις των αντεπαναστατών φτάνουν στο αποκορύφωμά τους, η κυβέρνηση της Νικαράγουας προκηρύσσει εκλογές. Είναι η εποχή που το Αμερικανικό Κογκρέσο εγκρίνει επίσημα τα πρώτα εκατομμύρια για την αντεπανάσταση. Η εποχή που 15 χιλιάδες ινδιάνοι Μισκίτος

καταφεύγουν στην Ονδούρα, παραπλανημένοι από την αντεπανάσταση και απογοητευμένοι από κάποια λάθη των σαντινίστας. Το Μέτωπο κερδίζει με εκλογές, που δεν αμφισβητήθηκαν από κανέναν, το 67%, και το 1985 οι μισθοφόροι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τις βάσεις τους μέσα στη Νικαράγουα και να εγκατασταθούν στην Ονδούρα. Οι δυνάμεις τους από 13 χιλιάδες άντρες το πρώτο μισό του 1984, μειώνονται το 1986 σε 5 χιλιάδες, ενώ 12 χιλιάδες Μισκίτος γυρίζουν στη Νικαράγουα και εντάσσονται στην κοινωνική ζωή.

Ωστόσο, ενώ στο πολιτικοδιπλωματικό πεδίο η κυβέρνηση των σαντινίστας κατακτά όλο και περισσότερο έδαφος, στον τομέα της οικονομίας η κατάσταση γίνεται όλο και πιο δύσκολη. Από το 1985 και πέρα, η οικονομία της Νικαράγουας από οικονομία εθνικής ανοικοδόμησης μεταβάλλεται σε οικονομία επιβίωσης: Ο στόχος τώρα πια είναι να εξασφαλιστούν με κάθε τρόπο οι αναγκαίοι πόροι για την άμυνα, να επανεξεταστούν οι επενδύσεις σε βάρος των προγραμμάτων υγείας, παιδείας και κατασκευών και υπέρ της άμυνας και της παραγωγής βασικών ειδών διατροφής.

Παρ' όλες τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει η χώρα, οι σαντινίστας προχωράνε στη θεσμοποίηση της Επανάστασης: Το 1985 ψηφίζεται ο νόμος της Αυτονομίας της Ακτής του Ατλαντικού και τερματίζεται οριστικά η εξέγερση των Μισκίτος, ενώ στα τέλη της χρονιάς η χώρα αποκτάει Σύνταγμα που ψηφίζεται ύστερα από πλατιά συζήτηση με όλον το λαό και τα πολιτικά κόμματα.

Όλο αυτό το διάστημα, οι σαντινίστας δεν έπαυαν από τη μια μεριά να τσακίζουν κάθε απόπειρα των μισθοφόρων κόντρας, κι από την άλλη να προσπαθούν να πετύχουν την ειρήνη στην περιοχή και στη χώρα τους, με τη βοήθεια κυρίως λατινοαμερικάνικων χωρών, μέσα από την Ομάδα της Κονταδόρα και την Ομάδα Υποστήριξης στην Κονταδόρα. Οι προσπάθειες αυτές άρχισαν να παίρνουν κάποια πιο συγκεκριμένη μορφή με την υπογραφή της συμφωνίας Εσκιπούλας ΙΙ, ανάμεσα στους αρχηγούς των 5 χωρών της Κεντρικής Αμερικής στις 5 του Αυγούστου 1987. Το Μάρτη του 1988, στη νικαραγουανή πόλη Σαποά, αρχίζουν οι απευθείας συνομιλίες της κυβέρνησης των σαντινίστας και της ένοπλης αντεπανάστασης για τον οριστικό τερματισμό του πολέμου.

Οι συνομιλίες αυτές ήταν το αποτέλεσμα της κατάστασης

που είχε δημιουργηθεί. Από τη μια, η σαντινιστική κυβέρνηση χρειάζεται επιτακτικά την ειρήνη για να οικοδομήσει τη νέα Νικαράγουα, να ξεπεράσει την υπανάπτυξη. Από την άλλη, οι αντεπαναστάτες είχαν φτάσει σε αδιέξοδο: είχαν υποστεί συντριπτικά χτυπήματα από τον Λαϊκό Σαντινιστικό Στρατό, ενώ στο Κογκρέσο των ΗΠΑ είχε σπάσει η γνωστή ομοφωνία δημοκρατικών και ρεπουμπλικάνων γύρω από τη συνέχιση της στρατιωτικής βοήθειας στους κόντρας.

Αυτός ο 10χρονος αγώνας της Σαντινιστικής Επανάστασης για την επίτευξη της ειρήνης και την ανοικοδόμηση της χώρας έκανε να φουντώσει στις ΗΠΑ και τη Δυτική Ευρώπη το κίνημα αλληλεγγύης με τη Νικαράγουα που είχε ξεκινήσει ήδη από την εποχή του αντάρτικου αγώνα. Εξαίρεση δεν αποτέλεσε ούτε η Ελλάδα.

Στις αρχές Οκτώβρη 1988 ξεκινήσαμε με μια ομάδα εθελοντών οικοδόμων να δουλέψουμε για τέταρτη συνεχή χρονιά στη Νικαράγουα με την Ελληνική Επιτροπή Διεθνούς Δημοκρατικής Αλληλεγγύης. Αλλά αυτή τη φορά και μ' έναν πρόσθετο στόχο: Με τη βοήθεια ενός από τους εννιά ηγέτες της Σαντινιστικής Επανάστασης – που είναι και οι πιο κατάλληλοι για κάτι τέτοιο – να μεταφέρουμε την πείρα τους και στη δική μας χώρα και κύρια στη νεολαία της. Πράγμα που έγινε στις 5 του Δεκέμβρη και μάλιστα με τον Μπαγιάρντο Άρσε, Κομαντάντε της Επανάστασης, αναπληρωτή συντονιστή της Εκτελεστικής Επιτροπής της Εθνικής Διοίκησης του Σαντινιστικού Μετώπου Εθνικής Απελευθέρωσης, που και την Ελλάδα έχει επισκεφτεί, αλλά και με έλληνες εθελοντές της ΕΕΔΔΑ στη Νικαράγουα έχει συναντηθεί.

Λόγω του όγκου των ερωτήσεων και του φόρτου δουλειάς της επαναστατικής ηγεσίας της Νικαράγουας, η συνέντευξη αυτή έμεινε αυτό που ήταν από την αρχή: συνέντευξη και όχι συζήτηση. Ο περιορισμένος χρόνος που υπήρχε δεν άφηνε περιθώρια για διακοπές και πρόσθετες ερωτήσεις, αφού, άλλωστε, η συνάντηση ξεκίνησε με την υπόσχεση να μειωθούν ή τουλάχιστον να συντμηθούν οι 56 αρχικές ερωτήσεις. Βέβαια, κάποιο ρόλο έπαιξε στην αρχή και το σχετικό «δέος» που νιώθει κανείς όταν βρίσκεται πρόσωπο με πρόσωπο με τους ανθρώπους που καθοδηγούν επαναστάσεις. Άλλωστε, ο Κομαντάντε φρόντισε να δείξει από την αρχή τη «δυσφορία» του για τις ώρες που θα έπρεπε να απασχοληθεί, αν και, ευτυχώς, ήδη από την πρώτη

ερώτηση το κλίμα αποκαταστάθηκε και η «δυσφορία» έδωσε τη θέση της σε μια πολύ φιλική ατμόσφαιρα.

Ελπίζοντας, λοιπόν, ότι στο μεταξύ θα μας έχει συγχωρέσει για τις 8 πολύτιμες γι' αυτόν ώρες που τον απασχολήσαμε, θα θέλαμε να ευχαριστήσουμε όλους όσους με τον έναν ή άλλο τρόπο βοήθησαν να πραγματοποιηθεί η συνέντευξη αυτή: Τους Σίλβιο Πράδο και Ουμπέρτο Αβιλές από το Τμήμα Διεθνών Σχέσεων του Σαντινιστικού Μετώπου. Τη Φλάβια Ουγιόα, τη Ρόσα Τσάβες και τον Χόρχε Κάντα από το Γραφείο του Κομαντάντε Μπαγιάρντο Άρσε. Τον Ρόχερ Λόπες Ρόμπλες της πρεσβείας της Νικαράγουας στην Αβάνα, καθώς και τα στελέχη του Νικαραγουανού Συμβουλίου Φιλίας, Αλληλεγγύης και Ειρήνης, ιδιαίτερα τη Σάντρα Βάργας που όχι μόνο είδε τη συνάντηση αυτή με τον Κομαντάντε σαν δική της υπόθεση, αλλά και παραβρέθηκε σ' όλη της τη διάρκεια, και με τις σημειώσεις της βοήθησε να ξεπεραστούν και κάποιες γλωσσικές δυσκολίες που διαφορετικά θα είχαν σίγουρα προκύψει. Σ' όλους αυτούς, καθώς και στους κουβανούς συντρόφους για τη βοήθεια και την υποστήριξή τους, ένα μεγάλο ευχαριστώ.

Αθήνα, 31.3.1989

Δέσποινα Μάρκου

ΧΡΟΝΟΛΟΓΙΚΟΣ ΠΙΝΑΚΑΣ

15.9.1821	Μετά από μια σειρά λαϊκούς ξεσηκωμούς ενάντια στην ισπανική κατοχή, η Νικαράγουα ανακηρύσσεται ανεξάρτητο κράτος.
2.12.1823	Ο Τζέιμς Μονρόε, πρόεδρος των ΗΠΑ, διακηρύσσει το περίφημο «Η Αμερική για τους Αμερικάνους», γνωστό σαν Δόγμα Μονρόε. Αρχίζουν οι επεμβάσεις των ΗΠΑ στη Λατινική Αμερική.
12.7.1856	Ο τυχοδιώκτης Ουίλιαμ Ουόκερ από τις ΗΠΑ αυτοανακηρύσσεται πρόεδρος της Νικαράγουας, δημεύει τη γη, ορίζει τα αγγλικά επίσημη γλώσσα του κράτους και αποκαθιστά τη δουλεία των μαύρων. Ηττάται το Μάη του 1857.
14.8.1912	Δυνάμεις των ΗΠΑ επεμβαίνουν στη Νικαράγουα για να προασπίσουν τα συμφέροντά τους.
2.11.1926	Ο Αουγούστο Σέσαρ Σαντίνο (1895-1934), με μια μικρή στρατιωτική φάλαγγα, δίνει την πρώτη του μάχη στο Ελ Χίκαρο και ηττάται. Ανασυντάσσει τις δυνάμεις του και δημιουργεί στο Ελ Τσιπότε το στρατόπεδο των αντάρτικων μονάδων του.
Γενάρης 1927	Νέα στρατιωτική επέμβαση των ΗΠΑ στη Νικαράγουα.
16.7.1927	Ο Σαντίνο επιτίθεται στο Οκοτάλ και αναμετριέται απευθείας με τους βορειοαμερικάνους πεζοναύτες.
2.9.1927	Ο Σαντίνο δημιουργεί τον Αμυντικό Στρατό Εθνικής Κυριαρχίας της Νικαράγουας, που φτάνει να αριθμεί 6 χιλιάδες πατριώτες. Στο στρατό αυτό συμμετέχουν σημαντικοί στρατηγοί, όπως ο Πέδρο Αλταμιράνο, ενώ δημιουργείται και μια διεθνής ταξιαρχία.
Δεκέμβρης 1927	Οι ΗΠΑ δημιουργούν την Εθνοφρουρά της Νικαράγουας.
1931-1933	Ο αγώνας του Σαντίνο παίρνει τις διαστάσεις ενός εθνικοαπελευθερωτικού πολέμου.

Νοέμβρης 1932	Με την ενεργό ανάμειξη των ΗΠΑ, διεξάγονται εκλογές που κερδίζει ο Χουάν Μπαουτίστα Σακάσα. Ο Αναστάσιο Σομόζα Γκαρσία εκλέγεται αρχηγός της Εθνοφρουράς.
1.1.1933	Μετά από 6 χρόνια στρατιωτικής παρουσίας, οι ΗΠΑ αναγκάζονται να αποσύρουν τα στρατεύματά τους από τη Νικαράγουα, κάτω από τα πλήγματα που δέχονται από τις δυνάμεις του Σαντίνο.
2.2.1933	Ο Σαντίνο διαπραγματεύεται με τον Σακάσα τους όρους της ειρήνης.
22.2.1933	Ο στρατός του Σαντίνο αφοπλίζεται. Ο ίδιος επιλέγει 100 άντρες σαν προσωπική φρουρά και αποσύρεται στο Ουιουιλί, στις όχθες του ποταμού Ρίο Κόκο, όπου οργανώνει έναν αγροτικό συνεταιρισμό.
21.2.1934	Μετά από ένα γεύμα με τον πρόεδρο Σακάσα, ο Σαντίνο δολοφονείται από την Εθνοφρουρά του Σομόζα με εντολή της πρεσβείας των ΗΠΑ. Την επόμενη μέρα, η Εθνοφρουρά επιτίθεται στον αγροτικό συνεταιρισμό του Ρίο Κόκο και δολοφονεί 300 αγρότες. Ο αγώνας ξαναρχίζει και τελειώνει όταν δολοφονείται ύστερα από προδοσία ο στρατηγός Πέδρο Αλταμιράνο.
1936-1956	Με την υποστήριξη την ΗΠΑ εγκαθιδρύεται η δικτατορία του Αναστάσιο Σομόζα Γκαρσία ή Σομόζα Α΄.
21.9.1956	Ο Ριγοβέρτο Λόπες Πέρες (1929-1956), νικαραγουανός πατριώτης, αναλαμβάνει και εκτελεί το δικτάτορα και σκοτώνεται από την προσωπική φρουρά του Σομόζα μετά την πράξη του.
1956-1967	Ο γιος του Σομόζα, ο Λουίς Σομόζα Ντεμπάιλε ή Σομόζα Β΄, κυβερνάει δικτατορικά τη Νικαράγουα. Ο άλλος του γιος, ο Αναστάσιο Σομόζα Ντεμπάιλε αναλαμβάνει την ηγεσία της Εθνοφρουράς.
1.1.1959	Νίκη της Κουβανικής Επανάστασης.
23.7.1961	Τρεις φοιτητές εξόριστοι στην Ονδούρα, ο Κάρλος Φονσέκα Αμαδόρ, ο Σίλβιο Μαγιόργα και ο Τομάς Μπόρχε, και ένας βετεράνος του πολέμου του Σαντίνο, ο συνταγματάρχης Σάντος Λόπες, ιδρύουν το Σαντινιστικό Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης (FSLN).
1961	Στην προσπάθειά τους να αποφύγουν άλλη επανάσταση στη Λατινική Αμερική, οι ΗΠΑ εξαγγέλλουν το πρόγραμμα «Συμμαχία για την πρόοδο» (ALPRO).

	Δημιουργείται η Κοινή Αγορά της Κεντρικής Αμερικής (MCCA).
1963-1964	Ο ένοπλος αγώνας του Σαντινιστικού Μετώπου φτάνει το 1963 στο αποκορύφωμά του με τις μάχες στον ποταμό Μποκάι και το 1964 στον ποταμό Ρίο Κόκο. Μετά από μια σειρά ήττες, το Μέτωπο αναγκάζεται να οπισθοχωρήσει και να αναδιπλώσει τις δυνάμεις του.
1964-1965	Το Σαντινιστικό Μέτωπο ρίχνει το βάρος στην πολιτικοοργανωτική δουλειά στις πόλεις.
1966-1967	Το Σαντινιστικό Μέτωπο ξαναρχίζει την ένοπλη δράση και συγκροτεί το αντάρτικο του Πανκασάν. Τον Αύγουστο σκοτώνονται σε μάχη τα στελέχη του Ριγοβέρτο Κρους και Σίλβιο Μαγιόργα. Μετά την ήττα στο Πανκασάν αρχίζουν σοβαρές συζητήσεις μέσα στο Μέτωπο.
3.10.1968	Ο στρατηγός Χουάν Βελάσκο Αλβαράδο καταλαμβάνει την εξουσία στο Περού, εθνικοποιεί αμερικάνικες εταιρίες, βάζει τις βάσεις για μια βαθιά αγροτική μεταρρύθμιση και συνάπτει διπλωματικές σχέσεις με την ΕΣΣΔ και την Κούβα.
11.10.1968	Ο φιλοαμερικάνος πρόεδρος του Παναμά Αρνούλφο Άριας ανατρέπεται από τον πατριώτη στρατηγό Ομάρ Τορίχος.
1969	Πόλεμος ανάμεσα στο Σαλβαδόρ και την Ονδούρα, που έγινε γνωστός σαν «ποδοσφαιρικός αγώνας».
1967-1979	Μετά το θάνατο του Λουίς Σομόζα Ντεμπάιλε, την εξουσία αναλαμβάνει ο αδερφός του Αναστάσιο Σομόζα Ντεμπάιλε ή Σομόζα Γ΄.
1970	Στα βόρεια της Νικαράγουας δημιουργείται μέσα στα βουνά το αντάρτικο του Σινίκα.
Οκτώβρης 1970	Μια ομάδα του Μετώπου με επικεφαλής τον Κάρλος Αγουέρο απαγάγει ένα αεροπλάνο στο οποίο επιβαίνουν 4 στελέχη της Γιουνάιτεντ Φρουτ Κόμπανι και πετυχαίνει την απελευθέρωση του Κάρλος Φονσέκα, του Ουμπέρτο Ορτέγα και άλλων στελεχών που κατευθύνονται στην Κούβα.
Νοέμβρης 1970	Η «Λαϊκή Ενότητα», με επικεφαλής τον Σαλβαδόρ Αγέντε, σχηματίζει κυβέρνηση στη Χιλή.
1972	Ένας τρομερός σεισμός ισοπεδώνει τη Μανάγουα.
Σεπτέμβρης 1973	Οι σομοζικοί δολοφονούν μια σειρά ανώτερα στελέχη του Σαντινιστικού Μετώπου, ανάμεσά τους τον

	Όσκαρ Τούρσιος και τον Ρικάρντο Μοράλες, μέλη της Εθνικής Διοίκησης του Μετώπου.
27.12.1974	Τελειώνει το στάδιο της «σιωπηλής συγκέντρωσης δυνάμεων»: Ομάδα του Σαντινιστικού Μετώπου με επικεφαλής τον Εδουάρδο Κοντρέρας, επιτίθεται στο σπίτι του πρώην υπουργού Γεωργίας Τσέμα Καστίγιο, όπου δίνεται γεύμα προς τιμή του πρεσβευτή των ΗΠΑ. Ο Σομόζα υποκύπτει στους όρους των ανταρτών: Απελευθερώνει μια σειρά στελέχη του Μετώπου, ανάμεσά τους τον Ντανιέλ Ορτέγα και τον Χοσέ Μπενίτο Εσκοβάρ, μέλη της Εθνικής Διοίκησης του Μετώπου, δίνει στο Μέτωπο 1 εκατομ. δολάρια σε μετρητά, ανακοίνωση του Μετώπου διαβάζεται απ' όλα τα μέσα μαζικής ενημέρωσης.
8.11.1976	Στα βουνά του Σινίκα σκοτώνεται σε μάχη ο Κάρλος Φονσέκα Αμαδόρ, ιδρυτής του Σαντινιστικού Μετώπου και αναμφισβήτητος ηγέτης του. Ξεσπάει η κρίση που από καιρό σιγόβραζε στο Μέτωπο γύρω από την τακτική του αγώνα. Το Σαντινιστικό Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης χωρίζεται σε 3 τάσεις: Στην Τάση Λαϊκός Παρατεταμένος Πόλεμος που πιστεύει ότι το κύριο βάρος πρέπει να πέφτει στους αντάρτικους πυρήνες στα βουνά, στην Προλεταριακή Τάση που ζητάει να πέφτει το βάρος στην οργάνωση των προλεταριακών μαζών και στην Τάση της Εξέγερσης ή Τρίτη Τάση, που υποστηρίζει την εξέγερση στις πόλεις.
Οκτώβρης 1977	Η Τρίτη Τάση, η Τάση της Εξέγερσης, εξαπολύει «πολιτικοστρατιωτική γενική επίθεση». Εμφανίζεται η Ομάδα των Δώδεκα που αποτελείται από γνωστούς επιχειρηματίες, δικηγόρους, ιερωμένους, καθηγητές κλπ., ανάμεσά τους ο Σέρχιο Ραμίρες, ο Χοακίν Κουάδρα Τσαμόρο, ο Μιγέλ ντ' Εσκότο, ο Κάρλος Τούνερμαν, ο Φερνάντο Καρδενάλ (όλοι τους κατέχουν σήμερα αξιώματα στην κυβέρνηση) και ο Αρτούρο Κρους (μέχρι το 1988 πολιτικός ηγέτης της αντεπανάστασης). Η συμμαχία της Ομάδας των Δώδεκα με το Σαντινιστικό Μέτωπο το βοήθησε εξαιρετικά να διευρύνει την επιρροή του τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό.
10.1.1978	Η δικτατορία του Σομόζα δολοφονεί τον Πέδρο Χοακίν Τσαμόρο, εκδότη της εφημερίδας *Λα Πρένσα*, ηγέτη της αστικής αντιπολίτευσης. Με τη δολοφονία

του οι ΗΠΑ αρχίζουν να σκέφτονται την αντικατάσταση του Σομόζα.

22.1.1978 Πρώτη πανεθνική γενική απεργία.

Φλεβάρης 1978 Ο αγώνας του Σαντινιστικού Μετώπου πραγματοποιεί το ποιοτικό άλμα: Οι αντάρτες, με επικεφαλής τους Χερμάν Πομάρες, Βίκτορ Τιράδο και Ντανιέλ Ορτέγα επιτίθενται στο στρατόπεδο της Σάντα Κλάρα. Ο Καμίλο Ορτέγα, επικεφαλής ομάδας ανταρτών, καταλαμβάνει την πόλη Γρανάδα. Ο ιερωμένος Γκασπάρ Γκαρσία Λαβιάνα και ο Εδέν Παστόρα με τους άντρες τους την πόλη Ρίβας. Στη συνέχεια οι πόλεις εγκαταλείπονται από τους αντάρτες.

20.2.1978 Εξέγερση της συνοικίας Μονιμπό στην πόλη Μασάγια. Είκοσι χιλιάδες Ινδιάνοι ξεσηκώνονται και αγωνίζονται μια ολόκληρη βδομάδα. Σκοτώνεται ο Καμίλο Ορτέγα, μικρότερος αδελφός των Ντανιέλ και Ουμπέρτο Ορτέγα.

Απρίλης 1978 Η Τάση της Εξέγερσης ζητάει με εγκύκλιο που κυκλοφορεί την ενότητα των τριών τάσεων.

22.8.1978 Η Τάση της Εξέγερσης με επικεφαλής τον Εδέν Παστόρα επιτίθεται στο Προεδρικό Μέγαρο και πιάνει όμηρους την πλειοψηφία των βουλευτών και 2 χιλιάδες άτομα, ανάμεσά τους τον ξάδερφο και τον ανιψιό του Σομόζα. Πετυχαίνουν έτσι την απελευθέρωση στελεχών του Μετώπου κι από τις τρεις τάσεις, ανάμεσά τους βρίσκεται κι ο Τομάς Μπόρχε, που καταφεύγουν όλοι στην Κούβα. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης υποχρεώνονται να διαβάσουν ανακοίνωση του Μετώπου. Η αναχώρηση των αποφυλακισμένων σαντινίστας και της ειδικής ομάδας συνοδεύεται από πλήθη λαού που τους εκφράζουν την υποστήριξή τους.

τέλη Αυγούστου 1978 Εξέγερση στην πόλη Ματαγάλπα.

9.9.1978 Η Τάση της Εξέγερσης ξεκινάει νέα στρατιωτική επίθεση με τη βοήθεια των δύο άλλων τάσεων. Αρχίζει η φάση της λαϊκής εξέγερσης.

τέλη 1978 Οι τρεις τάσεις αποφασίζουν να συγκροτήσουν το Εθνικό Σαντινιστικό Συντονιστικό του Εσωτερικού Μετώπου με τη συμμετοχή εκπροσώπων και των τριών τάσεων. Αποτελείται από τους Μπαγιάρντο Άρσε, Κάρλος Νούνιες, Χοακίν Κουάδρα και Ουίλιαμ Ραμίρες.

2.3.1979 Το Συντονιστικό αποφασίζει το σχηματισμό της Κοινής Εθνικής Διοίκησης του Μετώπου (DNC), σαν έκφραση της συνένωσης των τριών τάσεων. Είναι 9 μελής και αποτελείται από 3 μέλη από την κάθε τάση: τους Τομάς Μπόρχε, Μπαγιάρντο Αρσε και Χένρι Ρουίς από την Τάση Λαϊκός Παρατεταμένος Πόλεμος, τους Ντανιέλ Ορτέγα, Ουμπέρτο Ορτέγα και Βίκτορ Τιράδο από την Τάση της Εξέγερσης και τους Χάιμε Ουίλοκ, Λουίς Καριόν και Κάρλος Νούνιες από την Προλεταριακή Τάση. Αυτή είναι και η σύνθεση της σημερινής Εθνικής Διοίκησης του Σαντινιστικού Μετώπου.

5.6.1979 Κηρύσσεται η Επαναστατική Γενική Απεργία.

9.6.1979 Εξέγερση στη Μανάγουα.

9.7.1979 Κατάληψη της πόλης Λεόν, όπου στις 13.7. συγκροτείται το Κυβερνητικό Συμβούλιο Εθνικής Ανοικοδόμησης. Οι ΗΠΑ προσπαθούν να διευρύνουν τη σύνθεσή του με δικούς τους ανθρώπους. Το Μέτωπο αρνείται και το Συμβούλιο συγκροτείται από τους Ντανιέλ Ορτέγα, Σέρχιο Ραμίρες, Μοϊσές Ασάν, Αλφόνσο Ροβέλο και Βιολέτα Μπάριος ντε Τσαμόρο.

17.7.1979 Κατάληψη της πόλης Γρανάδα.
Ο Αναστάσιο Σομόζα εγκαταλείπει τη χώρα, αφού λεηλατεί το δημόσιο ταμείο. Αφήνει στη θέση του τον Φρανσίσκο Ουρκούγιο.

19.7.1979 Οι σαντινίστας καταλαμβάνουν τη Μανάγουα. Πρόκειται για τη δεύτερη επανάσταση στη Λατινική Αμερική, είκοσι χρόνια μετά τη νίκη της Κουβανικής Επανάστασης. Η Εθνοφρουρά διαλύεται.

30.7.1979 Αναγγέλλεται η αγροτική μεταρρύθμιση.

7.11.1979 Αναγγέλλεται η εθνικοποίηση των ξένων ορυχείων.

19.12.1979 Αναγγέλλεται η μείωση των ενοικίων κατά 50%.

30.3.1980 Αρχίζει η Εκστρατεία για την Καταπολέμηση του Αναλφαβητισμού.

22.4.1980 Ο επιχειρηματίας Αλφόνσο Ροβέλο παραιτείται από το Κυβερνητικό Συμβούλιο. Λίγο νωρίτερα είχε παραιτηθεί και η Βιολέτα Μπάριος, χήρα του Πέδρο Χοακίν Τσαμόρο. Αργότερα, ο Ροβέλο γίνεται ηγέτης των αντεπαναστατών μισθοφόρων.

18.5.1980 Στο Κυβερνητικό Συμβούλιο μπαίνουν ο Αρτούρο Κρους κι ο Ραφαέλ Κόρδοβα Ρίβας.

4.3.1981	Ο Αρτούρο Κρους διορίζεται πρεσβευτής της Νικαράγουας στις ΗΠΑ. Αργότερα, περνάει με τους αντεπαναστάτες.
Δεκέμβρης 1981	Μια ομάδα αντεπαναστατών μισθοφόρων εισβάλλει από την Ονδούρα στη Βόρεια Σελάγια. Αρχίζει ο ακήρυχτος πόλεμος των ΗΠΑ ενάντια στη Νικαράγουα.
15.4.1982	Ο Εδέν Παστόρα αποδεσμεύεται από το Μέτωπο και με έδρα την Κόστα Ρίκα αρχίζει ένοπλη δράση κατά της κυβέρνησης της Νικαράγουας.
9.1.1983	Ύστερα από πρόσκληση της κυβέρνησης του Παναμά, στο νησί Κονταδόρα συναντιούνται αντιπρόσωποι του Μεξικού, της Βενεζουέλας, της Κολομβίας και του Παναμά για να αναζητήσουν τρόπους ειρήνευσης της Κεντρικής Αμερικής. Σχηματίζεται, έτσι, η Ομάδα της Κονταδόρα. Αργότερα, δημιουργείται από το Περού, τη Βραζιλία, την Αργεντινή και την Ουρουγουάη, η Ομάδα Υποστήριξης στην Κονταδόρα. Σήμερα και οι δυο μαζί αποτελούν την Ομάδα των Οκτώ.
8.9.1983	Βομβαρδίζεται το αεροδρόμιο της Μανάγουας. Την επόμενη μέρα βομβαρδίζεται το λιμάνι Κορίντο.
10.10.1983	Κομάντο της CIA προκαλούν πυρκαγιά στις αποθήκες καυσίμων του Κορίντο, καταστρέφοντας 1,6 εκατομ. γαλόνια πετρέλαιο.
25.10.1983	Οι ΗΠΑ εισβάλλουν στη Γρανάδα και θέτουν, έτσι, τέλος στις επαναστατικές διαδικασίες της μικρής αυτής χώρας της Καραϊβικής.
24.2.1984	Οι ΗΠΑ ναρκοθετούν το λιμάνι Ελ Μπλουφ και το Μάρτη το λιμάνι Κορίντο της Νικαράγουας.
1.6.1984	Το Συμβούλιο του Κράτους υιοθετεί έκτακτα οικονομικά μέτρα και κυβερνητικό έλεγχο για τη διανομή των βασικών προϊόντων διατροφής.
4.11.1984	Διεξάγονται οι πρώτες ελεύθερες εκλογές στη νεότερη ιστορία της Νικαράγουας. Το Σαντινιστικό Μέτωπο παίρνει το 67% των ψήφων με σύστημα απλής αναλογικής. Ο Ντανιέλ Ορτέγα εκλέγεται πρόεδρος και ο Σέρχιο Ραμίρες αντιπρόεδρος της κυβέρνησης. Στην Εθνοσυνέλευση που σχηματίζεται συμμετέχουν όλα τα πολιτικά κόμματα που κατέβηκαν στις εκλογές.

10.7.1985	Ψηφίζεται ο νόμος για την αυτονομία της ακτής του Ατλαντικού.
19.11.1986	Η Συντακτική Εθνική Συνέλευση ψηφίζει ο σύνταγμα της χώρας, αφού προηγούμενα είχε υποβληθεί [illegible] και σε πλατιά συζήτηση σ' όλες τις μαζικές οργανώσεις, στις γειτονιές κλπ.
5.8.1987	Οι αρχηγοί των 5 χωρών της Κεντρικής Αμερικής, ο Ντανιέλ Ορτέγα της Νικαράγουας, ο Όσκαρ Άριας της Κόστα Ρίκας, ο Χοσέ Ναπολεόν Ντουάρτε του Σαλβαδόρ, ο Χοσέ Ασκόνα Όγιο της Ονδούρας και ο Βινίσιο Σερέσο της Γουατεμάλας, υπογράφουν τη συμφωνία Εσκιπούλας ΙΙ για την ειρήνευση στην Κεντρική Αμερική.
Γενάρης 1988	Ο προέδρος Ντανιέλ Ορτέγα αναγγέλλει ότι η Νικαράγουα είναι πρόθυμη να αρχίσει απευθείας συνομιλίες με τους ένοπλους αντεπαναστάτες. Η πρώτη συνάντηση γίνεται στην πρωτεύουσα της Κόστα Ρίκας με θέμα την κατάπαυση του πυρός.
Φλεβάρης 1988	Συνδικάτα που πρόσκεινται στα δύο σοσιαλιστικά κόμματα και στο ΚΚ Νικαράγουας καλούν τους εργαζόμενους σε βασικούς κλάδους (οικοδομές, μεταφορές κλπ.) σε απεργία. Γίνονται συλλήψεις. Στις 14 του μήνα, η σαντινιστική κυβέρνηση αναγγέλλει σκληρά οικονομικά μέτρα. Ορίζεται νέο νόμισμα (1 καινούργια κόρδοβα = 1.000 παλιές) και ενιαιοποιείται η τιμή της κόρδοβας απέναντι στο δολάριο.
23.3.1988	Στην πόλη Σαποά της Νικαράγουας, αντιπροσωπεία των αντεπαναστατών μισθοφόρων με επικεφαλής τον Αλφόνσο Ροβέλο υπογράφει συμφωνία με τη σαντινιστική κυβέρνηση με επικεφαλής τον Ουμπέρτο Ορτέγα, υπουργό Άμυνας, που προβλέπει δίμηνη κατάπαυση του πυρός, απελευθέρωση 2.000 αντεπαναστατών που κρατούνται στις φυλακές, αμνηστία για τους κόντρας και συγκέντρωσή τους σε ορισμένες περιοχές της Νικαράγουας.
Απρίλης 1988	Οι διαπραγματεύσεις ανάμεσα στους μισθοφόρους κόντρας και τη νικαραγουανή κυβέρνηση συνεχίζονται στη Μανάγουα. Οι σαντινίστας παρουσιάζουν ένα έγγραφο με 32 σημεία που καθορίζουν τις διαδικασίες της ειρήνευσης, της επανένταξης των κόντρας στην κοινωνική ζωή κλπ. Οι αντεπαναστάτες αποσύρονται από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων ύστερα από πιέσεις της κυβέρνησης των ΗΠΑ και του πρώην

συνταγματάρχη του Σομόζα και στρατιωτικού ηγέτη των κόντρας Ενρίκε Μπερμούδες.

Μάης 1988 Οι κόντρας, με την παρουσία και του ίδιου του Μπερμούδες, επαναλαμβάνουν τις διαπραγματεύσεις στη Μανάγουα. Όταν επέρχεται συμφωνία στα περισσότερα από τα 32 σημεία, αποχωρούν και πάλι.

Ιούνης 1988 Εξαγγελία νέων οικονομικών μέτρων. Το κράτος αποφασίζει να εξασφαλίζει στον κάθε δημόσιο υπάλληλο 5 κιλά ρύζι, 5 κιλά φασόλια και 3 κιλά ζάχαρη το μήνα. Πρόκειται για το σύστημα AFA, όπως ονομάζεται από τα αρχικά των λέξεων ρύζι, φασόλια, ζάχαρη.

Ιούλης 1988 Στο Ναντάιμε πραγματοποιείται διαδήλωση αντεπαναστατικών στοιχείων. Μια ομάδα προβοκάτορες επιτίθενται βίαια στην αστυνομία με μαχαίρια και ρόπαλα. Συλλαμβάνονται 42 διαδηλωτές, ανάμεσά τους και ηγέτες της αντιπολίτευσης.

Οι αρχές απαγορεύουν για 2 βδομάδες την κυκλοφορία της αντιδραστικής εφημερίδας *Λα Πρένσα* και κλείνουν τον αντιδραστικό ραδιοσταθμό Ράδιο Κατόλικα.

Η κυβέρνηση της Νικαράγουας κατηγορεί την πρεσβεία των ΗΠΑ για τα γεγονότα και απελαύνει τον πρεσβευτή τους Ρίτσαρντ Μέλτον και 7 στελέχη της πρεσβείας.

Η κυβέρνηση των ΗΠΑ απελαύνει τον νικαραγουανό πρεσβευτή Κάρλος Τούνερμαν και 7 διπλωμάτες της Νικαράγουας.

22.10.1988 Ένας τρομερός κυκλώνας σαρώνει τη Νικαράγουα, αφήνοντας πίσω του μόνο ερείπια. Η κυβέρνηση βάζει σε ενέργεια το σχέδιο που προβλέπεται για την περίπτωση επίθεσης από τις ΗΠΑ και δέχεται τα πυρά όλης της αντιπολίτευσης. Με εκπληκτική οργάνωση κινητοποιείται όλος ο κρατικός και κομματικός μηχανισμός και με τη βοήθεια και των μαζικών φορέων μεταφέρονται σε καταφύγια πάνω από 350 χιλιάδες άτομα. Τα ανθρώπινα θύματα είναι σχετικά λίγα, αλλά οι υλικές ζημιές ανυπολόγιστες. Οι κόντρας εκμεταλλεύονται την κατάσταση και χτυπάνε μέχρι και νοσοκομειακά που μεταφέρουν τραυματίες. Οι ΗΠΑ αρνούνται να στείλουν βοήθεια με το πρόσχημα ότι μπορεί να χρησιμοποιηθεί ενάντια στους αντάρτες κόντρας.

Δεκέμβρης 1988 Η Οικονομική Επιτροπή για τη Λατινική Αμερική του ΟΗΕ ανακοινώνει ότι ο κυκλώνας προκάλεσε 840 εκατομ. δολάρια υλικές ζημιές, που αντιστοιχούν στο 140% του ΑΕΠ.

ΕΝΟΠΛΗ ΠΑΛΗ

Για τους λαούς της Δυτικής Ευρώπης, που η πληροφόρησή τους βασίζεται κύρια στις ειδήσεις των μεγάλων υπερεθνικών πρακτορείων που ελέγχονται από τις ΗΠΑ και τους συμμάχους τους, η νίκη των σαντινίστας στις 19 του Ιούλη 1979 ήταν κάτι το ανέλπιστο. Εντωμεταξύ όλοι ξέρουμε ότι τα πράγματα δεν ήταν έτσι, ότι η νίκη επιτεύχθηκε μετά από έναν μακρόχρονο ένοπλο αγώνα για την εθνική απελευθέρωση. Ποια ήταν τα κύρια στάδια αυτού του αγώνα και τι καθόρισε την τελική επίθεση που οδήγησε στη συντριβή του σομοζισμού και την κατάληψη της πολιτικής εξουσίας από τους σαντινίστας;

Πιστεύω ότι θα ήταν καλό να κάνουμε ένα αρχικό σχόλιο για τον τρόπο που ενημερώνεται κανείς στην Ευρώπη. Γιατί είναι αλήθεια ότι τα στάδια του αγώνα που χρειάστηκε να περάσουμε εμείς, όπως ακριβώς συμβαίνει και με άλλους πολιτικούς αγώνες στον Τρίτο Κόσμο, οι Ευρωπαίοι τα αγνοούν. Έτσι, το μόνο που βλέπουν είναι, θα λέγαμε, η συναισθηματική φάση, το αποκορύφωμα. Πράγμα που, κατά κάποιον τρόπο, φανερώνει ότι στην Ευρώπη χρειάζεται μια μεγαλύτερη κατανόηση της διεθνούς προβληματικής, πράγμα που θα της επιτρέψει να παίξει έναν εποικοδομητικό ρόλο σ' έναν κόσμο σαν τον σημερινό, σ' έναν κόσμο αλληλεξαρτώμενο. Στο βαθμό που η Ευρώπη θα ξέρει πραγματικά τι γίνεται στον Τρίτο Κόσμο, που θα ξέρει τις διαδικασίες που προωθούνται, πιστεύω πως θα μπορέσει να παίξει έναν καλύτερο ρόλο στον σύγχρονο κόσμο.

Γιατί ο αγώνας μας σαν Σαντινιστικό Μέτωπο – ας μην πούμε ο αγώνας όλου του λαού μας, ο ιστορικός του αγώνας – είναι ένας αγώνας που ξεκίνησε το 1961. Έκφρασή του ήταν ένας ανταρτοπόλεμος, εμπνευσμένος, ίσως, βασικά από την αντίληψη των αντάρτικων πυρήνων. Λέω ίσως, επειδή εμείς κα-

ταρχήν πιστεύουμε ότι υπήρξαμε πάντα πολύ προσεκτικοί στον αγώνα μας, ώστε να μην αντιγράφουμε μηχανικά άλλες εμπειρίες. Ευτυχώς, στην ιστορία μας είχαμε στοιχεία πού μας επέτρεπαν να μην πέσουμε σε τέτοιου είδους αντιγραφές.

Πρέπει να πάρει κανείς υπόψη του ότι ο αντιιμπεριαλιστικός αγώνας αντίστασης του Σαντίνο αποτελεί ένα στοιχείο που, ίσως, δεν γνώρισαν οι πολιτικοί αγώνες άλλων λαών στη Λατινική Αμερική και στον Τρίτο Κόσμο. Σ' εμάς είχε, όμως, κάποια επίδραση, με την έννοια, θα έλεγα, ότι συνενώνονταν δύο παράγοντες:

Από τη μια μεριά, μας έλειπε ακόμη η γνώση της εμπειρίας του Σαντίνο. Κι αυτό γιατί η εμπειρία του Σαντίνο, ιστορικά, είχε θαφτεί από τη δικτατορία του Σομόζα. Τελικά, κατά παράδοξο τρόπο, μια από τις κύριες πηγές για ν' αρχίσουμε να γνωρίζουμε αργότερα τον Σαντίνο, ήταν ένα βιβλίο που έβγαλε ο δικτάτορας Σομόζα, ο οποίος τον δολοφόνησε. Γιατί είχαν καταφέρει, στην πραγματικότητα, να εξαφανίσουν κάθε αναφορά στην ύπαρξη του Σαντίνο και στον αγώνα του, είχαν αποκρύψει τι ήταν ο σαντινισμός, όλον του τον πλούτο, μια δουλειά πολλών ετών. Έτσι κι εμείς δεν γνωρίζαμε για πολλά χρόνια την πείρα του λαϊκού αγώνα του Σαντίνο, πώς είχε προετοιμαστεί και διεξαχθεί ο πόλεμος αυτός πολιτικά και οικονομικά.

Από την άλλη μεριά, υπήρχε και η νικηφόρα εμπειρία της Κούβας, που, όμως, εκείνη τη στιγμή ούτε κι αυτή μας ήταν αρκετά γνωστή.

Έτσι λοιπόν, το Σαντινιστικό Μέτωπο σαν τέτοιο ξεκινάει τον αγώνα του μ' αυτό που έχει γίνει γνωστό στην ιστορία μας σαν το αντάρτικο του Ρίο Κόκο και Μποκάι στα 1961-1963, σαν μια μικρή ομάδα ανθρώπων που, μέσα από το αντάρτικο φθοράς, άρχισε να συγκεντρώνει πολιτικές και στρατιωτικές δυνάμεις για την ανατροπή της δικτατορίας. Καθώς αυτή η εμπειρία δεν έχει θετικά αποτελέσματα και καθώς προχωράμε και γνωρίζουμε τον πόλεμο του Σαντίνο, μελετάμε και γνωρίζουμε και άλλες επαναστατικές εμπειρίες και, στην προσπάθειά μας να βρούμε έναν αποτελεσματικό δρόμο, φτάνουμε να αναπτύξουμε άλλες μορφές πάλης.

Έτσι, μετά το 1963, το Σαντινιστικό Μέτωπο αρχίζει την πολιτική δουλειά στις πόλεις και στο βουνό, για να δημιουργήσει κοινωνική βάση για το ένοπλο κίνημα. Αυτή, ωστόσο, η κοινωνική βάση έχει μια ιδιαιτερότητα: κυρίως στις πόλεις, γί-

νεται σε συμμαχία με άλλες δυνάμεις της Αριστεράς. Όταν, λοιπόν, η δικτατορία θέτει το ζήτημα της συνέχισης της δυναστείας, παρουσιάζοντας στις εκλογές του 1967 τον τελευταίο Σομόζα, αυτόν που παρέμεινε μέχρι τη νίκη της Επανάστασης, βλέπουμε κι εμείς ότι δεν υπάρχει εναλλακτική λύση – ιστορικά ποτέ δεν υπήρχε – και ξαναρχίζουμε την ένοπλη δράση. Οι σύμμαχοί μας, όμως, δεν συμφώνησαν και προτίμησαν να πάρουν σειρά για μια εκλογική συμμαχία με την αστική τάξη.

Έτσι, η δεύτερη αντάρτικη εμπειρία μας, που έγινε γνωστή σαν το αντάρτικο του Πανκασάν, είχε το εξής αδύνατο σημείο: δεν επικρατούσαμε εμείς σ' ολόκληρη την κοινωνική βάση, κυρίως στις πόλεις, δεν είχαμε κάνει μόνο εμείς δουλειά, αλλά και άλλοι κύκλοι της Αριστεράς, που την τελευταία στιγμή επέλεξαν το εκλογικό παιχνίδι. Μετά την οπισθοχώρηση του Πανκασάν, είδαμε ότι ίσχυε ο δρόμος της πολιτικής δουλειάς για την υποστήριξη της ένοπλης πάλης, αλλά ότι αυτή η δουλειά, στις συγκεκριμένες συνθήκες της Νικαράγουας, με την Αριστερά εκείνης της στιγμής, δεν μπορούσε να στηριχτεί σε μια συμμαχία με αυτή τη δύναμη, αλλά έπρεπε να ξεκινήσει από τη δική μας προσπάθεια. Αρχίσαμε, λοιπόν, να κάνουμε τη δική μας προσπάθεια, πράγμα που μας επέτρεψε μετά να ξαναρχίσουμε την ένοπλη δράση έχοντας μια σαντινιστική κοινωνική βάση, τόσο στην πόλη, όσο και στο βουνό. Και, φυσικά, στην τελική φάση, που την ονομάσαμε φάση της εξέγερσης, και που ξεκίνησε το 1977, μπορούσαμε πια να θέσουμε το ζήτημα της συμμαχίας όχι μόνο με την Αριστερά, αλλά και με την ίδια την αστική τάξη, ξεκινώντας, όμως, από μια δική μας, επαναστατική δύναμη, που είχε συγκεντρωθεί γύρω από το Σαντινιστικό Μέτωπο. Αυτό μας επέτρεψε να προσελκύσουμε όλους αυτούς τους κύκλους σε μια δύναμη που από μόνη της, στην πρακτική της, αρχίζει να κυριαρχεί, να πετύχουμε μια μεγάλη δύναμη ενότητας σε εθνικό επίπεδο, που έκανε δυνατή τη νίκη της Επανάστασης. Προηγούμενα, όμως, χρειάστηκε να περάσουμε απ' όλες αυτές τις στιγμές που σου αναφέρω σε γενικές γραμμές, γιατί, θέβαια, δεν έγιναν με τόσο μαθηματικό τρόπο.

Μετά την οπισθοχώρηση του Ρίο Κόκο και Μποκάι – βέβαια δεν είμαι πολύ ενημερωμένος, γιατί ήμουν παιδί τότε, αλλά έχω μιλήσει με συντρόφους που επέζησαν από αυτήν την εμπειρία – ξεκίνησε μια εσωτερική συζήτηση μέσα στο Σαντινιστικό Μέτωπο ανάμεσα σ' αυτούς που επέζησαν, για να δουν πώς θα

συνεχιστεί η δουλειά. Το ίδιο έγινε και μετά το Πανκασάν, μάλιστα μετά το Πανκασάν δεν προχώρησε αυτόματα η πολιτική δουλειά. Εκείνο που έγινε άμεσα ήταν η υποστήριξη του αντάρτικου κινήματος του Πανκασάν μέσα από ενέργειες που κάναμε στις πόλεις, από χτυπήματα που καταφέραμε στις πόλεις. Κι αυτό γιατί έμενε ακόμη μια ομάδα στο βουνό που δεν είχε χτυπηθεί. Είχε εξοντωθεί ο κύριος πυρήνας στο Πανκασάν, παράμενε, όμως, ακόμη μια ομάδα. Έγινε, λοιπόν, κάποια προσπάθεια τα αμέσως επόμενα χρόνια να δοθεί συνέχεια σ' αυτήν την ομάδα που βρισκόταν εκεί, καταφέροντας χτυπήματα στις πόλεις, και συνδυάζοντας τις μικρές δικές μας δυνάμεις, που είχαν συγκεντρωθεί στις πόλεις τότε που δουλεύαμε με τις συμμαχίες, με τους ανθρώπους που βρίσκονταν στα βουνά, όπου η πολιτική δουλειά γινόταν σχεδόν αποκλειστικά από εμάς. Αν και σε ορισμένες περιπτώσεις γινόταν και από μέλη του Σοσιαλιστικού Κόμματος, που, κατά κάποιον τρόπο, ήταν μέλη και των δύο: ακολουθούσαν από παράδοση το Σοσιαλιστικό Κόμμα, αλλά η καρδιά τους ανήκε στο Σαντινιστικό Μέτωπο. Τέτοια ήταν η περίπτωση του Μπερναρντίνο Ντίας Οτσόα, ενός από τους μεγαλύτερους ηγέτες των αγροτών στην ιστορία μας, που έφτασε, μάλιστα, να είναι μέλος της Κεντρικής Επιτροπής του Σοσιαλιστικού Κόμματος, στην πραγματικότητα, όμως, δούλευε στο βουνό για εμάς.

Ήταν, λοιπόν, στιγμές, δηλαδή περίοδοι συζητήσεων και προσαρμογής που κράτησαν χρόνια, και που σε γενικές γραμμές κάλυψαν αυτά τα μεγάλα στάδια της ιστορικής διαδικασίας. Ήταν πολύ δύσκολος αγώνας, γεμάτος σφαγές, δολοφονίες, καταπίεση, όπου από την πλευρά μας έγιναν και προσπάθειες να ψηλαφίσουμε τις δυνατότητες του πολιτικού παιχνιδιού της δικτατορίας. Μετά την οπισθοχώρηση του 1963, ο Κάρλος Φονσέκα έθεσε το ζήτημα της δημιουργίας ενός κόμματος για την πάλη στις πόλεις, που θα λεγόταν Σαντινιστικό Κόμμα. Αλλά και γι' αυτή τη συζήτηση ήταν κλειστοί όλοι οι δρόμοι. Στη Νικαράγουα, σ' ολόκληρη την ιστορία της δικτατορίας, υπήρξαν μόνο δύο νόμιμα κόμματα: το Φιλελεύθερο Κόμμα του Σομόζα και το Συντηρητικό Κόμμα, η άλλη ομάδα της ολιγαρχίας που έπαιζε το παιχνίδι της δικτατορίας. Όλα τα άλλα κόμματα ποτέ δεν μπόρεσαν να αποκτήσουν νομική υπόσταση και να πάρουν μέρος στο αστικό παιχνίδι. Το Σοσιαλχριστιανικό Κόμμα, που είναι ρεφορμιστική δύναμη και που στην περίπτωση τη δική

μας ήταν διάσπαση του Συντηρητικού Κόμματος, χαρακτηριζόταν σαν κόκκινο ψαράκι, που κολυμπούσε σε αγιασμένα νερά, ήταν «κομμουνιστικό». Όσοι δεν ήταν φιλελεύθεροι και συντηρητικοί εδώ, ήταν κομμουνιστές, και επομένως αντικείμενο καταστολής. Όπως ήταν λοιπόν λογικό, αφού αυτά τα ρεφορμιστικά κόμματα δεν χωρούσαν στο σύστημα, πολύ περισσότερο δεν μπορούσε να χωρέσει το Μέτωπο. Γι' αυτό και η ιδέα αυτή, που για κάποιο διάστημα γυρόφερνε στο μυαλό του Κάρλος [Φονσέκα], απορρίφθηκε.

Και όμως, κάποια στιγμή φτάσαμε να έχουμε μια νόμιμη έκφραση σ' αυτή τη συμμαχία όπου δουλεύαμε την περίοδο 1963-1967. Πρόκειται για το Κόμμα Δημοκρατικής Κινητοποίησης (PMR), που ήταν ένα αριστερό κόμμα των μεσαίων στρωμάτων και της διανόησης. Μαζί, λοιπόν, μ' αυτούς και με το Σοσιαλιστικό Κόμμα, κάναμε όλη εκείνη την πολιτική δουλειά στις μάζες, για την οποία σου μιλούσα πριν. Όπως ήταν λογικό, το Κόμμα Δημοκρατικής Κινητοποίησης δεν κατόρθωσε ποτέ να αποκτήσει νομική υπόσταση, και η δουλειά του θεωρήθηκε πάντα παράνομη. Και, φυσικά, εμείς ξέραμε πολύ καλά εκείνη την εποχή ότι ήταν παράνομη. Μας ενδιέφερε, όμως, να δουλέψουμε με την κάλυψη ενός κόμματος, που θεωρείτο βέβαια παράνομο, αλλά με προσωπικότητες που ήταν στη νομιμότητα, όπως με ψυχίατρους, δικηγόρους, οικονομολόγους κλπ., πράγμα που μας επέτρεπε να κάνουμε δουλειά στη βάση.

Ο Λένιν λέει ότι «η επανάσταση είναι αδύνατο να γίνει χωρίς επαναστατική κατάσταση, μα κάθε επαναστατική κατάσταση δεν οδηγεί σε επανάσταση». Ποιες ήταν οι κύριες αντικειμενικές και υποκειμενικές συνθήκες της επαναστατικής κατάστασης στη Νικαράγουα; Με την παράκληση να αναφέρετε:

— Συνθήκες που οδήγησαν στο ξεκίνημα της οργανωμένης ένοπλης πάλης,

— Αρχή των μεγάλων επιθέσεων από τον Οκτώβρη του 1977,

— Συνθήκες που οδήγησαν το Σαντινιστικό Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης να καθορίσει ότι ήρθε η στιγμή της τελικής επίθεσης του Μάρτη του 1979, να συνδυάσει, δηλαδή, τους τρεις παράγοντες: λαϊκή εξέγερση, γενική απεργία, στρατιωτική επίθεση.

Αυτή η ερώτηση είναι όλη η ιστορία του Μετώπου. Κοίτα, όταν δημιουργείται το Σαντινιστικό Μέτωπο, εδώ στη χώρα είχε ήδη ξεκινήσει ο ένοπλος αγώνας. Και τον είχαν ξεκινήσει πρώτα απ' όλα οι παλιοί στρατηγοί του Στρατηγού Σαντίνο που είχαν επιζήσει. Στην πραγματικότητα, σ' ό,τι αφορά την ιστορία, συνήθως κόβουμε τον αγώνα του Σαντίνο το 1934, μετά τη δολοφονία του. Στην ουσία, όμως, τα πράγματα δεν ήταν έτσι.

Μετά τη δολοφονία του Σαντίνο και αφού καταστράφηκε το στρατόπεδό του και μετατράπηκε στον αγροτικό συνεταιρισμό του Ουιουιλί, η δικτατορία του Σομόζα προσπάθησε να εξελείψει μέχρι και τον τελευταίο οπαδό του. Ακολούθησε, λοιπόν, τρομερή καταστολή στα βουνά, που οδήγησε τους αγρότες για ένα διάστημα σε αντίσταση – γεγονός πολύ λίγο γνωστό στην ιστορία μας – που κορυφώνεται με το θάνατο του Στρατηγού Πέδρο Αλταμιράνο το 1937. Με άλλα λόγια, τρία χρόνια αργότερα, ένας στρατηγός του Σαντίνο συνεχίζει να αντιστέκεται κάτω από πολύ δύσκολες συνθήκες στην επίθεση της δικτατορίας. Άλλοι, πάλι, που κατάφεραν να επιζήσουν, κατέφυγαν στην Ονδούρα. Αυτοί ακριβώς είναι που ξανάρχισαν τον ένοπλο αγώνα το 1958, γυρίζοντας στη χώρα.

Όλη αυτή την περίοδο 1937-1958, όμως, τι γίνεται στη χώρα μας; Καταρχήν, η ενθρόνιση μιας δυναστικής δικτατορίας. Ο Σομόζα, ο τότε αρχηγός της Εθνοφρουράς, που ήταν στην υπηρεσία των Ηνωμένων Πολιτειών και είχε δολοφονήσει τον Σαντίνο, είχε παραμείνει σαν αντιπρόσωπος της ιμπεριαλιστικής κυριαρχίας, όταν εγκατέλειψαν οι Βορειοαμερικάνοι τη Νικαράγουα ηττημένοι από τον Σαντίνο. Αρχίζει, λοιπόν, να συγκεντρώνει όλη την πολιτική εξουσία και να μεταβάλλεται σε δικτάτορα. Έτσι, τα ίδια τα ρεφορμιστικά εκλογικά παιχνίδια της εποχής ματαιώνονται με την εμφάνιση μιας δικτατορίας. Ο Σομόζα, μάλιστα, ανατρέπει έναν θείο του, διαλύει ό,τι δεν αρέσει στην κυβέρνησή του και μετατρέπεται σιγά-σιγά σε πραγματική εξουσία στη Νικαράγουα.

Έτσι, για τον νικαραγουανό λαό, πέρα από το γεγονός ότι αυτή η κατάσταση αποτελεί παράταση της ιμπεριαλιστικής κυριαρχίας, που τόσο είχε συνενώσει το λαό μας ενάντια στη βορειοαμερικάνικη κυριαρχία, η αντιπροσώπευση αυτή της βορειαμερικάνικης κυριαρχίας έρχεται να προστεθεί σε μια ασφυκτική δικτατορία στο εσωτερικό, με όλες τις οικονομικοκοινωνικές εκφράσεις της. Γιατί ο Σομόζα δεν περιορίζεται, όπως

ήταν επόμενο, στην πολιτική εξουσία, αλλά προχωράει σε μια διαδικασία προσωπικού και οικογενειακού πλουτισμού, δικού του και των συμμάχων του, που πραγματοποιείται σε βάρος όχι μόνο των κύκλων της ολιγαρχίας και της αστικής τάξης της χώρας, αλλά και τμημάτων της μικρομεσαίας αγροτιάς, καθώς και των πλούσιων αγροτών των ορεινών περιοχών, τους οποίους αποστερεί από όλα τα αγαθά τους.

Αργότερα, μάλιστα, αυξάνει τη δύναμή του με την ευκαιρία του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου. Κι αυτό γιατί, αφού υπήρξε «σύμμαχος» ή «συμπαθών» του Χίτλερ και των ναζί, όταν βλέπει ότι χάνουν οι ναζί, ονομάζει τον εαυτό του «σύμμαχο» των Συμμάχων ενάντια στους ναζί. Με αφετηρία, λοιπόν, αυτό, απαλλοτριώνει όλους τους γερμανούς πολίτες που ζούσαν στη Νικαράγουα – και ήταν πολλοί – και αποτελούσαν τμήμα της αστικής τάξης της χώρας μας. Απαλλοτριώνει, λοιπόν, όλους τους Γερμανούς και κηρύχνει τον πόλεμο στη ναζιστική Γερμανία. Και με βάση αυτή την κήρυξη πολέμου απαλλοτριώνει όλους τους Γερμανούς. Επρόκειτο για Γερμανούς που είχαν βαθιές ρίζες πια στη Νικαράγουα, που αποτελούσαν τμήμα των Νικαραγουανών εκείνη την εποχή και που, φυσικά, είχαν δεσμούς και με άλλα τμήματα της ολιγαρχίας. Η ολιγαρχία μας έχει μεγάλη ξενομανία, όπως συμβαίνει και σε πολλές άλλες χώρες. Εδώ, λοιπόν, η ολιγαρχία μας αναζητούσε επίθετα, αναζητούσε πώς να βελτιώσει τη ράτσα της μέσα από γάμους με Ευρωπαίους. Για τις οικογένειες των Τσαμόρο, των Καρδενάλ, για όλες αυτές τις οικογένειες που αποτελούσαν την παραδοσιακή αστική τάξη, ένας τρόπος για να εκφράσουν την ανωτερότητά τους, πέρα από το να στέλνουν τα παιδιά τους ταξιδάκια στην Ευρώπη ή τις Ηνωμένες Πολιτείες, ήταν να παντρεύονται οι κόρες κι οι γιοι τους με Ευρωπαίους. Έστω κι αν οι Ευρωπαίοι αυτοί ήταν πέρα για πέρα άσημοι, το σημαντικό ήταν να φέρουν πίσω μαζί τους ένα εξωτικό για τη Νικαράγουα επίθετο. Κι όπως αυτοί είχαν το χρήμα, ήταν επόμενο αυτοί οι Ευρωπαίοι να είναι πολλές φορές πιο αναπτυγμένοι, πιο επινοητικοί, με μεγαλύτερες τεχνολογικές για την εποχή εκείνη γνώσεις. Έρχονταν, λοιπόν, και πλούτιζαν εδώ.

Ανάμεσα σ' αυτούς ήταν και οι Γερμανοί· υπήρχαν πολλοί Γερμανοί εδώ, τραπεζίτες, βιομήχανοι, έμποροι κλπ., που απαλλοτριώθηκαν από τη δικτατορία. Και τελικά, μετά απ' όλη αυτή την περίοδο, έρχεται το στάδιο του εκσυγχρονισμού, ας πούμε,

της οικονομίας, που παρουσιάζει δύο στοιχεία: Από τη μια μεριά, την επέκταση της βαμβακοκαλλιέργειας στη δεκαετία του '60, και από την άλλη, τη δημιουργία της Κοινής Αγοράς της Κεντρικής Αμερικής, μέσα στα πλαίσια της οποίας επρόκειτο να εγκατασταθούν εδώ ολοκληρωμένες βιομηχανίες για όλη την Κεντρική Αμερική, πράγμα που οδηγεί στην ακόμη πιο βίαιη απομάκρυνση της αγροτιάς από τα κτήματά της.

Και ο Σομόζα δεν κατακλέβει μόνο για τον εαυτό του, αλλά και γι' αυτή την αστική τάξη που μόλις γεννιέται. Αυτό, λοιπόν, κάνει την αγροτιά όλο και φτωχότερη, την υποβάλλει σε μια διαδικασία ακόμη μεγαλύτερης περιθωριοποίησης, που δημιουργεί τις οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες για την εμφάνιση της ένοπλης πάλης. Γιατί όλα αυτά που συμβαίνουν – με την αγροτιά στερημένη απ' τη γη της, στερημένη απ' όλα τα μέσα για την επιβίωσή της, και με μια αστική τάξη που έχει πια απηυδήσει με τα σχέδια του δικτάτορα – δεν βρίσκουν διέξοδο, δεν υπάρχει η δυνατότητα να διοχετευτεί αυτή η δυσαρέσκεια μέσα από τον παραδοσιακό τρόπο του αστικού παιχνιδιού. Ενώ ο Σομόζα εκφράζει την παράταση της ιμπεριαλιστικής κυριαρχίας και την εμφάνιση μιας δικτατορίας, εκφράζει μια μεγαλύτερη οικονομική και κοινωνική σύγχυση για τη χώρα, που, επιπλέον, χτυπάει μέχρι και τους ίδιους τους κύκλους της αστικής τάξης. Όλα αυτά δημιουργούν τις συνθήκες για να ξαναμπεί το ζήτημα της ένοπλης πάλης.

Τώρα, ποιοι είναι εκείνοι που ξαναρχίζουν τον ένοπλο αγώνα το 1958; Σου έλεγα, λοιπόν, ότι είναι οι βετεράνοι σαντινίστας που δεν είχαν ακόμη ξεχάσει τη βορειοαμερικάνικη εισβολή, τις βορειοαμερικάνικες επεμβάσεις, και που, επιπλέον, είχαν χάσει τις ιδιοκτησίες τους. Ήταν μικρογαιοκτήμονες ή μεσαίοι γαιοκτήμονες των βόρειων περιοχών, που είχαν αναγκαστεί να εγκαταλείψουν τη γη τους για να επιβιώσουν και πήγαν να ζήσουν στην Ονδούρα. Και, ξαφνικά, βλέπουν να καταφθάνουν περισσότεροι Νικαραγουανοί στην Ονδούρα, στην προσπάθειά τους να γλιτώσουν από τη δικτατορική καταπίεση.

Αποφασίζουν, λοιπόν, να ξαναρχίσουν τη στρατιωτική δράση, πριν ακόμη από τη νίκη της Κουβανικής Επανάστασης. Όταν ακόμη ο Φιδέλ βρίσκεται στα βουνά, αγωνιζόμαστε κι εμείς εδώ ενάντια στη σομοζική δικτατορία. Με επικεφαλής αυτούς τους στρατηγούς του Σαντίνο, γίνονται διάφορες απόπειρες από το 1958. Όπως ήταν επόμενο, οι απόπειρες αυτές παίρ-

νουν μεγάλη ώθηση με τη νίκη της Κουβανικής Επανάστασης. Γιατί η Επανάσταση της Κούβας έρχεται να δείξει σ' όλους τους αγωνιστές, σ' αυτές όλες τις γενιές αγωνιστών που είχαν δημιουργηθεί στη χώρα μας, ότι η νίκη είναι δυνατή, όταν υπάρχει σωστή στρατηγική, όταν ο αγώνας διεξάγεται με συνέπεια.

Έτσι, μέχρι και η αστική τάξη αυτή την περίοδο ξεσηκώθηκε ενάντια στη δικτατορία. Υπήρξε μια εξέγερση του Πέδρο Αγουστίν Τσαμόρο μαζί με τμήματα της ολιγαρχίας που ζητάνε την ένοπλη πάλη σαν τον μοναδικό δρόμο, αφού κανείς δεν βλέπει πολιτική διέξοδο.

Μάλιστα, μετά τη νίκη της Κουβανικής Επανάστασης, τα ίδια αυτά τμήματα της ολιγαρχίας πηγαίνουν να ζητήσουν βοήθεια από την Κούβα. Βοήθεια από την Κούβα ζητάμε κι εμείς σε όπλα. Γιατί και την Κούβα με τη σειρά της την είχαν βοηθήσει πολλές χώρες, μέσω μιας οργάνωσης που είχε δημιουργηθεί και που ονομαζόταν «Λεγεώνα της Καραϊβικής». Επρόκειτο για μια οργάνωση πολιτικών, που στόχο είχε τον αγώνα ενάντια στις δικτατορίες στη Λατινική Αμερική. Πήγαμε, επομένως, εκεί, όπου μόλις είχε ανατραπεί μια δικτατορία, για να ζητήσουμε βοήθεια για τον αγώνα στη δική μας χώρα.

Όλος αυτός ο συγκερασμός, λοιπόν, οικονομικών, κοινωνικών και πολιτικών παραγόντων, καθορίζουν και πάλι την απαρχή του επαναστατικού αγώνα, που βρίσκει την πιο σταθερή έκφρασή του με τη δημιουργία του Σαντινιστικού Μετώπου το 1961. Γιατί το 1961, το Σαντινιστικό Μέτωπο είναι το άθροισμα των υπολειμμάτων όλων των αντάρτικων προσπαθειών που είχαν γίνει μεταξύ του 1958 και του 1961. Όλοι εκείνοι που κάποτε είχαν συμμετάσχει σε κάποια εξέγερση και είχαν ηττηθεί και που, φυσικά, είχαν πάει σε διάφορες άλλες χώρες, καλούνται να συγκεντρωθούν και να ξεκινήσουν από κοινού ένα σχέδιο. Έτσι δημιουργείται το Σαντινιστικό Μέτωπο, προσπαθώντας να συνθέσει την πείρα όλων των εξεγέρσεων που είχαν γίνει το '58 και '59.

Ένας ιδιαίτερος παράγοντας που έπαιξε πολύ σημαντικό ρόλο για εμάς υπήρξε η εκτέλεση του Σομόζα το 1956. Την πραγματοποιεί μια ομάδα νεολαίοι, μέλη του παραδοσιακού, θα λέγαμε, κόμματος, του Ανεξάρτητου Φιλελεύθερου Κόμματος, που είχε δημιουργηθεί το 1944 από μια διάσπαση του Φιλελεύθερου Κόμματος του Σομόζα. Βλέποντας ότι το κόμμα αυτό

ήταν φιλελεύθερο μόνο σ' ό,τι αφορά το όνομα, ότι αποτελούσε απλά κάλυψη για τη δικτατορία, βλέποντας ότι οι παλιοί δεν λύνουν κανένα πρόβλημα με τα μέσα που χρησιμοποιούν, οργανώνονται και καταλήγουν στο συμπέρασμα ότι η συντριβή της δικτατορίας πρέπει να αρχίσει χτυπώντας την κεφαλή. Οργανώνουν, λοιπόν, μια απόπειρα και καταφέρνουν πραγματικά να εκτελέσουν τον Σομόζα, ξέροντας, όμως, πολύ καλά ότι μ' αυτό μόνο δεν τελειώνουν με το φαινόμενο. Γιατί ο Ριγοβέρτο Λόπες Πέρες, που του πέφτει ο κλήρος να εκτελέσει τον Σομόζα, έγραψε στη διαθήκη του ξεκάθαρα ότι αυτό είναι η αρχή του τέλους της δικτατορίας και ότι μετά το βήμα αυτό ελπίζει ότι ο λαός θα πάρει κουράγιο και θα δώσει συνέχεια σ' αυτή την προσπάθεια. Κατά κάποιον τρόπο, αυτή η εκτέλεση από τον Ριγοβέρτο το 1956 αποτέλεσε το καμπανάκι για τους βετεράνους σαντινίστας που ζούσαν στο εξωτερικό ή κρύβονταν, που κυκλοφορούσαν με ψεύτικο όνομα σε άλλες χώρες, ώστε να δώσουν συνέχεια σ' έναν πιο οργανωμένο αγώνα.

Το φαινόμενο, βέβαια, του ένοπλου αγώνα δεν σήμαινε ότι οι συνθήκες ήταν ήδη ώριμες για την κατάληψη της εξουσίας. Μάλιστα, το ίδιο το Σαντινιστικό Μέτωπο δεν δημιουργείται με την πρόθεση να ανατρέψει τη δικτατορία μέσα σ' έναν χρόνο ή μέσα σε 6 μήνες, ή πιστεύοντας ότι ο λαός θα ξεσηκωθεί αυτόματα, ούτε θεωρεί πιθανή μια σχετικά σύντομη διαδικασία, όπως ήταν ο νικηφόρος αντάρτικος αγώνας της Κούβας. Ήταν κατανοητό ότι έπρεπε να μπούμε σε μια διαδικασία συγκέντρωσης δυνάμεων και φθοράς του εχθρού και ότι θα έπρεπε να προσπαθήσουμε να επιδράσουμε στις υποκειμενικές συνθήκες, ώστε να δημιουργηθεί επαναστατική κατάσταση.

Μ' άλλα λόγια, δεν αρκεί να υπάρχει εκμετάλλευση, φτώχεια, εγκατάλειψη κλπ., πρέπει να προχωρήσει κανείς, να οργανώσει το λαό, να του δείξει μια οργανωμένη μέθοδο για να πετύχει την αλλαγή. Μπαίνει, επομένως, το ζήτημα ενός παρατεταμένου αγώνα, όχι, φυσικά, αιώνιου, αλλά πάντως παρατεταμένου, γιατί κανείς δεν περιμένει βραχυπρόθεσμα αποτελέσματα. Κι αυτό ακριβώς είναι που επιτρέπει, σε αντίθεση με τις προηγούμενες αντάρτικες εμπειρίες του '58-61, να μην εξαφανιστεί το Μέτωπο όταν αρχίζουν τα πισωγυρίσματα, και συγκεκριμένα το πρώτο, η ήττα του αντάρτικου του Ρίο Κόκο και Μποκάι. Γιατί οι άνθρωποί του, ο αρχικός πυρήνας, δημιουργήθηκε με τη νοοτροπία όχι ενός βραχυπρόθεσμου αγώνα, όχι

με μια νοοτροπία θριαμβολογίας, αλλά ξέροντας ότι ο αγώνας θα είναι σκληρός, κι ότι, επομένως, κατά κάποιον τρόπο, τα πισωγυρίσματα προβλέπονται από την ίδια τη διαδικασία. Διαφορετικά, δηλαδή, απ' ό,τι είχε συμβεί με άλλα κινήματα, που οργανώνονταν, χτυπιούνταν και εξαφανίζονταν, γιατί έλπιζαν να αρχίσουν με μια παρέλαση στα βουνά και κατόπιν να μπουν θριαμβευτές στην πόλη.

Αυτό μας επέτρεψε να επιβιώσουμε και να προχωρήσουμε μέχρι το δεύτερο σημείο, που είναι οι συνθήκες που επέτρεψαν την επίθεση του 1977. Καταρχήν, η επίθεση του '77 είναι καρπός μιας από τις τάσεις στις οποίες είχε διασπαστεί εσωτερικά το Μέτωπο. Με άλλα λόγια, η επίθεση του '77 δεν αποτελεί ενιαία εκτίμηση ολόκληρου του Σαντινιστικού Μετώπου, είναι η έκφραση της εσωτερικής συζήτησης που γίνεται από το '75-'76 στις γραμμές του επαναστατικού κινήματος γύρω από την εφαρμογή μιας νικηφόρας τακτικής απέναντι στη δικτατορία. Έτσι, λοιπόν, μια από τις τάσεις εκτιμάει ότι όλη αυτή η διαδικασία πολιτικής και στρατιωτικής συγκέντρωσης δυνάμεων, που γινόταν από τη γέννηση του Σαντινιστικού Μετώπου μέχρι το 1977, έχει πια δημιουργήσει ευνοϊκές συνθήκες για ένα ποιοτικό άλμα για την κατάληψη της εξουσίας. Και ότι είναι αναγκαίο να καταδειχτεί στον νικαραγουανό λαό, μέσα από τολμηρές ενέργειες, ότι υπάρχουν οι συνθήκες γι' αυτό το ποιοτικό άλμα. Ότι υπάρχει μια κατάλληλη τακτική για τη μαζική στρατολογία στον αγώνα ενάντια στη δικτατορία. Προτείνουν, λοιπόν, τολμηρά χτυπήματα που ευνοούν τη μαζική στρατολογία του λαού. Αυτά τα τολμηρά χτυπήματα εκφράζονται συγκεκριμένα με την επίθεση σε στρατόπεδα σε πόλεις σχετικής σπουδαιότητας. Μ' αυτό ελπίζουν ότι, βλέποντας ο λαός αυτού του είδους τις επιθέσεις, θα συμμετάσχει με τη μορφή εξέγερσης. Από αυστηρά στρατιωτική άποψη, η επιτυχία είναι αρκετά σχετική, γιατί τα στρατόπεδα δεν μπόρεσαν να καταληφθούν και η μαζική στρατολογία δεν ήταν τόσο μεγάλη. Πραγματικά, όμως, οι εμπειρίες αυτές άνοιξαν μια νέα προοπτική για τον αγώνα.

Αυτή την περίοδο υπάρχουν και οι εκλογές. Κάθε μια από τις εκλογικές φάρσες είχε χρησιμεύσει κάπως, θα έλεγα, σαν περιστροφικός άξονας της πολιτικής συζήτησης. Γιατί, παρ' όλο που ξέραμε πολύ καλά ότι οι εκλογές εδώ, με τη δικτατορία, ήταν φάρσα, το γεγονός ότι γίνονταν και ότι το καθεστώς επικυρωνόταν με εκλογές, που σε διεθνές επίπεδο κανείς δεν αμφι-

σθητούσε, παρ' όλο που ήταν γνωστό ότι επρόκειτο για φάρσα, ερχόταν να παρατείνει την κατάσταση αδικίας. Κάθε φορά, δηλαδή, που υπήρχε προεκλογική περίοδος, εκλογές κλπ., παρουσιαζόταν η ευκαιρία να τεθεί και πάλι, με πιο επίκαιρο τρόπο, σε συζήτηση ο ένοπλος δρόμος και ο ρεφορμιστικός δρόμος για να δοθεί τέλος στο φαινόμενο της δικτατορίας.

Θα λέγαμε, λοιπόν, ότι εδώ συνδυάζονται δύο παράγοντες: από τη μια μεριά υπάρχει το εκλογικό παιχνίδι – νομίζω πως είχαν προγραμματιστεί εκλογές για... στάσου: ο Σομόζα ανεβαίνει το '67, πέντε χρόνια, φτάνουμε στο '72, το '72 ήταν που άρχισε η περίοδος της Τριανδρίας που κράτησε μέχρι το '74, η περίοδος της Τριανδρίας κράτησε δύο χρόνια, το '74, λοιπόν. Υποτίθεται ότι εκλογές... Νομίζω ότι προβλέπονταν εκλογές για το 1979. Η προεκλογική περίοδος, όμως, άρχιζε στα τέλη του '77, τότε άρχιζε όλος ο χαμός.

Περισσότερο, όμως, κι από το ζήτημα των εκλογών, υπήρχε η εκτίμηση για τη συγκέντρωση δυνάμεων. Πιστεύω ότι αυτό το ζήτημα είναι πολύ σημαντικό, γιατί έχουμε δει σε μερικά επαναστατικά κινήματα άλλων χωρών κάποια μηχανιστική αξιολόγηση της διάσπασής μας σε τάσεις. Ιδιαίτερα όπου η αξιολόγηση αυτή οδηγεί στη σκέψη ότι η μια τάση κυριαρχούσε πάνω στην άλλη ή και ότι αυτή η γραμμή ήταν, επομένως, σωστή και όχι η άλλη. Στην πραγματικότητα, το Σαντινιστικό Μέτωπο γεννιέται το 1961 με όλες τις εσωτερικές αντιθέσεις που χαρακτηρίζουν μια επαναστατική οργάνωση και, ενωμένο, φτάνει στο 1975. Και το 1975 η συζήτηση για μια τακτική που θα οδηγήσει στην κατάληψη της εξουσίας γεννάει διαφορετικές αντιλήψεις και διαφορετικές ομάδες στο εσωτερικό του Μετώπου. Η κάθε τάση, όμως, αναπτύσσει τη δική της αντίληψη, που βασίζεται σε μια ενιαία συγκέντρωση δυνάμεων, με την έννοια ότι κανείς δεν θα μπορούσε να βάλει το ζήτημα της επίθεσης ενάντια σε πόλεις ξεκινώντας από το μηδέν, μόνο και μόνο επειδή μια ομάδα συγκεντρώθηκε και αποφάσισε ότι με την επίθεση σ' ένα στρατόπεδο θα ξεσηκωνόταν ο λαός. Αυτό γίνεται, γιατί εκτιμάει ότι υπάρχει πια μια αρκετή συγκέντρωση δυνάμεων. Κανείς δεν θα μπορούσε να βάλει το ζήτημα ότι ήταν η στιγμή να δώσουμε προτεραιότητα στην πολιτικοοργανωτική δουλειά μέσα στην εργατική τάξη, για την οργάνωση ενός εργατικού κόμματος που θα έμπαινε επικεφαλής του ένοπλου αγώνα. Κανείς δεν θα μπορούσε να βάλει το ζήτημα να συνεχί-

σουμε με τη γραμμή της συγκέντρωσης δυνάμεων στο βουνό, αν δεν υπήρχε όντως αυτή η συγκέντρωση δυνάμεων.

Τη γενική επίθεση, επομένως, τη συλλαμβάνει *μια* τάση. Και αρχίζει να τη δοκιμάζει. Ανοίγεται μια νέα προοπτική. Και αυτή τη νέα προοπτική, μέσα στα πλαίσια της πολύ ιδιαίτερης κατάστασης που υπήρχε στην οργάνωσή μας, αρχίζουν να δοκιμάζουν όλες οι τάσεις μας, σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό, με μεγαλύτερη ή μικρότερη δύναμη. Πρόκειται για ένα ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της διάσπασής μας. Στη δική μας διάσπαση δεν φτάσαμε ποτέ στον παραλογισμό να θεωρήσουμε ότι, αφού το δικό μου είναι το σωστό, όλα των άλλων είναι στραβά και να απορρίψουμε ό,τι έκαναν οι άλλοι σαν λαθεμένο. Μπορούσαμε να κάνουμε κριτική, και κάναμε κριτική, βίαιη κριτική, παθιασμένη κριτική, γύρω από οτιδήποτε έκανε η κάθε τάση. Εσωτερικά, όμως, η κάθε τάση μελετούσε με πολλή προσοχή τις εμπειρίες της άλλης, και όταν έβλεπε ότι έφερναν κάποιο αποτέλεσμα, άρχιζε κι αυτή να τις δοκιμάζει. Ήταν, δηλαδή, κάτι διαφορετικό από άλλες εμπειρίες, που, όταν γίνεται κάποια διάσπαση, αποφασίζουν ότι μόνο το δικό τους είναι το σωστό και όλα τα υπόλοιπα είναι στραβά, και, επομένως, δεν επιτρέπουν στο επαναστατικό κίνημα, στο σύνολό του, να εξακολουθήσει να συσσωρεύει πραγματική πείρα. Έτσι πάει χαμένη, μάλλον, όλη η πείρα, αφού ό,τι κάνει ο άλλος είναι λαθεμένο, και, επομένως, δεν εφαρμόζεται από τους υπόλοιπους. Τελικά, λοιπόν, καθορίσαμε ότι υπήρχαν όλες οι προϋποθέσεις για να ξεκινήσει η τελική αυτή επίθεση, με βάση την κατάσταση στη χώρα μας.

Δεν θα 'θελα να πέσω σε ντετερμινισμούς και ν' αρχίσω εδώ πέρα να τονίζω τα οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, γιατί είναι ολοφάνερο ότι αν υπήρχε στη χώρα μας άνεση, ευημερία, όσο πολιτικοστρατιωτικές ιδιοφυΐες σε θέματα στρατηγικής κι αν ήμασταν, ο λαός δεν θα ξεσηκωνόταν. Εμείς ξεκινούσαμε από το γεγονός ότι υπήρχε μια κατάσταση φτώχειας, διαρκούς φθοράς, αδικίας, εκμετάλλευσης κλπ., που δεν βελτιώνεται σε καμιά περίοδο. Όπως και να 'χει το πράγμα, κι αν δεν χειροτερεύει, διατηρεί, τουλάχιστον, το status quo. Όπως είναι επόμενο, όμως, σε μια εξαρτημένη χώρα σαν τη δική μας, όταν στη διεθνή οικονομία υπήρξαν και εποχές παχιών αγελάδων, για παράδειγμα, όταν η τιμή του πετρελαίου ήταν πολύ χαμηλή, μπόρεσε και η οικονομία μας να κρατηθεί κάπως. Ή

υπήρξαν στιγμές, όπου οι τιμές του καφέ, του μπαμπακιού ή της ζάχαρης απέφεραν καλά κέρδη και η δικτατορία είχε μεγάλα έσοδα. Βέβαια, στο εσωτερικό της χώρας, αυτό δεν έβρισκε καμιά ιδιαίτερη έκφραση, αφού η εσωτερική αναδιανομή δεν ήταν δίκαιη. Ο λαός πάντα ήταν από κάτω, και ευνοημένη από τις οικονομικές βελτιώσεις, σ' ό,τι αφορά το εμπορικό ισοζύγιο, το ισοζύγιο πληρωμών κλπ., ήταν η ολιγαρχία. Έτσι, οι οικονομικές συνθήκες υπήρχαν πάντα· εκείνο που παιζόταν μάλλον ήταν οι πολιτικές συνθήκες, στις οποίες πια επιδρούσαμε με την επαναστατική δράση. Από τη μια μεριά, δείχνοντας, μέσα από μια διαρκή πρακτική, ότι εδώ δεν υπήρχαν πολιτικές λύσεις που να μπορούν να επιτευχθούν μέσα από διαπραγματεύσεις, δεύτερο, δείχνοντας ότι ο ένοπλος δρόμος έχει δυνατότητες, ότι ο δικτατορικός στρατός δεν είναι ακατανίκητος, και, με αυτή την έννοια, αλλάζοντας την ίδια την αντίληψη του λαού, καθώς και τη διεθνή άποψη για τη φύση του Σαντινιστικού Μετώπου. Γιατί το πρόβλημα των επαναστατικών κινημάτων, τόσο σε διεθνές, όσο και σε εσωτερικό επίπεδο, σε κάθε χώρα, είναι ότι μας στιγματίζουν εύκολα. Έτσι, μας βαφτίζουν «κομμουνιστές», και κανείς δεν ασχολείται να μάθει τι διάολο θα πει «κομμουνιστής». Ξεκινάνε από το ότι «κομμουνιστής» πάει να πει κακός, πάει να πει διαβολικός, επομένως δεν υπάρχει βιωσιμότητα γι' αυτούς που ονομάζονται «κομμουνιστές». Γι' αυτό κι εμείς ποτέ δεν ονομαζόμαστε κομμουνιστές, ονομαζόμαστε σαντινίστας.

Έπρεπε, λοιπόν, να περάσουμε από μια σειρά πρακτικά στοιχεία, για να μπορέσουμε να αλλάξουμε όλον αυτόν τον κώδικα που είχαν φτιάξει για εμάς σαν επαναστατικό κίνημα. Γιατί, επιπλέον, πιστεύουν ότι οι μόνοι που είναι ικανοί να πάρουν τα όπλα είναι οι κομμουνιστές. Ένας δημοκράτης δεν παίρνει τα όπλα, κι ας τον γαμάνε μια ολόκληρη ζωή. Δεν ξέρω από πού το συμπεραίνουν αυτό, γιατί οι δημοκράτες στην Ευρώπη αποφάσισαν να πάρουν τα όπλα ενάντια στον Χίτλερ. Δηλαδή, όταν ένας δημοκράτης νιώθει πια καταπιεσμένος από μια δικτατορία που τον υποδουλώνει, καταλαβαίνει ότι πρέπει να πάρει τα όπλα σε μια κρίσιμη στιγμή, έστω κι αν θα προτιμούσε την ψήφο για ν' αλλάξει αυτή την κατάσταση.

Εδώ, λοιπόν, καταφέραμε ν' αρχίσουμε να μεταβάλλουμε αυτούς τους κώδικες μέσα από μια πλατιά πολιτικοοργανωτική δουλειά, που βρήκε την καλύτερη προπαγανδιστική της έκφραση σε μια από τις πιο κτηνώδεις περιόδους της δικτατορίας, το

1975. Μεταξύ του 1970 και του 1974, εμείς περάσαμε ένα στάδιο που το ονομάζουμε «στάδιο της σιωπηλής συγκέντρωσης δυνάμεων». Μετά το αντάρτικο του Πανκασάν – όπως σου έλεγα έμενε μια ομάδα εκεί που επιβίωνε κακήν κακώς – προσπαθήσαμε να κάνουμε κάποιες ενέργειες, και το αποκορύφωμα όλων αυτών ήταν ένα αντάρτικο στα 1969-1970, που στην ιστορία μας ονομάζεται το «αντάρτικο του Σινίκα», και που ήταν, βασικά, ένα αντάρτικο από αγρότες, μια εφεδρική ομάδα του αντάρτικου του Πανκασάν, αρκετά κακοεξοπλισμένο, που γύρω στο 1970, μεταξύ '69-'70, δίνει τις μεγαλύτερες μάχες, έχει τη μεγαλύτερη δράση. Στις αρχές του 1970, στέλνουμε στελέχη από την πόλη, ανώτερα στελέχη, να τεθούν επικεφαλής των αγροτών και να τους σταματήσουν από τη στρατιωτική δράση, ώστε να μπουν σε μια φάση συγκέντρωσης δυνάμεων μέσα από την πολιτική δουλειά. Το ίδιο γινόταν και σε επίπεδο πόλης. Αποφασίσαμε, λοιπόν, μετά από μερικά χτυπήματα που δεχτήκαμε γύρω στο Σεπτέμβρη του 1970, να αξιοποιήσουμε, ας πούμε, την προπαγάνδα της δικτατορίας που ισχυριζόταν ότι είχε διαλύσει το Σαντινιστικό Μέτωπο. Αποφασίσαμε, δηλαδή, να μην ξαναεμφανίσουμε το Σαντινιστικό Μέτωπο, και αφιερωθήκαμε στη δουλειά της απόλυτα παράνομης συγκέντρωσης δυνάμεων, χωρίς να θέτουμε καθόλου το ζήτημα της στρατιωτικής δράσης, με μια πολιτική δραστηριότητα, μέσα από νόμιμες ή ημινόμιμες οργανώσεις. Έτσι, φτάσαμε στο 1974, χωρίς να έχουμε μια ανοιχτή παρουσία της ύπαρξης του Σαντινιστικού Μετώπου. Γι' αυτό και το ονομάζουμε «στάδιο σιωπηλής συγκέντρωσης δυνάμεων». Όταν πια περνάμε στο επόμενο στάδιο και αρχίζουμε μερικές αντάρτικες ενέργειες στο βουνό, και βασικά κάνουμε μια επιχείρηση εφόδου στο σπίτι ενός υπουργού του Σομόζα, για να απελευθερώσουμε τους κρατούμενους που ήταν φυλακισμένοι, εξαπολύθηκε μια κτηνώδης καταστολή, όπου χιλιάδες άτομα πέρασαν από Στρατιωτικό Συμβούλιο που σχηματίστηκε ειδικά γι' αυτόν το σκοπό. Από αυτό το Στρατιωτικό Συμβούλιο παρέλασαν εργάτες, αγρότες, γιατροί, γαιοκτήμονες, βιομήχανοι, ιερωμένοι, πανεπιστημιακοί, απ' όλα. Αυτή, λοιπόν, η «παρέλαση» διέλυσε τον κώδικα ότι το Σαντινιστικό Μέτωπο ήταν κομμουνιστές, πιστολάδες, τυχοδιώκτες. Έδειξε ότι είναι μια πιο πλατιά οργάνωση.

Δεχόμαστε χτυπήματα μ' αυτή την καταστολή. Ο λαός βλέπει και πάλι τι είναι το Σαντινιστικό Μέτωπο. Η καταστολή

αυτή αποδείχνει ότι το Σαντινιστικό Μέτωπο βρίσκεται παντού, σ' ολόκληρη τη χώρα. Παρελαύνουν άνθρωποι απ' όλη τη χώρα, απ' όλα τα κοινωνικά στρώματα, μέχρι που ουσιαστικά λέγεται ότι πιάνουμε όλο το κοινωνικό φάσμα, γιατί παρελαύνει ένα πλήθος πολιτικών ρευμάτων, που είχαν δεσμούς με το Σαντινιστικό Μέτωπο. Και παρ' όλο που η δικτατορία προσπαθεί να περάσει με τις ενέργειές της το μήνυμα ότι αντιμετωπίζει ένα ακριβώς προσδιορισμένο Μέτωπο, δεν τα καταφέρνει, από τη στιγμή που το Σαντινιστικό Μέτωπο μελετάει τη διαδικασία συγκέντρωσης δυνάμεων. Και αξίζει να τονίσουμε ότι αυτή η εμπειρία είναι που οδηγεί το Μέτωπο στη διάσπαση. Το γεγονός, δηλαδή, ότι υπάρχει ήδη μια κάποια συγκέντρωση δυνάμεων για να επιτευχθεί το ποιοτικό άλμα στον πόλεμο.

Αυτό, πάλι, μας ανοίγει τη δυνατότητα – που την προωθεί η ίδια τάση – να παρουσιάσουμε ένα πολιτικό πρόγραμμα, ή μάλλον, περισσότερο από ένα πολιτικό πρόγραμμα, μια πλατφόρμα ή μια πλατιά ομάδα πολιτικής προπαγάνδας, την Ομάδα των Δώδεκα. Μ' άλλα λόγια, θα ήταν αδύνατο να υπάρξει η Ομάδα των Δώδεκα, η οποία αποτελείται από ένα ανώτερο στέλεχος της Διεθνούς Τράπεζας Ανάπτυξης, έναν επιχειρηματία της χώρας, το δικηγόρο των πιο μεγάλων καπιταλιστών της Νικαράγουας κλπ., κλπ., αν προηγούμενα όλοι αυτοί δεν είχαν εκτιμήσει ότι στο Σαντινιστικό Μέτωπο βρίσκεται, πρακτικά, όλος ο κόσμος, όλα τα στρώματα.

Σχηματίζεται, λοιπόν, αυτή η Ομάδα των Δώδεκα, που αρχίζει να αναζητεί πολιτική λύση μέσα από διαπραγματεύσεις, ξέροντας πολύ καλά ότι δεν υπάρχει πολιτική λύση, αυτή είναι η τακτική τους. Έρχονται να ζητήσουν πολιτική λύση, έχοντας υπόψη τους ότι δεν υπάρχει πολιτική λύση. Με τι στόχο, λοιπόν, εμφανίζονται να ζητάνε πολιτική λύση, όταν ξέρουν πολύ καλά ότι δεν υπάρχει; Ακριβώς για να θεμελιώσουν πολιτικά περισσότερο τον ένοπλο αγώνα. Γιατί με το σύνθημα της διεκδίκησης πολιτικής λύσης, θέτουν ένα νέο ζήτημα που χαρακτηρίζει την πολιτική πραγματικότητα της χώρας μας: ότι, δηλαδή, εδώ δεν μπορεί να υπάρξει πολιτική λύση χωρίς το Σαντινιστικό Μέτωπο. Κι αυτό πρέπει να παρθεί σοβαρά υπόψη. Όπως ήταν επόμενο, απορρίπτεται από τη δικτατορία. Απορρίπτεται, βέβαια, αλλά αρχίζει να προπαγανδίζεται σ' ολόκληρη τη χώρα.

Αλλά πέρα από το ρόλο που έπαιξε στο εσωτερικό, το ση-

μαντικότερο είναι ότι η Ομάδα των Δώδεκα, μετά την εμφάνισή της εδώ, απλώνεται ορμητικά στο εξωτερικό και παρουσιάζει έναν διαφορετικό κώδικα απ' αυτόν του κομμουνισμού με τον οποίον θέλησαν να μας στιγματίσουν. Βάζουν το ζήτημα ότι στη Νικαράγουα δεν υπάρχει πολιτική λύση χωρίς το Σαντινιστικό Μέτωπο. Πρόκειται για μια ομάδα ανθρώπων ανάμεσα στους οποίους βρίσκονται επιχειρηματίες, ιερωμένοι κλπ. Αυτό, επομένως, μας ανοίγει προοπτική και σε διεθνές επίπεδο. Δεν είμαστε πια ο «κίνδυνος για την προώθηση του κομμουνισμού» – όπως γενικά συνηθίζει να υπεραπλουστεύει αυτός που παρακολουθεί τα πολιτικά φαινόμενα μέσα από τα διεθνή πρακτορεία – γιατί κινούμε όλους αυτούς τους ανθρώπους στο εξωτερικό. Πρώτα σαν έκφραση της αντίληψης μιας τάσης, και κατόπιν σαν καρπό της ενωτικής διαδικασίας που ζει το Σαντινιστικό Μέτωπο.

Όλο αυτό το διάστημα, βέβαια, παρουσιάζονται φαινόμενα που αποτελούν λάθη για τη δικτατορία, μέσα στην απελπισία που την έχει κυριεύσει. Ίσως ένα από τα σοβαρότερα λάθη που έκαναν τα στοιχεία της δικτατορίας ήταν η δολοφονία του Πέδρο Χοακίν Τσαμόρο. Γιατί; Για το λόγο ότι με τη δολοφονία του Πέδρο Χοακίν Τσαμόρο δημιούργησαν τις συνθήκες για να στρατολογήσουμε και να ξεσηκώσουμε εμείς περισσότερο κόσμο σ' ένα είδος λαϊκού ξεσηκωμού ενάντια στις προθέσεις των στοιχείων της αστικής τάξης και της ίδιας του της οικογένειας. Η οικογένεια του Πέδρο Χοακίν ήταν ήδη από τότε χωρισμένη στα δύο: υπήρχαν μερικοί που ήταν μ' εμάς και άλλοι που κρατούσαν συντηρητική στάση. Έτσι, τη δολοφονία του Τσαμόρο τη μετατρέψαμε σε σημαία αγώνα, ξεκινώντας από θέση αυστηρά αντιδικτατορική. Εμείς ποτέ δεν προσπαθήσαμε να χειραγωγήσουμε τη μνήμη του Πέδρο Χοακίν Τσαμόρο, ποτέ δεν ισχυριστήκαμε ότι ήταν σαντινίστας, ότι ήταν επαναστάτης, πάντα αναγνωρίζαμε ότι ήταν ένας αγωνιστής ενάντια στη δικτατορία. Και αν ένας τέτοιος αγωνιστής δολοφονείται από τη δικτατορία, τι περιμένει τους άλλους, αυτούς που ήταν πιο αριστεροί, πιο επαναστάτες, πιο προοδευτικοί; Αυτό είναι, ας πούμε, το μήνυμα που ρίχνουμε κινητοποιώντας το λαό. Αν εμείς δεν αντιδράσουμε στη δολοφονία ενός ανθρώπου που στον αγώνα ενάντια στη δικτατορία κρατούσε μια νόμιμη στάση σαν πολίτης, τι μας περιμένει εμάς που βρισκόμαστε πιο αριστερά; Πρέπει να αντιδράσουμε για να σταματήσουν όλα αυτά.

Παρουσιάστηκαν τέτοιου είδους λάθη, που προκάλεσαν το μεγαλύτερο ανέβασμα της πάλης. Για παράδειγμα, το χαρακτηριστικό λάθος της βορειοαμερικάνικης στρατηγικής ενάντια στην Επανάσταση, η στρατηγική, δηλαδή, της καμένης γης στην ύπαιθρο. Για να επιτεθούν, για να μπορέσουν να διαλύσουν και να απομονώσουν τον αντάρτικο πυρήνα, που η Τάση Λαϊκός Παρατεταμένος Πόλεμος είχε από την αρχή του ένοπλου αγώνα στο βουνό, χρησιμοποίησαν τη γνωστή τακτική του «ν' αφαιρέσουμε το νερό απ' το ψάρι». Εδώ, όμως, ο τρόπος για ν' αφαιρέσουμε το νερό απ' το ψάρι δεν ήταν όπως στο Βιετνάμ, δημιουργώντας ολόκληρα χωριά-στρατόπεδα. Εδώ δολοφονούσαν την αγροτιά, που, μάλιστα, μπορεί καν να μη συνεργαζόταν, αλλά απλά ζούσε στις περιοχές όπου κινιόταν το αντάρτικο. Έτσι, δολοφονήθηκαν χιλιάδες. Μόνο οι βορειοαμερικάνοι καπουτσίνοι ιερωμένοι κατέγραψαν και κατάγγειλαν στις ΗΠΑ πάνω από 3 χιλιάδες περιπτώσεις δολοφονίας. Αυτή, λοιπόν, τη στρατηγική και τακτική ακολουθούσαν, της καμένης γης, πιστεύοντας ότι έτσι θα τους προφύλασσε η ανωνυμία, γιατί επρόκειτο για αγρότες, για κάποιους Χουάν Πέρες ή Τσίκο Σάντσες, που κανείς δεν τους ξέρει. Δεν είναι το ίδιο να δολοφονήσεις τον Πέδρο Χοακίν Τσαμόρο Καρδενάλ, που ανήκει στις πιο αντιπροσωπευτικές οικογένειες της εθνικής αστικής τάξης, με το να δολοφονήσεις έναν ταλαίπωρο φουκαριάρη, που ούτε τ' όνομά του δεν θα γίνει ποτέ γνωστό.

Υπήρξε, επίσης, άλλο ένα λάθος που δημιούργησε τις πολιτικές συνθήκες που παρουσιάστηκαν πια στην τελευταία φάση. Στο βαθμό που η προοπτική της εξέγερσης προωθείται και από τις τρεις τάσεις και αρχίζουν περισσότερες ενέργειες στις πόλεις, η δικτατορία κάνει το λάθος να καθορίσει σαν γραμμή δράσης της ότι όποιος είναι νέος, είναι σαντινίστας. Αρχίζει, λοιπόν, ένα κυνηγητό ενάντια στη νεολαία. Έτσι, φτάνει μια στιγμή για το νεολαίο, όπου, πρακτικά, το να συνδεθεί με το Σαντινιστικό Μέτωπο είναι ο μοναδικός τρόπος για να επιβιώσει. Κι αυτό γιατί η κυβέρνηση τον δολοφονεί απλά και μόνο επειδή είναι νέος. Και κανείς δεν μπορεί να νιώθει ασφαλής όντας νέος.

Όλα αυτά τα φαινόμενα, μαζί με την οικονομική κατάσταση που επιδεινώνεται συνεχώς, κυρίως από το 1972 και μετά, οξύνουν την αντίθεση ανάμεσα στη δικτατορία και την αστική τάξη. Έτσι όπως είχε εκμεταλλευτεί ο Σομόζα τον Δεύτερο

Παγκόσμιο Πόλεμο για να καταληστέψει τους Γερμανούς που ζούσαν εδώ, με τον ίδιον τρόπο εκμεταλλεύεται το σεισμό για να παραγκωνίσει την εθνική αστική τάξη. Γιατί ο γερο-Σομόζα, καθώς και ο γιος του Λουίς είχαν κρατήσει μια αρκετά έξυπνη στάση: πλούταιναν οι ίδιοι, αλλά άφηναν και στην αστική τάξη κάποιο πεδίο ελεύθερο για να πλουτίσει κι αυτή και μ' αυτόν τον τρόπο την ανάγκαζαν να μην μπλέκεται με την πολιτική. Έτσι, η αστική τάξη, όσο είχε πώς να εκμεταλλεύεται, πώς να πλουτίζει, δεκάρα δεν έδινε που υπήρχε ο Σομόζα. Αντίθετα, την ενδιέφερε να παραμείνει ο Σομόζα και να μην ασχολείται η ίδια με την πολιτική. Γιατί, απλούστατα, ο Σομόζα σεβόταν το πεδίο που της είχε παραχωρήσει, ας πούμε, και εκείνος ασχολιόταν με άλλο πεδίο. Το πρόβλημα παρουσιάστηκε με την άνοδο του τρίτου Σομόζα, που ανεβαίνει με μεγαλύτερες φιλοδοξίες. Στη συγκυρία του σεισμού του 1972, βλέπει έναν τρόπο παραπέρα πλουτισμού του, μέσα από τον παραγκωνισμό της αστικής τάξης από μια σειρά πεδία. Αρχίζει, λοιπόν, να ιδρύει τράπεζες, ενώ οι προηγούμενοι δεν είχαν ασχοληθεί με τράπεζες, μπαίνει σε κατασκευαστικές εταιρίες, ενώ οι προηγούμενοι δεν είχαν ασχοληθεί με κατασκευαστικές εταιρίες. Τέλος πάντων, αρχίζει ν' ασχολείται με μια σειρά δραστηριότητες, που συγκρούονται με τα συμφέροντα της υπόλοιπης αστικής τάξης, που μέχρι τότε ήταν ευχαριστημένη με τη δικτατορία. Αυτή η αστική τάξη, μάλιστα, αποκτά την πρώτη της πολύ άτολμη πολιτική έκφραση το 1974, όταν πραγματοποιεί τη λεγόμενη Πρώτη Εθνική Σύγκληση του Ιδιωτικού Τομέα. Δηλαδή, συγκεντρώνονται και δειλά-δειλά κάνουν κάποια πολιτική και κοινωνική κριτική στη δικτατορία, καλώντας, μάλιστα, την τάξη τους σε επαγρύπνηση.

Η θέση τους είναι ότι, αν ο Σομόζα συνεχίσει στη γραμμή που ακολουθεί, αν εξακολουθήσει να τους παραγκωνίζει, να πλουτίζει ο ίδιος και να φτωχαίνουν εκείνοι, αυτό μπορεί να θέσει σε κίνδυνο το σύστημα, γιατί θα δυναμώσει το επαναστατικό κίνημα, θα δώσει τη δυνατότητα στους «κομμουνιστές» να αναπτύξουν τη δουλειά τους. Δεν πρόκειται, επομένως, για μια ενέργεια για το καλό του λαού. Και είναι σημαντικό να είμαστε ξεκάθαροι πάνω σ' αυτό το ζήτημα στην ιστορία μας, γιατί σήμερα, με την Επανάσταση, η αστική τάξη εμφανίζεται πιο «φιλολαϊκή» απ' ό,τι εμείς στους λόγους της και προσπαθεί να παρουσιάσει ότι ήδη από την εποχή εκείνη είχε δεσμούς με το

λαό. Δεν υπερασπίζεται το λαό, υπερασπίζεται το σύστημά της και εκφράζει την ανησυχία της μήπως ο Σομόζα, με την απληστία του, το βάλει σε κίνδυνο.

Όπως ήταν φυσικό, ο Σομόζα όχι μόνο δεν σταματάει μετά απ' αυτό, αλλά ενοχλείται κιόλας που η αστική τάξη αποκτά πολιτική έκφραση, και αρχίζει μια πολιτική εκδίκησης απέναντι στην ηγεσία που συγκαλεί τον ιδιωτικό τομέα. Επομένως, αυξάνονται οι αντιθέσεις μέσα στους κόλπους της αστικής τάξης, υπάρχει μια επιδείνωση, φυσικά, του επιπέδου του λαού, και όλοι αυτοί οι πολιτικοί παράγοντες, που προσπαθώ κάπως να αναφέρω σε σύνθεση – ίσως ακατάστατα – είναι που μας κάνουν να εκτιμήσουμε, σε μια συγκεκριμένη στιγμή, ότι έχουν δημιουργηθεί οι κατάλληλες συνθήκες για να εξαπολύσουμε την τελική επίθεση.

Σε σχέση μ' αυτό, είχαμε κάνει κι εμείς φανερό, με την Ομάδα των Δώδεκα, ότι ο Σομόζα δεν ήθελε πολιτική λύση. Πρέπει να θυμίσουμε εδώ ότι, μέσω της Ομάδας των Δώδεκα, είχε γίνει κάποια διαπραγμάτευση, μάλιστα και με βορειοαμερικάνικη μεσολάβηση, στη διάρκεια της οποίας ο Σομόζα δεν δέχεται να κάνει την παραμικρή υποχώρηση και, φυσικά, απορρίπτει το βασικό στοιχείο της Ομάδας των Δώδεκα, ότι, δηλαδή, χωρίς το Σαντινιστικό Μέτωπο δεν υπάρχει εδώ πολιτική λύση.

Από την άλλη μεριά, όλα αυτά τα λάθη της δικτατορίας είχαν οδηγήσει σε μεγαλύτερη στρατολογία των μαζών στον αγώνα μας, που, όπως ήταν επόμενο, δεν ήταν δυνατό να εκφραστεί μόνο με τα όπλα, κι αυτό γιατί δεν είχαμε αρκετά όπλα. Εκφράστηκε, όμως, με διαφορετικές μορφές πολιτικού αγώνα, με την απεργία, τις διαδηλώσεις, τις εξεγέρσεις τη λαϊκή βία, όλα αυτά συνδυασμένα με τον ένοπλο δρόμο, με τη στρατιωτική δράση.

Κι όλα αυτά γίνονται από τρία Σαντινιστικά Μέτωπα. Καταλαβαίνουμε, λοιπόν, ότι αυτά τα τρία Σαντινιστικά Μέτωπα θα μπορούσαν από κοινού να επιδράσουν περισσότερο σ' αυτές τις συνθήκες, αν έχουν μια κοινή στρατηγική, αν ξεπεράσουν την ως ένα σημείο ανταγωνιστική νοοτροπία που υπήρχε ανάμεσα στις τάσεις. Γιατί υπήρξε κάποια στιγμή που, θα λέγαμε, ίσως η κάθε τάση, μέσω της στρατιωτικής, πολιτικής κλπ. αποτελεσματικότητάς της, θέλησε να παίξει έναν πιο σοβαρό ρόλο από τις άλλες, έναν πιο καθοριστικό ρόλο από τις άλλες. Έτσι,

βλέπουμε ότι χρειάζεται διπλασιασμός των προσπαθειών στην ίδια κατεύθυνση. Ξεκινάει, λοιπόν, μια διαδικασία συζητήσεων, γιατί, σε τελική ανάλυση, ο πόλεμος και η καταστολή αυτή την περίοδο είναι φοβερή, ενώ, επιπλέον, οι μηχανισμοί ασφάλειας τείνουν να γίνουν πιο εύθραυστοι, όσο το φαινόμενο στρατολόγησης γίνεται πιο μαζικό. Υπήρξε κάποια στιγμή, που, τέλος πάντων, όταν είναι κανείς μόνος του, μπορεί εύκολα να κανονίσει να μη γίνει τίποτα στην τάδε συνοικία, γιατί εκεί υπάρχουν παράνομοι που κρύβονται. Όταν, όμως, υπάρχουν τρεις, τότε υπάρχει περίπτωση εσύ να έχεις κάπου κρυμμένο κόσμο, και ο άλλος που δεν το ξέρει, κάνει στο ίδιο μέρος μια ενέργεια και σου δημιουργεί προβλήματα. Όλη αυτή η κατάσταση οδηγεί να αναζητήσουμε ένα ενιαίο σχέδιο, μια ενιαία στρατηγική κλπ., να ενωθούμε στη δράση, για να επιταχύνουμε παραπέρα την ανατροπή της δικτατορίας. Εξαπολύουμε, λοιπόν, τη γενική απεργία, την τελική επίθεση, και φτάνουμε στη νίκη.

Μπορείτε να μας αναφέρετε πώς δημιουργήθηκε το Σαντινιστικό Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης και την εξέλιξή του μέχρι το 1976;

Όπως σου έλεγα προηγούμενα, το Σαντινιστικό Μέτωπο δημιουργείται από τους αγωνιστές που επέζησαν από τα διάφορα αντάρτικα κινήματα που υπήρξαν μεταξύ 1958 και 1961. Μερικά απ' αυτά τα κινήματα είχαν επικεφαλής θετεράνους σαντινίστας, σαν το στρατηγό Ραμόν Ραουδάλες, το συνταγματάρχη Ριγοθέρτο Ρέγες και άλλους ηγέτες, καθώς επίσης και πρώην μέλη της σομοζικής φρουράς, της Εθνοφρουράς, που υπήρχε εδώ. Γιατί, ανάμεσα στην άνοδο του Σομόζα και το ξεκίνημα της ένοπλης πάλης, είχαν γίνει διάφορες απόπειρες από στρατιωτικούς να ανατραπεί ο Σομόζα και να συγκρατηθεί το φαινόμενο της δικτατορίας. Υπήρξαν, λοιπόν, περιπτώσεις, όπου μερικοί απ' αυτούς, αφού απότυχαν οι απόπειρες εξέγερσης που έκαναν, εξορίστηκαν και από το εξωτερικό συνεισέφεραν κι αυτοί σ' αυτές τις εμπειρίες του ένοπλου αγώνα. Όλες, ωστόσο, αυτές οι εμπειρίες έχουν μια ιδιαιτερότητα: εκφράζουν όλες, διαποτισμένες ή εμπνευσμένες από ρεφορμιστικούς κύκλους της χώρας, ανθρώπους που δεν έχουν διαμορφώσει μια επανα-

στατική αντίληψη. Είναι εμπειρίες με κοντόφθαλμη νοοτροπία, που μόλις αποτύχουν και οπισθοχωρήσουν, εξαφανίζονται.

Μέχρι που μέσα απ' όλη αυτή τη δυναμική του αγώνα, εμφανίζεται μια νέα γενιά, άνθρωποι νέοι, μερικοί από τους οποίους υπήρξαν μέλη του Σοσιαλιστικού Κόμματος, που είχαν αποκτήσει – τουλάχιστον σε θεωρητικό επίπεδο – κάποια επαναστατική διαπαιδαγώγηση, είχαν συνδεθεί με το μαρξισμό, με τη μελέτη του μαρξισμού στο πανεπιστήμιο, και είχαν, φυσικά, καταλάβει ότι εδώ πέρα δεν υπάρχει πολιτική λύση μέσα από διαπραγματεύσεις και το μόνο που απομένει είναι ο ένοπλος αγώνας.

Αρχίζουν να δουλεύουν σ' αυτή την κατεύθυνση, ο Κάρλος Φονσέκα και άλλοι, να δουλεύουν με όλες αυτές τις δυνάμεις, και, παρά το γεγονός ότι μερικοί απ' αυτούς αποσύρονται μετά την αποτυχία του Μποκάι, παραμένει ακόμη ένας πιο σταθερός πυρήνας, που συνεχίζει τον αγώνα. Σου έλεγα ότι, μετά την οπισθοχώρηση αυτή, έγινε ολόκληρη συζήτηση για το πώς να συνεχιστεί ο ένοπλος αγώνας, κανείς δεν συζητούσε για το πώς να τον σταματήσει. Όποιος δεν ήθελε να συνεχίσει, αποσυρόταν. Αρχίζει, λοιπόν, μια φάση της δουλειάς στο βουνό, που προωθεί ο Ριγοβέρτο Κρους, ένα από τα μέλη της παλιάς, ιστορικής Εθνικής Διοίκησης του Μετώπου, που στο βουνό είχε γίνει περισσότερο γνωστός σαν Πάβλο Ούβεδα, αυτό το ψευδώνυμο χρησιμοποιούσε. Προσπαθεί να έρθει σ' επαφή με την αγροτιά, να τη γνωρίσει. Είχε πάρει μέρος στο αντάρτικο του Ρίο Κόκο και Μποκάι και είχε καταλάβει από την πείρα του ότι μια από τις αδυναμίες είναι η έλλειψη επαφής με την αγροτιά και η έλλειψη γνώσης του βουνού. Με αποτέλεσμα να εξαρτιώνται για να επιβιώσουν και να κινηθούν από συνεργάτες, που κάποια στιγμή μπορεί να εμφανιστούν, αλλά με τον κίνδυνο μερικοί απ' αυτούς να μην το κάνουν και τόσο εθελοντικά, αλλά επειδή βλέπουν μπροστά τους μια ομάδα οπλισμένων· ή και μερικοί απ' αυτούς, μην έχοντας καμιά πολιτική βάση, να φτάσουν στο σημείο και να προδώσουν το αντάρτικο κίνημα. Ξεκινάει, λοιπόν, από το γεγονός ότι πρώτα πρέπει να γίνει πολιτική δουλειά, και ότι το μόνο που απομένει είναι να βρεθεί ο τρόπος. Φτάνει στο συμπέρασμα ότι, πρώτα, πρέπει να πιάσει φιλίες με τους αγρότες. Γι' αυτό και μένει στο βουνό, όχι για να κάνει πολιτική δουλειά καταρχήν, αλλά για να κάνει πρώτα ανθρωπιστική δουλειά. Αρχίζει να κάνει το θεραπευτή, μοιράζοντας χάπια στο

βουνό, ασπιρίνες κλπ., και πιάνει φιλία με τους αγρότες. Ύστερα συνδέεται με την πρωτοβάθμια οργάνωση των αγροτών, αρχίζει να οργανώνει την αγροτιά για συνδικαλιστικούς αγώνες, για καλύτερους μισθούς, για καλύτερες συνθήκες δουλειάς. Εκεί ακριβώς έρχεται σ' επαφή με τον Μπερναρντίνο Ντίας Οτσόα, που ήταν μέλος του Σοσιαλιστικού Κόμματος, και τον στρατολογεί για το Σαντινιστικό Μέτωπο. Καθώς, όμως, εμείς δεν σχηματίζουμε αυτή τη στιγμή αντάρτικο πυρήνα, τον καθοδηγεί στη γραμμή της πολιτικής δουλειάς.

Σε επίπεδο πόλης προωθείται η εμπειρία των συμμαχιών, έτσι που δύο μέλη της Διοίκησης του Μετώπου παρουσιάζονται στην ηγεσία της Δημοκρατικής Κινητοποίησης. Πρόκειται για τον Τομάς Μπόρχε και τον Σίλβιο Μαγιόργα, που είναι υπεύθυνοι για την προπαγανδιστική δουλειά της Δημοκρατικής Κινητοποίησης, που είναι ακριβώς ο τομέας εκείνος που μας ενδιαφέρει περισσότερο αυτή τη στιγμή.

Μέχρι που εμφανίζεται η κατάσταση με τις εκλογές του 1967. Εμείς, τότε, βάζουμε το ζήτημα ότι υπήρχε αυτός ο πυρήνας, εμφανίζεται το 1967, όταν αναγγέλλεται η υποψηφιότητα του Σομόζα με το σύνθημα «Somoza forever» [Σομόζα για πάντα]. Αρχίζει, λοιπόν, να οργανώνεται ο αντάρτικος πυρήνας στο βουνό, εμείς ενημερώνουμε τους συμμάχους μας ότι έχουμε μια δύναμη εκεί, ότι έχει γίνει δουλειά χρόνια ολόκληρα, και ότι μπορούμε να τα συνδυάσουμε, να κάνουμε την πολιτική δουλειά στις πόλεις πνεύμονα του αντάρτικου. Οι σύμμαχοί μας δεν το δέχονται, προτιμάνε μια εκλογικίστικη επιλογή. Κι ενώ εμείς βρισκόμαστε στη φάση της προετοιμασίας, μας ανακαλύπτουν, δίνεται μάχη, διαλύουν τον κεντρικό πυρήνα. Θελήσαμε να δώσουμε συνέχεια σ' αυτόν τον πυρήνα που επιβίωσε, που αποτελούνταν στην πλειοψηφία του από αγρότες, πρακτικά, ήταν ένας εφεδρικός πυρήνας για την εποχή που θα αποκτούσαμε όπλα, και μέχρι τότε με τα χτυπήματα στις πόλεις διατηρούσαμε την ομάδα.

Γιατί εκείνη την εποχή, από ιστορικοπολιτική άποψη, ξανοίγονταν δύο εναλλακτικές λύσεις: Από τη μια η εκλογικίστικη, που εκπροσωπούσε ο πιο χαρισματικός ηγέτης που διέθετε η πολιτική αντιπολίτευση εδώ, Φερνάντο Αγουέρο λεγόταν, σήμερα είναι με την αντεπανάσταση. Ο τύπος κατάφερε, πραγματικά, να πετύχει μια μεγάλη συγκέντρωση πολιτικών δυνάμεων, επρόκειτο για έναν καινούργιο ηγέτη, νέο, μικροαστικής

προέλευσης κλπ. Και από την άλλη η επαναστατική λύση, που εκπροσωπούσε το αντάρτικο του Πανκασάν. Κατόπιν ακολούθησε η προδοσία του Αγουέρο, που αποδέχτηκε τη νοθεία κλπ.

Μ' όλα αυτά, αποκτούμε ένα πολιτικό στοιχείο για να κάνουμε το λαό να δει ότι δεν μπορεί κανείς να έχει εμπιστοσύνη στους παραδοσιακούς πολιτικούς, και ότι πρέπει να προχωρήσουμε στον ένοπλο αγώνα. Συνεχίσαμε αυτή τη δουλειά, θέλοντας να στηρίξουμε τον αντάρτικο πυρήνα, αλλά μας εμπόδισε η καταστολή στις πόλεις. Μέλη της Διοίκησης συλλαμβάνονται, άλλοι εξοντώνονται μετά τις ενέργειες που κάναμε στις πόλεις, άλλοι φυλακίζονται. Μέχρι το 1970 καταφέραμε να διατηρήσουμε αυτή την κατάσταση, δίναμε κάποιο χτυπηματάκι, μας χτυπούσαν κι εκείνοι, το ένα, τ' άλλο, ώσπου, τελικά, είδαμε ότι όλα αυτά μας έφθειραν, και ότι χρειάζεται να περάσουμε σε μια συγκέντρωση δυνάμεων.

Αρχίσαμε, λοιπόν, το στάδιο της σιωπηλής συγκέντρωσης δυνάμεων, που συνεχίστηκε μέχρι το 1974. Σ' όλη αυτή την πορεία δεν υπάρχουν ούτε τρία Μέτωπα ούτε τίποτα, υπάρχει ένα ενιαίο Μέτωπο με μια ιδιαιτερότητα, όμως, που εξηγεί ως έναν βαθμό την κατοπινή διάσπαση. Πρόκειται για ένα ιστορικό γεγονός πολύ λίγο γνωστό, που επιβάλλει η πραγματικότητά μας. Οι δύσκολες συνθήκες του αγώνα μας, σ' όλη τη διάρκεια της ιστορίας του Σαντινιστικού Μετώπου, δεν επέτρεψαν να καταφέρει η Εθνική Διοίκηση του Μετώπου να συναντηθεί σε ολομέλεια. Από την ίδρυση του Μετώπου ως τη νίκη. Η πρώτη φορά που η Εθνική Διοίκηση του Σαντινιστικού Μετώπου συγκαλείται σε ολομέλεια, είναι δυο μέρες μετά τη νίκη. Προηγούμενα, ή κάποιοι ήταν κρατούμενοι, ή άλλοι βρίσκονταν στο εξωτερικό, άλλοι στο βουνό, άλλοι παράνομοι εδώ στην πόλη, και ποτέ δεν μπορέσαμε να συγκεντρωθούμε όλοι. Αυτό το γεγονός, επομένως, οδηγούσε, ίσως, στο να μην μπορούν να συζητηθούν πλατιά με τους άλλους συντρόφους οι διαδικασίες της επεξεργασίας των αποφάσεων που παίρνονταν στο εξωτερικό, ή στο βουνό, ή εδώ. Πρακτικά, λοιπόν, η εξέλιξη ήταν, να κατανοεί αυτός που βρισκόταν στο βουνό τις καταστάσεις σύμφωνα με τις εμπειρίες του, ποιο είναι το σωστό, το ίδιο κι αυτός που αγωνιζόταν στην πόλη ή στο εξωτερικό, ή, ακόμη, αυτός που βρισκόταν στη φυλακή, αφού κι αυτός σπαζοκεφάλιαζε πώς να συμβάλει στην προώθηση του επαναστατικού αγώνα.

Έτσι, στα 1974 που διακόπτεται η σιωπηλή συγκέντρωση

δυνάμεων, διαθέτουμε ήδη αρκετά πλατιά πολιτική δουλειά, μέσα από μια πολιτική τακτική που ονομάσαμε «τακτική των ενδιάμεσων οργανώσεων». Μιας και δεν μπορούσαμε να παρουσιαστούμε σαν Σαντινιστικό Μέτωπο, αυτό που κάναμε ήταν να συγκεντρώνουμε μέλη μας και να τα στέλνουμε, με όλους τους δυνατούς τρόπους, να οργανώσουν το λαό. Διεισδύαμε σε συνδικάτα, οργανώναμε συνοικιακά συμβούλια. Όπως ήταν επόμενο, αυτά τα συνοικιακά συμβούλια άρχισαν πρώτα με τη δουλειά που κάναμε μέσω του φοιτητικού κινήματος, ανάλαβαν την καταπολέμηση του αναλφαβητισμού, τη συγκρότηση υγειονομικών χώρων με τη βοήθεια φοιτητών της ιατρικής, ή χτίζαν αποχωρητήρια κλπ. Οργάνωναν, ακόμη, αθλητικές λέσχες στις συνοικίες· επρόκειτο για μια δουλειά έξω από τον πανεπιστημιακό χώρο, που τους επέτρεπε να πάνε στις συνοικίες. Μπήκαμε σε καλλιτεχνικές ομάδες, οργανώσαμε ομάδες καλλιτεχνών, ομάδες ιερωμένων, μέχρι που φτάσαμε, με αυτόν τον τρόπο ατομικής στρατολόγησης, να έχουμε ανθρώπους μας ακόμη και στο εθνικό συμβούλιο των βιομηχάνων καφέ, στην Εθνική Ένωση Κτηνοτρόφων κλπ.

Όλα αυτά τα είχαμε καταφέρει το 1974. Έχουμε, δηλαδή, ανθρώπους μας να ηγούνται νόμιμων, αποδεκτών οργανώσεων στη χώρα. Αποδεκτών, κυρίως επειδή, φαινομενικά, δεν υπάρχει Σαντινιστικό Μέτωπο, δεν υπάρχει επαναστατικό κίνημα. Κι αυτό, πρακτικά, γίνεται σε ένα αρκετά πλατύ φάσμα κοινωνικών οργανώσεων της χώρας μας, τόσο στον παραγωγικό τομέα, όσο και στον συνδικαλιστικό, τον πολιτικό κλπ. Έχουμε βάλει, μάλιστα, και κάποιους ανθρώπους μας σε παραδοσιακά κόμματα· γίνονται μέλη παραδοσιακών κομμάτων, ή τραβάμε μέλη από τα κόμματα αυτά, μέλη που βρίσκονταν εκεί μέσα, γιατί δεν έβλεπαν να υπάρχει κάτι άλλο για να παλέψουν ενάντια στη δικτατορία. Ήταν, επομένως, μέλη των παραδοσιακών κομμάτων, που εμείς πλησιάζαμε λέγοντάς τους ότι το Σαντινιστικό Μέτωπο ζει, αλλά δουλεύει παράνομα. Όταν καταλάβαιναν ότι δεν είχαμε εξαφανιστεί ποτέ, ότι απλά γίναμε πιο έξυπνοι, άρχιζαν να δουλεύουν για εμάς.

Μετά το 1974, ακολουθεί η καταστολή που σου ανάφερα προηγούμενα, με τις ενέργειες εκείνες, που μας βοηθάει να σπάσουμε τον κώδικα ότι το Σαντινιστικό Μέτωπο ήταν μια ομαδούλα από τυχοδιώκτες, πιστολάδες. Και από τότε εξαπολύεται ο πόλεμος. Μας χτυπάνε και χτυπάμε. Μέχρι που φτά-

νουμε στα 1975-1976 που εκδηλώνεται ανοιχτά η διάσπαση. Αυτό σημαίνει ότι η διάσπαση εμφανίζεται ως εξής: Εντάξει, μας καταφέρουν ένα χτύπημα. Τι πρέπει να κάνουμε; Να συνεχίσουμε τη συγκέντρωση δυνάμεων ή όχι; Κι αν ναι, πού θα κάνουμε τη συγκέντρωση δυνάμεων; Σ' αυτό το σημείο εμφανίζονται διαφορετικές αντιλήψεις. Θα συγκεντρώσουμε δυνάμεις σ' αυτόν ή στον άλλο τομέα; Η συγκέντρωση δυνάμεων θα συνοδεύεται από στρατιωτική δράση ή όχι; Κι έτσι, φτάνουμε στο 1976, που, ουσιαστικά, χωριζόμαστε στις τρεις τάσεις.

Έγινε, λοιπόν, γνωστό ότι το 1976, μέσα στον πόλεμο, εμφανίστηκαν οι τρεις τάσεις μέσα στο Σαντινιστικό Μέτωπο. Τι προκάλεσε αυτή την κατάσταση; Τι συνέπειες είχε στις επαναστατικές διαδικασίες;

Όπως σου έλεγα, οι αιτίες είναι ότι μέχρι το 1974 έχουμε μια συγκέντρωση δυνάμεων και ότι το 1975 εκδηλώνεται η καταστολή. Έτσι, από τη μια πλευρά, αξιολογείται η συγκέντρωση δυνάμεων, από την άλλη, υπάρχει μια καταστολή όπου ο καθένας αναρωτιέται τι να κάνει και, παράλληλα, έχεις μια Διοίκηση που δεν μπορεί να συγκληθεί για να συζητήσει σε βάθος τα προβλήματα αυτά. Εμφανίζονται, λοιπόν, όλα τα στοιχεία που χαρακτηρίζουν μια τέτοια κατάσταση. Ο καθένας κάνει τη δική του εκτίμηση για το τι πρέπει να κάνουμε με τις δυνάμεις που συγκεντρώσαμε, τι να κάνουμε με την καταστολή, ξεκινώντας από το τι έχει ζήσει, τι έχει γνωρίσει, αφού άλλος ήταν στο εξωτερικό, άλλος κρατούμενος, άλλος στο βουνό κι άλλος στην πόλη. Και καθώς δεν μπορούμε να συμφωνήσουμε στα πρακτικά, ο καθένας σχηματίζει τη δική του ομάδα μέσα στις γραμμές του Σαντινιστικού Μετώπου, τους δικούς του οπαδούς, και γεννιούνται οι τάσεις. Πρόκειται για μια ολόκληρη διαδικασία· δεν κάναμε συνέδριο, οπότε όποιος δεν συμφώνησε με τις αποφάσεις, αποχώρησε. Ήταν μια κοινωνική διαδικασία, όπου, μάλιστα, μερικά μέλη μας βοηθούσαν και τις τρεις πλευρές, ή ήταν σε δύο ομάδες, άλλοι έμειναν σε κάποια, ενώ ίσως θα προτιμούσαν την άλλη, αλλά μιας και είχαν επαφή, έμειναν μ' εκείνη που μπορούσαν. Έτσι δημιουργήθηκε αυτή η κατάσταση.

Όπως ήταν επόμενο, αυτή η κατάσταση είχε αρκετά αρνη-

τικό αντίκτυπο, γιατί κάθε διάσπαση έχει σαν αποτέλεσμα να πέφτει το ηθικό του επαναστατικού κινήματος. Ευτυχώς, όμως, καθώς είχαμε όλοι προέλθει από τον ίδιο ομφάλιο λώρο, πράγμα που έκανε να έχουμε όλοι το ίδιο επαναστατικό αίμα, όσο παθιασμένοι κι αν ήμασταν στις συζητήσεις μεταξύ μας, κανένας μας δεν παραιτήθηκε από τον ένοπλο αγώνα, κανένας μας δεν παραιτήθηκε από τους στόχους της Επανάστασης, και, μάλιστα, κανένας μας δεν παραιτήθηκε από τον τίτλο του Σαντινιστικού Μετώπου.

Μ' άλλα λόγια, σαν κανείς να μην ήθελε να παραδεχτεί τη διάσπαση μεταξύ μας, όλοι μας διεκδικούσαμε τον τίτλο του Σαντινιστικού Μετώπου. Λέγαμε ότι οι άλλοι βρίσκονταν σε σύγχυση, αλληλοδιαγραφόμασταν, αλληλοτοποθετούμασταν, πάντα, όμως, έχοντας σαν αφετηρία ότι κι ο άλλος ήταν του Μετώπου, απλά δεν φερόταν σωστά κι έπρεπε να τον αντικαταστήσουμε και άλλα τέτοια.

Από την άλλη μεριά, αυτή ακριβώς η επαναστατική ποιότητα ήταν που μας επέτρεψε, όπως σου έλεγα προηγούμενα, να αποφύγουμε να πιστέψουμε ότι ο καθένας μας ήταν ο κάτοχος της αλήθειας. Ήμασταν προσεκτικοί, ανοιχτοί στις θετικές εμπειρίες του άλλου. Αυτό μας επέτρεψε αργότερα να ξανασμίξουμε. Όπως το πρόβλημα, το βασικό πρόβλημα, ήταν τι να κάνουμε με τις δυνάμεις που είχαν συγκεντρωθεί, τι να κάνουμε με την καταστολή ώστε να ανατρέψουμε τη δικτατορία, και μιας και δεν υπήρχε διάσπαση για το ποιος ήταν ο πιο επαναστάτης, ή ότι ο άλλος δεν ήταν επαναστάτης κλπ., ούτε, πάλι, είχαμε διασπαστεί σ' αυτούς που ήθελαν την ένοπλη πάλη και σ' εκείνους που μετάνιωσαν κι αρχίζουν να ψάχνουν για πολιτική λύση και άλλα παρόμοια, διαθέταμε ένα προηγούμενο για να ξαναενωθούμε και πάλι. Γι' αυτόν το λόγο, η διάσπαση – που άμεσα είχε αρνητικά αποτελέσματα, όπως ήταν επόμενο – με τον καιρό πολλαπλασίασε τη δύναμή μας. Δεν πρέπει, όμως, να βγάλει κανείς το συμπέρασμα ότι κάνει καλό η διάσπαση, ότι η διάσπαση αναπαράγει απόψεις, θα ήταν υπεραπλουστευτικό συμπέρασμα.

Ίσως μπορούμε να αναφέρουμε εδώ το φαινόμενο των τριών μεγάλων ρευμάτων στα οποία διασπαστήκαμε, με τρόπο απλά διατυπωμένο:

Η Τάση της Εξέγερσης έβαζε το ζήτημα ότι είχαμε συγκεντρώσει πια αρκετές δυνάμεις για να κάνουμε το ποιοτικό

άλμα, μέσα από ενέργειες που χαρακτηρίζουν την εξέγερση, από θεαματικές εφόδους. Αυτό πίστευαν οι οπαδοί της Εξέγερσης.

Η λεγόμενη Προλεταριακή Τάση έθαζε το ζήτημα ότι υπήρχε, θέθαια, συγκέντρωση δυνάμεων, αλλά σποραδική – μιλώντας κοινωνικά – ότι είχε έρθει η στιγμή να θοηθηθεί ο ένοπλος αγώνας, δίνοντας προτεραιότητα στη δουλειά μέσα στην εργατική τάξη, ώστε να εξασφαλιστεί για το ποιοτικό άλμα η ηγεμονία των επαναστατών.

Η Τάση του Παρατεταμένου Λαϊκού Πολέμου υποστήριζε ότι έπρεπε να εξακολουθήσουμε τη συγκέντρωση δυνάμεων θασικά στα θουνά, γιατί, μιας και ο αγώνας μας είχε καθαρά αντιιμπεριαλιστικό χαρακτήρα, μιας και αγωνιζόμασταν ενάντια σε μια δικτατορία λακέ του ιμπεριαλισμού, μόλις την οδηγούσαμε σε αδιέξοδο, θα γινόταν επέμθαση. Και ο μόνος τρόπος να αντισταθούμε θα ήταν με έναν πόλεμο αντίστασης στα θουνά, όπου οι τοπογραφικές συνθήκες επέτρεπαν να επιθιώσει ένας αντάρτικος στρατός.

Αυτά ήταν, ας πούμε, τα θασικά χαρακτηριστικά, χωρίς να σημαίνει ότι περιοριζόμασταν μόνο σ' αυτά. Έτσι, οι οπαδοί της Τάσης της Εξέγερσης έκαναν, ταυτόχρονα, πολιτική δουλειά και δουλειά στις αγροτικές περιοχές. Η Προλεταριακή Τάση έκανε συγχρόνως και αντάρτικο αγώνα και συνέχιζε τη δουλειά με την αγροτιά στις αγροτικές περιοχές. Και η Τάση του Παρατεταμένου Λαϊκού Πολέμου, πέρα από το να έχει σαν κύριο καθήκον την αντάρτικη πάλη στα θουνά, συνέχιζε να κάνει πολιτική δουλειά στις πόλεις.

Με τον καιρό, λοιπόν, γύρω στο 1978, '78-'79, όλοι είχαμε αντάρτικα μέτωπα. Υπήρχε το Μέτωπο Κάρλος Φονσέκα Αμαδόρ, ένα αντάρτικο μέτωπο που είχαν οι οπαδοί της Εξέγερσης στη θόρεια περιοχή της χώρας. Υπήρχε το Μέτωπο Κάρλος Ροθέρτο Ουέμπες, ένα μέτωπο της Προλεταριακής Τάσης στις κεντρικές περιοχές της επαρχίας Τσοντάλες. Τα υπόλοιπα ήταν αυτά που, ιστορικά, είχε το Σαντινιστικό Μέτωπο, και που ανήκαν στην Τάση Παρατεταμένος Λαϊκός Πόλεμος. Όλοι, ωστόσο, έχουν οργανωτική πείρα στις πόλεις. Μάλιστα, η διάσπαση φτάνει να εκδηλωθεί και στο φοιτητικό κίνημα, όπου, όπως συνήθως συμθαίνει, εκφράζεται πιο θίαια, στα λόγια. Υπάρχει, δηλαδή, ένα Προλεταριακό Επαναστατικό Φοιτητικό Μέτωπο, ένα Επαναστατικό Φοιτητικό Μέτωπο του Παρατετα-

μένου Λαϊκού Πολέμου και ένα Επαναστατικό Φοιτητικό Κίνημα της Εξέγερσης.

Όλοι, ωστόσο, στην πράξη κάνουμε το ίδιο. Μια επαναστατική δύναμη αρχίζει να προωθεί την πολιτική των συμμαχιών με τμήμα της αστικής τάξης, και το ίδιο αρχίζουν να κάνουν και οι άλλες τάσεις. Άλλος πιο πλατιά, ίσως, άλλος πιο τολμηρά, αλλά τελικά και οι τρεις προσελκύουν τμήματα της αστικής τάξης, τόσο σε ατομικό επίπεδο, όσο και οργανωτικό. Και οι τρεις αρχίζουν επίσης να αναζητούν χώρο για να κινηθούν σε διεθνές επίπεδο. Επομένως, στην πράξη βλέπεις τα τρία Σαντινιστικά Μέτωπα να κάνουν το ίδιο, αλλά με τρεις διαφορετικές κατευθύνσεις.

Ένα πολύ σημαντικό φαινόμενο που παρουσιάζει το Σαντινιστικό Μέτωπο είναι ότι αυτές οι ονομασίες ήταν σαν παρατσούκλια που έδινε ο ένας στον άλλο. Δηλαδή, η Τάση της Εξέγερσης, ποτέ δεν ονόμασε τον εαυτό της Τάση Εξέγερσης. Ούτε η Προλεταριακή Τάση ονόμασε ποτέ τον εαυτό της Προλεταριακή Τάση. Ούτε η Τάση Παρατεταμένος Λαϊκός Πόλεμος ονόμασε ποτέ τον εαυτό της Τάση του Παρατεταμένου Λαϊκού Πολέμου. Απλά, όλοι ονομάζονταν Σαντινιστικό Μέτωπο. Αλλά οι μεν έλεγαν τους άλλους «Insurreccionales» ή «Tercerislas», ή, πάλι, «Proles», ή «Gepos»[1]. Ο καθένας, όμως, όταν έκανε μια ενέργεια, μια πολιτική παρέμβαση, υπόγραφε σαν «Σαντινιστικό Μέτωπο». Ίσως μπορούσε κανείς να διακρίνει ποιος ήταν ποιος από τα συνθήματα. Γιατί, για παράδειγμα, αν εγώ ανήκα στην Τάση Παρατεταμένος Λαϊκός Πόλεμος, φώναζα «Ζήτω ο Παρατεταμένος Λαϊκός Πόλεμος», ή, αντίστοιχα, «Ζήτω η εργατική τάξη», ή, ξέρω κι εγώ, «Ζήτω το προλεταριάτο», οπότε ήμουν από τους Proles. Υπόγραφα, όμως, σαν Σαντινιστικό Μέτωπο.

Τι συνέβαινε, λοιπόν; Για το λαό, οι ενέργειες γίνονταν από το Σαντινιστικό Μέτωπο, έτσι ο λαός πολύ λίγο αφομοίωσε τη διάσπαση σε τάσεις. Για το λαό, όλοι ήμασταν το Σαντινιστικό Μέτωπο. Και ούτε καν Σαντινιστικό Μέτωπο δεν μας έλε-

---

1. Εκφράσεις που χρησιμοποιούσε η μια τάση για την άλλη. «Insurreccionales» ή «Tercerislas» (Εξεγερμένοι ή Τρίτοι) επειδή υποστήριζαν την εξέγερση στις πόλεις και είχαν εμφανιστεί σαν τρίτη τάση, μετά τις δύο άλλες. «Proles», επειδή υποστήριζαν ότι το βάρος πρέπει να πέσει στις προλεταριακές μάζες και «Gepos» από τα αρχικά GPP (Λαϊκός Παρατεταμένος Πόλεμος).

γαν. Μας ονόμαζαν «τα παιδιά», από εκεί βγήκε η έκφραση «τα παιδιά». Ήμασταν «τα παιδιά», «τα παιδιά» από εδώ, «τα παιδιά» από εκεί, κι ο κόσμος δεν αναρωτιόταν αν «τα παιδιά» ήταν από τη μια ή την άλλη τάση. Ο ίδιος, δηλαδή, ο λαός δεν έδωσε μεγάλα περιθώρια για ενημέρωση, ας πούμε, για να αλλάξουν οι τάσεις ονομασία, να βάλουν ιδιαίτερες ταμπέλες. Ο λαός το κατανόησε καλά αυτό, και συνέβαλε με την επιλογή του στην προώθηση της επανένωσης της πρωτοπορίας του.

Όπως σου είπα, κάναμε συζητήσεις, και πολλές φορές παθιασμένες, επομένως συχνά κάποιος συνεργαζόταν με κάποιον άλλο, και εμφανιζόταν ένας τρίτος και άρχιζε να μιλάει άσκημα για τον πρώτο κλπ. Υπήρχε, επομένως, κόσμος που ήξερε ότι κάτι γινόταν, αλλά μιας και τελικά καταλάβαινε ότι και οι τρεις ήμασταν καλοί στο σημάδι, ότι ήμασταν επαναστάτες, αποφάσιζε να βοηθάει και τους τρεις.

Η ενότητα, δηλαδή, του επαναστατικού κινήματος έγινε στην πράξη, κι αν δεν υπήρχαν όλοι αυτοί οι παράγοντες, όπως ήταν επόμενο, η διάσπαση θα είχε ολέθρια αποτελέσματα για τον επαναστατικό αγώνα. Γιατί, μετά από μια τέτοια συγκέντρωση δυνάμεων, όταν αρχίζεις να πυροβολείς πάλι, μ' έναν λαό διασπασμένο, και να του μεταδίνεις τρεις αλήθειες, τρεις κώδικες επαναστατικής συνέπειας, αυτό οδηγεί το λαό να χάσει το ηθικό του, πράγμα που εδώ δεν συνέβη. Όταν έγινε η διάσπαση, ήμασταν προσεκτικοί, έγιναν πολύ παθιασμένες συζητήσεις, αλλά και προσπάθειες απ' όλους μας για να πετύχουμε την ενότητα. Έγιναν διάφορα, αλλά προσπαθούσαμε πάντα να ενωθούμε, να πλησιαστούμε, να ξεπεράσουμε το πρόβλημα και να δώσουμε γενικά, λίγο-πολύ, το μήνυμα όλων των τάσεων. Ήταν κάτι σαν περαστικό κακό, που αντιλαμβανόταν ο λαός και τα ίδια τα μέλη μας.

Τι ρόλο έπαιξε η ενότητα που επιτεύχθηκε στο Σαντινιστικό Μέτωπο στις επαναστατικές διαδικασίες; Τι ρόλο έπαιξαν οι δεσμοί του Μετώπου με τις άλλες δυνάμεις που ήταν αντίθετες στο σομοζισμό; Και κάτι ακόμη: Από την ίδρυσή του, το Σαντινιστικό Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης ήταν η αναμφισβήτητη πρωτοπορία του νικαραγουανού λαού. Υπήρχαν, όμως, και άλλες ένοπλες οργανώσεις που

συμμετείχαν στον αντάρτικο αγώνα; Και αν ναι, υπήρχε συνεργασία ανάμεσα στο Μέτωπο και τις οργανώσεις αυτές;

Όπως σου έλεγα, αν δεν είχαμε ξαναενωθεί στην ίδια τη διαδικασία του πολέμου, δεν θα είχαμε καταλάβει την εξουσία. Απλά, θα φθείραμε τις δυνάμεις μας, θα διπλασιάζαμε τις προσπάθειές μας. Τώρα, η κάθε τάση έφτασε να έχει αρκετή δύναμη, ώστε να συζητάει όχι μόνο άνετα με την οποιαδήποτε αντιπολιτευτική οργάνωση στη χώρα, αλλά και να συζητάει από θέση ισχύος. Κάθε τάση έφτασε να συγκεντρώσει τεράστια δύναμη και να το καταλάβει. Αλλά, καθώς μέσα σ' αυτή τη δυναμική της πάλης δεν διακρινόταν ποιο είναι το δικό σου και ποιο όχι, την ώρα της συζήτησης αυτής πολύ εύκολα μπορούσες να οικειοποιηθείς το ένα ή το άλλο. Μπορούσες να συνομιλείς με μια δύναμη της αστικής αντιπολίτευσης, και να της λες ότι ό,τι έκανε ο άλλος το είχες κάνει εσύ. Και κανείς δεν καθόταν να ξεκαθαρίσει εκείνη τη στιγμή, αν το είχες κάνει εσύ πραγματικά ή όχι, τη συγκεκριμένη μαζική κινητοποίηση, την έφοδο, την ενέδρα κλπ.

Μπορούσαμε, λοιπόν, ξεκινώντας από τη δική μας δύναμη να φτάσουμε σε μια διαδικασία συμμαχίας, πράγμα που προσπαθήσαμε. Το προσπαθήσαμε πολύ πλατιά. Και οι τρεις τάσεις. Που σημαίνει ότι δεν προσπαθήσαμε μόνο να προσελκύσουμε την αστική τάξη σαν τάξη από οικονομική άποψη, αλλά και μέσα από τους πολιτικούς εκφραστές της, τα κόμματά της. Η αστική τάξη ίδρυσε ένα κόμμα, το Δημοκρατικό Κίνημα Νικαράγουας (MDN). Επειδή δεν ένιωθαν ότι εκφράζονταν από τα υπάρχοντα κόμματα, ίδρυσαν τον δικό τους πολιτικό εκφραστή. Έτσι, ενώ κάθε τάση αναζητούσε την επαφή μαζί τους, παράλληλα έψαχνε τον τρόπο να κερδίσει με το μέρος της την αστική τάξη. Με το Δημοκρατικό Κίνημα Νικαράγουας υπήρξε ένα φαινόμενο πολύ ενδιαφέρον. Το Δημοκρατικό Κίνημα Νικαράγουας έφτασε σε μια στιγμή να έχει 7 μέλη στην ηγεσία του, και από τα 7 τα 4 ήταν σαντινίστας. Αλλά από διαφορετικές τάσεις. Δεν γνωρίζονταν μεταξύ τους. Έπειτα είχαν ένα Συμβούλιο, κάτι σαν Κεντρική Επιτροπή, και εκεί η πλειοψηφία ήταν σαντινίστας. Σε μικροαστικά τμήματα, σε διοικητικά, σε διοικητικά επιχειρήσεων κλπ. που δούλευαν, ξαφνικά να κάποιος σαντινίστας του Μετώπου.

Βέβαια, δεν καταφέραμε να κατανοήσουν αυτές οι οργανώσεις της αστικής τάξης τις δυνατότητες ή τις απόψεις μας. Σε μερικούς υπήρχε η εντύπωση ότι, με την πάροδο του χρόνου, όταν θα παίρναμε την εξουσία, μιας κι εμείς ήμασταν κάποιοι νεολαίοι που ξέραμε να κάνουμε μόνο ανταρτοπόλεμο, θα έπρεπε να παραδώσουμε την πολιτική ευθύνη σ' εκείνους. Άλλοι έλεγαν ότι όπως ήμασταν διασπασμένοι, θα χρειαζόμασταν αναγκαστικά κάποια στοιχεία για εξισορρόπηση, άλλοι, πάλι, ότι θα τους χρειαζόμασταν, γιατί δεν είχαμε διεθνή εκπροσώπηση, τέτοια πράγματα. Χιλιάδες απόψεις ακούγονταν, μερικοί έφτασαν να μοιράζουν το σαμάρι πριν πεθάνει το γαϊδούρι. Θέλανε να τους δώσουμε πόστα, και τέτοια.

Έτσι, έγιναν μια σειρά επαφές που δεν ευτύχησαν να οδηγήσουν στη δημιουργία μιας οργανωμένης έκφρασης, γιατί, στην πραγματικότητα, το πολυκομματικό Κυβερνητικό Συμβούλιο που προτείναμε για την τελική, πια, επίθεση, δεν ήταν προϊόν μιας συμφωνίας με μια οργανωμένη δύναμη, ήταν συμφωνία με αντιπροσωπευτικά άτομα, που θα μπορούσαν να χρησιμεύσουν σαν παράγοντες ταύτισης για κάποιες οργανωμένες δυνάμεις. Υπήρχε ο Ροβέλο, ο κύριος ηγέτης του Δημοκρατικού Κινήματος Νικαράγουας, αλλά είχε φύγει απ' τη χώρα, ήταν εξόριστος, το Δημοκρατικό Κίνημα είχε άλλον ηγέτη εδώ. Θα μπορούσε, όμως, να είναι αντιπροσωπευτικός, γιατί παλιά ήταν ηγέτης των επιχειρησιακών κύκλων κλπ. Θα μπορούσαν οι επιχειρησιακοί κύκλοι να εκπροσωπούνται απ' αυτόν. Ωστόσο, οι επιχειρησιακοί κύκλοι δεν έκαναν συνέλευση για να τον επιλέξουν. Υπήρχε η Βιολέτα Τσαμόρο, η χήρα του Πέδρο Χοακίν. Ο Πέδρο Χοακίν ήταν ένας άνθρωπος που είχε δεσμούς με τους συντηρητικούς, με την παραδοσιακή αντιπολίτευση της Νικαράγουας. Επομένως, αυτές οι πολιτικές δυνάμεις θα μπορούσαν να νιώσουν ότι εκπροσωπούνται απ' αυτήν. Ωστόσο, δεν έκαναν συνέλευση για να διαλέξουν τη Βιολέτα να τους εκπροσωπήσει. Ούτε αυτοί διαλέγουν τη Βιολέτα, ούτε οι άλλοι τον Ροβέλο. Και μ' αυτόν τον τρόπο σχηματίσαμε το Συμβούλιο αυτό.

Τώρα, σ' ό,τι αφορά τις αντάρτικες οργανώσεις, αλήθεια, ποιες αντάρτικες οργανώσεις εμφανίστηκαν σ' αυτή τη φάση της περιόδου της εξέγερσης; Εκτός από εμάς, εμφανίστηκαν δύο, βασικά δύο μικρές οργανώσεις. Η μια λεγόταν, νομίζω, Οργάνωση του Ένοπλου Λαού, κάτι τέτοιο, δεν είχε σχεδόν κα-

μιά προβολή, είχε ιδρυθεί από μέλη του Σοσιαλιστικού Κόμματος.

Απ' όλη αυτή τη διαδικασία εσωτερικών συζητήσεων, διαλόγου, διαπραγματεύσεων κλπ., το κόμμα αυτό διασπάστηκε σε δύο ρεύματα: μερικοί ήταν υπέρ της συνεννόησης με την αστική τάξη και ήθελαν να ακολουθήσουν τη φωτεινή ουρά του κομήτη της αστικής τάξης. Εδώ υπήρξαν δύο μεγάλες πολιτικές δυνάμεις, δύο μεγάλες νόμιμες συμμαχίες: Η μία ήταν το Ευρύ Μέτωπο Αντιπολίτευσης (FAO), που καθοδηγούσε η αστική τάξη, και η άλλη, που λεγόταν Εθνικό Πατριωτικό Μέτωπο (FPN), είχε οργανωθεί από προοδευτικούς και αριστερούς κύκλους. Εμείς κυριαρχούσαμε στο Εθνικό Πατριωτικό Μέτωπο, μέσα από τις πολιτικές και μαζικές επαναστατικές οργανώσεις, και είχαμε κάποια επιρροή, κάποιους ανθρώπους στο Ευρύ Μέτωπο Αντιπολίτευσης, αλλά εκεί μειοψηφούσαμε. Απ' αυτό, λοιπόν, το κόμμα άλλοι πήγαν με το FAO και άλλοι με το FPN. Αυτοί οι τελευταίοι οργάνωσαν αυτή τη στρατιωτική ομάδα στη φάση της τελικής επίθεσης, και την έθεσαν, ενμέρει, κάτω από την καθοδήγηση των μονάδων του Σαντινιστικού Μετώπου. Στην πραγματικότητα είχε οργανωθεί εδώ στη Μανάγουα.

Επίσης παρουσιάστηκε μια φιλοκινέζικη ομάδα, του Εργατικού Μετώπου, του Κινήματος Λαϊκής Δράσης (MAP), ονομαζόταν Λαϊκή Πολιτοφυλακή, κάπως έτσι, MILPAS. Κι αυτοί τέθηκαν, στην πραγματικότητα, κάτω από την καθοδήγησή μας, ήταν μικρές ομάδες που δημιουργήθηκαν στο τελικό στάδιο. Άλλες αντάρτικες οργανώσεις, πέρα από το Σαντινιστικό Μέτωπο, δεν υπήρχαν εδώ.

Πώς κατάφερε το Σαντινιστικό Μέτωπο να ενσωματώσει τις μάζες στην επαναστατική διαδικασία; Ποιες ήταν οι σχέσεις ανάμεσα στην πρωτοπορία και τις μάζες;

Προηγούμενα σου είπα ότι, στο στάδιο της σιωπηλής συγκέντρωσης δυνάμεων, αυτό που κάναμε ήταν να προσελκύουμε κόσμο στις υπάρχουσες οργανώσεις και να αναπτύσσουμε τις οργανώσεις αυτές. Επίσης, οργανώναμε το λαό με τους νόμιμους εκείνους τρόπους που είχε επιτρέψει η δικτατορία. Όπως ήταν επόμενο, αυτό μας οδήγησε αυτόματα σε δεσμούς με τις μάζες, πράγμα, μάλιστα, που εκφραζόταν ή, καλύ-

τερα, αναπτυσσόταν στο βαθμό που οι ηγέτες αυτών των οργανώσεων εντάσσονταν στις παράνομες επαναστατικές δυνάμεις, ή στο βαθμό που έπεφταν θύματα της καταστολής από τη δικτατορία. Μ' άλλα λόγια, μπορούσες να δεις ένα στέλεχος των φοιτητών, της συνοικίας, ένα συνδικαλιστικό στέλεχος που ασχολιόταν και δούλευε για το καλό του κόσμου, να περνάει ξαφνικά στο αντάρτικο. Ήδη αυτό γεννάει έναν ψυχικό δεσμό μαζί μ' αυτόν που υπήρξε ο ηγέτης του, ο οργανωτής, ο καθοδηγητής του. Ή να πέφτει θύμα της καταστολής κλπ., και στο τέλος αποδειχνόταν ότι ο τύπος ήταν του Μετώπου. Έτσι, οι μάζες άρχισαν να νιώθουν το Μέτωπο, να ταυτίζονται μαζί του. Μέχρι και στον ιδιωτικό τομέα γινόταν αυτό, όπου είχαμε ηγέτες σε εθνικό επίπεδο, στους παραγωγούς καφέ, ανθρώπους με χρήμα, κτηνοτρόφους, που δούλευαν για το καλό των παραγωγών καφέ ή των κτηνοτρόφων, και ξαφνικά αποδείχνονταν μεγάλοι συνεργάτες του αντάρτικου και συλλαμβάνονταν. Το ίδιο και καλλιτέχνες.

Αυτό μας επέτρεψε να μπούμε παντού. Στο βαθμό που τα άτομα αυτά περνούσαν στην παρανομία, έπρεπε να φύγουν από τη χώρα λόγω της καταστολής, έπρεπε να ζητήσουν άσυλο, ή συλλαμβάνονταν, έπεφταν θύματα της καταστολής, δολοφονούνταν, οτιδήποτε, μεγάλωνε η ταύτιση των μαζών με το Σαντινιστικό Μέτωπο, μέσα ακριβώς από τους ηγέτες αυτούς. Κι εκείνοι που τους αντικαθιστούσαν – όπου αυτό ήταν δυνατό, γιατί δεν μπορούσε πάντα να επιζήσει η οργάνωση – έμπαιναν σ' αυτόν το χείμαρρο και συνέχιζαν να τον τροφοδοτούν και να τροφοδοτούνται απ' αυτόν.

Αυτό ήταν που μας βοήθησε να ενσωματώσουμε τις μάζες. Αργότερα, με την αλλαγή του αγώνα, καθώς από το 1977 μπαίναμε στη διαδικασία της εξέγερσης, αναπτύξαμε μια πλατιά καμπάνια πολιτικοστρατιωτικής εκπαίδευσης των μαζών.

Καταρχήν, τους μαθαίναμε πώς να επιβιώνουν, πώς να υπερασπίζονται τον εαυτό τους από την καταστολή. Με όλους τους δυνατούς τρόπους, δείχναμε στο λαό πώς να υπερασπίζεται τον εαυτό του σε περίπτωση βομβαρδισμού, ή όταν εμφανιζόταν η Φρουρά, ή από τα δακρυγόνα κλπ. Έτσι, ο λαός, κατά κάποιον τρόπο, έστω και χωρίς οργανωτικούς δεσμούς, έμπαινε σ' αυτή τη δυναμική. Εμείς χτυπούσαμε σ' ένα μέρος, κι ύστερα ερχόταν η Φρουρά για ν' αφήσει πίσω της «καμένη γη» ή για εκφοβισμό. Ο λαός έπρεπε, λοιπόν, να είναι προετοιμασμένος, γι'

αυτό του δείχναμε τον τρόπο. Από εδώ γεννήθηκαν οι Επιτροπές Σαντινιστικής Υπεράσπισης, που εκείνη την εποχή ονομάζονταν Επιτροπές Πολιτικής Υπεράσπισης, ώστε να προφυλάσσεται ο κόσμος από την καταστολή.

Κατόπιν αρχίσαμε να δείχνουμε μαζικά στο λαό πώς να αντιμετωπίζει τη δικτατορία, μάλιστα και ανοργάνωτα. Ρίχναμε συνθήματα, πράγμα που δεν σήμαινε ότι ο λαός θα τα έπιανε εύκολα, ωστόσο δημιουργούσαν μια νοοτροπία. Ρίχναμε το σύνθημα «Βοήθησε την Πατρίδα, σκότωσε έναν Εθνοφρουρό» ή «Βοήθησε την Πατρίδα, σκότωσε έναν χαφιέ», κάπως έτσι ήταν τα συνθήματα. Αρχίσαμε, λοιπόν, με μαζικό τρόπο να διδάσκουμε πώς φτιάχνονται τα κοκτέιλ μολότοφ, πώς μπορεί να γίνει μια αυθόρμητη ενέργεια κλπ. Ο λαός έκανε μικροεπιχειρήσεις, και την ώρα των μεγάλων επιχειρήσεων μέσα στα πλαίσια της εξέγερσης, στο βαθμό που ο κόσμος περνούσε με το μέρος μας, του δίναμε κυνηγετικά όπλα για να αντισταθεί, κι όταν εμφανίζονταν οι δυνάμεις καταστολής, τον βγάζαμε στο βουνό.

Αυτό, επομένως, δημιουργούσε τη δυναμική της σχέσης πρωτοπορίας-μαζών, γιατί όλος ο κόσμος που έμενε, είχε και κάποιον μπλεγμένο στον επαναστατικό αγώνα, πράγμα που γεννούσε έναν στενό δεσμό, που σιγά-σιγά έβρισκε και την αντίστοιχη πολιτική του έκφραση.

Πώς συντονίζονταν η στρατιωτική δράση και η πολιτική;

Κοίτα, πάνω σ' αυτό δεν είχαμε καμιά αντίληψη τελειομανίας, ούτε και πρακτική τελειομανίας, ήταν αδύνατο. Γιατί, πρώτα απ' όλα, για αρκετό διάστημα ήμασταν διασπασμένοι σε τρεις τάσεις. Ήταν, λοιπόν, αδύνατο να μπορέσουμε να συντονίσουμε τη στρατιωτική και την πολιτική δράση. Γιατί, για παράδειγμα, αν εγώ ανήκα σε μια τάση, προετοίμαζα για τη συγκεκριμένη στιγμή μια στρατιωτική επιχείρηση, ενώ ο άλλος προετοίμαζε μια πολιτική ενέργεια. Και δεν επρόκειτο να συντονιστούμε, γιατί δεν είχαμε συνεχή επαφή ανάμεσά μας. Μάλιστα, σου έλεγα πως αυτό κατά κάποιον τρόπο προκαλούσε ρήγματα στις ίδιες τις δυνατότητες συνωμοτικότητας.

Φυσικά, μέσα στα πλαίσια της συντροφικότητας και της επαναστατικής συνέπειας, προσπαθούσαμε να αλληλοενημερωθούμε. Μάλιστα, αν μια τάση έπαιρνε είδηση ότι ο εχθρός είχε

εντοπίσει κάτι σε κάποιον χώρο, κι εκείνη δεν είχε δυνάμεις στο χώρο αυτό, ειδοποιούσε τις άλλες, μήπως και είχαν. Για ορισμένα είδη επιχειρήσεων ειδοποιούνταν οι άλλοι ότι θα γίνει επιχείρηση στην τάδε ζώνη – αναφερόταν μια αρκετά εκτεταμένη περιοχή, ώστε να μην «καεί» η επιχείρηση – έτσι, λίγο-πολύ, γινόταν κάποια ενημέρωση, αλλά δεν μπορούσε να είναι, βέβαια, τέλεια.

Από την άλλη μεριά, στο βαθμό που ο πόλεμος αρχίζει να αποκτά μορφές εξέγερσης και εμείς εξαπολύουμε κυρίως μια αγωνιστική δυναμική των μαζών, γίνεται δύσκολο και να προβλέψεις. Έτσι υπήρξαν περιπτώσεις επιχειρήσεων μεγάλης ακρίβειας και, μάλιστα, με πολιτικό αντίκτυπο, που πραγματοποιήθηκαν από την αυθόρμητη δράση του λαού, των μαζών. Αλλά αυτό ήταν προτιμότερο από μια επαναστατική τελειομανία.

Θυμάμαι μια από τις πιο γραφικές εμπειρίες για εμένα. Ήταν μια φορά ένας τύπος που είχε δημιουργήσει ένα νέο δίκτυο ασφάλειας για τον εχθρό, και τον εντοπίσαμε. Επειδή το δίκτυο αυτό ήταν πολύ επικίνδυνο για εμάς, αποφασίσαμε να τον εκτελέσουμε. Σχεδιάσαμε, λοιπόν, μια επιχείρηση, όπου επενδύσαμε τα καλύτερα στελέχη του αντάρτικου που διαθέταμε σε επίπεδο πόλης, σε επίπεδο επιτελείου, για να μην υπάρξει περίπτωση αποτυχίας. Κι όταν η ενέδρα ήταν έτοιμη, ξαφνικά περνάει ένα αυτοκίνητο που αρχίζει να πυροβολεί σαν τρελό, και, φυσικά, ο τύπος καταφέρνει να ξεφύγει. Γιατί, όπως ήταν φυσικό, αντέδρασε μπροστά σ' αυτή την ενέργεια. Τι είχε γίνει; Καθώς ο τύπος αυτός μας είχε προξενήσει ζημιά, είχαμε ρίξει γραμμή όποιος τον βρει να τον σκοτώσει. Όπου τον βρει, να τον σκοτώσει. Κάποιος, λοιπόν, σκέφτηκε να πάει να τον βρει στο σπίτι του. Αλλά, τέλος πάντων, ήταν προτιμότερο αυτό, από το να μένουν αλυσοδεμένες οι δυνάμεις και να περιμένουν διαταγές. Άλλωστε, είναι και ιδιαιτερότητα σημερινή των προσπαθειών μας, έτσι φτάσαμε στη νίκη της Επανάστασης: με τη φιλοσοφία ότι καλύτερα να χρειάζεται να σταματάς κάποιον παρά να τον σπρώχνεις.

Δεν υπήρχε, επομένως, μεγάλη τελειομανία, αυτό που ενδιέφερε εδώ ήταν να αγωνίζεται ο λαός, είτε με πολιτικό τρόπο, είτε στρατιωτικό, είτε όπως να 'ναι.

Ποιος ήταν ο ρόλος των στρατιωτικών και πολιτικών οργανώσεων και ποιος των ένοπλων μαζικών οργανώσεων; Υπήρχαν σχέσεις ανάμεσά τους ή δούλευαν λίγο-πολύ ανεξάρτητα;

Κοίτα, εδώ το σημαντικό είναι να το δούμε αυτό μέσα στα πλαίσια μιας ολόκληρης διαδικασίας. Στην ιστορία του Μετώπου, ας πούμε, μέχρι που φτάνουμε στο φαινόμενο της μαζικοποίησης, αλλά ακόμη και κατά την ίδια τη μαζικοποίηση, αναγνωριζόταν μια καθοδήγηση που είχε μονοπρόσωπη έκφραση. Μ' άλλα λόγια, παρ' όλο που είχαμε συλλογική διοίκηση ήδη από την αρχή σαν οργανωτική αντίληψη, παρ' όλο που την αντίληψη αυτή τη διατηρούσαμε, στη συγκεκριμένη πραγματικότητα, σε κάποιο συγκεκριμένο στάδιο της ανάπτυξής μας, είχαμε έναν άνθρωπο υπεύθυνο σε μια περιοχή, έναν παράνομο. Αυτόν, λοιπόν, τον άνθρωπο, που ήταν ο καθοδηγητής, ήταν ο αρχηγός, ο κόσμος τον ονόμαζε «ο άνθρωπος». Εδώ, ο «άνθρωπος» αποτέλεσε έναν πολύ ενδιαφέροντα κώδικα: «Ο άνθρωπος σου μηνάει το τάδε.» Ο «άνθρωπος» μπορούσε να είναι γυναίκα, και σε πολλές περιπτώσεις ήταν πραγματικά γυναίκα. «Ο άνθρωπος λέει να κάνεις αυτό, κι όχι εκείνο.» Αυτό γινόταν σ' όλη την πορεία της ανάπτυξής μας.

Τώρα, τι συμβαίνει; Στην πορεία ανάπτυξης του Σαντινιστικού Μετώπου, εμείς ποτέ δεν φτάσαμε να συλλάβουμε τι θα πει το ένοπλο χέρι και τι το πολιτικό χέρι. Καμιά από τις τάσεις μας. Για εμάς, το Σαντινιστικό Μέτωπο ήταν *ένα και μοναδικό*. Η αντίληψη που είχαμε ήταν των ενδιάμεσων οργανώσεων, αντίληψη που συλλάβαμε όταν το Μέτωπο δεν είχε ακόμη διασπαστεί, και που κατά κάποιον τρόπο συνέχισε να εκφράζεται με τις τάσεις. Ωστόσο, σαν Σαντινιστικό Μέτωπο, ποτέ δεν είδαμε τον «άνθρωπο» που είχαμε στη συνδικαλιστική δουλειά, ή στη συνοικία, σε καλλιτεχνικές ομάδες, οπουδήποτε, σαν πολιτικό καθοδηγητή, ενώ τον άλλον σαν στρατιωτικό. Απλά, θεωρούσαμε ότι εκτελούσε ένα συγκεκριμένο καθήκον, και ότι, οποιαδήποτε στιγμή, η καταστολή, ο εντοπισμός κλπ. τον ανάγκαζαν να αλλάξει χαράκωμα, ή, ακόμη, η ίδια η ανάπτυξη του κινήματος.

Τι συμβαίνει στην πραγματικότητα; Καταλαβαίνουμε κι εμείς ότι η ποιοτική ανάπτυξη του επαναστατικού κινήματος στον πόλεμο περνούσε μέσα από μια παράνομη δομή. Γιατί

μπορεί να είχες σε μια περιοχή μεγάλη επιρροή στις μάζες, αλλά αν δεν είχες εκεί κι έναν παράνομο, που να απαιτεί μια ολόκληρη παράνομη δομή για την ίδια του την επιβίωση, δεν αναπτυσσόταν ο πόλεμος στις διάφορες εκφράσεις του. Κι αν έστελνες κάποιον παράνομο, που για να ξεκινήσει χρειαζόταν σπίτι να μείνει, αυτοκίνητα να κινείται, «ταχυδρόμους» να επικοινωνεί, αυτό σε ανάγκαζε να δημιουργήσεις μια παράνομη βάση, που τη στιγμή της καταστολής βοηθούσε να σωθούν μια σειρά στελέχη και να περάσουν στην παρανομία.

Ο νόμιμος, όσο και συνείδηση να είχε θεωρητικά για την ανάγκη ύπαρξης αυτής της παράνομης υποδομής, δεν μπορούσε να την αναπτύξει. Μπορούσε να στρατολογήσει για την υποδομή αυτή, να τη σχηματίσει, αλλά όχι να την αναπτύξει. Μπορούσε να έρθει στο σπίτι σου να σου πει: «Κοίτα, χρειαζόμαστε το σπίτι σου για γιάφκα, να μείνει ένας παράνομος.» Έτσι το έλεγε. Αλλά όσο εκεί πέρα δεν έμενε κάποιος παράνομος, πώς μπορούσες να διαπαιδαγωγηθείς για να έχεις γιάφκα, για να μένει κάποιος παράνομος; Είναι ολόκληρη διαδικασία. Ερχόταν κάποιος στο σπίτι, κι έπρεπε να δασκαλέψεις τον κόσμο τι θα πει, πώς θα συμπεριφερθεί όταν είχε επίσκεψη, όταν έρχονταν συγγενείς να τον δουν, ολόκληρη διαδικασία, μέχρι που γινόταν κανείς ειδικός στο να κρύβει κόσμο στο σπίτι του.

Πριν από λίγο καιρό, θυμόμασταν στο Εστελί εκείνο το ζευγάρι, τον Φελίπε Μπαρέρα και τη Μαρία Μπαρέρα. Υπήρχε εκεί η περίπτωση ενός υιοθετημένου γιου που επισκεφτόταν το σπίτι και ήταν ναρκομανής, έπαιρνε μαριχουάνα και άλλα τέτοια. Ο τύπος μπαινόβγαινε, λοιπόν, στο σπίτι, αφού ήταν σαν υιοθετημένος ήδη πριν συνδεθούν με τον επαναστατικό αγώνα. Χρειάστηκε, λοιπόν, να επιστρατεύσουμε κάτι, που μας έκανε να πεθαίνουμε στα γέλια, αν και μοιάζαμε σχεδόν με παλιάνθρωπους: ο καθένας θα 'λεγε ότι ήταν απάνθρωπο, γιατί μπορούσε να τον τρελάνει ακόμη περισσότερο απ' ό,τι τα ναρκωτικά. Συγκεκριμένα, μας έβλεπε να κυκλοφορούμε στο σπίτι και έλεγε:

«Ποιος είν' αυτός που πέρασε;»

Κι όλοι στο σπίτι του έλεγαν:

«Ποιος;»

«Αυτός που πέρασε πριν.»

«Κανείς. Όλα αυτά τα φαντάζεσαι, φίλε, επειδή παίρνεις αυτά τα πράγματα.»

Όλα ήταν συνεννοημένα, ίσως μετά να σ' έβλεπε η μαγείρισσα και της έλεγες κι αυτής:

«Τρελάθηκες; Δεν υπάρχει ψυχή.»

Αυτή, λοιπόν, την εσωτερική διαπαιδαγώγηση του σπιτιού δεν μπορούσε ποτέ να τη μεταδώσει αυτός που ζούσε στη νομιμότητα, γιατί ο ίδιος, όσο κι αν ήθελε να το κάνει για άσκηση, να ζήσει σ' ένα τέτοιο σπίτι, δεν μπορούσε να κάνει αυτή την προετοιμασία, επειδή δεν είχε αναπτυγμένη αυτή την ψυχολογία. Όλα αυτά, όπως ήταν φυσικό, μας έδιναν τον ολοκληρωμένο αγωνιστή. Εμείς δεν είχαμε πολιτικό χέρι, ένοπλο χέρι, συνωμοτικό χέρι, όχι, είχαμε μόνο αγωνιστές. Που τη μια μέρα είχαν το ένα καθήκον, και την επόμενη είχαν το άλλο. Καμιά φορά, ανάθετες μια δουλειά σ' έναν σύντροφο, ίσως που δεν είχε καν καεί, που ήταν νόμιμος, ήσυχος, και ξαφνικά του έλεγες: «Άντε, τράβα στην παρανομία». Γιατί; Γιατί ίσως είχες σε άλλη περιοχή μια θασούλα, και χρειαζόσουν κάποιον παράνομο εκεί για να αναπτύξει αυτή την παράνομη δομή.

Αυτό, μάλιστα, μας βοηθούσε να σώσουμε πολλά πολύτιμα στελέχη, που, κάνοντας παράνομη δουλειά, χωρίς να έχουν καεί, όταν άρχιζε η καταστολή, δεν ήταν τόσο σημαντικά στελέχη για τον εχθρό. Ίσως μια από τις πιο χαρακτηριστικές περιπτώσεις, είναι η περίπτωση του Αντάρτη Κομαντάντε Ραμόν Καθράλες, σήμερα υφυπουργού Βιομηχανίας και Εμπορίου. Αυτό το παλικάρι ήταν καθοδηγητής στο φοιτητικό κίνημα, χωρίς ιδιαίτερη σημασία. Χωρίς να καεί, τον κάναμε σε μια περιοχή όπου κυριαρχούσε η Τάση Παρατεταμένος Λαϊκός Πόλεμος αρχηγό στην παρανομία. Τον εντόπισαν, τον συνέλαβαν, είχε ήδη πάρει μέρος σε ατέλειωτες εφόδους, επιχειρήσεις κλπ., όπου, όμως, δεν γνώριζαν ότι είχε συμμετάσχει. Έτσι, τον συνέλαβαν σαν φοιτητικό στέλεχος και τη γλίτωσε μ' ένα πρόστιμο. Υπήρχαν και τέτοια. Πήγε κάποιος σ' έναν Εθνοφρουρό που του άρεσαν τα χρήματα, του έδωσε αρκετά, και τον έβγαλε. Αν, όμως, τον είχαν χαρακτηρίσει σαν ηγετικό στέλεχος του αντάρτικου της περιοχής εκείνης, δεν θα τον βγάζαμε ούτε αν δίναμε στον τύπο ένα εκατομμύριο δολάρια. Αυτή η δυναμική είναι σημαντική σαν χαρακτηριστικό του Σαντινιστικού Μετώπου.

Τι ήταν, λοιπόν, αυτό που ένωνε αυτές τις πολιτικές εκφράσεις με τις παράνομες και όλα τα υπόλοιπα; «Ο άνθρωπος». «Ο άνθρωπος» ήταν ένα σωρό άνθρωποι, βέβαια, αλλά ήταν «ο

άνθρωπος». Γιατί, καθώς υπήρχε μια μοιρασμένη διάρθρωση, είχες έναν αρχηγό, αυτός ο αρχηγός μπορεί να ανήκε σε κάποιο όργανο, μπορεί να συγκεντρώνονταν διάφοροι για να αποφασίσουν, να προσανατολίσουν τη δουλειά σε ένα μέρος, σε μια περιοχή, αλλά, τελικά, αυτός που σου έδινε τη γραμμή ήταν ένας. Αυτός για εσένα ήταν «ο άνθρωπος». «Ο άνθρωπος», λοιπόν, ήταν αυτός που συμφιλίωνε το πολιτικό με το στρατιωτικό. «Ο άνθρωπος» έλεγε, για παράδειγμα, στο φοιτητικό κίνημα ότι χρειαζόταν να βγουν από το πανεπιστήμιο στο δρόμο, να κάνουν διαδήλωση, να απασχολήσουν την Εθνοφρουρά. Και, παράλληλα, «ο άνθρωπος» έλεγε σε μια ομάδα να πάει να κάνει έφοδο σε τράπεζα, στο Ορισόντε, στην άλλη άκρη της πόλης, γιατί η Εθνοφρουρά ήταν απασχολημένη με μια διαδήλωση.

Ήταν ένα πολύ πλούσιο κίνημα, που δεν θα μπορούσα να το περιγράψω σ' ένα οργανόγραμμα, ούτε να το κλείσω σε λειτουργικές ρυθμίσεις. Κι αυτό ίσχυε για όλες τις τάσεις.

Υπήρξε κατά τη διάρκεια του ένοπλου αγώνα, κάποια στιγμή, εναλλακτική λύση στο πρόβλημα της Νικαράγουας, κάποια δυνατότητα να επιτευχθεί πολιτική λύση μέσα από διαπραγματεύσεις;

Θα σου απαντήσω ότι σαν πραγματικότητα δεν υπήρξε ποτέ εναλλακτική λύση, σαν γεγονός πραγματικό, σαν δυνατότητα πραγματική. Υπήρξαν, βέβαια, πολιτικές ευκαιρίες για την ιμπεριαλιστική και δικτατορική κυριαρχία. Θα μπορούσα να αναφέρω δύο μεγάλες ευκαιρίες, δύο ή τρεις στιγμές:

Πρώτα, όταν ο Κάρλος [Φονσέκα] σκέφτηκε να ιδρύσει νόμιμο κόμμα, αν και αυτό ήταν εσωτερικό ζήτημα. Εξωτερικά οι δύο που θα αναφέρω σαν πιο σημαντικές, είναι η εμπειρία του 1973-1977, όταν το Δημοκρατικό Κίνημα θέλησε να συμμετάσχει στις εκλογές και δεν του το επέτρεψαν. Τι συμβαίνει, λοιπόν; Θα μπορούσε εκείνη τη στιγμή να μπλεχτεί, να συρθεί σε μια πολιτική-αστική γραμμή. Με ένα καθεστώς που να προσπαθεί περισσότερο να σε κερδίσει, παρά να σε πολεμήσει... Αργότερα, παρουσιάστηκε κι άλλη, μέσα στη συγκυρία του 1977, πάλι, με την Ομάδα των Δώδεκα. Η Ομάδα των Δώδεκα αρχίζει μια διαδικασία διαπραγματεύσεων. Ίσως αυτό να ήταν κάπως πιο δύσκολο, γιατί εκείνη την εποχή η Ομάδα των Δώδεκα έκ-

φραζε ακόμη μία κατεύθυνση, παρ' όλο που στην πορεία της έγινε η έκφραση της ενωτικής διαδικασίας που ξεκίνησε μέσα στο Μέτωπο. Ωστόσο, προωθούσαν τις πολιτικές διαπραγματεύσεις.

Το πρόβλημα είναι ότι για τον ιμπεριαλισμό, που καθοδηγούσε στο βάθος όλα αυτά, και συνεχίζει να τα καθοδηγεί, υπάρχει μια χαρακτηριστική υπεροχή, που εκφράζεται ακόμη και σήμερα, εκφράζεται, ας πούμε, στο επαναστατικό κίνημα του Σαλβαδόρ. Το επαναστατικό κίνημα του Σαλβαδόρ, ή η Εθνική Επαναστατική Ενότητα Γουατεμάλας (URNG) προτείνουν διάλογο και η αντίδραση λέει όχι, γιατί αυτό που θέλει, στην πραγματικότητα, είναι να αφοπλιστείς, να παραδοθείς, να αυτοκτονήσεις, κι έτσι να μπεις στο παιχνίδι. Μ' αυτού του είδους τις εμπειρίες καλύτερα αποτελέσματα είχε η Βενεζουέλα. Στη Βενεζουέλα κατάφεραν να συμπεριλάβουν το αντάρτικο κίνημα στην πολιτική ζωή και τώρα οι αντάρτες είναι βουλευτές, έχουν σταθεροποιήσει μια γραμμή πολιτικού αγώνα. Ίσως αυτή να είναι η πραγματικότητα της Βενεζουέλας. Πάντως, η εξουσία εκείνη τη στιγμή στη Βενεζουέλα κατόρθωσε να κάνει αυτή τη γέφυρα, έτσι δεν είναι; Εδώ όμως, στις χώρες της Κεντρικής Αμερικής, οι αντάρτες είναι αυτοί που ζητάνε πολιτικές λύσεις μέσα από διαπραγματεύσεις, και είναι η δομή της εξουσίας που τις αρνείται. Επομένως, χάνει την ευκαιρία να υπάρξουν πολιτικές λύσεις. Σε τελική ανάλυση, κάτι διακινδυνεύει κανείς όταν κάνει προτάσεις, γιατί ο πόλεμος είναι κάτι που δεν αρέσει σε κανέναν. Όλοι όσοι αναγκαστήκαμε να διεξαγάγουμε πόλεμο, το κάναμε από ιστορική αναγκαιότητα, γιατί δεν υπήρχε άλλος δρόμος. Και το επίπεδο ανάπτυξης της συνείδησης κάθε επαναστάτη αγωνιστή είναι διαφορετικό. Όπως διαφορετική είναι η ταξική τους προέλευση, οι συνθήκες ζωής τους, η ιδιαίτερη προβληματική τους σαν ανθρώπινα όντα.

Επομένως, ένας αντάρτης στο βουνό, που ξέρει πως, αν γυρίσει, θα τον σκοτώσουν, αυτό κατά κάποιον τρόπο συμβάλλει στην ψυχολογία του, νιώθει, δηλαδή, ότι δεν του απομένει άλλο από το να αγωνιστεί μέχρι τη νίκη. Αν, όμως, ξαφνικά, του προσφέρουν την επιλογή να φύγει από εκεί πάνω, να αρχίσει πολιτική δραστηριότητα, να δει την οικογένειά του, το γιο του, το ένα, το άλλο, όλα αυτά μπορεί να προβληματίσουν όσους δεν έχουν αναπτυγμένη συνείδηση. Όποιος, λοιπόν, στο αντάρτικο κίνημα κάνει τέτοιες προτάσεις για λύση μέσα από διαπραγμα-

τεύσεις, διατρέχει αυτόν τον κίνδυνο. Αλλά δεν έχουν όλοι οι αντιδραστικοί σ' αυτή την περίπτωση άρκετή ευφυΐα ώστε να παίξουν αυτό το χαρτί.

Εγώ πιστεύω ότι εδώ ποτέ δεν υπήρξε δυνατότητα για τέτοιου είδους λύση, εκείνο που έλπιζε η δικτατορία πάντα ήταν να παραδοθούμε. Η αλήθεια είναι πως – δεν μου είναι και απόλυτα ξεκάθαρο – δεν θυμάμαι ποτέ να χορήγησαν αμνηστία, όπως κάνουν σήμερα μερικές κυβερνήσεις. Εδώ όλα ήταν «μπαμ και κάτω». «Ελεύθερη Πατρίδα ή Θάνατος». Δεν υπήρχε άλλη λύση εδώ. Έκανες το πρώτο βήμα και δεν μπορούσες πια να σταματήσεις ποτέ.

Υπάρχει μια θεωρία που λέει ότι με τη νίκη της Κουβανικής Επανάστασης ο βορειοαμερικάνικος ιμπεριαλισμός έγινε ακόμη πιο επιθετικός και οι ντόπιες ολιγαρχίες πιο καταπιεστικές, με αποτέλεσμα να εγκαθιδρυθούν μια σειρά στρατιωτικές δικτατορίες σ' ολόκληρη την αμερικάνικη ήπειρο, ώστε να μην επαναληφθεί η περίπτωση της Κούβας. Αργότερα, μετά τη νίκη των σαντινίστας, ο κόσμος έζησε την εισβολή των ΗΠΑ στη Γρανάδα. Τι γνώμη έχετε γι' αυτόν τον ισχυρισμό;

Κοίτα, δεν νομίζω ότι ο ιμπεριαλισμός έγινε πιο επιθετικός μετά την Κουβανική Επανάσταση. Πιστεύω, μάλλον, ότι προσπάθησε να φανεί πιο έξυπνος. Μετά την Κουβανική Επανάσταση, ο ιμπεριαλισμός προώθησε τη «Συμμαχία για την Πρόοδο». Ήταν ένας μηχανισμός που προσπαθούσε να εξουδετερώσει τις επαναστατικές δυνατότητες στη Λατινική Αμερική, μέσω ενός ρεφορμιστικού προγράμματος, που στόχευε βασικά στην ύπαιθρο, όπου κυριαρχούσαν τα ειρηνευτικά σώματα κλπ. Τελικά, αυτή η επιλογή της «Συμμαχίας για την Πρόοδο» ζημιώθηκε από τους ντόπιους εκτελεστές της ιμπεριαλιστικής στρατηγικής. Για μια σειρά ανθρώπους, που είδαν το χρήμα να ρέει, και που, βέβαια, δεν ήταν σε καμιά περίπτωση, αρκετό για να λύσει τα προβλήματα, αποτέλεσε τον πειρασμό για μεγαλύτερη διαφθορά, και σ' αυτή τη διαδικασία είναι που εμφανίστηκαν οι δικτατορίες. Γιατί μιας και υπήρχε χρήμα να μοιραστεί, άρχισαν οι φαγωμάρες ανάμεσα στα ντόπια κέντρα εξουσίας, για να βάλουν στο χέρι το χρήμα που πρόσφεραν οι ΗΠΑ για

να συγκρατήσουν το φαινόμενο, τη δυνατότητα επανάληψης του κουβανικού φαινομένου.

Στη δική μας περίπτωση, πιστεύω πως ο φόβος του ιμπεριαλισμού προέρχεται ακριβώς από το γεγονός ότι πρόκειται για μια άτυπη επανάσταση, ας πούμε, από την άποψη της μελέτης των διδαγμάτων, της θεωρίας. Με άλλα λόγια, εμείς από παλιότερα είχαμε σπάσει τον κώδικα ότι επαναστάτης ίσον κομμουνιστής, κομμουνιστής ίσον μπαμπούλας, ίσον διάβολος. Μάλιστα, η ίδια μας η πολιτική εμπειρία, παρ' όλες τις δολιοφθορές των ΗΠΑ, συνεχίζει να εκφράζεται εδώ με ιδιωτική παραγωγή, με πολιτικό πλουραλισμό, με θρησκευτική ευρύτητα κλπ. Επομένως, ο κίνδυνος που η Σαντινιστική Επανάσταση αντιπροσωπεύει για την ιμπεριαλιστική κυριαρχία είναι, μάλλον, μήπως αρχίσει ξαφνικά να έχει πέραση το πρόγραμμά της, να εξαγάγει με το παράδειγμά της το πρόγραμμά της. Να αρχίσουν, δηλαδή, οι λαοί να κάνουν βαθιές αλλαγές, αναγκαίες και πολύτιμες αλλαγές, σ' ό,τι αφορά την κοινωνική δικαιοσύνη, την οικονομική ανάπτυξη κλπ., χωρίς να πέσουν στο στίγμα μιας επανάστασης σύμφωνα με τα εγχειρίδια.

Αυτός ο φόβος του ιμπεριαλισμού είναι που τον κάνει να προσπαθεί να οδηγήσει σε αποτυχία το πρόγραμμα. Γιατί εισβάλλει στη Γρανάδα; Γιατί με αφετηρία τη Νικαραγουανή Επανάσταση, η Γρανάδα, με τις δικές της ιδιαιτερότητες, ακολουθεί τον δικό μας δρόμο. Δολοφονούν τον Μπίσοπ και γίνεται η εισβολή όταν ο Μπίσοπ γύριζε από την Αγγλία και τις ΗΠΑ, όπου είχε πάει να ζητήσει δυτική βοήθεια για μια τριτοκοσμική διαδικασία. Δολοφονούν τον Μπίσοπ, όταν το κόμμα του, New Jewel, μόλις είχε κάνει αίτηση και είχε γίνει δεκτό σαν πλήρες μέλος της Σοσιαλιστικής Διεθνούς. Ο Μπίσοπ είχε βάλει τη Γρανάδα στο Κίνημα των Αδεσμεύτων. Επομένως, ο Μπίσοπ κάνει μια επανάσταση που μοιάζει με τη νικαραγουανή, δηλαδή, μια επανάσταση που αναζητάει οικονομική ανάπτυξη, καλύτερη εσωτερική αναδιανομή του πλούτου, χωρίς να ζημιωθεί, ή, καλύτερα, χωρίς να πέσει στο στίγμα ότι αυτό γίνεται μόνο με την εξάλειψη της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, με την εξάλειψη κάθε διαφορετικής πολιτικής έκφρασης.

Φυσικά, προτιμάει να μη δώσει το χτύπημα αυτό στη Νικαράγουα, που ήταν το αληθινό πρόβλημα του ιμπεριαλισμού, λόγω του μεγέθους της Νικαράγουας. Σε τελική ανάλυση, η Γρανάδα είναι ένα νησάκι, χαμένο εκεί στην Καραϊβική, με 115

χιλιάδες κατοίκους, καταλαβαίνεις, δεν είχε, επομένως, την προβολή, τη σημασία της Νικαράγουας. Άλλωστε, η Νικαράγουα ήταν η χώρα που αποτέλεσε τον άξονα της ιμπεριαλιστικής κυριαρχίας για ολόκληρη την Κεντρική Αμερική, μέσω της σομοζικής δικτατορίας. Επιπλέον, βρίσκεται στο κέντρο της Κεντρικής Αμερικής, αναπόφευκτο πέρασμα για τη Νότια Αμερική, για την οικονομική και κοινωνική ζωή του ιμπεριαλισμού.

Επομένως, με αυτή την έννοια, το νικαραγουανό φαινόμενο είναι που ανησυχεί, στην πραγματικότητα, τις ΗΠΑ. Δεν είναι, όμως, το ίδιο να εισβάλει στη Νικαράγουα με το να εισβάλει στη Γρανάδα, δεν απαιτείται η ίδια επένδυση σε χρήμα, σε κινδύνους κλπ. Και η εισβολή στη Γρανάδα θα μπορούσε να ήταν ένα μάθημα για να τρομάξει η Νικαράγουα. Και για να φοβηθεί η διεθνής κοινότητα και να κοιτάξει να προστεθεί κι αυτή στην πολιτική πίεση στην οποία ο ιμπεριαλισμός υποβάλλει τη Νικαράγουα.

Γι' αυτό, πιστεύω, εισβάλλουν στη Γρανάδα. Τα λένε στη νύφη, για να τ' ακούει η πεθερά, όπως λέμε εδώ. Αφού δεν μπορούν να μιλήσουν απευθείας στην πεθερά σ' αυτή τη γλώσσα. Αυτό που τώρα τους απασχολεί, αφού είδαν ότι αυτή η γλώσσα δεν έχει αποτελέσματα, είναι να συνεχίσουν με μια στρατηγική φθοράς όσων εκφράζουμε εμείς. Γιατί, τι θα μπορούσε να εκφράζει αυτή η επανάσταση; Αν δεν είχαμε να αντιμετωπίσουμε αυτόν τον πόλεμο φθοράς του ιμπεριαλισμού, μέσω των μισθοφορικών του δυνάμεων, θα μπορούσαμε τώρα να μιλάμε για μια Νικαράγουα που θα προχωρούσε στην εξάλειψη του αναλφαβητισμού, μια προσπάθεια που σήμερα πια έχει σταματήσει, για μια Νικαράγουα που θα προχωρούσε στην αύξηση της παραγωγής, του εκσυγχρονισμού του συστήματος παραγωγής, φυσικά, με καλύτερη αναδιανομή του εσωτερικού πλούτου, που θα έδινε το πρόγραμμα της δωρεάν παιδείας, της δωρεάν υγείας, της γης για την αγροτιά κλπ. Και με την ύπαρξη πολύ διαφορετικών κομμάτων, διαφορετικών συνδικαλιστικών φορέων, επιχειρηματιών, εκκλησιών κλπ. Θα ήταν, δηλαδή, ένα πρότυπο πολύ ελκυστικό και ενδιαφέρον για πολλές χώρες της Κεντρικής Αμερικής, ίσως και της Λατινικής Αμερικής, ακόμη και του Τρίτου Κόσμου. Γιατί θα είχαμε δείξει στην πράξη ότι δεν είναι ανάγκη μόλις σταματήσει κανείς να είναι φιλοαμερικάνος, να πρέπει αναγκαστικά να μεταβληθεί όπως λένε αυτοί, σε «δορυ-

φόρο», σε «πελάτη» της Σοβιετικής Ένωσης. Ότι μπορείς να διατηρείς σχέσεις αληθινής φιλίας, συνεργασίας, με τους Σοβιετικούς, διατηρώντας τη δική σου έκφραση.

Εδώ, οι Σοβιετικοί ποτέ δεν προσπάθησαν να μας πουν τι να κάνουμε. Ιστορικά, φαίνεται πως σε κάποια στιγμή, σε κάποιες χώρες, θέλησαν να πουν τι να κάνουν. Μ' εμάς, όμως, δεν συνέβη κάτι τέτοιο. Όπως και να 'χει το πράγμα, αν κανείς τρελός στη Σοβιετική Ένωση ήθελε να μας πει πώς να κάνουμε την επανάστασή μας, όσο και να θέλαμε, θα την πατούσαμε, γιατί παραπάει να φοράς γούνινο καπέλο μ' αυτή τη ζέστη που κάνει εδώ, παραπάει να φοράς χοντρό παλτό μ' αυτό το καμίνι. Ούτε και θα μπορούσαμε να υιοθετήσουμε το σφυροδρέπανο, γιατί εδώ δεν έχουμε στάρι για να χρειαζόμαστε δρεπάνι, χρησιμοποιούμε, επομένως, τη ματσέτα[1]. Έτσι, μια σειρά πράγματα, όσο και να θέλαμε, παρ' όλη την τρέλα μας, δεν θα μπορούσαμε να τα εφαρμόσουμε.

Έτσι, ξαφνικά, ανακαλύπτεις ότι κάνεις μια επανάσταση σύμφωνα με τη δική σου πραγματικότητα, σύμφωνα με τις δικές σου συνθήκες, που σημαίνει βελτίωση για το λαό σου. Και καθώς η πραγματικότητα του δικού μας λαού είναι παραπλήσια με την πραγματικότητα που έζησαν και ζουν όλοι οι λαοί του Τρίτου Κόσμου, αρχίζεις να παρουσιάζεις τουλάχιστον ένα ενδιαφέρον πρόγραμμα αναφοράς για τους άλλους λαούς. Κι αυτό είναι που δεν θέλει η βορειοαμερικάνικη κυριαρχία. Δεν μπόρεσε, λοιπόν, να μας εξοντώσει, και άρχισε να μας απειλεί ότι θα μας διαλύσει, ότι θα εισβάλει στη χώρα μας, κι εμείς τους είπαμε να πάνε να γαμηθούν. Μετά πήγαν να μας τρομάξουν, και πάλι δεν αλλάξαμε πορεία. Έτσι, άρχισαν να προσπαθούν να μας εξοντώσουν τελειωτικά. Με πόλεμο δεν μπόρεσαν, και γι' αυτό επέλεξαν τη φθορά, για να μας αφαιρέσουν ό,τι καλό μπορούσαμε να παρουσιάσουμε.

---

1. Machete: μεγάλο μαχαίρι που χρησιμοποιείται στις αγροτικές δουλειές στην Κεντρική Αμερική και την Καραϊβική.

ΤΑ ΠΡΩΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΜΕΤΑ ΤΗ ΝΙΚΗ ΚΑΙ Η ΘΕΣΜΟΠΟΙΗΣΗ ΤΗΣ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Ας περάσουμε, τώρα, σε άλλο θέμα. Ποια ήταν η κατάσταση που βρήκαν οι σαντινίστας, μετά την κατάληψη της εξουσίας;

Τραγική. Μπορείς να πάρεις μια ιδέα της κατάστασης που βρήκαμε από τους εξής αριθμούς: Βρεθήκαμε αντιμέτωποι με ένα εξωτερικό χρέος 1.642 εκατομμυρίων δολαρίων. Και μόλις που είχε μείνει – έφευγε κι αυτό για το εξωτερικό, ίσα-ίσα προλάβαμε να το σταματήσουμε – ένα αρχικό κεφάλαιο 3 εκατομμυρίων δολαρίων. Βρήκαμε 63% αναλφαβητισμό, που στις αγροτικές περιοχές έφτανε σχεδόν το 100% σε κάποια μέρη, 90% σε άλλα κλπ. Βρήκαμε βρεφική θνησιμότητα 200 παιδιών σε κάθε χίλια που γεννιόνταν ζωντανά. Και κάτι περισσότερο συγκυριακού χαρακτήρα, βρήκαμε ανεργία 48%, νομίζω, του οικονομικά ενεργού πληθυσμού. Το ονόμασα συγκυριακού χαρακτήρα, γιατί πρέπει να πάρουμε υπόψη μας ότι είχαμε, τότε, εξαπολύσει μια μεγάλη επίθεση, και, επομένως, είχε παραλύσει και καταστραφεί ένα μεγάλο τμήμα του παραγωγικού συστήματος και των υπηρεσιών στη χώρα σαν αποτέλεσμα του πολέμου. Έτσι, όλος αυτός ο κόσμος ήταν άνεργος.

Υπάρχει κάτι που πρέπει να πάρεις υπόψη σου για να ξεκινήσεις τη διαδικασία μετασχηματισμού. Βρίσκεις και την οικονομική βάση της χώρας να έχει υποστεί ζημιές – δεν είχε γίνει σπορά το 1979 για την παραγωγή τροφίμων, και από το μπαμπάκι μόλις μπορέσαμε να σπείρουμε το 20% – επομένως ξεκινάς με πολλή καρδιά και με λιγότερο από μηδέν στην υλική και οικονομική βάση. Για λόγους συγκυριακούς, γιατί βρίσκεσαι χωρίς χρήματα, με μια καταστραμμένη χώρα, με ατροφικό οικονομικό σύστημα, ξοδεύεις όλα όσα έχουν απογραφεί από το σύστημα παραγωγής – που ούτε κι αυτό δεν ήταν μεγάλο – αυτή η χώρα δεν είχε τίποτα. Καθώς εξαρτιόταν από τις ΗΠΑ, πρα-

κτικά, οι προμήθειές της έρχονταν από τις ΗΠΑ, πράγμα που απαιτούσε ταξίδι 3 ημερών, 4 ημερών. Αυτό σημαίνει ότι τα αποθέματα της χώρας δεν ξεπερνούσαν τον ένα μήνα.

Ξαφνικά, λοιπόν, έρχεσαι να σπάσεις αυτή την κυριαρχία. Μέσα σ' ένα μήνα, αυτά τα αποθέματα του ενός μηνός τα έχεις ήδη φάει, τα έχεις καταναλώσει, ή καταστράφηκαν στον πόλεμο. Έτσι, ξεκινάς από το γεγονός ότι δεν έχεις τίποτα, δεν έχεις χρήματα, είσαι καταχρεωμένος, δεν παράγεις τρόφιμα, δεν μπορείς να παραγάγεις αυτά που θα σου αποφέρουν συνάλλαγμα, έχεις ένα σωρό άνεργους, και, επιπλέον, έχεις και τα μεγάλα κοινωνικοοικονομικά προβλήματα που σε ενέπνευσαν να κάνεις την επανάσταση για να τα λύσεις: έχεις μια αγροτιά χωρίς γη, έχεις βρεφική θνησιμότητα, αναλφαβητισμό, εργάτες χωρίς σπίτια κλπ. Είσαι, λοιπόν, κάτω από το μηδέν στα οικονομικοϋλικά ζητήματα και με πολλή καρδιά. Έτσι ξεκινήσαμε.

Ποια ήταν τα κύρια μέτρα που χρειάστηκε να πάρει η νεαρή Επαναστατική Κυβέρνηση;

Υπήρξαν δύο είδη μέτρων εκείνη τη στιγμή, σε τρία επίπεδα, θα έλεγα: Πρώτα, έπρεπε να εξασφαλίσουμε την εξουσία. Πρέπει να πάρεις υπόψη σου ότι κατορθώσαμε να νικήσουμε μέσα σε μια εξαιρετικά πολύπλοκη συγκυρία. Γιατί, όταν αρχίσαμε να στριμώχνουμε τη δικτατορία, απειλούμασταν με εισβολή από τις ΗΠΑ. Και δεν απειλούμασταν μόνο με φραστικές δηλώσεις. Οι ΗΠΑ έθεσαν, επιπλέον, σε κίνηση έναν μηχανισμό με στόχο να οδηγήσει την επαναστατική νίκη σε χρεοκοπία. Αυτό έγινε όταν συγκάλεσε την Οργάνωση Αμερικανικών Κρατών (ΟΑΚ). Μέσα στην ΟΑΚ προσπάθησε να δημιουργήσει μια διαμερικανική δύναμη που θα ερχόταν να σώσει τη δικτατορία.

Μ' άλλα λόγια, παίρνουμε την εξουσία ξέροντας πολύ καλά ότι ο ιμπεριαλισμός παραμονεύει. Μάλιστα, υπήρξε και κάποια συζήτηση, κάποια διαπραγμάτευση ως έναν βαθμό, όπου επενέβησαν διάφοροι λατινοαμερικάνοι ηγέτες, και όπου οι ΗΠΑ προσπάθησαν, για να εξουδετερώσουν τη νίκη της Επανάστασης, να μας υποχρεώσουν να διευρύνουμε το Κυβερνητικό Συμβούλιο που προτείναμε, για να αποκτήσει δηλαδή διαφορετικό συσχετισμό δυνάμεων. Έτσι ώστε να εκπληρωθεί η ελ-

πίδα της αστικής τάξης, που σου ανάφερα πριν, να τους παραδώσουμε την εξουσία. Οι νεαροί κάνουν τον πόλεμο, και παραδίνουν μετά την εξουσία στην αστική τάξη. Κι αυτό το σχήμα προσπαθούν να το περάσουν πραγματικά.

Έτσι, πρέπει να πάρεις υπόψη σου αυτό το φαινόμενο, ότι, δηλαδή, καταλάβαμε την εξουσία σε μια πολύ διαφορετική κατάσταση από αυτή που είχαν προβλέψει οι ΗΠΑ. Γιατί μετά τη μάχη των έμμεσων διαπραγματεύσεων, των συνομιλιών, το ένα, το άλλο, μετά τις δηλώσεις μας στην ΟΑΚ, οι ΗΠΑ αναγκάζονται να δεχτούν την κατάσταση. Μέσα σ' όλα αυτά, ωστόσο, τέθηκε εκείνη την εποχή το ζήτημα ότι ο Σομόζα θα εγκαταλείψει την εξουσία, ότι την κυβέρνηση θα αναλάβει ένα Κυβερνητικό Συμβούλιο, και ότι οι δυο στρατοί θα ενωθούμε – ήδη μας αναγνωρίζουν σαν στρατό – για να οργανώσουμε τον Νέο Εθνικό Στρατό, εμείς και ο εχθρικός στρατός από κοινού. Αυτό, όμως, δεν πραγματοποιείται, καθώς ο αντικαταστάτης του Σομόζα δεν παραδίνεται, η Εθνοφρουρά συνεχίζει να μάχεται κλπ., οπότε κι εμείς τους καταφέρουμε ένα σκληρό χτύπημα και τους νικάμε. Πράγμα, βέβαια, που δεν περίμεναν οι Ηνωμένες Πολιτείες.

Το θεμελιώδες καθήκον εκείνη τη στιγμή ήταν να οργανωθούμε για να επιβιώσουμε, για να υπερασπίσουμε την εξουσία. Όπως ήταν, λοιπόν, επόμενο, οργανώσαμε την αμυντική μας ικανότητα, ξεκινώντας απ' ό,τι είχαμε. Γιατί, επιπλέον, οι Εθνοφρουροί οπισθοχωρώντας συνέχιζαν να καταστρέφουν τον οπλισμό και ό,τι άλλο είχαν ή να τα παίρνουν μαζί τους φεύγοντας. Γι' αυτό οργανώνουμε αυτή τη στιγμή την αμυντική μας ικανότητα. Τότε, και τους πρώτους μήνες μετά τη νίκη, δίνουμε προτεραιότητα στη διάρθρωση της άμυνας. Τα καλύτερα στελέχη του Σαντινιστικού Μετώπου παραμένουν να δουλεύουν για την άμυνα, στο Στρατό, στις οργανώσεις του υπουργείου Εσωτερικών.

Βγαίνουμε στο εξωτερικό και αρχίζουμε να κάνουμε τις απαραίτητες ενέργειες για να ζητήσουμε στρατιωτική βοήθεια από τις χώρες, που εκείνη τη στιγμή έχουμε σχέσεις, και ανάμεσα στις οποίες *δεν* βρίσκεται η Σοβιετική Ένωση. Εγώ κάνω ένα ταξίδι το Φλεβάρη του 1980 με τον Σέρχιο Ραμίρες σ' ολόκληρη τη Δυτική Ευρώπη ζητώντας όπλα, βοήθεια σε συμβούλους, ζητώντας να μας βοηθήσουν στην υπόθεση της άμυνας.

Ταυτόχρονα, ζητάμε οικονομική βοήθεια, γιατί ξέρουμε ότι δεν είμαστε καλά οπλισμένοι, ξέρουμε σε πόσο δύσκολη συγκυρία επιτεύχθηκε η νίκη μας, και προσπαθούμε να δέσουμε τον άλλο σταθεροποιητικό κρίκο, τις μάζες.

Δημιουργούμε μια επιτροπή που ονομάσαμε Επιτροπή Μαζικών Οργανώσεων, και αρχίζουμε να ξαναρχόμαστε σε επαφή με όλες τις δυνάμεις μας, αφού γνωριζόμασταν πια οι τάσεις μεταξύ μας, να συγκεντρώνουμε όλους όσους ήταν σαντινίστας, να δίνουμε μορφή σ' αυτό το στήριγμα. Πολλοί απ' αυτούς βρίσκονταν ανάμεσα στις γραμμές των αγωνιστών, όλα τα δίκτυα συνεργατών ήταν ενημερωμένα σχετικά.

Μ' άλλα λόγια, το πρώτο ήταν να δούμε πώς θα εξασφαλίσουμε την εξουσία. Από την άλλη μεριά, μιας και δεν είχαμε κάνει μια επανάσταση *per se*, μια επανάσταση για την επανάσταση, είχαμε κάνει μια επανάσταση με στόχο τη διαδικασία του μετασχηματισμού, έπρεπε να οργανώσουμε την κυβέρνηση. Φυσικά, δεν ήμασταν σοφοί σε θέματα οικονομίας κλπ. Νομίζω, μάλιστα, πως και σε επίπεδο Εθνικής Διοίκησης του Μετώπου, από την άποψη των ακαδημαϊκών σπουδών, αυτοί που είχαν προχωρήσει περισσότερο ήμασταν ο Χάιμε Ουίλοκ και εγώ. Ήμασταν κι οι δυο πτυχιούχοι, οι υπόλοιποι ή δεν είχαν προχωρήσει στις σπουδές τους ή δεν σπούδασαν καν. Το ίδιο συνέβαινε και σε επίπεδο στελεχών. Όπως και να 'χει το πράγμα, είχαμε θέσει το ζήτημα της εθνικής ενότητας, και διαρθρώσαμε μια κυβέρνηση συνδυάζοντας την παρουσία αντιπροσωπευτικών τμημάτων της χώρας, με δικά μας τεχνικά στελέχη προσκείμενα στο Μέτωπο, με νέους μηχανικούς, οικονομολόγους που ήρθαν σε επαφή για να μάθουν τα κόλπα των μεγάλων σαν υφυπουργοί, βοηθοί κλπ.

Σε επίπεδο λαού, πάλι, καθώς ξέραμε πολύ καλά ότι η διαδικασία του μετασχηματισμού θα ήταν μακρόχρονη, αποφασίσαμε να ικανοποιήσουμε τις ανάγκες που είχαν τον μεγαλύτερο αντίκτυπο. Τότε αποφασίσαμε, ας πούμε, να μειώσουμε τα νοίκια των σπιτιών για όλον τον κόσμο κατά 50%, να κηρύξουμε τη δωρεάν παιδεία και υγεία, να καθορίσουμε ότι όλοι οι εργαζόμενοι έπρεπε να πληρωθούν για τους μήνες Ιούνη και Ιούλη, και άλλα τέτοια. Ο λαός έπρεπε να πάρει μια γεύση από την Επανάσταση.

Τρία στοιχειώδη ζητήματα, δεν είναι έτσι; Να εξασφαλι-

στεί η εξουσία, να τεθεί σε κίνηση η οικονομία για να εκπληρωθεί, πραγματικά, η έννοια της Επανάστασης, και να δοθούν μερικά πράγματα στο λαό για να νιώσει την αλλαγή.

Πώς φτάσατε στη συλλογική ηγεσία; Πώς εφαρμόζεται σήμερα αυτή η συλλογική ηγεσία;

Σου έλεγα πριν ότι, καθώς αναπτυσσόταν ο αγώνας μας, νιώθαμε την ανάγκη της συλλογικής καθοδήγησης, με όλα τα προβλήματα που είχαμε, που σαν Εθνική Διοίκηση, σαν ανώτατο όργανο, δεν μπορέσαμε ποτέ να συναντηθούμε σε ολομέλεια, ακριβώς γιατί στην αγωνιστική μας εμπειρία είδαμε ότι η ζωή είναι σκληρή, ότι η καταστολή είναι, πραγματικά, κτηνώδης. Έτσι, σ' ολόκληρη την ιστορία του αγώνα μας, σκοτώθηκαν 12 μέλη της Εθνικής Διοίκησης του Σαντινιστικού Μετώπου. Εμείς που βρισκόμαστε σήμερα εδώ, η πλειοψηφία ή ένα μεγάλο μέρος, βρισκόμαστε εδώ, γιατί έπεσαν εκείνοι.

Αυτή η εμπειρία μας δίδαξε ότι, για να εξασφαλιστεί η συνέχιση του αγώνα, ήταν ανάγκη, μέσα στα πλαίσια της μονοπρόσωπης διοίκησης, που ήταν «ο άνθρωπος», να υπάρξει μια κοινωνικοποίηση των εμπειριών, των αποφάσεων, των γνώσεων. Γιατί, με αυτόν τον τρόπο, αν σκοτωνόταν κάποιος, εξασφαλιζόταν η συνέχιση της δουλειάς και του αγώνα.

Πιστεύω ότι μέσα από αυτή τη λογική περισσότερο, παρά μέσα από θεωρητικές συζητήσεις – που σίγουρα θα υπήρξαν, φαντάζομαι, στις αρχές έγιναν θεωρητικές συζητήσεις – προέκυψε η ανάγκη να δημιουργηθούν διοικήσεις, γιατί στο καταστατικό μας αναφέρεται η Εθνική Διοίκηση. Θα πρέπει, όμως, να πάρεις υπόψη σου ότι η Εθνική Διοίκηση σαν τέτοια, δεν κατάφερε να σχηματιστεί στην πραγματικότητα. Πιστεύω ότι, περισσότερο απ' ό,τι ένα καταστατικό ή μια συζήτηση, εκείνο που προέχει σ' αυτήν την περίπτωση είναι η πρακτική, η πραγματικότητα.

Υπήρξαν, μάλιστα, περιπτώσεις, στο ενωτικό, ακόμα, στάδιο, που δεν υπήρχαν μέλη της Διοίκησης στη χώρα. Για παράδειγμα, όταν στα 1973 σκοτώνονται ο Όσκαρ Τούρσιος και ο Ρικάρντο Μοράλες, δεν υπάρχει κανένα μέλος της Εθνικής Διοίκησης μέσα στη χώρα. Υπάρχουν κάποιοι κρατούμενοι, άλλοι βρίσκονται στο εξωτερικό. Από μια Εθνική Διοίκη-

ση, που σχηματίστηκε, νομίζω, το 1967, ή δεν θυμάμαι πότε ακριβώς... Το 1969, το '69 δημιουργήθηκε, τότε διορίστηκε, αλλά κάποιοι σκοτώθηκαν, και, τελικά, άλλοι βρίσκονταν στο εξωτερικό, κι άλλοι κρατούμενοι. Ποιος αναλαμβάνει, λοιπόν, την καθοδήγηση της δουλειάς; Ε, είχαμε μια ομάδα στελεχών εδώ – απ' όλους αυτούς μόνο εγώ ήμουν τότε ακόμη ημιπαράνομος, ημινόμιμος, οι υπόλοιποι ήταν παράνομοι – κι έτσι σχηματίσαμε την Επιτροπή Προσωρινής Διοίκησης. Ποτέ δεν ονομάσαμε τους εαυτούς μας Εθνική Διοίκηση, για εμάς «οι άνθρωποι» ήταν αυτοί που βρίσκονταν στο εξωτερικό.

Μπήκαμε, λοιπόν, σ' αυτή τη δυναμική της δουλειάς, ξεκινώντας πάντα από το γεγονός ότι, αν δεν διαθέτουμε επικοινωνία και κοινωνικοποίηση της γνώσης, με το που σκοτώνεται ο αρχηγός, την πατάμε. Αυτό είναι, λίγο-πολύ, που μας διαμορφώνει την εμπειρία της συλλογικής ηγεσίας.

Τώρα, θα σου πω για *αυτή τη συγκεκριμένη* Εθνική Διοίκηση, τη σημερινή. Γιατί η εμπειρία αυτή αρχίζει να εκφράζεται στις τάσεις, και στις τάσεις διαμορφώνεται αυτή η δυναμική, αφού όλοι κληρονομούμε τα ίδια διδάγματα, την ίδια πείρα, και τα αναπτύσσουμε, σε βασικές γραμμές, με τον ίδιο τρόπο. Η κάθε τάση, ωστόσο, έχει τη δική της καθοδήγηση την ώρα της συνένωσης. Και οι καθοδηγήσεις αυτές είναι διαφορετικές από άποψη αριθμού και διάρθρωσης. Δηλαδή, κάποιοι έχουν ηγέτες και αναπληρωματικούς, και, μάλιστα, τόσους, άλλοι έχουν μόνο ηγέτες κλπ. Και γίνεται η επιλογή να διαμορφωθεί μια Εθνική Διοίκηση που να αποτελείται από τρία μέλη από κάθε τάση.

Νομίζω πως υπάρχει ένα πολύ σημαντικό στοιχείο σ' ό,τι αφορά την ωριμότητα της ενωτικής διαδικασίας που θα πρέπει να τονίσουμε. Αν είχαμε κάτσει εκείνη τη στιγμή να συζητήσουμε ποιος ήταν ο πιο μεγάλος, ποιος ήταν ο πιο δυνατός και ποιος ήταν ο πιο ωραίος, για να μοιράσουμε τις υπευθυνότητες, ακόμη θα συζητάγαμε. Έτσι, αναγκαστήκαμε να παρακάμψουμε το ποιος ήταν ο πιο μεγάλος, ο πιο μαχητικός, ο πιο δυνατός και ο πιο συμπαθητικός, και να αποφασίσουμε να ορίσουμε τρεις, με ισότιμα δικαιώματα. Κι αυτό συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Φυσικά, αμέσως μετά τη νίκη ή κατά την τελική φάση, η πραγματικότητα είναι διαφορετική πια. Ανάμεσά μας δεν υπάρχει πια «ο άνθρωπος». Μάλιστα, σε επίπεδο τάσεων δεν μπορούσε να υπάρχει «ο άνθρωπος». Πολύς κόσμος ταυτίζει, για

παράδειγμα, τον Χάιμε Ουίλοκ με τον «άνθρωπο» της Προλεταριακής Τάσης. Στην Τάση της Εξέγερσης υπάρχουν άνθρωποι που ταυτίζουν τον «άνθρωπο» με τον Ουμπέρτο. Γιατί δεν ήταν ο Ντανιέλ. Και στην Τάση Παρατεταμένος Λαϊκός Πόλεμος υπάρχει κόσμος που τον ταυτίζει με τον Τομάς. Δεν ήταν, όμως, ο Τομάς «ο άνθρωπος» της Τάσης Παρατεταμένος Λαϊκός Πόλεμος, ήταν ο Χένρι Ρουίς. Υπήρχε «ο άνθρωπος» μέσα στις τάσεις, αλλά τη στιγμή που ήταν να σχηματιστεί το όργανο αυτό, δεν γινόταν. Δεν μπορούσε να σχηματιστεί με έναν «άνθρωπο», ποιος από τους τρεις ήταν ο πιο «άνθρωπος»; Ποιος θα ζητούσε να αποτελέσει την κεφαλή; Ήταν κάπως δύσκολο να φτάσουμε σε τέτοια έκφραση. Όταν, μάλιστα, στο ίδιο το εσωτερικό των οργανώσεων αυτών υπήρχε μια διαφορετική κατάσταση. Έτσι, καθορίστηκε μια Διοίκηση από 3 εκπροσώπους από κάθε τάση, με ίδιες δυνατότητες, με ίδιο κύρος στους κόλπους του διοικητικού οργάνου. Δεν θα υπήρχε Πρώτος. Και δεν υπάρχει, μέσα στους κόλπους της Εθνικής Διοίκησης.

Αφού, λοιπόν, δεν υπάρχει Πρώτος, τι κάνουμε για να γίνεται η δουλειά, χωρίς να δημιουργούνται πρόσθετα προβλήματα; Είδαμε, η πείρα μας δίδαξε, πως το μυστικό της επιτυχίας βρίσκεται στο *να μην ψηφίζουμε*, αλλά *να συμφωνούμε*. Στο να πείθουμε ο ένας τον άλλο. Ή, τελικά, να συμφωνούμε, αν θέλεις, για τακτικούς λόγους, ίσως, θα μπορούσα να δεχτώ κάτι κι ας μην έχω πειστεί απόλυτα, αλλά, τέλος πάντων, σε θέματα που δεν έχουν να κάνουν με τις αρχές, ας συμφωνήσουμε, ας το κάνουμε έτσι.

Αυτό το είδος πρακτικής, εμπειρίας, που κατά κάποιον τρόπο έχει τη ρίζα του στη συλλογική καθοδήγηση των τάσεων, και που αργότερα εκφράστηκε με την ενοποιημένη καθοδήγηση του πολέμου, συνεχίζει, κατόπιν, την προβολή του. Γιατί εκείνη τη στιγμή, αν και είχαμε δομή, αν και καθοδηγούσαμε τον πόλεμο από ένα κέντρο, οι προθέσεις της καθοδήγησης δεν λειτουργούσαν. Δεν μπορούσε να μου πει κανένας, όταν βρισκόμουν στο μέτωπο, στη Ματαγάλπα:

«Τράβα, σε διατάζω να πας εκεί.»

«Για κάτσε, εγώ βρίσκομαι εδώ, εσύ εκεί, στο Σαν Χοσέ, με τον ασύρματο και τους χάρτες σου, ούτε ξέρω τι σκατά θα συναντήσω. Δεν πάω εκεί, γιατί θα με γαμήσουν. Άλλωστε, θα πήγαινα, αν μου εγγυηθείς ότι εκεί το μέτωπο θα κάνει το τάδε.»

Υπάρχει, λοιπόν, μια κατάσταση, όπου κανείς δεν σκέφτε-

ται να πει «σε διατάζω το τάδε». Γινόταν ολόκληρη συζήτηση:

«Θα έπρεπε να πάτε εκεί. Η εκτίμηση είναι ότι χρειαζόμαστε το τάδε εκεί.»

«Όχι, εμείς πιστεύουμε ότι πρέπει να γίνει το εξής.»

Έτσι προχωρούσαμε, προσπαθώντας να συμφωνήσουμε πώς θα κινηθούν οι δυνάμεις. Κι αυτό συνεχίστηκε και αργότερα. Αν αυτό μας βοήθησε να καταλάβουμε την εξουσία, ήταν επόμενο να το αφήσουμε και μετά στην κατοπινή διεύθυνση. Κι αυτό κάναμε.

Όλοι είμαστε ίδιοι μέσα στα πλαίσια της Διοίκησης, και προτιμάμε, όσο είναι δυνατό, να μην ψηφίζουμε. Τελευταία χρειάστηκε μερικές φορές να ψηφίσουμε, γιατί, από την άλλη, δεν μπορούμε να παρατραβάμε τις αποφάσεις, αλλά κατά γενικό κανόνα προτιμάμε να μην ψηφίζουμε. Συζητάμε το θέμα μέχρι που να συμφωνήσουμε. Όποτε χρειάστηκε να ψηφίσουμε, πολύ σπάνια, κατά παράδοξο τρόπο, το κάναμε για ασήμαντα πράγματα, χωρίς ιδιαίτερη σημασία. Δεν μας αρέσουν οι σοβαρές ψηφοφορίες. Μπορώ να σε διαβεβαιώσω ότι δεν μας αρέσουν οι ψηφοφορίες με αποτέλεσμα 6-3, καθόλου μάλιστα, δεν τις θέλουμε. Το πολύ που δεχόμαστε είναι να έρθουμε 7-2, όποτε χρειαστεί να ψηφίσουμε. Γιατί η πρακτική είναι να μην ψηφίζουμε, αλλά να πείθουμε ο ένας τον άλλο.

Τώρα, η άλλη πλευρά αυτής της συλλογικής ηγεσίας, η άλλη όψη του νομίσματος, είναι να αναγνωρίζουμε ότι υπάρχει μια εξέλιξη, μια εκπροσώπηση ανισότιμη, έξω από τα πλαίσια αυτού του οργάνου. Που σημαίνει ότι αναγνωρίζουμε και μέσα στο όργανο μια ανισόμετρη ανάπτυξη. Γιατί, σε τελική ανάλυση, ο Τομάς Μπόρχε θα μπορούσε να ήταν πατέρας μου. Θα μπορούσε να ήταν πατέρας πολλών από εμάς. Και, τελικά, στην ίδια την ιστορία του Μετώπου, όλοι αυτοί οι νεαρούληδες που βρισκόμαστε εδώ τώρα, έχουμε ολόκληρη ιστορία πίσω μας. Υπάρχουν κάποιοι που τους στρατολόγησα εγώ στο Μέτωπο, άλλοι που στρατολόγησαν εμένα, άλλοι υπήρξαν καθοδηγητές μου, άλλους τους καθοδηγούσα εγώ. Όλα αυτά είναι μια πραγματικότητα που δεν μπορούμε να αγνοήσουμε. Και που παίζει ρόλο σ' όλη τη συγκεκριμένη πολιτική εμπειρία.

Έτσι, στο εσωτερικό μας αναγνωρίζουμε ότι είμαστε από διαφορετική γενιά, διαφορετική προέλευση, διαφορετικής ηλικίας, με διαφορετικά βιώματα κλπ. Δεν μπορούμε να είμαστε απόλυτα ίσοι, δόξα τω Θεώ και την Παναγιά, που λένε. Από την

άλλη μεριά, αναγνωρίζουμε ότι αυτό το γεγονός έχει αιτίες αντικειμενικές, αλλά ότι υπάρχει και ένα άλλο υποκειμενικό ζήτημα, που όμως λειτουργεί αντικειμενικά: Έχουμε ανισότιμη εκπροσώπηση. Δηλαδή, όταν βγαίνουμε από εδώ μέσα, υπάρχει ένας Πρόεδρος της Δημοκρατίας και 4 υπουργοί, δεν μπορούμε να έχουμε 5 προέδρους, ένας παίζει το ρόλο του προέδρου. Αυτός, λοιπόν, μας εκπροσωπεί όταν κάποιος άλλος πρόεδρος, άλλης χώρας, αναλαμβάνει καθήκοντα σαν πρόεδρος, του στρώνουν το χαλί, ακούει τον εθνικό ύμνο που παίζει η μπάντα, δέχεται τον κόσμο. Κι όταν ο κόσμος αναγκαστεί να διαλέξει έναν απ' όλους μας, προτιμάει να μιλήσει με τον πρόεδρο, όπως είναι επόμενο. Όλοι είναι της Διοίκησης, αλλά αυτός, επιπλέον, είναι και ο πρόεδρος. Αυτές, λοιπόν, είναι πραγματικότητες που τις αναγνωρίζουμε σαν κάτι υπαρκτό. Υπάρχει άλλος, που είναι ο πρόεδρος της Εθνοσυνέλευσης, άλλος του Στρατού, άλλος του υπουργείου Εσωτερικών. Αναγνωρίζουμε ότι έξω υπάρχουν ανισότιμες εκφράσεις.

Σαν Διοίκηση έχουμε τους μηχανισμούς μας, εννοώ για τη δημόσια προβολή. Για παράδειγμα, όταν εμφανιζόμαστε σαν Εθνική Διοίκηση σε μια πολιτική εκδήλωση, βγαίνουμε με τη σειρά που μπήκαμε στο Μέτωπο. Ναι, εμείς το αποφασίσαμε αυτό. Ο πρώτος, λοιπόν, που εμφανίζεται είναι ο Τομάς Μπόρχε, που ήταν ο πρώτος που μπήκε στο Μέτωπο, μετά ο Βίκτορ, κατόπιν ο Ντανιέλ, ο ένας, ο άλλος. Έτσι εμφανιζόμαστε. Η φωτογραφία που βλέπεις κάθε φορά είναι με την ιστορική σειρά που στρατολογηθήκαμε στο Σαντινιστικό Μέτωπο. Δεν έχει σχέση με την ηλικία, ούτε με τη θέση, είναι η ιστορική σειρά. Όταν, όμως, πρόκειται για εκδήλωση του κράτους, πρώτος εμφανίζεται ο Ντανιέλ, σαν Πρόεδρος της Δημοκρατίας.

Μπορείτε να μας μιλήσετε για τις σχέσεις του Σαντινιστικού Μετώπου με άλλες πολιτικές οργανώσεις σ' αυτό το πρώτο στάδιο; Και κάτι ακόμη: Υπήρξαν τομείς και προσωπικότητες, που έπαιξαν ρόλο πριν από τη νίκη της Επανάστασης και τα πρώτα χρόνια, και κατόπιν απομακρύνθηκαν, και, μάλιστα, ορισμένοι πρόδωσαν. Ποιοι παράγοντες οδήγησαν σ' αυτή την κατάσταση; Πώς εκτιμάτε τη διαφοροποίηση, την αποδέσμευση κομμάτων, όπως του Λαϊκού Φιλελεύθερου, του Χριστιανοκοινωνικού κλπ.;

Σου έλεγα πριν, ότι από την εκδήλωση των τάσεων μέχρι την εκδήλωση της ενότητας, την τελική ένωση, δηλαδή, το Σαντινιστικό Μέτωπο έκανε προσπάθειες πολιτικών συμμαχιών, τόσο από την άποψη της οικονομίας, δηλαδή, εννοώ με οικονομικές ομάδες, όσο και με πολιτικές και με προσωπικότητες. Η Ομάδα των Δώδεκα ήταν μια τέτοια περίπτωση προσωπικοτήτων. Πιστεύω ότι η ίδια η λέξη «συμμαχία» δηλώνει το περιεχόμενο αυτής της σχέσης. Δεν πρόκειται για ενότητα, γιατί τότε δεν θα ήμασταν σε συμμαχία, θα ήμασταν μόνοι μας. Όποιος, δηλαδή, καθορίζει αυτή τη σχέση μ' εμάς, το κάνει ξεκινώντας από μια αντίληψη, περιμένοντας κάτι. Αυτό το κάτι μπορεί, λίγο-πολύ, να αλλάζει, με τον καιρό και την εξέλιξη, θετικά ή αρνητικά.

Όταν, λοιπόν, νικήσαμε, με εξαίρεση τους σομοζικούς, όλοι οι υπόλοιποι πλέαμε σε πελάγη ευτυχίας. Γιατί είχαμε πια νικήσει, είχαμε διώξει από πάνω μας τον Σομόζα. Μάλιστα, τέλος πάντων, όλος ο κόσμος, κι ας μην είχε πολεμήσει ποτέ για τίποτα, αποφασίζει να φοράει στρατιωτικά. Οποιοσδήποτε βρει ένα πουκάμισο, ένα παντελόνι, οτιδήποτε λαδί, το φοράει και παίζει τον επαναστάτη.

Όλοι στη χώρα πλέουμε σε πελάγη ευτυχίας. Μερικά, μάλιστα, κόμματα έβαλαν το ζήτημα της αυτοδιάλυσής τους. Υπήρξαν και κόμματα που τώρα μας κατηγορούν ότι, ενώ αυτοί ήταν οπαδοί του *ενός και μοναδικού* κόμματος, εμείς δεν δεχτήκαμε. Για παράδειγμα ο Ροβέλο, που σήμερα μας κάνει κριτική ότι είμαστε ολοκληρωτικοί, ήταν απ' αυτούς που έλεγαν να διαλυθούν τα κόμματα, να διαλύσουν το Δημοκρατικό Κίνημα Νικαράγουας και να σχηματιστεί το ενιαίο Σαντινιστικό Μέτωπο. Έλεγε ότι ήταν ανάγκη να γίνει αυτό, γιατί η πλειοψηφία του Δημοκρατικού Κινήματος ήταν σαντινίστας, θα έπρεπε να φύγουν από εκεί, δεν πρέπει να εμφανίζονται σαν Δημοκρατικό Κίνημα, έπρεπε να αναγνωρίσουν ανοιχτά ότι ήταν σαντινίστας, μερικοί απ' αυτούς, μάλιστα, είχαν πολεμήσει, και άλλα παρόμοια.

Εκείνοι οι σοσιαλιστές που σου έλεγα ότι είχαν σχηματίσει μια αντάρτικη ομαδούλα, αυτοδιαλύθηκαν επίσημα και ζήτησαν να μπουν στο Σαντινιστικό Μέτωπο. Φυσικά, μ' αυτούς νιώθαμε πιο κοντά. Γιατί, πρώτα, ήταν οργάνωση της Αριστεράς, και, δεύτερο, σαν οργάνωση είχαν συμμετάσχει στην ένο-

πλη πάλη. Έτσι, υπήρξαν μια σειρά τέτοιες καταστάσεις με ανθρώπους που ήθελαν τη συγχώνευση σ' ένα μόνο κόμμα.

Σ' όλα αυτά προστέθηκε και η πραγματικότητα της Επανάστασης. Αποδείχτηκε ότι οι οικονομικές ομάδες είχαν την ελπίδα ότι εμείς θα δημεύαμε την ιδιοκτησία του Σομόζα και θα τους την πουλάγαμε. Και στο τέλος μας το πρότειναν κιόλας. Δεν τους άρεσε η ιδέα να δημιουργηθεί ο Τομέας Λαϊκής Ιδιοκτησίας (APP). Αργότερα, άρχισαν μια σειρά προβλήματα με κόμματα σαν του Ροβέλο. Είχαν θάλει το ζήτημα της ένωσης και της διαμόρφωσης μιας νέας Διοίκησης, όπου θα συμμετείχαμε όλοι. Εμείς απορρίψαμε αυτή την αντίληψη, είχε αρκετή ευρύτητα το Σαντινιστικό Μέτωπο, δεν μας ενδιέφερε να το κάνουμε πια τόσο πλατύ, που να μην έχει καν ταξικό χαρακτήρα. Εμείς θέλουμε το κόμμα μας να βασίζεται στην εργατοαγροτική συμμαχία, και αυτή, πάλι, να υποστηρίζεται και να λειτουργεί μαζί με τα στρώματα της επαναστατικής διανόησης. Αυτό δεν του πολυάρεσε, γιατί κατάλαβε ότι δεν νιώθαμε και πολύ κοντά του. Έτσι, τη στιγμή που ανασυντάσσαμε ένα όργανο, που δεν είχε παρά πολιτική, συμβολική σημασία, το Κρατικό Συμβούλιο – αρχικά ο Ροβέλο ήταν πρόεδρος αυτού του Συμβουλίου – όταν, λοιπόν, κάναμε την πρόταση για την κυβέρνηση, προτείναμε κάποια σύνθεση. Τελικά, όμως, η σύνθεση αυτή έπαψε να ισχύει με τη νίκη της Επανάστασης. Με την έννοια ότι πολλές από τις οργανώσεις που αναφέρονταν, μετά τη νίκη της Επανάστασης λένε: «Εγώ δεν υπάρχω, είμαι Σαντινιστικό Μέτωπο.» Χρειάζεται, επομένως, να κάνουμε μια ανασύνθεση, μια αναδιοργάνωση. Όποιος δεν ήθελε πια να συμμετάσχει, αποσυρόταν. Λες και θα αποφάσιζε τίποτα αυτό το όργανο. Ενώ, στην πραγματικότητα, δεν αποφασίζει τίποτα, μόνο πολιτική σημασία έχει, συμβουλευτική. Παρουσιάστηκαν πολλά τέτοια φαινόμενα που εμπόδιζαν την πραγματικότητα της Επανάστασης να αναπτυχθεί, μέχρι τις περιπτώσεις που ήταν πιο... μιας και μίλησες για προδοσία, η πιο σημαντική περίπτωση ήταν εκείνη του Εδέν Παστόρα.

Το πρόβλημα είναι ότι η περίπτωση του Εδέν Παστόρα πήρε τεράστιες διαστάσεις, λόγω αυτής της επιπολαιότητας, με την οποία ανάφερες κι εσύ πριν ότι μας θλέπουν οι Ευρωπαίοι. Στην πραγματικότητα, συνδέθηκε με το Σαντινιστικό Μέτωπο από νεαρός, από τα πρώτα θήματα του Μετώπου, ήταν, όμως, ασταθής σύνδεση. Γιατί ήταν άνθρωπος συντηρητικός, συντη-

ρητικός αγωνιστής, μπήκε, λοιπόν, σαν να επρόκειτο να νικήσουμε αύριο το μεσημέρι. Όπως, όμως, αυτά τα πράγματα δεν γίνονται ποτέ «αύριο το μεσημέρι», υπάρχει καταστολή και διάφορα άλλα, δεν είχε την υπομονή να δώσει συνέχεια στην επαναστατική ώθηση. Ωστόσο, πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι υπήρξε πάντα πρόθυμος να βοηθήσει. Ιδιαίτερα όταν μεγάλωσε το κίνημα και κάποιος τον έψαχνε, πάντα βρισκόταν στη θέση του, να βοηθήσει με τρόφιμα, με χρήματα, με οτιδήποτε, γιατί ποτέ δεν έπαψε να είναι επιχειρηματίας, επιχειρηματίας της υπαίθρου.

Του αρέσει η δημοσιότητα. Του τράβηξαν μια ωραία φωτογραφία κατά τη διάρκεια της εφόδου στο Μέγαρο, αυτή η φωτογραφία γύρισε όλον τον κόσμο, κι έτσι, αφού έγινε διάσημος, ένας άνθρωπος που είναι μαζί μας και παλεύει, τον χρησιμοποιούμε. Όχι με υποτιμητικό τρόπο, με την καλή έννοια, του αναθέτουμε, μιας και ήταν γνωστός, να κάνει τις απαραίτητες ενέργειες για να μας δοθεί εξωτερική βοήθεια, μαζί με άλλους, φυσικά. Με πολλούς άλλους, ένα σωρό άνθρωποι ήταν σ' αυτή τη δουλειά, αλλά αυτός ήταν, ίσως, ο πιο γνωστός, εξαιτίας αυτής της ενέργειας. Και σ' αυτό οφείλεται η διάσταση που του δόθηκε, που δεν αντιστοιχούσε στην οργανωτική πραγματικότητα του Σαντινιστικού Μετώπου, ούτε στην ανάπτυξη του επαναστατικού αγώνα.

Μάλιστα, κάποια στιγμή, για την τελική επίθεση, σε συμφωνία με τις τάσεις, και ακριβώς εξαιτίας της προβολής που είχε, τον διορίσαμε, δεν θυμάμαι ακριβώς, αν ήταν Αρχηγός του Ανώτατου Επιτελείου του Σαντινιστικού Στρατού, ή Αρχηγός του Σαντινιστικού Στρατού. Ενός στρατού, βέβαια, που, όπως σου εξηγούσα πριν, δεν υπήρχε σ' ό,τι αφορά τη διάρθρωσή του. Πολεμούσαμε μέσα σε μια πολύ πολύπλοκη κατάσταση, με το συντονιστικό επιτελείο εκείνη τη στιγμή στην Κόστα Ρίκα, κι ο καθένας μας, πολλοί από εμάς, βρισκόμασταν στα μέτωπα του αντάρτικου, όπου κανείς δεν μπορούσε να μας δώσει διαταγές. Αν σ' αυτό το επιτελείο, στο οποίο συμμετείχαν ο Ουμπέρτο, ο Χάιμε κι ο Τομάς, αυτά τα τρία μέλη της Διοίκησης δεν μπορούσαν να διατάξουν κανέναν να κάνει το άλφα ή το βήτα, πολύ λιγότερο μπορούσε να το κάνει ο Αρχηγός του Στρατού, ο Εδέν Παστόρα. Ήταν περισσότερο πολιτικό πρόσωπο, για τις πολιτικές ανάγκες αυτού του πολέμου.

Κι αυτό, όμως, συνέβαλε να γίνει μια προπαγάνδιση, που

καμιά σχέση δεν είχε με την οργανωτική και διαρθρωτική πραγματικότητα, με την ανάπτυξη της Επανάστασης. Νομίζω ότι ως έναν βαθμό, αυτός πίστεψε πραγματικά ότι θα έπρεπε να μπει στη Διοίκηση κι όλα τα παρόμοια, και τον τύλιξαν, γιατί δεν είναι και πολύ σταθερός στις ιδέες του. Μέχρι που έφτασε... Πρώτα μας έλεγε ότι θα πάει να πολεμήσει σε άλλη χώρα, να μεταβληθεί σε Τσε Γκεβάρα, κατόπιν έφτασε να γίνει μισθοφόρος, αργότερα οι Βορειοαμερικάνοι δεν του είχαν πια εμπιστοσύνη, κι άλλες τέτοιες ανοησίες. Χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς του, ήταν πολύ ασταθής.

Πιστεύω, ωστόσο, βλέποντας το φαινόμενο αυτό, ότι για να μη δούμε το ζήτημα ευκαιριακά, είναι επόμενο, ότι όταν πας να κάνεις συμμαχία, καθορίζεις μια σχέση που ξεκινάει από τα συμφέροντα. Από συμφέροντα λίγο-πολύ ρεαλιστικά, λίγο-πολύ επιδέξια. Υπάρχουν άνθρωποι που πιστεύουν ότι μετά θα αρχίσεις να κάνεις τούμπες, ότι μπορούν να σε τυλίξουν, ή ότι θα βγεις να τσακωθείς με τον καθένα. Γι' αυτό ο Λένιν έλεγε ότι τα επαναστατικά κινήματα, για να κάνουν συμμαχίες, πρέπει πρώτα να μετρήσουν τις δυνάμεις τους. Γιατί, αν δεν έχουν αρκετή δύναμη τα τυλίγουν. Εμείς, λοιπόν, είχαμε αρκετή δύναμη για να κάνουμε συμμαχίες. Και χωρίς να μας τυλίξουν, άλλωστε οι άλλοι δεν είχαν δυνάμεις για κάτι τέτοιο.

Τι συνέβη, λοιπόν; Εμείς θέλαμε να παίξουμε καθαρό παιχνίδι, με πραγματικά καθαρά χαρτιά. Δεν μπορούσαμε να παίξουμε με κόλπα, όπως θέλουν μερικοί να μας πείσουν. Επιπλέον, χρειαζόμασταν την εθνική συναίνεση. Αν κάναμε κάποιο αμάρτημα τους πρώτους μήνες, τα πρώτα χρόνια μετά τη νίκη, αυτό είναι ότι το παρακάναμε με τις αρχές. Δεν ήμασταν όμως μανιακοί. Και θέλαμε να παίζουν όλοι με καθαρά χαρτιά, όπως παίζαμε εμείς. Και να αντανακλούνται οι πραγματικότητες της διαδικασίας μας, έτσι ακριβώς όπως ήταν. Αλλά, τι να γίνει; Υπήρχαν άνθρωποι που δεν ήθελαν να μπουν στο παιχνίδι. Γι' αυτό και η κατάσταση γίνεται αργότερα πιο δραματική, στη φάση των εκλογών, όπου πραγματοποιείται η αποχώρηση των αρχηγών, ας πούμε των σοσιαλιστών, των κομμουνιστών. Γιατί, πραγματικά, θυμάμαι ότι κάναμε κάποιες συζητήσεις με τους σοσιαλιστές. Τους λέγαμε:

«Άντε, κάντε συμμαχία μαζί μας για τις εκλογές, βλέπουμε ότι, παρ' όλες τις διαφορές που έχουμε μεταξύ μας, είμαστε οι

πιο συγγενείς, οι πιο φίλοι, και πραγματικά φοβόμαστε», τους είπαμε, «ότι την ώρα των εκλογών δεν θα πάρετε ψήφους.»

Το φοβόμασταν πραγματικά αυτό.

«Το πρόγραμμά σας είναι ίδιο με το δικό μας, θάζετε τα ίδια ζητήματα μ' εμάς, αν θάλετε σε συζήτηση ένα πιο αριστερό πρόγραμμα, σαν αυτό που έχει αυτός ο κομμουνιστής όπως λέει, θα κάνετε κι εσείς το ίδιο, καταρχήν. Επιπλέον, αν ήδη εμάς, με όλη την ευλυγισία της ιδιαιτερότητάς μας, ο ιμπεριαλισμός θέλει να μας ανατρέψει, φανταστείτε τι θα γίνει μ' εσάς που προτείνετε στο πρόγραμμά σας την ολοκληρωτική εθνικοποίηση, την εξάλειψη της ιδιωτικής ιδιοκτησίας, τη δέσμευση με τη Σοθιετική Ένωση, ένα σωρό πράγματα. Κι έτσι αναγκαστήκατε να αλλάξετε ένα μέρος από το πρόγραμμά μας.»

Το μόνο που μας διαφοροποιεί είναι ότι μας κατηγορούν για γραφειοκρατία. Κατηγορία που, κατά τα άλλα, δεν μας θίγει, γιατί είμαστε οι πρώτοι που παραδεχόμαστε ότι έχουμε γραφειοκρατία, και προσπαθούμε να την καταπολεμήσουμε.

Έτσι, λοιπόν, άρχισαν οι συνομιλίες, τι ζητούσαν, όμως; Ζητούσαν να τους δώσουμε 20 θουλευτές. Τους είπαμε κι εμείς:

«Τρελαθήκατε; Εμείς φοβόμαστε ότι δεν θα εκλεγείτε, κι εσείς για να συμμαχήσετε, θέλετε να μας αφαιρέσετε ψήφους;»

Είκοσι θουλευτές ζητούσαν. Νομίζω ότι εμείς τους δίναμε 5-6. Τους εξασφαλίζαμε 6. Σύμφωνα με το εκλογικό σύστημα. Δεν συμφώνησαν, κατέθηκαν μόνοι τους, κι έθγαλαν έναν θουλευτή. Κι έναν που τους χαρίσαμε, λόγω εκλογικού συστήματος, όπου κάθε αρχηγός κόμματος θγαίνει θουλευτής.

Υπήρξαν τέτοιου είδους φαινόμενα, αστήρικτες ελπίδες, να μη μετράν τις δυνάμεις τους κλπ., που οδήγησαν τις συμμαχίες σε αδιέξοδο. Γιατί όλα αυτά γίνονταν σαν μέρος ενός διαλόγου μέσα στα πλαίσια μιας κίνησης που είχαμε σχηματίσει μετά τη νίκη και που αποτελούσε συνέχεια του Εθνικού Πατριωτικού Μετώπου. Επαναστατικό Πατριωτικό Μέτωπο, ονομαζόταν. Μ' αυτό αποσκοπούσαμε σε μια ανταλλαγή πολιτικών απόψεων ανάμεσα στις πιο προοδευτικές δυνάμεις της Επανάστασης. Τι συνέθη, όμως; Αυτοί θέλησαν να μετατρέψουν το Επαναστατικό Πατριωτικό Μέτωπο στο ανώτατο όργανο της Επανάστασης. Αυτό ήταν αδύνατο, δεν ήταν δυνατό να μεταθληθεί στο ανώτατο όργανο της Επανάστασης, τη στιγμή που την Επανάσταση την είχε κάνει το Σαντινιστικό Μέτωπο, τη

στιγμή που τα στελέχη του ήταν οι στρατιωτικοί αρχηγοί κλπ. Μόνο θεσμός για ανταλλαγή απόψεων μπορούσε να είναι.

Επιπλέον, ήθελαν να το μετατρέψουν στον ανώτατο θεσμό της Επανάστασης, για να πετύχουν, έτσι, την ανακατανομή της εξουσίας, πράγμα που πρακτικά σήμαινε για εμάς να είμαστε σε μειοψηφία. Αυτό είναι, πάνω-κάτω, και το πρόβλημα που αντιμετωπίζουμε σήμερα, σ' ό,τι αφορά την εσωτερική ανακατανομή των πολιτικών δυνάμεων. Όταν τα κόμματα μας λένε ότι θέλουν διάλογο για να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα, στην πραγματικότητα το λέει η Ομάδα των 14. Γιατί 14 είναι τα πολιτικά κόμματα, κι αν δεν υπήρχαν οι πιέσεις, θα ήταν ήδη, επίσημα, 30. Γιατί το καθένα απ' αυτά τα 14 κόμματα, ή η πλειοψηφία τους, εσωτερικά είναι διασπασμένα σε 2 ή 3 κομμάτια. Το ξέρουμε πολύ καλά αυτό. Την ώρα, ωστόσο, των εκλογών, συσπειρώνονται, γίνονται 14 ενάντια σ' ένα. Και πάλι μειοψηφία είμαστε. Δεν είμαστε πλειοψηφία. Είναι, κατά κάποιον τρόπο, η ίδια άποψη που προωθούσαν όταν ήμασταν σύμμαχοι, τότε που έλεγαν ότι το Σαντινιστικό Μέτωπο είναι ένα, και αποτελείται από τους σοσιαλιστές, από τα μέλη του Λαϊκού Σοσιαλχριστιανικού Κόμματος, του Φιλελεύθερου Ανεξάρτητου Κόμματος, του Δημοκρατικού Κινήματος Νικαράγουας, τους κομμουνιστές κλπ. Το πρόβλημα, ωστόσο, δεν είναι ζήτημα αρχικών. Εμείς θα μπορούσαμε να παρουσιάσουμε χίλια αρχικά από οργανώσεις μας πριν από τη νίκη, και μάλιστα με πολύ μεγαλύτερη δύναμη απ' ό,τι αυτοί σαν κόμματα. Μια μόνο δική μας οργάνωση ήταν πολύ πιο δυνατή από οποιαδήποτε δική τους. Ή, μάλλον, απ' όλες μαζί τις δικές τους.

Αυτό έβλαψε τις διαδικασίες. Σε συνδυασμό, φυσικά, με τη βορειοαμερικάνικη διείσδυση, αφού οι ΗΠΑ δημιούργησαν αυτές τις ομάδες για να διασπάσουν, να απομακρύνουν τον κόσμο από το Μέτωπο, να μας οδηγήσουν σε σύγκρουση. Και είχαν αποτέλεσμα οι προσπάθειές τους, γιατί οι παραδοσιακοί πολιτικοί, πρώτα, και η μη επαναστατική Αριστερά παρουσιάζουν την ίδια αρρώστια με τον Σούπερμαν: Χάνουν τη δύναμή τους μπροστά στον κρυπτονίτη. Μόλις τους δείξουν τα δολάρια, τα πράγματα χειροτερεύουν.

Προσπαθώ να σου δώσω γενικές εξηγήσεις, γιατί, αλλιώς, θα έπρεπε να πιάσω τα κόμματα ένα-ένα, το καθένα έχει τις ιδιομορφίες του. Νομίζω ότι υπάρχουν κόμματα, που, πραγματικά, δεν έτρεφαν ρεαλιστικές ελπίδες. Και που σήμερα αναγκά-

ζονται να συνεχίσουν σ' έναν δρόμο, που ποιος ξέρει πού θα τους οδηγήσει. Για παράδειγμα, οι σοσιαλιστές. Τελευταία έκαναν μια ολομέλεια, όπου αποφάσισαν να ανακηρυχτούν σοσιαλδημοκράτες. Πριν το κάνουν, λοιπόν, επίσημα, έστειλαν μερικά μέλη τους να το διαδώσουν, για να δουν τις αντιδράσεις. Δεν είναι τρόπος αυτός, αναλώνονται σε συζητήσεις. Ο κύριος ηγέτης τους τώρα είναι δημοσιογράφος της εφημερίδας *Λα Πρένσα*. Της εφημερίδας που είναι φερέφωνο των ΗΠΑ. Και, μάλιστα, σχολιάζει τις εξωτερικές ειδήσεις. Στην πραγματικότητα, το μόνο που κάνει είναι να γράφει, ή, καλύτερα, να υπογράφει, θα έλεγα, τις αναλύσεις που κάνει το Γραφείο Πληροφοριών της βορειοαμερικάνικης κυβέρνησης. Κριτικάρει την περεστρόικα, κριτικάρει το σοβιετικό καθεστώς, έγινε αντικομμουνιστής. Αφού πρώτα σπούδασε στη Σοβιετική Ένωση, αφού της έψαλλε συνεχώς ύμνους, γιατί τότε η Σοβιετική Ένωση ήταν ό,τι καλύτερο υπήρχε. Επομένως, αυτός ο άνθρωπος, ό,τι και να είναι σαν προσωπικότητα, για εμάς, σε μια συζήτηση, πολιτικά είναι ανύπαρκτος. Είναι νεκρός. Απλά, ό,τι και να μας πει, του θυμίζουμε το παρελθόν του. Ήρθε, τώρα, να ανακαλύψει τον αντικομμουνισμό, γιατί δεν βρίσκεται στην εξουσία.

Υπάρχουν ακόμη και περιπτώσεις ανθρώπων που έχουν τις καλύτερες προθέσεις να συμβιώσουν με την Επανάσταση, να πάρουν ενεργό μέρος, έστω από τη θέση της αντιπολίτευσης, γιατί έχουν διαφορές μ' εμάς. Αλλά, πάντως, να πάρουν ενεργό μέρος. Και δεν το κάνουν, γιατί η κατάσταση εδώ σ' εμάς φέρνει τη σφραγίδα της ιμπεριαλιστικής επίθεσης. Υπάρχουν άνθρωποι εδώ που πίστεψαν πραγματικά ότι θα μας ανατρέψουν. Υπάρχει κόσμος που περιμένει ακόμη να μας ανατρέψουν. Επομένως, δεν θέλουν να μολυνθούν ερωτοτροπώντας με την Επανάσταση. Γι' αυτό κοιτάνε από μακριά. Μέχρι να καταλάβουν ότι οι ΗΠΑ παραδέχτηκαν την ήττα τους, ίσως τότε ανασυνταχτούν πολλές τέτοιες δυνάμεις.

Τα πρώτα χρόνια της νικηφόρας επανάστασης, το Σαντινιστικό Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης δήλωσε ότι ο στόχος εκείνη τη στιγμή ήταν η εδραίωση της πολιτικής εξουσίας, με άλλα λόγια «σταθεροποίηση της εθνικής απελευθέρωσης και πραγμάτωση της εθνικής ανοικοδόμη-

σης». Μέχρι ποιου σημείου συνεχίζει να ισχύει αυτός ο στόχος σήμερα, σχεδόν 10 χρόνια μετά την κατάληψη της εξουσίας;

Εξακολουθεί να ισχύει το ίδιο, γιατί, όπως είναι φανερό, με τη νίκη της Επανάστασης προσπάθησαν να μας διαλύσουν, γιατί αποτελούσαμε κακό παράδειγμα. Η εθνική απελευθέρωση είναι η πιο πολύτιμη αξία της Επανάστασης, είναι πολύ στενή η σχέση που υπάρχει με την εθνική απελευθέρωση. Οποιοδήποτε πρόγραμμα οικονομικοκοινωνικού μετασχηματισμού έχουμε στο μυαλό μας, οποιοδήποτε σχέδιο κοινωνικής δικαιοσύνης, περνάει μέσα από το γεγονός ότι θα έχουμε την ικανότητα να διατηρήσουμε την κυριαρχία μας, την ανεξαρτησία μας, την αυτοδιάθεση. Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο έχουμε δώσει τόση σημασία στην αρχή αυτή, τόσο στον πολιτικοδιπλωματικό αγώνα όσο και στη στρατιωτική αντιπαράθεση.

Ναι, η εθνική απελευθέρωση εξακολουθεί να είναι ο στόχος μας. Το ίδιο συμβαίνει, όπως είναι επόμενο, και με την ανοικοδόμηση. Αν και σ' αυτό το σημείο την παθαίνουμε όπως οι χορευτές του *μπρέικ ντανς*: Περπατάμε, περπατάμε, και δεν προχωράμε και πολύ. Όσο κι αν εμείς προχωράμε στην ανοικοδόμηση, αυτοί μας το καταστρέφουν με τη στρατηγική φθοράς και διάλυσης που ακολουθούν. Έτσι, η ανοικοδόμηση χρησιμεύει για να μπορεί να δει ο λαός τι θα μπορούσαμε να κάνουμε, αν μας άφηναν να προχωρήσουμε. Και για να έχει ο λαός, με αυτή την έννοια, ένα κίνητρο.

Τώρα, αυτό το εκφράζουμε με την εδραίωση της πολιτικής εξουσίας. Γιατί, τι συμβαίνει; Όσο ο λαός δεν εκτιμάει, δεν κάνει δική του υπόθεση την αντίληψη της εθνικής απελευθέρωσης σαν την υψηλότερη αξία μιας κοινωνίας, ενός λαού, δεν μπορούμε να λέμε ότι έχει εδραιωθεί η Επανάσταση. Και ακριβώς αυτό μας στοιχίζει η στρατηγική της αντιπαράθεσης του ιμπεριαλισμού: να φτάσει ο λαός, σε μια συγκεκριμένη στιγμή, για χάρη της υλικής του ευημερίας, της υλικής του προόδου, να θυσιάσει την ελευθερία. Να αναρωτηθεί, δηλαδή, αν είναι προτιμότερο να ζει κανείς σκλάβος, κάνοντας υποκλίσεις, ή να πεθάνει παλεύοντας για την ελευθερία. Είναι, δηλαδή, κατά κάποιον τρόπο, το μεγάλο ερωτηματικό που βάζει, σε άλλο επίπεδο, ο λαός. Αν αξίζει τον κόπο να υπομένει την πείνα, να υπομένει τις δυσκολίες, τα υλικά προβλήματα με αντίτιμο την ελευ-

θερία του. Ή αν δεν αξίζει τον κόπο, οπότε υποκύπτουμε στους Βορειοαμερικάνους, τους αφήνουμε να μας διατάζουν, οπότε θα έχουμε κι εδώ κορνφλέικς και χάμπουργκερ, κι όλα τα άλλα που τώρα δεν έχουμε.

Γιατί το πρόβλημα, βέβαια, δεν λύνεται. Κι εγώ δεν είδα τους Βορειοαμερικάνους να λύνουν τα προβλήματα οποιασδήποτε χώρας που τους παραδίνεται. Η πιο χαρακτηριστική εμπειρία είναι της Τζαμάικας. Υπήρξε κάποιο πρόγραμμα εκεί – αναφέρω την Τζαμάικα, γιατί κάπου έχει πολλά κοινά σημεία με τη δική μας εμπειρία σε μερικά ζητήματα. Μετά τον Μάνλεϊ[1], που ερωτοτροπούσε με μια προοδευτική κυβέρνηση, με μια κυβέρνηση αλλαγών κλπ., οι ΗΠΑ αρχίζουν τις προσπάθειες αποσταθεροποίησης, ετοιμάζουν μια μεγάλη δέσμη βοήθειας, και στο τέλος εμφανίζουν το μεγάλο πρόγραμμα της βορειοαμερικάνικης σωτηρίας. Άρχισαν να μοιράζουν ένα σωρό χρήματα. Ωστόσο, η Τζαμάικα συνεχίζει να είναι μια φτωχή χώρα, και τώρα με τις εκλογές λέγεται ότι χάνουν, ότι θα γυρίσει ο Μάνλεϊ, αυτός ο τρομερός δαίμονας που θέλησαν να εξοντώσουν μ' αυτή την επένδυση χρημάτων. Σε τελική ανάλυση, οι Βορειοαμερικάνοι δεν είναι προσανατολισμένοι στη λύση των προβλημάτων του λαού, γιατί δεν είναι δυνατό να ενδιαφέρεται ο ιμπεριαλισμός να λύσει τα προβλήματα του λαού. Αυτό που τον ενδιαφέρει είναι η ιδιωτική επιχείρηση. Κι έτσι η ίδια η επένδυση χάνεται στη διαφθορά, την κατάχρηση, όπως συνέβη με τη «Συμμαχία για την Πρόοδο».

Θέλουν, λοιπόν, να μας επιβάλουν αυτή τη γραμμή, γι' αυτό ακριβώς λέμε, χωρίς να θέλουμε να υποτιμήσουμε την προσπάθειά μας, αλλά ούτε και να είμαστε υπερενθουσιώδεις, ότι η εδραίωση της εξουσίας εξακολουθεί ακόμη να αποτελεί καθήκον. Δεν μπορούμε να πούμε ότι το Σαντινιστικό Μέτωπο εδραιώθηκε πια, ότι η Επανάσταση εδραιώθηκε, όχι, δεν αλλάξαμε εντελώς τη γραμμή μας. Οι διάφορες δυνάμεις στο εσωτερικό δέχονται αυτή την πραγματικότητα και αρχίζουν να προσπαθούν να συμβιώσουν μ' αυτήν.

---

1. Μάικλ Μάνλεϊ: Ηγέτης του Εθνικού Λαϊκού Κόμματος της Τζαμάικας, πρωθυπουργός από το 1972 ως το 1980, γνωστός για την ανεξάρτητη εξωτερική πολιτική του και τις μεταρρυθμίσεις του στο εσωτερικό της χώρας. Το Φλεβάρη του 1989 ξανακέρδισε τελικά τις εκλογές.

Από την πρώτη στιγμή της νίκης ανακηρύξατε ένα καθεστώς πολυκομματισμού, μικτής οικονομίας και αδέσμευτης εξωτερικής πολιτικής. Αυτό επιβεβαιώθηκε με τρόπο κατηγορηματικό στο Σύνταγμα που ψηφίστηκε. Πριν από λίγο καιρό, στην Κούβα, ο πρόεδρος Ντανιέλ Ορτέγα είπε ότι διεξάγετε επανάσταση σοσιαλιστικού προσανατολισμού που περνάει το στάδιο της μικτής οικονομίας, του πολιτικού πλουραλισμού και που, σαν χώρα αναπτυσσόμενη, συμμετέχει στο Κίνημα των Αδεσμεύτων. Αυτή η δήλωση σημαίνει θάθεμα της Επανάστασης; Πώς έγινε δεκτή στη Νικαράγουα;

Δεν ξέρω αν είπε κάτι τέτοιο ο Ντανιέλ, έτσι όπως το ανάφεραν. Πάντως, στην επέτειο της Επανάστασης την περασμένη χρονιά, ακριβώς με το λόγο του Ντανιέλ για την επέτειο, επιβεβαιώσαμε τη σοσιαλιστική τάση της επανάστασής μας. Δεν ξέρω πώς κατανοήθηκε, πώς παρουσιάστηκε αυτή η δήλωση του Ντανιέλ στην Κούβα. Στην πραγματικότητα, εμείς αντιλαμβανόμαστε, και πάντα αντιλαμβανόμασταν, το σοσιαλισμό – κι αυτό φαίνεται σήμερα από την πείρα του λεγόμενου παγκόσμιου σοσιαλιστικού στρατοπέδου – σαν ένα οικονομικό, κοινωνικό και πολιτικό σύστημα, και όχι σαν πίνακα νεκρής φύσης, κοινωνικής, οικονομικής και πολιτικής οργάνωσης.

Επομένως, για εμάς, ο σοσιαλιστικός χαρακτήρας της Επανάστασης εκδηλώνεται ακριβώς στο γεγονός ότι προσπαθούμε – και πάντα προσπαθούσαμε – να έχουμε σαν καθοδηγητική αρχή στο εσωτερικό της χώρας στο ζήτημα της παραγωγής αγαθών, μια δίκαιη και ίση διανομή. Δεν πιστεύουμε ότι πρέπει να αυξάνεται η παραγωγή για να συσσωρεύει τον πλούτο ο πιο φαγάς, ο πιο δυνατός ή ο πιο επιτήδειος. Αλλά για να διανέμουν οι παραγωγοί το προϊόν της κοινωνικής προσπάθειας, μέσα από την πολιτική που διέπει αυτή την αναδιανομή. Και την πολιτική αυτή την καθορίζει το Κράτος, όπως είναι επόμενο, έτσι δεν είναι;

Επομένως, η πρώτη αφετηρία είναι, ότι εμείς, σε αντίθεση με την παραδοσιακή άποψη της οικονομίας, εμείς δεν θεωρούμε ότι οι παραγωγοί πρέπει να είναι οι επιχειρηματίες. Για εμάς, οι παραγωγοί είναι οι εργαζόμενοι, και, ανάμεσα στους εργαζόμενους αυτούς, στη δική μας ιστορική πραγματικότητα, δεχόμαστε να υπάρχουν κάποιοι που έχουν μικρή, μεσαία ή μεγάλη

ιδιοκτησία. Όμως, έστω και σεβόμενοι την έκταση της ιδιοκτησίας τους, γνωρίζουμε ότι η παραγωγή, το να θέσουμε σε κίνηση αυτή την ιδιοκτησία, δεν αποτελεί καθήκον μόνο του συγκεκριμένου ατόμου, αλλά ενός συνόλου εργαζομένων. Κι αυτό το σύνολο πρέπει να παίρνει ίσες, ή αν όχι ίσες, τουλάχιστον εξισορροπημένες απολαβές. Με αυτόν τον τρόπο εκφράζουμε εμείς την οικονομική μας ερμηνεία του σοσιαλισμού.

Αυτό σημαίνει ότι, από τη μια μεριά η κυβέρνηση καθορίζει μια σειρά πολιτικές ώστε να διανέμεται ίσα η παραγωγή αγαθών, και έτσι προχωράμε στο κλείσιμο της ψαλίδας ανάμεσα στους ιδιοκτήτες και τους μη ιδιοκτήτες. Το γεγονός ότι κάποιος έχει ιδιοκτησία, αυτό δεν σημαίνει ότι έχει το δικαίωμα να κρατάει την πλειοψηφία των κερδών, και να λέει ότι το τάδε είναι δικό του, γιατί αυτό που παράγεται, δεν το παράγει μόνος του αυτός. Το παράγει μαζί με ένα σύνολο εργαζομένων, είτε αυτοί είναι εργάτες, ή αγρότες, ή επαγγελματίες, ή τεχνικοί. Κι αυτοί οι εργάτες, αγρότες, επαγγελματίες και τεχνικοί έχουν δικαίωμα σε ένα ίσο κομμάτι από αυτό που παράγουν με τη δουλειά τους, με το μυαλό τους.

Δεχόμαστε, όμως, ότι, όταν νίκησε η Επανάσταση, υπήρχε εδώ μια συγκεκριμένη πραγματικότητα που εκφραζόταν με την ύπαρξη ιδιοκτησίας στα αγαθά παραγωγής. Επρόκειτο για ανθρώπους που είχαν αποκτήσει αυτή την ιδιοκτησία μέσα στα πλαίσια της νομιμότητας του καπιταλιστικού συστήματος. Έστω και αν αυτή η νομιμότητα του καπιταλιστικού συστήματος μπορεί να αμφισβητηθεί από μια θεωρία, μια ιδεολογία. Όπως, επίσης, υπήρξαν άνθρωποι που, μέσα στα πλαίσια του καπιταλιστικού συστήματος και καλυμμένοι από την αποσύνθεση του καθεστώτος, απόκτησαν ιδιοκτησία. Αυτούς τους τελευταίους δεν τους αποδεχόμαστε. Γιατί είναι φανερό πως έγιναν ιδιοκτήτες με την κλεψιά, την καταλήστευση, τη βία, την αδικία. Οι άλλοι ίσως το κατόρθωσαν με κάποια επιτηδειότητα μέσα σ' ένα συγκεκριμένο σύστημα. Κι έτσι, τέλος πάντων, ας αφήσουμε αυτή την ιδιοκτησία στους επιτήδειους που την απόκτησαν. Από τώρα, όμως, και στο εξής, η επιτηδειότητα αυτή δεν μπορεί να έχει απεριόριστο χώρο για να κινηθεί, θα κινηθεί μέσα σε τέτοια πλαίσια, που να μη βλάπτει αυτούς που εργάζονται, που να επιτρέπει την ισότιμη διανομή του προϊόντος του πλούτου.

Από εδώ απορρέει το γεγονός ότι αποδεχτήκαμε την ύπαρ-

ξη της μικτής οικονομίας όχι σαν στάδιο, αλλά σαν στρατηγική προοπτική. Της μικτής οικονομίας, που, σε επίπεδο μακροοικονομίας, μεγάλου σχηματισμού, τη βλέπουμε να εκφράζεται με τρεις μεγάλες μορφές ιδιοκτησίας, που μπορούν να έχουν πολλές αποχρώσεις. Ωστόσο, οι τρεις μεγάλες μορφές ιδιοκτησίας είναι ότι υπάρχει ο τομέας λαϊκής ιδιοκτησίας, που είναι αυτός που διαχειρίζεται το κράτος εκπροσωπώντας το λαό, ένας τομέας κοινωνικοποιημένης ιδιοκτησίας, όπου όμως οι ίδιοι οι εργαζόμενοι είναι οι άμεσοι κάτοχοι μέσω του συνεταιριστικού κινήματος, και ο τομέας ατομικής ιδιωτικής ιδιοκτησίας.

Αφού, όμως, υπάρχει αυτή η μικτή οικονομία, αφού υπάρχουν διαφορετικές μορφές ιδιοκτησίας, διαφορετικές πρέπει να είναι και οι πολιτικές και κομματικές εκφράσεις αυτής της οικονομικής πραγματικότητας. Από εδώ, λοιπόν, προκύπτει ότι το Σαντινιστικό Μέτωπο υπερασπίζεται και υποστηρίζει τον πολιτικό πλουραλισμό. Γιατί, σαν κυβερνητικό κόμμα ή σαν κυβέρνηση, αποσκοπούμε και προσπαθούμε να εκπροσωπούμε όλο το έθνος. Σαν κομματικός οργανισμός, ωστόσο, δεν μπορούμε να αποσκοπούμε να εκπροσωπούμε ολόκληρο το έθνος. Έλεγα πάντα ότι μέσα σε μια κομματική οργάνωση, ποτέ δεν θα κατάφερνα να συμφιλιώσω το γραμματέα του συνδικάτου με τον ιδιοκτήτη της οινοποιίας. Δεν θα υπήρχε τρόπος να το πετύχω. Θέλω να έχω μια κομματική οργάνωση, προτιμάω, λοιπόν, το γραμματέα του συνδικάτου που αντιστοιχεί στην τάση μου να δημιουργήσω μια οργάνωση βασισμένη στην εργατοαγροτική συμμαχία. Και προσπαθώ να μείνω φίλος με τον άλλον, τον ιδιοκτήτη, να καθιερώσω μια συμμαχία για το καλό των συμφερόντων του έθνους, δεν προσπαθώ, όμως, να τον καθοδηγήσω οργανωτικά, γιατί θα μου ήταν δύσκολο να συμφιλιώσω αντιτιθέμενα συμφέροντα, τα συμφέροντα αυτού και του ανθρώπου του συνδικάτου. Δεν μπορώ, όμως, και να του αρνηθώ να έχει τη δική του πολιτική και κομματική έκφραση.

Γιατί κοιτάζοντάς το με τρόπο ίσως ιδανικό, ίσως θεωρητικό, θα ήταν πιο εύκολο, για να διαρθρώσω ένα σύστημα, να μπορούν να έχουν όλοι οι επιχειρηματίες κόμμα. Και αντί οι συμμαχίες να αναπτύσσονται σε επίπεδο ατόμων ή παραγωγικού κλάδου, να γινόταν μια μεγάλη κοινωνική συμφωνία με τα κόμματα, με το κόμμα των επιχειρηματιών και το κόμμα των εργαζομένων. Να συμφωνήσουμε στους βασικούς κανόνες του παι-

χνιδιού. Κι από εδώ προέρχεται ο πολυκομματισμός, ο πολιτικός πλουραλισμός, που υποστηρίζουμε και υπερασπιζόμαστε, γιατί, απλά, εμείς δεν μπορούμε να εκπροσωπούμε όλα αυτά τα τμήματα τα οποία δεχόμαστε ότι υπάρχουν.

Εγώ πιστεύω ότι η αδέσμευτη εξωτερική πολιτική μας δεν έχει σχέση με το βαθμό ανάπτυξης ή υπανάπτυξης. Μάλλον έχει σχέση με την απόρριψη ενός σχήματος διεθνούς πολιτικής, που πιστεύουμε πως δεν αντιστοιχεί στην πραγματικότητα. Αυτό μας διδάσκει η πείρα μας. Δεν χρειάζεται κανείς να επιλέξει αν θα εξαρτιέται από τους γιάγκηδες ή αν θα εξαρτιέται από τους Σοβιετικούς. Αν θα ανήκει στους μεν ή στους δε. Σε μια συγκεκριμένη στιγμή, οι λαοί, τα έθνη, οι κυβερνήσεις, για να σπάσουν αυτή τη θεωρία των δύο πόλων, επέλεξαν τη διάρθρωση ενός Κινήματος των Αδεσμεύτων Χωρών, που στόχευε σε σχέσεις αμοιβαίου σεβασμού ανάμεσα σε χώρες με διαφορετική πολιτική και διαφορετικό μέγεθος, και που απόρριπταν αυτή την παγίδα να σε στριμώχνουν στη μια ή την άλλη πλευρά.

Σύμφωνα με τη δική μας εμπειρία, το Κίνημα αυτό ταιριάζει στη δική μας θεώρηση των πραγμάτων. Κι αν ακόμη ήμασταν αναπτυγμένοι, πάλι θα ήμασταν στο Κίνημα των Αδεσμεύτων. Γιατί, όταν κανείς με το που θα γεννηθεί, του λένε πως θα πρέπει να είναι λευκός ή μαύρος, κι εκείνος βλέπει πως μπορεί να έχει μια ενδιάμεση απόχρωση, τέλος πάντων, προτιμάει το ενδιάμεσο. Γιατί δεν έχει λόγο να δεχτεί να είναι είτε λευκός, είτε μαύρος.

Οι επαναστατικές διαδικασίες στη Νικαράγουα πολλές φορές ξάφνιασαν πολύ κόσμο. Μέσα σε συνθήκες άγριου πολέμου, το Σαντινιστικό Μέτωπο προκηρύσσει εκλογές και τις πραγματοποιεί με τρόπο αδιάβλητο, όπως παραδέχτηκαν όλες οι πλευρές με καλή θέληση. Λίγο αργότερα, έγινε η επεξεργασία του νέου Συντάγματος, που συζητήθηκε ελεύθερα και ολόπλευρα απ' όλον το λαό σε ανοιχτές συνελεύσεις και απ' όλα τα πολιτικά κόμματα στην Εθνοσυνέλευση. Αυτά τα βήματα που κάνατε μέσα σε μια δυσμενή συγκυρία και μέσα σ' έναν σκληρό πόλεμο που σας έχει επιβληθεί, αποτελούν μια νέα εμπειρία για το επαναστατικό κίνημα. Ποια εσωτερική και εξωτερική κατάσταση σας επέτρεψε να κάνετε στη δοσμένη στιγμή αυτά τα

αποφασιστικά βήματα; Και κάτι ακόμη: οι ρυθμοί που εφαρμόστηκαν μέχρι σήμερα στην ανοικοδόμηση της χώρας, στην εδραίωση και τη θεσμοποίηση της Επανάστασης, ήταν αυτοί που θέλατε και που ελπίζατε;

Κοίτα, νομίζω πως είναι σημαντικό να ξεκαθαρίσουμε ότι οι εξωτερικές συνθήκες, για να γίνουν αυτά τα βήματα, δεν ήταν συγκυριακού χαρακτήρα. Υπήρξε ένα συγκυριακό στοιχείο για να *επιταχύνουμε* τις εκλογές. Ωστόσο, δεν υπήρξε συγκυριακό στοιχείο για να *κάνουμε* τις εκλογές. Απλά πρέπει να παραδεχτούμε ότι, όταν αγωνιζόμασταν κατά της δικτατορίας, το κάναμε ξέροντας ότι, σταδιακά, συνδεόταν η θεωρία με την πράξη, μια διαδικασία κατοχής της θεωρίας με μια διαδικασία κατοχής της πρακτικής. Αυτό, όπως είναι φυσικό, δίνει, σταδιακά, σαν σύνθεση, μια ιδιαίτερη θεώρηση της πολιτικής διαδικασίας και του φαινομένου της επανάστασης, το τι είναι η επανάσταση.

Αυτό σημαίνει ότι εμείς, από τότε που ιδρύθηκε το Σαντινιστικό Μέτωπο, αρχίσαμε να διαβάζουμε τη θεωρία, βιβλία, εγχειρίδια, να διαβάζουμε ό,τι υπήρχε, και, διαβάζοντας, σχηματίζαμε μια θεωρητική ιδέα του τι είναι η επανάσταση. Όπως, επίσης, διαβάζοντας μια σειρά αναλύσεις, εκθέσεις κλπ. γύρω από το τι συμβαίνει στη Νικαράγουα, σχηματίζεις μια ιδέα για τη νικαραγουανή πραγματικότητα. Αλλά στο βαθμό που συμμετέχεις στη δυναμική του αγώνα, της σύγκρουσης με τη δικτατορία, με τον ιμπεριαλισμό, που εκφράζεται μέσα από αυτή την ντόπια δικτατορία, βλέπεις ότι υπάρχουν μια σειρά πράγματα στα βιβλία που ισχύουν, άλλα που ισχύουν σχετικά και άλλα που δεν ισχύουν στη δική μας πραγματικότητα, και, έτσι, σχηματίζεις τη *δική σου* σκέψη. Ήδη πια μέσα στο συνδυασμό αυτής της θεωρίας που αποκτάς και της πρακτικής που αναπτύσσεις.

Το ίδιο γίνεται και για εσωτερικούς σκοπούς. Ξεκινάς, ας πούμε, από μια πραγματικότητα οικονομική, δηλαδή ότι η αστική τάξη εδώ έχει την τάδε δύναμη, ή ότι οι Σομόζα έχουν αυτό ή το άλλο, και, στο βαθμό που συνδέεις την επαναστατική πρακτική με νέα τμήματα και γνωρίζεις τα πραγματικά προβλήματα, καταλαβαίνεις ότι δεν είναι έτσι τα πράγματα, όπως εκτίμησες προηγούμενα, και αναπτύσσεις τη δική σου σκέψη.

Έτσι, λοιπόν, όταν νίκησε η Επανάσταση και αρχίσαμε να έχουμε ευρείες διεθνείς σχέσεις, με βάση την ανεξαρτησία

και την αδέσμευτη εξωτερική πολιτική, καταλάβαμε ότι ο κόσμος δεν είναι οπωσδήποτε έτσι όπως αναφέρεται στα βιβλία της ιστορίας. Ούτε οπωσδήποτε όπως παρουσιάζεται στις εφημερίδες και στα περιοδικά. Καταλάβαμε ότι ο κόσμος είναι διαφορετικός. Και αρχίσαμε να έχουμε φιλικές σχέσεις με κομμουνιστές, σοσιαλδημοκράτες, φιλελεύθερους, συντηρητικούς, χριστιανοδημοκράτες. Αρχίσαμε να έχουμε σχέσεις με κυβερνήσεις της Δυτικής Ευρώπης, της Ανατολικής Ευρώπης, της Αφρικής, με αραβικές κυβερνήσεις, με λατινοαμερικάνικες. Και όλα αυτά μας βοήθησαν να κατανοήσουμε τη διεθνή πραγματικότητα. Αρχίσαμε να έχουμε σχέσεις με άλλες επαναστάσεις, ολοκληρωμένες ή ανολοκλήρωτες, όπως επιμένουν να τις ονομάζουν οι κοινωνιολόγοι, υπάρχουν χίλιες θεωρίες πάνω σ' αυτό – νομίζω πως και για εμάς γράφουν αυτή τη στιγμή ένα βιβλίο που λέγεται «Η στάσιμη επανάσταση» ή κάτι τέτοιο. Αρχίζεις, λοιπόν, να αποκτάς σχέσεις και να καταλαβαίνεις πώς έχουν τα πράγματα στην πραγματικότητα. Κι αυτό, πάλι, πλουτίζει τη σκέψη σου.

Έτσι, λοιπόν, κάποια στιγμή, βάλαμε το ζήτημα αν οι εκλογές είναι ή δεν είναι, αν μπορούν ή δεν μπορούν να είναι μέσο για την Επανάσταση, αν, δηλαδή, μπορούν να είναι επαναστατικό μέσο. Αν πρέπει κανείς υποχρεωτικά να συνδέσει τις εκλογές με το ρεφορμισμό ή με τη μικροαστική σκέψη. Φτάσαμε στο συμπέρασμα ότι όχι υποχρεωτικά. Όπως επίσης και το να είναι κανείς βουλευτής, κοινοβουλευτικός, ή όπως θέλεις να το ονομάσεις, δεν σημαίνει ότι είναι αστός ή ρεφορμιστής. Όπως και στρατηγός ή συνταγματάρχης δεν σημαίνει καραβανάς. Μ' άλλα λόγια, αυτό που έχει σημασία σ' αυτή την περίπτωση είναι το ταξικό περιεχόμενο, το πολιτικό περιεχόμενο της κάθε συγκεκριμένης πολιτικής πράξης της κοινωνίας. Βλέπουμε, επομένως, ότι δεν είναι υποχρεωτικό να συνδυάζει κανείς την εκλογική διαδικασία με το ρεφορμισμό ή με τη μη επανάσταση. Σκεφτήκαμε, λοιπόν: Και γιατί όταν ζει κανείς στην τάδε χώρα και θέλει να προωθήσει την Επανάσταση, πρέπει να απορρίπτει τις εκλογές; Τις απορρίπτει ακριβώς γιατί αυτές οι εκλογές, οι εκλογές σε πολλές χώρες έχουν σχεδιαστεί για να συμμετέχουν οι κυρίαρχες δυνάμεις στο παιχνίδι της εξουσίας. Έχουν σχεδιαστεί με τέτοιον τρόπο, ώστε οι δυνάμεις που πρωτοεμφανίζονται, οι δυνάμεις που αποτελούν εναλλακτική λύση, να μην έχουν δυνατότητα ανάπτυξης. Υπάρχουν διάφοροι μηχανισμοί

γι' αυτό: Αλλού λένε ότι αν δεν πάρεις έναν συγκεκριμένο αριθμό ψήφων, δεν είσαι κόμμα αλλά ομάδα, δεν έχεις πρόσβαση στο κοινοβούλιο, ενώ αλλού σε τιμωρούν, επιπλέον, αν δεν φτάσεις τον απαραίτητο αριθμό ψήφων, πληρώνεις πρόστιμο και σε οδηγούν στην οικονομική χρεοκοπία. Τέλος πάντων, υπάρχουν μια σειρά τέτοια πράγματα. Επομένως, είναι επόμενο να απορρίπτει κανείς τις εκλογές, ισχυριζόμενος ότι όλα αυτά έχουν σχεδιαστεί για να διατηρηθούν οι κυρίαρχες δυνάμεις στην εξουσία, και να μη δοθεί καμιά δυνατότητα στις ανερχόμενες δυνάμεις ή αυτές που αποτελούν την εναλλακτική λύση.

Έλα, όμως, που εδώ η κυρίαρχη δύναμη είμαστε εμείς. Αυτό σημαίνει ότι, απλά, μπορούμε να κάνουμε τις εκλογές όπως σε οποιαδήποτε χώρα του κόσμου, δεν χρειάζεται καν να προσπαθήσουμε να κάνουμε επαναστατικές εκλογές. Γιατί οι εκλογές είναι εκλογές. Το περιεχόμενο το δίνει η πολιτική δύναμη με την οποία συμμετέχεις στο παιχνίδι αυτό και οι πραγματικές εναλλακτικές λύσεις που χρησιμοποιείς για να λειτουργήσει το παιχνίδι. Γιατί σε άλλες χώρες, όπου υπάρχουν τέτοιου είδους εναλλακτικές δυνάμεις, εκεί εμφανίζεται νοθεία, καταστολή, και όλα τα γνωστά.

Οι εκλογές είναι ένα στοιχείο που μπορεί να βοηθήσει στο δυνάμωμα της Επανάστασης, να δώσει στο λαό μια συνεχή δυναμική στις ενέργειές του, στη συμμετοχή του κλπ. Να μας διατηρήσει εμάς τους ίδιους ζωντανούς. Με την έννοια ότι αν δεν κάνουμε εκλογές, και πιστεύουμε ότι θα μείνουμε στη θέση μας μια ολόκληρη ζωή, ότι αφού καταλάβαμε την εξουσία, αυτό θα διαρκέσει αιώνια, μπορεί κάποτε να φτάσουμε στο σημείο να μη δίνουμε σημασία ούτε καν στα πραγματικά αισθήματα του λαού. Έτσι, επιλέξαμε τις εκλογές.

Πραγματικά, επηρέασε σ' αυτό κι ο εξωτερικός παράγοντας. Θα μπορούσα να πω ότι γνωρίσαμε τον κόσμο. Γνωρίσαμε, πραγματικά, τον κόσμο. Αυτό μας άνοιξε τα μάτια για τη δική μας πραγματικότητα. Και άνοιξε το δρόμο και στους εσωτερικούς παράγοντες. Βλέπουμε ότι, σε μια δεδομένη στιγμή, μπορεί να γίνει επικίνδυνο, όταν όλη η αντιπροσωπεία δεν είναι κοντά στο λαό, δεν έχει βγει μέσα από τον ίδιο το λαό, δεν ταυτίζεται με το λαό και με τη λαϊκή υπόθεση. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι, κι αν ακόμη κάνεις εκλογές, δεν υπάρχει κίνδυνος να χάσεις από τα μάτια σου την πραγματική προοπτική του λαού. Ακριβώς γιατί αλλάζει η ίδια η τοποθέτησή σου. Όσο και να το

θέλαμε, θα ήταν αδύνατο να διατηρήσουμε τους δεσμούς και την προοπτική που είχαμε προηγούμενα. Ας πούμε, αν χρειαζόταν να μείνω τώρα εκεί που έμενα με τη μάνα μου, σ' ένα δωματιάκι, το ένα έκτο αυτού του γραφείου που βρίσκομαι αυτή τη στιγμή, όπου κοιμόμασταν 4 αδέλφια. Μόνο και μόνο γιατί από εκεί θα είχα τη σωστή προοπτική. Ψέματα, δεν θα μπορούσα να εργάζομαι όπως τώρα, 6 ώρες την ημέρα, ούτε θα μπορούσα να κάνω μια σειρά πράγματα. Επομένως, αντικειμενικά πρέπει να ζήσω διαφορετικά. Δεν μπορώ να πω ότι, για να είμαι στο ίδιο επίπεδο με το λαό, θα έρθω στη δουλειά μου με τη συγκοινωνία, γιατί θα χάσω δυο ώρες. Τέλος πάντων, υπάρχουν μια σειρά πράγματα που σε κάνουν να αλλάξεις αντικειμενικά. Ούτε μπορώ να πω ότι, αφού είμαι άνθρωπος του λαού, πρέπει να κάτσω εδώ να ταλαιπωρηθώ, και δεν μπορώ να πάω στη συνάντηση της Οικονομικής Επιτροπής για τη Λατινική Αμερική στο Μεξικό, ή στην τάδε σύσκεψη στη Γαλλία, γιατί κάτι τέτοιο δεν μπορεί να το κάνει ο λαός. Αρχίζω να κάνω μια σειρά πράγματα διαφορετικά, για αντικειμενικούς λόγους, ταλαιπωρούμαι με διαφορετικό τρόπο μέσα στα πλαίσια της Επανάστασης, έτσι αλλάζει η τοποθέτησή μου. Κι όσο και να νιώθουμε, και να ενδιαφερόμαστε, και να έχουμε ιδεολογική και πολιτική σύνδεση και μόνιμη επαφή με το λαό, μέσα από πολλούς μηχανισμούς, πάντα είναι καλό να ψάχνεις, να μην πιστέψεις ποτέ ότι έφτασες, ότι βρέθηκες ήδη στο ανώτατο σημείο της ταύτισης με το λαό, κι ότι επομένως ο λαός δεν χρειάζεται να ενεργεί μόνος του ούτε να σκέφτεται μόνος του, αφού τον εκπροσωπείς εσύ.

Επομένως, είναι χρήσιμες οι εκλογές, γι' αυτό και τις διεξάγουμε, κι από εδώ πηγάζει η ιδιαιτερότητά μας στο ζήτημα αυτό.

Τώρα, υπήρξε ένας συγκυριακός παράγοντας. Ο ιμπεριαλισμός θέλησε να χειραγωγήσει ακόμη και μια δική μου φράση που ανάφερα σε κάποια συζήτηση με τους σοσιαλιστές. Ανάφερα τότε ότι θα έπρεπε να επισπεύσουμε τις εκλογές. Θυμάμαι ότι μέσα στη συγκυρία του 1984, μέσα από μια σειρά πολιτικοδιπλωματικές πρωτοβουλίες, καταρρίπταμε έναν-έναν τους άξονες που δικαιολογούσαν την επίθεση του Ρίγκαν. Έλεγε εκείνος ότι υποστηρίζαμε το αντάρτικο του Σαλβαδόρ κλπ. Εμείς, τότε, υποβάλαμε μια σειρά προτάσεις για τον έλεγχο του αντάρτικου, για να μην κάνει κανείς αποσταθεροποιητικές προσπάθειες ενάντια σε καμιά κυβέρνηση. Μετά έλεγαν για τον εξοπλι-

σμό μας διάφορα, κι εμείς υπογράψαμε τη συμφωνία της Κονταδόρα, υποβάλαμε πρόταση συνομιλιών με θέμα τον αφοπλισμό, την ισορροπία της άμυνας στην περιοχή. Τελικά, ο μοναδικός άξονας που τους έμεινε ήταν το ζήτημα της εσωτερικής δημοκρατίας, ότι, δηλαδή, δεν ήμασταν διατεθειμένοι να προχωρήσουμε στη δημοκρατία. Και μιας και οι εκλογές θα προκηρύσσονταν για το 1985, είπα, διάολε, ας τις επισπεύσουμε, ώστε να μην του μείνει του τύπου κανένα επιχείρημα. Έτσι, τις επισπεύσαμε για το 1984. Συγκυριακό στοιχείο ώστε να αφαιρέσουμε εκείνη τη χρονιά κάθε δικαιολογία για τη βορειοαμερικάνικη επίθεση. Στην πραγματικότητα, όμως, οι εκλογές αποτελούσαν θα έλεγα, εκτίμηση που αφορούσε τη διάρθρωση, τη στρατηγική της Επανάστασης. Και, όπως είπαμε, οι εκλογές δεν έχουν συγκεκριμένο, καθορισμένο περιεχόμενο. Κανείς δεν μπορεί να κάνει εκλογές με την αρχή όποιος κερδίσει, χάνει. Οι εκλογές γίνονται απλά για να κερδίσει αυτός που τις κερδίζει. Και κερδίζει όποιος έχει περισσότερη δύναμη. Χρησιμοποιούμε, λοιπόν, αυτούς τους όρους του παιχνιδιού.

Δεν θα έλεγα ότι όλος ο κόσμος τις δέχτηκε ήρεμα ήδη από τις αρχές. Θυμάμαι ότι έτυχε να μιλήσω με μερικούς ανθρώπους για τις εκλογικές διαδικασίες, μάλιστα και με διανοούμενους της Αριστεράς, ακόμη και Ευρωπαίους. Θυμάμαι ότι κάποιος μου έλεγε ότι, αν κερδίζαμε τις εκλογές με ένα 80%, δεν θα μας πίστευαν. Για να μας πιστέψουν, μ' άλλα λόγια, έπρεπε να αποδυναμωθούμε:

«Και γιατί δεν θα μας πιστέψουν;»

«Γιατί δεν μπορεί να είναι αυτή η πραγματικότητα, οι εκλογές...»

«Μα αυτή μπορεί να είναι η δική σας πραγματικότητα, η πραγματικότητα της δικής σας χώρας, της δικής μου είναι διαφορετική, εσείς ίσως είχατε και άλλους τρόπους να εκφράσετε τις πολιτικές σας διαδικασίες. Δεν μπορεί κανείς να βλέπει τα πράγματα με μηχανιστικό τρόπο, έτσι δεν είναι;»

«Όσο περίεργο κι αν σας φαίνεται, πρέπει κανείς να ευνοεί τη μειοψηφία, εσείς, όντας στην εξουσία, έχετε περισσότερες ευκολίες.»

«Μα το ίδιο συμβαίνει και εδώ, όταν ο πρόεδρος οποιασδήποτε ευρωπαϊκής χώρας ή ο πρόεδρος των ΗΠΑ βάζει υποψηφιότητα για να επανεκλεγεί, δεν παραιτείται από πρόεδρος για να βάλει υποψηφιότητα. Και ούτε παραιτείται από τη φυσι-

κή δυνατότητα για δημοσιότητα που του δίνει η θέση του, αντίθετα την τονίζει. Το ίδιο θα κάνουμε κι εμείς.»

Βέβαια, ο πρόεδρος – που τότε δεν ήταν πρόεδρος, αλλά συντονιστής του Κυβερνητικού Συμβουλίου – όταν εγκαινιάζει ένα σχολείο, κάνει προπαγάνδα, σίγουρα. Αλλά και τι θες να κάνουμε; Δεν πρόκειται να παραιτηθούμε, βέβαια, γι' αυτόν το λόγο. Ούτε μπορούμε να στείλουμε την αντιπολίτευση να εγκαινιάσει σχολεία, γιατί δεν έχει χτίσει ούτε ένα, εμείς τα χτίσαμε όλα.

Οι όροι του παιχνιδιού είναι οι ίδιοι. Δεν εφεύραμε επαναστατικές εκλογές. Το σύστημα των εκλογών είναι δεδομένο. Αυτό που εφεύραμε, ή μάλλον δεν εφεύραμε τίποτα· απλά προσπαθήσαμε να ενεργήσουμε όπως ενεργούν οι τίμιοι πολιτικοί των πολιτισμένων χωρών, δηλαδή χωρίς κλεψιές, χωρίς νοθείες. Αν κερδίσεις, κέρδισες. Αν χάσεις, έχασες. Έχουμε, όμως, τις δυνάμεις για να κερδίσουμε.

ΟΙ ΕΠΙΘΕΣΕΙΣ ΤΟΥ ΒΟΡΕΙΟΑΜΕΡΙΚΑΝΙΚΟΥ ΙΜΠΕΡΙΑΛΙΣΜΟΥ ΚΑΙ Η ΔΡΑΣΗ ΤΗΣ ΑΝΤΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗΣ

Τον πρώτο χρόνο της Επανάστασης, η βορειοαμερικάνικη κυβέρνηση ψήφισε και χορήγησε στο Κυβερνητικό Συμβούλιο Εθνικής Ανοικοδόμησης οικονομική βοήθεια, ενώ, από την άλλη μεριά, καλυμμένα, προωθούσε μια πολιτική αποκεφαλαιοποίησης, πιέσεων στους διεθνείς χρηματιστικούς οργανισμούς για πάγωμα κάθε είδους πίστωσης στη Νικαράγουα, αποσταθεροποίησης της νέας εξουσίας, μέχρι σαμποτάζ και απόπειρες κατά της ζωής ηγετών της Λαϊκής Σαντινιστικής Επανάστασης. Τι συνέπειες είχε αυτή η πολιτική των ΗΠΑ στις επαναστατικές διαδικασίες; Επηρέασε τα μέτρα που χρειάστηκε να πάρει η επαναστατική κυβέρνηση;

Πιστεύω ότι πρέπει να είμαστε ξεκάθαροι πάνω στο ζήτημα αυτό: Ολόκληρη η επανάστασή μας φέρνει τη σφραγίδα, την επίδραση της βορειοαμερικάνικης πολιτικής ήδη πριν από τη νίκη. Και είναι λογικό αυτό. Λογικό, όταν κανείς ξεκινάει από τη δική μας ανάλυση, από τη δική μας πραγματικότητα.

Θεωρούμε ότι το φαινόμενο της δικτατορίας στη Νικαράγουα δεν ήταν ντόπιο φαινόμενο, δεν ήταν εθνικό φαινόμενο. Γιατί, όπως σου έλεγα πριν, η σομοζική δικτατορία είχε επιβληθεί με τη βορειοαμερικάνικη επέμβαση. Όταν είδαν ότι ηττήθηκαν στο στρατιωτικό πεδίο από τον Σαντίνο, αποφασίζουν να «εθνικοποιήσουν» τη σύγκρουση. Αποχωρούν, λοιπόν, αφού διαρθρώσουν πρώτα την Εθνοφρουρά με στοιχεία αυστηρά επιλεγμένα από τους ίδιους. Επομένως, η ίδια η δικτατορία, από τη γέννησή της ακόμα, είναι δημιούργημα της βορειοαμερικάνικης κυβέρνησης. Και μεγαλώνει βυζαίνοντας τη βορειο-

αμερικάνικη κυβέρνηση. Έτσι που η Νικαράγουα γίνεται ο άξονας της κυριαρχίας, ο πιο σίγουρος υπηρέτης που διαθέτουν οι ΗΠΑ για τον πολιτικό έλεγχο της περιοχής.

Όταν οι ΗΠΑ αποφασίζουν να αντιμετωπίσουν και να ανατρέψουν την κυβέρνηση του Χακόβο Άρμπενς στη Γουατεμάλα, από τη Νικαράγουα φεύγουν μονάδες της CIA για την ανατροπή του. Όταν οι ΗΠΑ αποφασίζουν να εισβάλουν στον Κόλπο των Χοίρων στην Κούβα, από τη Νικαράγουα ξεκινάει η εισβολή. Όταν γίνεται ο πόλεμος μεταξύ Σαλβαδόρ και Ονδούρας, τις ένοπλες δυνάμεις της Νικαράγουας στέλνει ο ιμπεριαλισμός να χρησιμοποιηθούν σαν στοιχείο εξισορρόπησης της κατάστασης ανάμεσα στις δυο χώρες. Όταν στον Παναμά, πριν να επιλέξει ο Τορίχος τη γραμμή του εθνικού πατριωτισμού, έγινε πραξικόπημα ενάντια στον Αρνούλφο Άριας και εξέγερση ενάντια στον Τορίχος, τη Νικαράγουα χρησιμοποίησαν, τον Σομόζα, για να ξανακαταλάβει την εξουσία ο Τορίχος. Αυτή, λοιπόν, η μικρή χώρα χρησιμοποιείται σαν άξονας. Και, όπως είναι επόμενο, έχουν επενδύσει εδώ πολλά συμφέροντα, μέχρι και στρατηγικά, ήδη από τον περασμένο αιώνα, τότε που η Νικαράγουα θεωρήθηκε σαν η εναλλακτική λύση για μια διώρυγα ανάμεσα στους δυο ωκεανούς. Όλα αυτά τα φαινόμενα, όπως είναι επόμενο, μας έκαναν κι εμάς να δούμε τον αγώνα μας ενάντια στη δικτατορία σαν αγώνα ενάντια σε μια δικτατορία που έχει επιβάλει ο ιμπεριαλισμός, που είναι εκπρόσωπος του ιμπεριαλισμού.

Ξέρουμε, ωστόσο, πολύ καλά ότι ο αγώνας για την εθνική απελευθέρωση, για την εξάλειψη της εξάρτησης από τον ιμπεριαλισμό, δεν σημαίνει ότι θα πρέπει να αρχίσουμε το καράτε με τον πρόεδρο των ΗΠΑ στον Λευκό Οίκο. Σημαίνει να χτυπήσουμε την τοπική έκφραση της εξουσίας. Και στο βαθμό που χτυπάμε το στόχο, σπάμε την αλυσίδα της εξάρτησης, όπως και συνέβη. Είναι, όμως, αλήθεια ότι ο ιμπεριαλισμός δεν παραιτείται μπροστά στην ήττα του, μπροστά στη νίκη της Επανάστασης, και επιμένει. Επιμένει, προσπαθώντας να ξανακερδίσει το χαμένο έδαφος. Και όχι μόνο εδώ στη Νικαράγουα. Προσπαθεί να αποφύγει να απλωθεί στην Κεντρική και στη Λατινική Αμερική η Επανάσταση μέσα από το παράδειγμα που δίνει. Αρχίζει, λοιπόν, μια σειρά ενέργειες που ξεκινάν από τις προσπάθειες προσεταιρισμού της Επανάστασης και φτάνουν μέχρι τις προσπάθειες εξάλειψής της. Αυτές υπήρξαν, ας πούμε,

οι «αποχρώσεις, οι δυο μεγάλες αποχρώσεις της βορειοαμερικάνικης πολιτικής από τη νίκη μας μέχρι σήμερα.

Και τις δύο ενέργειες, τον προσεταιρισμό ή την εξάλειψη και τη φθορά, όπως είναι επόμενο, δεν μπορούμε να τις κοιτάζουμε αδιάφορα εμείς. Αυτό σημαίνει ότι δρούμε ανάλογα με την κύρια αντίθεση, την αντίθεση ανάμεσα στον ιμπεριαλισμό και την Επανάσταση. Επομένως, κάθε πολιτική που ακολουθούν οι ΗΠΑ, βεβαίως και επηρεάζει τη δική μας πολιτική.

Τα πρώτα μέτρα που υιοθετήσαμε ακριβώς μ' αυτό το γεγονός είχαν σχέση. Γιατί, όντως, στις ΗΠΑ κυβερνούσε ο Κάρτερ, και ο Κάρτερ, ή μάλλον η κυβέρνησή του, ήταν που μας απείλησε ότι θα εισβάλει στη χώρα μας, τότε που ετοιμαζόμασταν να ανατρέψουμε τη δικτατορία, που κίνησε την Οργάνωση Αμερικανικών Κρατών (ΟΑΚ) για να εξουδετερώσει τη σημασία της επαναστατικής νίκης, με τον Κάρτερ και τους ανθρώπους του ήταν που είχαμε ένα είδος διαπραγματεύσεων στο τελικό στάδιο της νίκης, ένα είδος αναζήτησης λύσης με τη μεσολάβηση Λατινοαμερικάνων. Κι οι ΗΠΑ μέσ' στη μέση, γιατί παντού χώνονται, σ' όλα τα μέρη, σ' όλα τα ζητήματα. Και δεν μπορεί κανείς να τους πει όχι, γιατί και οι άλλοι που είναι μέσα στο πανηγύρι, σου λένε: «Διάολε, μη διώξεις το Βορειοαμερικάνο, γιατί, αν φύγει αυτός, πρέπει να φύγουμε κι εμείς.» Και, επομένως, τι να κάνουμε; Ας μείνει ο Βορειοαμερικάνος στο πανηγύρι. Με τον Κάρτερ, λοιπόν, αντιμετωπίζουμε για πρώτη φορά το ζήτημα αυτό.

Και εκμεταλλευόμαστε τις επαφές με την κυβέρνηση Κάρτερ και τη γενική τότε πολιτική εκτίμηση, για να συνεχίσουμε να προωθούμε το όνειρο που έχουμε όλοι οι καταπιεσμένοι, «της γης οι κολασμένοι»: το όνειρο, ότι κάποια μέρα ο καταπιεστής θα αλλάξει τη νοοτροπία του και θα αρχίσει να βλέπει το μικρό με σεβασμό, να καλλιεργεί ένα νέο είδος σχέσεων. Σκεφτήκαμε, λοιπόν, ότι ίσως να έχουμε την τύχη να αποτελέσουμε τον καθοριστικό παράγοντα που θα κάνει τον ιμπεριαλισμό να αλλάξει τις σχέσεις του με τη Λατινική Αμερική. Και έτσι, παρ' όλα όσα μας κάνει, δεν αρχίζουμε το κονταροχτύπημα μαζί του, αλλά προσπαθούμε. Αν αυτός θέλει να μας προσεταιριστεί, ας τον προσεταιριστούμε εμείς. Έτσι, αρχίζουμε να προσπαθούμε να δημιουργήσουμε μια σχέση, σαν κάποιον που λέει: «Ας ξεχάσουμε το παρελθόν, κι ας προσπαθήσουμε να προωθήσουμε μια νέα σχέση.» Γιατί αν είχαμε αρχίσει να κονταροχτυπιόμα-

στε με το παρελθόν, δεν θα είχαμε καν αρχίσει να συζητάμε. Κι έτσι ξεκίνησε αυτή η προσπάθεια. Κι εμείς αρχίσαμε να βλέπουμε μια σειρά συμπτώματα όχι πολύ ευχάριστα, που μας οδήγησαν να καταλάβουμε ότι η πρόθεση που είχαμε δεν ήταν καθόλου εύκολη υπόθεση.

Πρώτα, έρχονται και μας προτείνουν να αναλάβουν την εκπαίδευση των στρατιωτικών μας δυνάμεων. Εντάξει, λοιπόν, καμιά αντίρρηση. Στο κάτω-κάτω ο βορειοαμερικάνικος στρατός είναι καλά εκπαιδευμένος. Λέμε, λοιπόν:

«Πάει καλά, θα στείλουμε ανθρώπους μας στις ΗΠΑ να εκπαιδευτούν.»

Εκείνοι, όμως, λένε ότι δεν γίνεται έτσι, ότι εδώ πρέπει να γίνει η εκπαίδευση, οπότε κι εμείς τους λέμε:

«Μα καλά, τρελαθήκατε τελείως; Μέχρι χτες ήσασταν εδώ και εκπαιδεύατε τους σομοζικούς, πώς θα εκπαιδεύσετε τώρα τους σαντινίστας; Άλλωστε, δεχόμαστε να μας βοηθήσετε σε ορισμένα πράγματα εσείς, και σε άλλα άλλοι, αν αποκτήσουμε σχέσεις μαζί τους. Γιατί εμείς έχουμε άλλη άποψη για το πώς πρέπει να εκπαϊδεύσουμε τις Ένοπλες Δυνάμεις μας. Δεν χρειάζεται, όπως συμβαίνει με άλλες χώρες, να είναι μόνο οι ΗΠΑ ο μεγάλος δάσκαλος της σύγχρονης πολεμικής τέχνης.»

Εκείνοι, όμως, δεν ακούνε τίποτα: εδώ, ή όλα ή τίποτα. Ή παραδίνουμε όλη την αμυντική μας ικανότητα χεροπόδαρα δεμένη στις ΗΠΑ, ή δεν μπορούμε να προχωρήσουμε στην προσπάθεια. Έλα ντε, όμως, που εδώ ισχύουν νέοι κανόνες για το παιχνίδι.

Μετά αρχίζει η παλιά συζήτηση με τους Βορειοαμερικάνους, την ονομάζω παλιά με την έννοια ότι πολλοί, με τη γνωστή επιπολαιότητα, μας λένε ότι οι ΗΠΑ μας βοηθούσαν στην αρχή, κι ο Ρίγκαν το έχει πει επανειλημμένα αυτό, με τον γνωστό κυνισμό του. Ψέματα. Οι ΗΠΑ είχαν ένα σωρό πιστώσεις, ένα σωρό συμφωνίες για βοήθεια στον Σομόζα. Όταν νίκησε η Επανάσταση, δεν τις ακύρωσαν, δεν τις απέσυραν, κι εμείς εξακολουθήσαμε να τις χρησιμοποιούμε, αφού ήταν βοήθεια που είχε ψηφιστεί και συμφωνηθεί με τη Νικαράγουα του Σομόζα. Η βοήθεια που μας δίνουν, που αρχίζουν να μας δίνουν, είναι ένα περίφημο δάνειο 75 εκατομμυρίων δολαρίων, για το οποίο, αργότερα, αρχίζουν να βάζουν όρους. Από το ποσό αυτό μας χορηγήθηκαν 15 εκατομμύρια, αν δεν κάνω λάθος. Κατόπιν δεν μπορέσαμε να εισπράξουμε τίποτα απολύτως, γιατί κάθε δολά-

ριο δινόταν με όρους, κι εμείς δεν δεχόμαστε να μας θέτουν όρους.

Έτσι, άρχισαν να γίνονται κάπως τεταμένες οι σχέσεις. Όπως είναι επόμενο, αυτό γίνεται όταν οι ΗΠΑ αποφασίζουν να ακυρώσουν όλη τη δέσμη της στρατιωτικής βοήθειας. Οπότε στρεφόμαστε κι εμείς στην Ευρώπη. Πάμε να ζητήσουμε βοήθεια από την Ευρώπη. Ακριβώς λόγω της αντίληψης που έχουμε για την επανάσταση, θέλουμε να υπάρχει εδώ πιο πλουραλιστική παρουσία σε διεθνές πεδίο. Δυστυχώς, δεν συναντάμε κατανόηση στην Ευρώπη. Ούτε καν ένα πιστόλι δεν μπορέσαμε να βρούμε στην οποιαδήποτε ευρωπαϊκή χώρα για να εξοπλίσουμε την αστυνομία μας, άσε πια οπλισμό για το στρατό μας, ή πιο ουσιαστικό αμυντικό εξοπλισμό.

Δεν είχαμε τότε ακόμη σχέσεις με τις σοσιαλιστικές χώρες, ούτε με τη Σοβιετική Ένωση, ούτε με κανέναν. Κι έτσι τελικά, αρχίσαμε να παίρνουμε τα πρώτα όπλα μας από μερικές αραβικές χώρες. Γιατί αυτό; Γιατί με κάποιον τρόπο έπρεπε να λύσουμε το πρόβλημα της άμυνας. Δεν θέλαμε να βρεθούμε ξαφνικά στριμωγμένοι στη γωνία λόγω ΗΠΑ. Αφού άρχισε όλο αυτό το πήγαινε-έλα με τα χρήματα, εξακολουθούσαν να μας θέτουν όρους, οπότε κι εμείς πάμε να ζητήσουμε βοήθεια απ' όλες τις χώρες, ώστε να μη μείνουμε μόνο στα πλαίσια των ΗΠΑ. Οι σχέσεις αρχίζουν να γίνονται πραγματικά κάπως τεταμένες, και νιώθουμε κι εμείς ότι αρχίζουν να δημιουργούνται διάφορες ομάδες, η πρεσβεία των ΗΠΑ αρχίζει να συγκεντρώνει τριγύρω της όλες τις πολιτικές δυνάμεις, ακόμη κι αυτούς που έχουμε διορίσει υπουργούς, με το πνεύμα εθνικής ενότητας που μας διακρίνει. Κι αυτούς, ακόμη, η αμερικάνικη πρεσβεία τους συγκεντρώνει και τους βάζει να απαιτήσουν την εξουσία. Και καθώς εμείς αρνιόμαστε να έχουμε πολεμήσει για να κυβερνήσει τώρα η αστική τάξη, αρχίζει το πρώτο μποϊκοτάρισμα: διαλύεται το πρώτο Κυβερνητικό Συμβούλιο και παρουσιάζεται πολιτική κρίση, ακριβώς 9 μήνες μετά τη νίκη της Επανάστασης. Τόσο κράτησε η ηρεμία, όσο διαρκεί και μια εγκυμοσύνη, ή ένας λίγο-πολύ διευρυμένος μήνας του μέλιτος.

Όλα αρχίζουν να περιπλέκονται. Ενώ θα μπορούσαν να είναι εποικοδομητικές οι σχέσεις, αρχίζουν να γίνονται τεταμένες. Και καθώς γίνονται τεταμένες, όπως είναι επόμενο, επηρεάζουν τη στάση πολλών χωρών, αλλά και τα πλαίσια των δι-

κών μας δυνατοτήτων στη μια ή την άλλη κατεύθυνση. Κι έτσι εξελίχτηκαν τα πράγματα.

Σ' ό,τι αφορά τους ρυθμούς, θα έλεγα ότι υπάρχουν άνθρωποι που θα σου πουν ότι αναγκαστήκαμε να αλλάξουμε την επαναστατική μας γραμμή, την πορεία μας, το στόχο μας. Εγώ σε διαβεβαιώνω πως όχι. Αυτό που πραγματικά αναγκαστήκαμε να αλλάξουμε είναι οι ρυθμοί. Αν σκεφτόμουν πριν να τρέξω τα 100 μέτρα σε 9,8 δευτερόλεπτα, σαν τον Μπεν Τζόνσον, είναι αδύνατο, θα χρειαστώ πολύ περισσότερο χρόνο, γιατί δεν έχω δυνατότητα να ντοπαριστώ.

Οι σχέσεις με τις ΗΠΑ επιδεινώθηκαν κατά την πρώτη περίοδο διακυβέρνησης του Ρόναλντ Ρίγκαν, και μέχρι σήμερα εξακολουθούν να επιδεινώνονται. Σύμφωνα με τις ΗΠΑ, η κρίση στην Κεντρική Αμερική καθορίζεται από τη «σύγκρουση Ανατολής-Δύσης». Θεωρείτε αυτή την άποψη σαν καθαρό πρόσχημα, ή υπάρχει κάποια αλήθεια σ' αυτό;

Κοίτα, όπως σου εξηγούσα πριν, με τη νίκη της Επανάστασης, και για λόγους φυσιολογικούς, στραφήκαμε προς τις ΗΠΑ αποζητώντας μια εποικοδομητική σχέση. Στραφήκαμε και στην Ευρώπη. Στραφήκαμε και στις σοσιαλιστικές χώρες. Και όπως σου ξανάπα, δεν είχαμε τότε καν σχέσεις με τη Σοβιετική Ένωση. Όχι μόνο σαν χώρα, αλλά ούτε καν σαν Σαντινιστικό Μέτωπο. Επομένως, ξεκινώντας από αυτή την αφετηρία, πρέπει να απορρίψουμε ότι το λεγόμενο νικαραγουανό ή κεντροαμερικάνικο φαινόμενο είναι έκφραση της σύγκρουσης «Ανατολής-Δύσης». Γιατί η βάση του Ρίγκαν όταν μιλάει για σύγκρουση «Ανατολής-Δύσης» είναι ότι εμείς αποτελούμε το προγεφύρωμα, την επέκταση της σοβιετικής κυριαρχίας μέσω Αβάνας και Μανάγουας, κι όλα αυτά τα κολοκύθια.

Η αλήθεια είναι ότι εμείς δεν είχαμε σχέσεις με τους Σοβιετικούς. Αντίθετα, μάλιστα, για να πούμε την αλήθεια, κάναμε μέχρι και κριτική στους Σοβιετικούς. Κι αυτό γιατί η Σοβιετική Ένωση, ή μάλλον το ΚΚΣΕ, για να μη μιλάμε για τη χώρα, αλλά για το κόμμα, είχε σχέσεις εδώ με το λεγόμενο Σοσιαλιστικό Κόμμα, και μ' αυτούς που διασπάστηκαν απ' αυτό. Κι

εμείς, μέσα στη γραμμή των τριών «ειρηνικών»[1] και όλα τα διάφορα που έλεγαν μια εποχή, θεωρούμασταν λιγάκι τυχοδιώκτες. Κι εμείς από την πλευρά μας θεωρούσαμε τους Σοβιετικούς ρεφορμιστές. Αναθεωρητές τους ονομάζαμε. Όχι απευθείας σαν Μέτωπο, αλλά μέσα από τις αναλύσεις του φοιτητικού κινήματος και άλλων δυνάμεων τους κριτικάραμε για σύγχρονο ρεβιζιονισμό και ένα σωρό άλλα.

Και γιατί αυτό; Γιατί, απλούστατα, όπως δεν υπήρχε επικοινωνία, δεν μπορούσαν να κατανοήσουν τι είναι το Σαντινιστικό Μέτωπο και ο αγώνας του. Ούτε κι εμείς μπορούσαμε να κατανοήσουμε καλά τι είναι το ΚΚΣΕ και ποια είναι η αντίληψη που έχει για την επανάσταση. Όλα προέρχονταν απ' αυτά που διαβάζαμε, και, στην καλύτερη περίπτωση, απ' αυτά που διάβαζαν εκείνοι. Παρατηρούσαμε, και από την πλευρά μας κρατούσαμε μια κάπως κριτική στάση απέναντί τους, αλλά και από τη δική τους πλευρά το ίδιο συνέβαινε. Γιατί οποιοσδήποτε μπορεί να βρει άρθρα εκείνης της εποχής στο περιοδικό τους *Διεθνής Επιθεώρηση* και σ' άλλα τέτοια, που κριτικάρουν τον «τυχοδιωκτισμό» των σαντινίστας. Δεν είναι μυστικό αυτό. Το να το αρνιόμαστε, θα σήμαινε να κρυβόμαστε πίσω από το δάχτυλό μας.

Κανείς δεν μπορεί να παρουσιαστεί τώρα με την ανοησία ότι είμαστε δημιούργημα του «σοβιετικού επεκτατισμού». Ακόμη θυμάμαι ότι τον Ιούνη του 1979, στο ίδιο σοβιετικό περιοδικό αναφερόταν ότι όλα αυτά, όλη τη λαϊκή εξέγερση την καθοδηγούσε το Σοσιαλιστικό Κόμμα Νικαράγουας. Δεν είχαμε κανενός είδους επαφή μαζί τους. Μετά ήρθαμε σε επαφή. Μετά, μέσα ακριβώς στα πλαίσια μιας αδέσμευτης σχέσης, μιας ανεξάρτητης σχέσης. Γιατί εμείς είπαμε ότι η πολιτική μας επρόκειτο να είναι πολιτική φιλίας με όλους τους λαούς. Γι' αυτό ακριβώς αποφασίσαμε να μη διακόψουμε σχέσεις με το Ισραήλ, παρά το γεγονός ότι το Ισραήλ ήταν η χώρα εκείνη που μέχρι την τελευταία στιγμή έδινε φανερά όπλα στη σομοζική δικτατορία. Κι όμως, δεν διακόψαμε σχέσεις. Φτάσαμε, μάλιστα, και σ' ένα ενδιαφέρον σημείο: στην αρχή είχαμε σχέση με τις δύο Κορέες, με τις δύο Κίνες, με τις δύο Γερμανίες, με όλα τα

1. Αναφέρεται στα δύο τμήματα που διασπάστηκε τελικά το Σοσιαλιστικό Κόμμα καθώς και στο ΚΚ Νικαράγουας, που υποστήριζαν τη θέση του ειρηνικού περάσματος στο σοσιαλισμό.

«δύο». Ποτέ δεν μας φάνηκε ιδιαίτερα συμπαθητικός αυτός ο κύριος που ονομάζεται Πινοτσέτ, αλλά διατηρήσαμε σχέσεις με τη Χιλή. Δεν μας φαίνεται συμπαθητικός ο Στρέσνερ ή ο Ντιβαλιέ, αλλά διατηρήσαμε σχέσεις μαζί τους. Κι αυτό γιατί ο δικός μας ρόλος δεν είναι να μεταβληθούμε σε παγκόσμιο δικαστή. Είμαστε υπέρ των σχέσεων με όλους όσους θέλουν να έχουν σχέσεις μαζί μας.

Μέσα σ' αυτά τα πλαίσια αρχίσαμε τις σχέσεις μας με τους Σοβιετικούς. Αρχίσαμε να ζητάμε βοήθεια απ' όλον τον κόσμο. Κι ούτε μπορεί κανείς να πει ότι από εκείνη τη στιγμή οι Σοβιετικοί πέσαν με τα μούτρα πάνω μας, για να αποκτήσουν επιρροή. Αντίθετα, πολλές φορές χρειάστηκε να συζητήσουμε μαζί τους, κυρίως στην αρχή, για να αλλάξουν τη στάση τους, την οποία εμείς θεωρούσαμε κάπως ντροπαλή σ' ό,τι αφορά την εξέλιξη των σχέσεων. Εκείνοι έλεγαν:

«Προσέξτε, θα μας κατηγορήσουν για τούτο και τ' άλλο.»

«Και τι να κάνουμε; Χρειαζόμαστε βοήθεια, οι Ευρωπαίοι δεν μας δίνουν, οι Βορειοαμερικάνοι μας θέτουν όρους, οι Λατινοαμερικάνοι δεν έχουν φράγκο κλπ.,κλπ.»

Μάλιστα, τα πρώτα αυτά χρόνια, όταν ανεβαίνει στην εξουσία ο Ρίγκαν με τα περίφημα αγγλικά του, όλος ο σοβαρός κόσμος ξέρει ότι το μεγάλο στήριγμα της Νικαράγουας στα πρώτα χρόνια της Επανάστασης, ήταν το Μεξικό. Το Μεξικό του Λόπες Πορτίγιο, για να ακριβολογούμε. Αυτός μας βοηθάει οικονομικά, μας συμβουλεύει σε ένα σωρό τομείς.

Από την άλλη πλευρά, μας βοηθάνε οι Κουβανοί στη μεγάλη υποχρέωση που αναλάβαμε με την παιδεία και την υγεία. Με την παράκληση εκείνη που σου είπα πως υποβάλαμε, όταν καταλάβαμε ότι δεν είχαμε τους ανθρώπους για να προχωρήσουμε. Πέσαμε με τα μούτρα σε μια εκστρατεία καταπολέμησης του αναλφαβητισμού, ζητώντας δανεικούς γιατρούς και δασκάλους, μέχρι να διαμορφωθούν οι δικοί μας. Κάναμε παγκόσμια έκκληση. Ήρθαν, μάλιστα, και ισπανοί δάσκαλοι, κοσταρικανοί κλπ. Τώρα, περισσότερους δασκάλους και γιατρούς έστειλαν οι Κουβανοί. Κι εμείς, βέβαια, κάτω από εκείνες τις συνθήκες, δεν ήταν δυνατό να πούμε: «Όχι, όχι, από 100 ο καθένας.» Όποιος θέλει να στείλει, ας στείλει, ακόμη καλύτερα. Άλλοι έστειλαν 100, άλλοι 200, άλλοι 50, και εκείνοι 1.000 ή 2.000 για να βοηθήσουν σ' αυτή την εμπειρία.

Επομένως, αυτό το «Ανατολή-Δύση» δεν είναι τίποτα άλλο

παρά ο υπεραπλουστευτικός κώδικας, με τον οποίο, γενικά, η βορειοαμερικάνικη πολιτική χειραγωγεί, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό. Κι έτσι ο καθένας σου μιλάει εδώ πέρα για «Ανατολή-Δύση». Ποια Ανατολή-Δύση; Κι αν κοιτάξεις λίγο σε βάθος τα πράγματα, κανείς δεν μπορεί να υποστηρίξει αυτό το ζήτημα.

Τώρα, θα μου πεις βέβαια ότι στην πορεία ο εξοπλισμός μας εδώ είναι πια βασικά σοβιετικός. Ναι, έτσι είναι. Τα πρώτα, όμως, σοβιετικά όπλα δεν μας τα 'φεραν εδώ οι Σοβιετικοί. Τα 'φεραν κάποιες αραβικές χώρες, αδέσμευτες, φίλοι μας. Κι αφού φτάσαν εδώ τα όπλα, μπορέσαμε πια να πούμε στους Σοβιετικούς: «Ορίστε, να 'τα, έχουμε πια καλάσνικοφ, κι άλλα διάφορα, κι ας μη μας τα δίνετε εσείς.» Και δεν φταίμε εμείς γι' αυτό, δεν φταίμε εμείς που η Ευρώπη και άλλα μέρη, οι Γάλλοι κλπ. δεν ανταποκρίθηκαν στην παράκλησή μας να μας δώσουν οπλισμό. Ή μάλλον μας έδωσαν σχετικά μικρές ποσότητες απ' ό,τι ζητήσαμε: στρατιωτικούς συμβούλους, για παράδειγμα είχαμε εδώ κάποιους Γάλλους, κάποιους Παναμέζους κλπ. Αυτοί ήρθαν κι εμείς...

Πρέπει, λοιπόν, να απορρίψουμε όλο αυτό το κόλπο. Στην πραγματικότητα, απλά η ιμπεριαλιστική ισχύς δεν αφήνει τον Ρίγκαν να παραδεχτεί ότι ακολουθούν μια περίεργα επιθετική πολιτική ενάντια σε μια μικρή χώρα. Για να μην κατηγορηθούν και να μην αποδυναμωθεί περισσότερο το κύρος τους, επειδή επιτίθενται ενάντια σε μια μικρούλα χώρα που δεν μπορεί να τους κάνει απολύτως τίποτα, ισχυρίζονται ότι δεν είναι μικρούλα. Ότι πίσω της κρύβεται ο γίγαντας. Έτσι προσπαθούν να δικαιολογηθούν.

Έχετε πει πολλές φορές ότι «ο πρόεδρος Ρίγκαν δεν θέλει να φύγει από τον Λευκό Οίκο αφήνοντας πίσω του τη νικαραγουανή επανάσταση». Αυτό σημαίνει ότι δεν αποκλείετε ακόμη τη δυνατότητα μιας άμεσης επίθεσης ενάντια στη Νικαράγουα, μιας στρατιωτικής επέμβασης από την πλευρά των ΗΠΑ; Επιπλέον, οι ΗΠΑ θεωρούν την Ελεύθερη Νικαράγουα «άμεση στρατιωτική απειλή» για τα σύνορά τους. Ποια είναι η δική σας εκτίμηση πάνω σ' αυτό; Οι ΗΠΑ απαιτούν εγγυήσεις, βάζουν όρους στην κυβέρνησή σας σχετικά με αυτό που ονομάζουν «απειλή ενάντια στα εθνικά συμφέροντα των ΗΠΑ»;

Ας τα πάρουμε με τη σειρά.

Καταρχήν, η συνέντευξη αυτή γίνεται στις 5 του Δεκέμβρη. Απομένουν στον Ρίγκαν κάπου 36 ημέρες, όχι, πιο πολλές, 46 ημέρες. Ενάμισης μήνας. Αν κρίνουμε το ρεπουμπλικάνικό πρόγραμμα με το οποίο ήρθε ο Ρίγκαν στην εξουσία, που βασίζεται στις συμβουλές του ντοκουμέντου της Σάντα Φε Ι, αν κρίνουμε την επιθετική του πολιτική ενάντια στη χώρα μας, στη διάρκεια των δυο περιόδων της διακυβέρνησής του, αν κρίνουμε το προσωπικό πείσμα που έδειξε αυτός ο άνθρωπος με την επιθετικότητα ενάντιά μας, πιστεύω ότι όλοι αυτοί οι μελετητές που έχουν αρκετό χρόνο στη διάθεσή τους, θα φτάσουν στη διαπίστωση ότι το θέμα της Νικαράγουας είναι εκείνο το οποίο περισσότερο αναφέρθηκε από τον Ρίγκαν. Το θέμα που περισσότερο τον απασχόλησε από οποιοδήποτε άλλο στην πολιτική του αυτές τις δύο περιόδους. Αν τα λάβουμε όλα αυτά υπόψη μας, καθώς και το γεγονός ότι, σύμφωνα με τους βορειοαμερικάνικους νόμους, ο πρόεδρος κυβερνάει μέχρι την τελευταία μέρα της θητείας του, δεν μπορούμε να αποκλείσουμε την περίπτωση μιας άμεσης επίθεσης της κυβέρνησης των ΗΠΑ.

Μάλιστα, πρέπει να πάρουμε υπόψη μας ότι σε άλλες περιπτώσεις είχαμε την ιστορική εμπειρία να κάνουν τις εισβολές οι κυβερνήσεις που αποχωρούσαν και να αφήνουν στις επόμενες κυβερνήσεις σαν κληρονομιά τσαλαπατημένες τις κατακτήσεις της διεθνούς πολιτικής, τους πολέμους και τις εθνικές υπερηφάνειες. Από αυτή την άποψη, επομένως, δεν μπορεί να αποκλειστεί. Όσο παραμένει αυτός ο κύριος εκεί, εμείς θα επαγρυπνούμε, τούτον τον ενάμιση μήνα, και πάντα.

Τώρα, αν θελήσουμε να κάνουμε μια ανάλυση που να έχει λογική, που να είναι ρεαλιστική, οφείλουμε να αναγνωρίσουμε ότι δεν είναι και πολύ πιθανή μια εισβολή μέσα σ' αυτές τις 46 ημέρες, με όλη τη διεθνή κατάσταση που υπάρχει. Και το ίδιο το γεγονός ότι ο διάδοχος του Ρίγκαν είναι ο ρεπουμπλικάνος που ήταν ο αντιπρόεδρός του, κάνει λίγο απίθανο τον κίνδυνο. Γιατί άλλο ιστορικό χαρακτηριστικό είναι ότι τους πολέμους τους αρχίζουν πάντα ρεπουμπλικάνοι και τους κληροδοτούν σε δημοκρατικούς. Λες και το κάνουν για να κάψουν τους δημοκρατικούς από χέρι. Αλλά όπως και να 'χουν τα πράγματα, εμείς πρέπει πάντα να επαγρυπνούμε σε σχέση μ' αυτό, έτσι δεν είναι;

Δεν μπορούμε να αποκλείσουμε καμιά επίθεση, όσο παραμένει εκεί πέρα, εξαιρετικά πεισματάρης, εξαιρετικά ανεύθυ-

νος, αλλά ούτε μπορούμε και να μας πιάσει πανικός και να χάσουμε τον ύπνο μας γι' αυτόν το λόγο. Σε τελική ανάλυση, τόσα χρόνια, με τόσες απόπειρες που έκαναν για να επέμβουν, μας βοήθησαν να δημιουργήσουμε μια δομή, μια οργάνωση, μια κατάσταση, που μας επιτρέπει να κοιμόμαστε ήσυχοι. Λίγο-πολύ, οι μηχανισμοί λειτουργούν. Δυστυχώς για εμάς, μας έπληξε τελευταία ένας κυκλώνας και έτσι αποδείχτηκε αυτό με τον καλύτερο τρόπο στην πράξη.

Όσο για τη στρατιωτική απειλή που αποτελούμε για τις ΗΠΑ, κι αυτό μπορεί κανείς να το δει σε δύο επίπεδα, σε δύο τομείς. Τον αυστηρά θεωρητικό τομέα, που είναι αυτός που βλέπει ο Ρίγκαν, που χειραγωγεί ο Ρίγκαν. Γιατί είμαι σίγουρος πως ο Ρίγκαν στην πραγματικότητα ποτέ δεν είδε έτσι τα πράγματα, απλά χειραγωγεί. Και κάθεται εκεί όταν κάνει τις παρεμβάσεις του, με τους χάρτες ανοιχτούς μπροστά του, και λέει ότι η Νικαράγουα είναι πιο κοντά στην Ουάσιγκτον απ' ό,τι το Σαν Φρανσίσκο, και δεν ξέρω τι. Κι ότι με ένα αεροπλάνο τους χτυπάμε και τους εξοντώνουμε και άλλα τέτοια, που, φυσικά, είναι θεωρητικά σωστά. Η Νικαράγουα είναι πραγματικά πιο κοντά σε πολλές βορειοαμερικάνικες πολιτείες απ' ό,τι αυτές ανάμεσά τους. Είναι σωστό αυτό. Και είναι επίσης σωστό ότι αν εδώ στη Νικαράγουα οι Σοβιετικοί, ή οι Γάλλοι, ή οι Άγγλοι, ή οι Κινέζοι – γιατί αυτοί έχουν πυρηνικά όπλα – εγκαταστήσουν βάσεις για πυρηνικά, θα αποτελούσαμε κίνδυνο, γιατί είμαστε πιο κοντά απ' όλους στις ΗΠΑ, απ' ό,τι αν χρειαζόταν να ριχτεί ένας πύραυλος από τη Μόσχα, ή δεν ξέρω από ποιο μέρος της Σοβιετικής Ένωσης. Όλα αυτά, λοιπόν, είναι θεωρητικά σωστά, είμαστε κοντά, και θα μπορούσαμε να αποτελούμε κίνδυνο, αν είχαμε εδώ μεγάλες βάσεις, μεγάλη υποδομή.

Στην πραγματικότητα, όμως, δεν είναι έτσι τα πράγματα. Κι αυτό λόγω της δικής μας πολιτικής θέλησης, αλλά και της πολιτικής θέλησης των Σοβιετικών, των Άγγλων, των Γάλλων, των Κινέζων, αφού αυτές οι χώρες διαθέτουν πυρηνικά. Από την πλευρά μας εξηγήσαμε στην κυβέρνηση των ΗΠΑ, το εξηγήσαμε σε διεθνές επίπεδο, ότι είμαστε πρόθυμοι να φτάσουμε σε συμβιβασμό που θα εγγυάται την ασφάλειά τους. Με την έννοια ότι ποτέ δεν θα εγκατασταθούν εδώ βάσεις για πυρηνικά, ούτε στρατιωτικές βάσεις για επίθεση, ότι ποτέ δεν θα αμφισβητήσουμε το δικαίωμά τους για ελεύθερη ναυσιπλοΐα, είτε για

εναέρια, γήινη ή θαλάσσια επικοινωνία μέσα από το κυρίαρχο έδαφος της Νικαράγουας.

Ανεξάρτητα από τη θέλησή μας, οι Σοβιετικοί δεν εγκατέστησαν πυρηνικά όπλα στην Κούβα, αν και θέλησαν να τα εγκαταστήσουν κάποτε. Αργότερα, όμως, τα απομάκρυναν, και δεν νομίζω ότι θα ξαναεπιχειρήσουν. Κοιτάζοντας τη σημερινή γραμμή του Γκορμπατσόφ, που απομακρύνει τους SS 20 και τους SS 50 και όλες αυτές τις ιστορίες σήμερα, νομίζω ότι δεν υπάρχουν και πολλές πιθανότητες να τραβήξει τους SS 20 που σήμερα στοχεύουν στην Αγγλία για να τους εγκαταστήσει στη Μανάγουα. Έτσι, λοιπόν, οριστικά και αμετάκλητα, στην πράξη, όλα αυτά δεν έχουν καμιά πραγματική, ρεαλιστική βάση, πρόκειται για καθαρή προπαγάνδα. Γιατί, επαναλαμβάνω, κάναμε συγκεκριμένες προτάσεις, προσφέραμε εγγυήσεις.

Βέβαια, κοιτάζοντας τα πράγματα από την ίδια ρεαλιστική σκοπιά, είναι αλήθεια ότι σήμερα η Σοβιετική Ένωση είναι η χώρα εκείνη που σαν χώρα δίνει τη μεγαλύτερη βοήθεια στη Νικαράγουα, κατά κεφαλήν, κατά άτομο. Δεν είναι, όμως, η μόνη. Κι εμείς, για να κρατηθούμε, και μάλιστα σε συνθήκες πολύ πολύπλοκες, χρειαζόμαστε βοήθεια όχι μόνο από τους Σοβιετικούς, από τις σοσιαλιστικές χώρες, αλλά και από τη Δυτική Ευρώπη, από τη Λατινική Αμερική, από πολλές χώρες. Ακόμη κι αν οι χώρες αυτές είναι στρατιωτικοί σύμμαχοι των ΗΠΑ, και, επομένως, δεν θα ήταν διατεθειμένες να συνεργαστούν με μια χώρα που χρησιμοποιείται από τον εχθρό τους σαν βάση. Γιατί, φυσικά, δεν θα ήταν μόνο εχθρός των ΗΠΑ η χώρα αυτή αλλά και, σύμφωνα με τους μεγάλους στρατιωτικούς συνασπισμούς του Συμφώνου της Βαρσοβίας και του ΝΑΤΟ, είναι και δικός τους εχθρός. Εμάς, λοιπόν, μας βοηθάνε χώρες του ΝΑΤΟ, εχθροί των Σοβιετικών σύμφωνα με αυτή τη θεωρητική διατύπωση για την περίπτωση πολέμου. Και οι ΝΑΤΟικοί δεν θα μας βοηθούσαν, δεν είναι ηλίθιοι, δεν θα βοηθούσαν μια χώρα που χρησιμοποιείται σαν βάση από τον εχθρό τους.

Πρόκειται, λοιπόν, για ολοφάνερη προπαγάνδα. Που πρέπει, όμως, κανείς να την πάρει υπόψη του στο πολιτικό παιχνίδι. Έτσι κι εμείς κάνουμε προτάσεις για διαπραγματεύσεις και είμαστε πρόθυμοι να υπογράψουμε όλες τις συμφωνίες που είναι δυνατό να υπογραφούν σ' αυτόν τον τομέα, ώστε οι ΗΠΑ να μη νιώθουν ότι απειλούνται από την τρομερή αυτή δύναμη που ονομάζεται Νικαράγουα.

Ποια είναι τα κύρια προβλήματα που αντιμετωπίζει σήμερα η Νικαράγουα, ιδιαίτερα μετά τον κυκλώνα;

Κοίτα, εμείς εξακολουθούμε να θεωρούμε σαν τον κύριο κίνδυνο για τη χώρα μας την κυβέρνηση Ρίγκαν. Όχι μόνο γιατί θεωρητικά υπάρχει πάντα ο κίνδυνος μιας επέμβασης, μιας επίθεσης, αλλά και γιατί, επιπλέον, όσο κυβερνάει στις ΗΠΑ ο Ρίγκαν, ακολουθεί την πολιτική της βοήθειας στις αντεπαναστατικές δυνάμεις, την πολιτική του οικονομικού αποκλεισμού, του εμπορικού εμπάργκο κατά της Νικαράγουας, την πολιτική του εκβιασμού, της δωροδοκίας και της απειλής απέναντι σε πολλές χώρες και πολλούς διεθνείς οργανισμούς για να μη βοηθήσουν τη Νικαράγουα. Με αυτή την έννοια, αυτό εξακολουθεί να είναι το κύριο πολιτικό, οικονομικό και στρατιωτικό πρόβλημα της χώρας μας.

Αναμφίβολα, η σημασία ή η αποτελεσματικότητα αυτού του κινδύνου έχει σταδιακά εξουδετερωθεί από μια δική μας πολιτική, που – μιας και είμαι ένας από τους πρωταγωνιστές της χάραξής της – μπορώ να πω ότι είναι επιδέξια, αν και λέγοντας κάτι τέτοιο δεν φαίνεται να μιλάω και με πολλή μετριοφροσύνη. Αναγκαστήκαμε να μάθουμε να είμαστε επιδέξιοι, ώστε να συνδυάσουμε την αποφασιστικότητα και την ευλυγισία, την αντιπαράθεση και την ανοχή, την ευρύτητα και το νόημα ύπαρξης, σύμφωνα με τα σημεία των καιρών, όπως λέει και η Μεταβατικανική Εκκλησία II.

Αυτό μας επέτρεψε να οδηγήσουμε πρακτικά σε πλήρη στρατηγική ήττα το κύριο σχέδιο, το όργανο της βορειοαμερικάνικης επιθετικής πολιτικής ενάντιά μας, δηλαδή την αντεπανάσταση. Γιατί η κυβέρνηση Ρίγκαν επιχείρησε μια πολύπλευρη επίθεση ενάντιά μας: Διπλωματική επίθεση, που ξεκίνησε, μάλιστα, με μια λευκή βίβλο που κατασκεύασε και που κυκλοφόρησε σ' όλον τον κόσμο για να πείσει ότι κάνουμε εξαγωγή

της επανάστασης. Πολιτική επίθεση, με την έννοια ότι μας επιτέθηκε μιλώντας σε όλους τους οργανισμούς, εκβιάζοντας χώρες, απειλώντας κλπ. Οικονομική επίθεση, μέσα από τον αποκλεισμό, και, όπως ήταν επόμενο, η επίθεση υπήρξε και στρατιωτική. Από τις άμεσες δραστηριότητες της CIA, όπως ήταν η ναρκοθέτηση των λιμανιών μας, η ανατίναξη των αποθηκών καυσίμων, των λιμανιών μας κλπ., μέχρι τον μισθοφορικό στρατό.

Ωστόσο, από όλο αυτό το σύνολο παραγόντων, το βασικότερο γι' αυτόν ήταν η αντεπανάσταση. Εκεί επένδυσε τις μεγαλύτερες προσπάθειες. Ένα σχέδιο χωρίς κανένα απολύτως μέλλον. Έφτασε να λέει ότι θα έχει 30 χιλιάδες άντρες, σε μια συγκεκριμένη στιγμή, όχι απλά σαν στρατηγός, αλλά σαν κάποιος που οργανώνει επιτόπου το στρατό του. Είπε ότι θα φτάσει να έχει 30 χιλιάδες. Εγώ νομίζω πως έχει πάνω από 30 χιλιάδες κουρελήδες εκεί πέρα στην Ονδούρα, που κοιτάνε πώς να επιβιώσουν στο εξωτερικό, πουλώντας τα όπλα τους, που τώρα περνάνε στα χέρια των σαλβαδοριανών, κάτι όμορφα καλάσνικοφ. Τα πουλάνε στην Ονδούρα γιατί δεν ξέρουν τι να τα κάνουν. Ζουν από τη λεγόμενη ανθρωπιστική βοήθεια, η οποία κάθε φορά που φτάνει, αποτελεί αιτία για σκυλοκαυγά. Τσακώνονται ποιος θα πάρει τη μερίδα του λέοντα.

Κατόπιν, θέλησε να αφαιρέσει από τις μισθοφορικές δυνάμεις το χαρακτήρα και την έλλειψη κύρους που τους έδινε η σχέση τους με το προηγούμενο καθεστώς, με το σομοζισμό, και τελικά φάνηκε ξεκάθαρα σ' όλον τον κόσμο ότι η πραγματική εξουσία, ο πραγματικός αρχηγός αυτών των δυνάμεων είναι ο σομοζικός συνταγματάρχης Ενρίκε Μπερμούδες, και ότι οι βασικοί αρχηγοί τους είναι εθνοφρουροί του Σομόζα. Όλα αυτά, επομένως, που έλεγε όλα αυτά τα χρόνια, που τόσα χρήματα κόστισαν στον βορειοαμερικάνο φορολογούμενο για να μπορέσει να κατασκευάσει αρχηγίσκους – κάπου 6 διοικήσεις πρέπει να πέρασαν, κάπου 50 διαφορετικά άτομα, από επιχειρηματίες, κυρίες, χήρες, ό,τι μπορείς να φανταστείς, προκειμένου να βρεθεί ηγέτης για την αντεπανάσταση – αποδείχτηκαν φιάσκο. Κανένα φτιασίδι δεν μπόρεσε να καλύψει το γεγονός ότι ο πραγματικός αρχηγός είναι ένας εθνοφρουρός του Σομόζα.

Και, τελικά, η τελευταία συγκεκριμένη έκφραση αυτής της ομάδας είναι ότι η πλειοψηφία βρίσκεται στο εξωτερικό, όπως είπα και πριν, ενώ άλλοι κάνουν τρομοκρατικές ενέργειες

για να αποδείξουν πως υπάρχουν και να δικαιολογήσουν τη χορήγηση περισσότερων χρημάτων. Στήνουν, επομένως, ενέδρες σε αστικές συγκοινωνίες, επιτίθενται σε έναν φτωχό συνεταιρισμό, σκοτώνουν δυο, τέσσερα παιδιά, για να αποδείξουν ότι η αντεπανάσταση ζει και επομένως χρειάζεται βοήθεια, ότι αξίζει να προχωρήσει το σχέδιο αυτό.

Η αλήθεια είναι ότι, αφού αυτός ήταν ο μεγαλύτερος κίνδυνος, καταφέραμε κι εμείς να τους συντρίψουμε, να τους εξοντώσουμε. Φυσικά, το τίμημα ήταν τεράστιο. Και εδώ ακριβώς βρίσκεται το πρόβλημα, η κατάστασή μας. Αναγκαστήκαμε να το πληρώσουμε αυτό με μια υλική ζημιά, με μια οικονομική ζημιά που ξεπερνάει τα 12 δισεκατομμύρια δολάρια. Δεν πρόκειται για την άμεση υλική ζημιά που μας προκάλεσαν, η άμεση υλική ζημιά είναι μικρότερη. Αλλά αυτό είναι το ποσό που διεκδικούμε σαν αποζημίωση από τη βορειοαμερικάνικη κυβέρνηση στο Διεθνές Δικαστήριο, και που καθορίστηκε από ξένους οικονομολόγους και τεχνικούς, ανάμεσα στους οποίους συμπεριλαμβάνονται και Βορειοαμερικάνοι, που έκαναν μια ανάλυση των υλικών ζημιών που μας προκάλεσαν και τι θα μπορούσαμε να είχαμε κάνει, αν δεν μας είχαν προκαλέσει αυτές τις ζημιές. Αν δεν ήμασταν αναγκασμένοι να προορίζουμε συγκεκριμένα κονδύλια για να αποκαταστήσουμε όσα μας κατάστρεψαν. Μέσα σ' αυτά τα σχεδόν 8 χρόνια, 7 χρόνια επίθεσης του Ρίγκαν, οι απώλειες της οικονομίας μας αντιστοιχούν σε 12 δισεκατομμύρια δολάρια. Κι όλα αυτά σε μια χώρα που, σαν αποτέλεσμα αυτών των οικονομικών ζημιών, αναγκάστηκε να μειώσει τις εξαγωγές της. Αν πάρουμε υπόψη μας τις εξαγωγές της περασμένης χρονιάς, θα πρέπει να εξάγουμε 60 ολόκληρα χρόνια, για να μπορέσουμε να αποκαταστήσουμε όλα αυτά που χάσαμε.

Σ' όλα αυτά, που ήδη εκφράζουν μια μεγάλη φθορά για την υλική και οικονομική βάση της χώρας μας, έρχεται να προστεθεί και ο κυκλώνας που, σύμφωνα με την Οικονομική Επιτροπή για τη Λατινική Αμερική του ΟΗΕ, μας προκάλεσε ζημιές 840 εκατομμυρίων δολαρίων, που δεν μπορούν να προστεθούν σ' αυτά τα 12 δισεκατομμύρια. Γιατί, όπως και να 'χει το πράγμα, γι' αυτά τα 840 εκατομμύρια δολάρια πρέπει να ισχύσει η ίδια λογική που ισχύει για τα 12 δισεκατομμύρια. Δηλαδή, εδώ δεν πρόκειται για το αν έχασα 4 ψαροκάικα, αλλά για το πόσο θα πρέπει να παραγάγω για να αναπληρώσω αυτά τα ψαροκάικα. Δεν πρό-

κειται για το πόσα εκατομμύρια δολάρια χάσαμε σε ξυλεία, αλλά για το πόσο θα καθυστερήσω να αποκαταστήσω τις δασικές εφεδρείες μου, και τι αποτέλεσμα μπορεί να έχει αυτό στην οικολογική ισορροπία. Πρόκειται, δηλαδή, για μια ανυπολόγιστη ζημιά, χωρίς αμφιβολία, που ήρθε να αυξήσει τις δυσκολίες, τις ελλείψεις του λαού μας, μέσα σε συνθήκες που ακόμη ούτε καν ψευτονιώθουμε την ειρήνη.

Βέβαια, κάθεται κανείς και σκέφτεται ότι πραγματικά όλα μπορούμε να τα καταφέρουμε με γερή δουλειά. Και είναι αλήθεια ότι όλα μπορούμε να τα χάσουμε εδώ, εκτός από την ελπίδα και την αισιοδοξία μας. Ζητάμε συνεταίρους για να αποκαταστήσουμε κάτι από την ξυλεία που χάθηκε. Αυτή, όμως, η προσπάθεια, μπορεί, στην πραγματικότητα, να διαλυθεί από μια μικρή ομάδα απ' αυτούς τους εγκληματίες, αυτούς τους τρομοκράτες του Ρίγκαν. Γιατί μπορούμε, ίσως, να βρούμε τους ανθρώπους που θα πάνε να κόψουν τα ξύλα, αλλά έτσι και εμφανιστούν 4 αντεπαναστάτες και δολοφονήσουν έναν απ' αυτούς, αυτό είναι αρκετό για να μη συνεχίσουν οι υπόλοιποι. Και είσαι υποχρεωμένος να συμβιώνεις μ' αυτόν τον κίνδυνο. Αυτό ακριβώς είναι το σοβαρό πρόβλημα της Νικαράγουας, όσο δεν μπορούμε να κατακτήσουμε με σταθερό τρόπο την ειρήνη και τη συνύπαρξη με τις ΗΠΑ.

Είμαστε σίγουροι πως, όταν υπάρξει ειρήνη στη Νικαράγουα, θα μπορέσουμε να προχωρήσουμε σε ανάκαμψη της οικονομίας μας με σχετικά γρήγορους ρυθμούς, με μια κοινή προσπάθεια με πολλές χώρες, μάλιστα, και με τη βοήθεια πολλών ξένων ιδιωτικών επιχειρήσεων. Γιατί, σε τελική ανάλυση, διαθέτουμε φυσικό πλούτο. Θα μπορούσαμε, επομένως, να ξεκινήσουμε ένα τολμηρό πρόγραμμα επενδύσεων ή συνεπενδύσεων με ξένους επενδυτές, δυτικούς και κομμουνιστές, ό,τι να 'ναι, να πέσουμε με τα μούτρα στην εξαγωγή ορυκτών και δασικών εφεδρειών, στην επεξεργασία της αγροτικής παραγωγής μας, κι ό,τι ονειρευόμαστε να πετύχουμε από τα σχέδια και τις μελέτες που έχουμε κάνει και που συνεχίζουμε να κάνουμε. Είναι δύσκολο, όμως, να προκαλέσουμε αυτή τη ροή κονδυλίων που απαιτείται και κυρίως να προσελκύσουμε τεχνικούς να δουλέψουν για μια επιταχυμένη τεχνολογική αλλαγή της παραγωγικής μας προσπάθειας, όταν οι άνθρωποι φοβούνται, μπας και εμφανιστούν 3-4 τύποι με εξωτικά ονόματα – και μόνο τα ονόματά τους σου προκαλούν τρόμο: «Έχιδνα», «Καμπανίτσα», «Φο-

νιάς», «Κιρκπάτρικ» – και τους σκοτώσουν. Και τους πάρουν ό,τι έχουν και δεν έχουν. Κι έτσι, λοιπόν, κάτω από αυτές τις συνθήκες, κανείς δεν τολμάει να κάνει βήμα.

Όλα αυτά εκφράστηκαν στο επίπεδο ζωής του λαού. Γιατί, όπως είναι επόμενο, όταν υπάρχει βαθιά και άγρια πτώση της υλικής και οικονομικής βάσης της χώρας, όταν πλήττεται άγρια η ίδια η παραγωγή πλούτου, είναι ολοφάνερο ότι όσο λιγότερα παράγεις, όσο λιγότερα έχεις, τόσο λιγότερα μπορείς να διανείμεις. Έχεις λιγότερα αγαθά για διανομή.

Για ορισμένα τμήματα του πληθυσμού, η Επανάσταση υπήρξε παράγοντας συνεχούς απώλειας και φθοράς. Ας πάρουμε τα υψηλά και ανώτερα τμήματα των μεσαίων στρωμάτων που είχαν συνηθίσει σε ένα άλφα επίπεδο ζωής, και ξαφνικά έρχεται η Επανάσταση και αναδιανέμει τον πλούτο, ή καθορίζει νέους μηχανισμούς διανομής του πλούτου. Αποφασίζει ότι οι αγρότες έχουν κι αυτοί δικαίωμα να καταναλώνουν ζάχαρη, κρέας, αυγά και γάλα. Δημιουργεί, λοιπόν, δίκτυα εφοδιασμού στην ύπαιθρο. Αυτό, όμως, σημαίνει ότι αυτός ο πολίτης που είχε συνηθίσει να πηγαίνει στον μπακάλη και να αγοράζει ό,τι ήθελε, γιατί είχε χρήματα, να πηγαίνει τώρα και να μην μπορεί να αγοράσει, κι ας έχει λεφτά, γιατί δεν υπάρχει τίποτα. Κι αυτό γιατί δώσαμε τη δυνατότητα στον αγρότη να έχει κι αυτός χρήματα. Γιατί του δώσαμε γη. Μοιράσαμε 2,5 εκατομμύρια εκτάρια γης, που αντιστοιχούν στο 33% της καλλιεργήσιμης γης της χώρας. Έτσι, κι ο αγρότης έχει πια αγοραστική δύναμη, και θέλει κι αυτός γάλα. Και καθώς η παραγωγή γάλακτος δεν αυξήθηκε, πρέπει να αναδιανείμουμε ώστε να φτάσει παντού το γάλα. Να φτάσει παντού το τυρί, τα αυγά κλπ. Και επομένως, ο πολίτης αυτός νιώθει ότι κατρακυλάει, λέει όμως στον εαυτό του ότι θα το υπομείνει, κι ότι θα ανεβάσουμε την παραγωγή. Το πρόβλημα όμως είναι η φθορά, το αποτέλεσμα της επίθεσης, που μας υποχρεώνει να έχουμε κάθε φορά και λιγότερα για να διανείμουμε. Και κάπου ο άνθρωπος αυτός απογοητεύεται. Και υπάρχουν και άλλα τμήματα, που προηγούμενα δεν είχαν δυνατότητα κατανάλωσης, που ζούσαν σε επίπεδο πείνας, τρώγοντας μόνο καλαμπόκι, αγρότες κι αυτοί, που σήμερα η Επανάσταση τους έδωσε αγοραστική δύναμη, και, μάλιστα, τους έκανε να αποκτήσουν καταναλωτικές συνήθειες. Αυτές, τώρα, οι καταναλωτικές συνήθειες και η αγοραστική δύναμη έρχεται σε αντιπαράθεση με την έλλειψη προϊόντων. Αρχίζει κι αυτός να νιώθει

την έλλειψη. Γιατί, σε τελική ανάλυση, γνώρισε κι αυτός τη γεύση του αυγού, παλιότερα δεν ήξερε τι γεύση έχει το αυγό. Ζητάει, λοιπόν, κι αυτός αυγό.

Είναι πολύ πολύπλοκη η κατάσταση, πολύ δύσκολη. Μπορούμε να την αντιμετωπίσουμε μόνο με το δυνάμωμα της επαναστατικότητας του λαού, των μαζών, των εργαζομένων. Πραγματικά, μόνο στο βαθμό που γίνεται πιο γρανίτινη η επαναστατική του θέληση να αντέξει όλες αυτές τις δυσκολίες και με μια συνεπή εξωτερική βοήθεια μπορούμε να ελπίζουμε, στην ιδανική περίπτωση, να βελτιωθεί η υπάρχουσα κατάσταση, ή, τουλάχιστον, να μην επιδεινωθεί. Από την άλλη πλευρά, αυτή η ίδια η θέληση σημαίνει και πάλι να αλλάξουμε τους ρυθμούς πραγμάτωσης των ονείρων μας, μας απομακρύνει λιγάκι από το στόχο μας.

Ποιοι παράγοντες έκαναν αναγκαία τα οικονομικά μέτρα που πήρατε στις 14 του Φλεβάρη 1988 και τα επόμενα; Ένας στόχος αυτών των οικονομικών μέτρων ήταν να σταματήσει η πτώση του βιοτικού επιπέδου των εργαζομένων και να μπει τροχοπέδη στον τομέα της κερδοσκοπίας. Μέχρι ποιο βαθμό επιτεύχθηκε αυτός ο στόχος, μέσα στα πλαίσια της έλλειψης προϊόντων που υπάρχει;

Κοίτα, τα μέτρα που πήραμε είχαν διπλό στόχο: από τη μια μεριά να υποβάλουμε τους εαυτούς μας σε θυσία, σαν κοινωνία, σαν έθνος, *για να μπορέσουμε να αντισταθούμε την τελευταία χρονιά της διακυβέρνησης Ρίγκαν*. Από την άλλη μεριά, να βάλουμε τις βάσεις γι' αυτό που θα ήταν *η κατάκτηση της ειρήνης, μετά τον τερματισμό της διακυβέρνησης Ρίγκαν*.

Για να γίνω πιο κατανοητός: τέτοιου είδους μέτρα υιοθετούνται σε μεταπολεμικές συνθήκες. Δεν υπάρχει πιο πληθωριστικό φαινόμενο από τον πόλεμο. Όταν, λοιπόν, έχεις βουτηχτεί μέχρι το λαιμό στα σκατά με τον πόλεμο, και εξαλείφεις έναν από τους βασικούς παράγοντες του πληθωρισμού, και ο κόσμος αρχίζει να γεύεται μια κατάσταση, που, όπως και να το κάνουμε, είναι κάπως καλύτερη από τον πόλεμο, μπορείς να πετύχεις κάτι σαν μια μεγάλη κοινωνική ομοψυχία, σαν μια μεγάλη εθνική σύγκλιση και να πεις: «Κατακτήσαμε την ειρήνη, τέρμα πια οι νεκροί, τέρμα πια οι καταστροφές, ας σφίξουμε

όλοι το ζωνάρι, ας πληρώσουμε το μεγαλύτερο τίμημα σε θυσίες κι ας κοιτάξουμε πώς θα σταθούμε στα πόδια μας, χωρίς πια τον εφιάλτη ότι θα μας καταστρέψουν ό,τι φτιάξουμε.» Υπάρχει, τότε, μια ψυχικοκοινωνική διάθεση γι' αυτού του είδους την προσπάθεια. Αυτό δείχνει η ιστορική πείρα όλων των εθνών που έζησαν τη μάστιγα του πολέμου.

Έτσι, αναγκαστήκαμε να υιοθετήσουμε αυτά τα μέτρα πριν τελειώσει ο πόλεμος, γιατί για να μπορέσουμε να διεξαγάγουμε τον πόλεμο, έπρεπε να αναπτύξουμε μια σειρά διαφοροποιημένες οικονομικές πολιτικές, έπρεπε να βρούμε μια σειρά μηχανισμούς για να χρηματοδοτήσουμε, έστω και ανοργάνωτα, τα έξοδα της κινητοποίησης για την άμυνα. Όλα αυτά προκάλεσαν μια πληθωριστική διαδικασία χωρίς προηγούμενο στη χώρα, και σε ένα επίπεδο που ήταν αδύνατο να αντέξουμε φυσιολογικά. Λέω φυσιολογικά, με την έννοια ότι, όσο και να θέλαμε να εξακολουθήσουμε να κόβουμε χαρτονομίσματα, να τυπώνουμε χαρτονομίσματα, δεν είχαμε πια χαρτονομίσματα. Άλλωστε, ο κόσμος είχε χάσει πια την έννοια της αξίας του χρήματος. Το ίδιο σου έκανε να δώσεις ρέστα από 10 χιλιάδες ή από 50 χιλιάδες, δεν σου έκανε αίσθηση. Δεν μπορούσες να υπολογίσεις πια.

Ήταν αναγκαία όλα αυτά τα μέτρα μέσα σε μια διαδικασία που εμείς καθοδηγούμε με πολλή αποφασιστικότητα, αλλά και με πολλή διαύγεια, εκεί κατάληγαν τα πράγματα. Γιατί βρισκόμαστε σε κατάσταση πολέμου, όπου το κύριο είναι να επιζήσεις. Και όπου, φυσικά, για να καθοδηγήσεις, ας πούμε, τη συμμαχία με την αγροτιά, που είναι το κύριο και άμεσο θύμα του πολιτικού προγράμματος της αντεπανάστασης, δεν φτάνει μόνο η γη. Πρέπει να της δώσεις τρακτέρ, και μάλιστα σε μια τιμή σχεδόν χάρισμα, να της δώσεις τα ζιζανιοκτόνα, να της χαρίσεις το λίπασμα, πρακτικά, τις μπότες. Και όλα όσα πηγαίνουν στην ύπαιθρο είναι επιδοτημένα, έτσι που τα δίνεις σχεδόν χάρισμα. Επομένως, όταν πάει κανείς στον αγρότη να του πει ότι η Επανάσταση είναι κακή κλπ., αυτός βλέπει ότι παρ' όλες τις δυσκολίες, όλα αυτά τα έχει. Βλέπει, λοιπόν, με κριτικό μάτι τα αντεπαναστατικά μηνύματα με τα οποία τον βομβαρδίζουν, τα ιμπεριαλιστικά μηνύματα που διεισδύουν μέσω 70 ραδιοφωνικών σταθμών από το εξωτερικό κλπ.

Αυτό, όμως, έχει κάποιο κόστος. Γιατί όλα αυτά τα κάνεις χωρίς κανένα ιδιαίτερο στήριγμα. Και έπειτα, είναι και τα έξο-

δα για την άμυνα, είσαι υποχρεωμένος να βρεις τρόπους να προφυλάξεις το κουράγιο του στρατιώτη. Και, αφού δεν μπορείς να του δώσεις μισθό, του δίνεις τη διατροφή, τα φάρμακα, το ρουχισμό, το ένα, το άλλο. Και όλα αυτά χωρίς αντίστοιχο στήριγμα από την παραγωγή. Κάτι που είναι απόλυτα αναγκαίο. Και όπου το τμήμα εκείνο που περισσότερο πλήττεται, είναι η εργατική τάξη, τα στρώματα της πόλης.

Γιατί ο αγρότης βρίσκεται στην ύπαιθρο, και ο μαχητής πάει εκεί να υπερασπίσει την Επανάσταση. Επομένως, η πόλη πρέπει να χρησιμεύσει σαν πνεύμονας σ' όλα αυτά. Και αρχίζει να πέφτει ο εφοδιασμός στην πόλη και άλλα τέτοια προβλήματα. Με τη συνέπεια, όμως, της ανισοτιμίας των νομισμάτων, είναι πια δύσκολο να καθοδηγήσεις την οικονομία. Και μας έμενε ακόμη ένας χρόνος διακυβέρνησης Ρίγκαν.

Έτσι, λοιπόν, κάποια μέτρα που, γενικά, υιοθετούνται σε μεταπολεμικές συνθήκες, εμείς έπρεπε να τα εφαρμόσουμε σε συνθήκες πολέμου. Και τα υιοθετήσαμε. Και τα εφαρμόσαμε κάνοντας έκκληση στη συνείδηση του λαού: «Κοιτάξτε, σύντροφοι, αυτά τα πράγματα γίνονται σε μεταπολεμική περίοδο, μετά πρέπει κανείς να τα εφαρμόζει. Αλλά το πρόβλημα είναι ότι έτσι όπως ήρθαν τα πράγματα, δεν μπορούμε να κρατήσουμε άλλο, πρέπει απλά να κάνουμε στροφή. Χρειαζόμαστε τη βοήθεια της αγροτιάς. Αγροτιά, που σου χαρίσαμε τόσα, τώρα που σου βελτιώσαμε κάπως την κατάσταση, που χτυπήσαμε τους αντεπαναστάτες, που τους διώξαμε από τη χώρα, που έμειναν με λιγότερες ομάδες, μη ζητάς πια άλλες παροχές. Αντίθετα, συμβάλετε στην εθνική προσπάθεια. Κι εσείς, εργάτες, προσπαθήστε να αντέξετε κι άλλο, δεν μπορεί να υπάρξει βελτίωση αυτή τη στιγμή, αυτό που θα στερήσουμε από τον αγρότη, δεν μπορούμε να το δώσουμε σ' εσάς...» Κάπως έτσι ήταν τα οικονομικά μέτρα στον πρακτικό τομέα. Γιατί; Γιατί πρέπει να τα υποστούμε όλα αυτά μέχρι να φύγει ο Ρίγκαν, ώστε να μπορέσουμε να δείξουμε στον Ρίγκαν, στο βορειοαμερικάνικο κατεστημένο και στη Διεθνή Κοινότητα ότι διαθέτουμε την ικανότητα οργανωτικής αντίστασης και για αυτά και για άλλα τόσα. Αυτό είναι το νόημα των οικονομικών μέτρων.

Επομένως, προβλέπουμε ότι, αν καταφέρουμε με την αποχώρηση του Ρίγκαν να κατακτήσουμε την ειρήνη, δηλαδή να υπάρξει μια νέα κυβέρνηση, πιο ρεαλιστική, που να θέλει άλλου είδους λύση στις οξυμένες αντιθέσεις ανάμεσα στις ΗΠΑ

και τη Νικαράγουα – είναι μια ελπίδα που δεν μπορούμε να αποκλείσουμε τελείως – τότε θα έχουμε θέσει μια σειρά βάσεις πιο ρεαλιστικές, σ' ό,τι αφορά τους κανόνες λειτουργίας της οικονομίας γι' αυτή τη νέα φάση. Πιο ρεαλιστικές με την έννοια ότι θα έχουμε πια να κάνουμε με μεταπολεμική οικονομία. Που σημαίνει από οικονομία επιβίωσης και πέρα. Και ο κόσμος θα συνηθίσει να βλέπει ότι τα πράγματα δεν χαρίζονται, ότι κοστίζουν, ότι πρέπει να τα προσέχουμε, ότι δεν μπορούμε να περιμένουμε υψηλά κέρδη από τη μια μέρα στην άλλη, από τον έναν χρόνο στον άλλο, ότι η αγροτιά δεν μπορεί να περιμένει να πλουτίσει με μια συγκομιδή κλπ.,κλπ. Έχουμε πια συσσωρεύσει αυτήν την πείρα που θα μας φανεί χρήσιμη για την επόμενη περίοδο.

Αρχίσαμε να προωθούμε αυτή τη νέα οικονομική λογική. Να προσπαθούν, δηλαδή, οι επιχειρήσεις να ανεβάσουν την παραγωγικότητα, χωρίς να περιμένουν επιδότηση, να ανεβάσουν την αποδοτικότητα, να φροντίζουν για την ποιότητα των προϊόντων, για την οικονομία, για όλα όσα πρέπει να διέπουν, πραγματικά, μια οικονομική προσπάθεια χωρίς εμπόδια από εδώ και πέρα. Γιατί τώρα, σε συνθήκες πολέμου, οποιοσδήποτε μπορεί να σου δικαιολογήσει το πρόβλημα της ποιότητας, το πρόβλημα της παραγωγικότητας, με τον πόλεμο. Και έρχεται κάποια στιγμή που μπερδεύεσαι, αντικειμενικά δεν ξέρεις πού τελειώνει το πραγματικό πρόβλημα του πολέμου και πού αρχίζει το πρόβλημα της αναποτελεσματικότητας, που καλύπτεται με το πρόσχημα του πολέμου. Γιατί, όντως, έρχεται κάποιος και σου λέει:

«Εκεί που προωθούσα την παραγωγή, σταμάτησε το ηλεκτρικό.»

Και είναι αλήθεια ότι σταματάει το ηλεκτρικό. Γιατί το εργοστάσιο παραγωγής ηλεκτρισμού της χώρας βρίσκεται σε αποσύνθεση, και δεν μπορέσαμε μέχρι σήμερα να του κάνουμε κάποια συντήρηση. Ή σου λέει ο άλλος:

«Προχωρούσε με καλό ρυθμό η παραγωγή μου, αλλά ξαφνικά ξέμεινα από πρώτη ύλη.»

Και είναι αλήθεια ότι ξέμεινε από πρώτη ύλη. Αλλά άλλες φορές αυτό μπορεί να κρύβει και μια κάποια έλλειψη αποδοτικότητας. Ή άλλος σου λέει ότι αφού αυτή τη σαχλαμαρίτσα θα την πάρει έτσι κι αλλιώς το υπουργείο Εσωτερικού Εμπορίου, ή το τάδε υπουργείο, και θα τη διανείμει, τι με νοιάζει εμένα αν η

ποιότητα είναι καλή ή όχι; Εγώ έτσι κι αλλιώς θα τα πουλήσω όλα. Ή κάποιος άλλος αδιαφορεί τελείως αν θα χάνει συνέχεια η επιχείρηση, γιατί ξέρει ότι, για διάφορους λόγους, για να μην υπάρξει ανεργία, ας πούμε, δεν θα τον διώξει κανείς από τη δουλειά. Σε τελική ανάλυση, ας αποσυρθούν από την κυκλοφορία τα σώβρακα και τα ζυμαρικά που παράγονται εδώ σαν ακατάλληλα, σου λέει.

Όλη αυτή η ψυχολογία αρχίζει να αλλάζει, φυσικά καθοδηγώντας δυναμικά ένα οικονομικό πείραμα που δεν είναι καθόλου εύκολο. Άλλο το πόσο εύκολα σου το λέω, και άλλο το πόσο δύσκολα εφαρμόζεται στην πραγματικότητα. Γιατί όλα αυτά τα κάνεις, ενώ συνεχίζεται ο πόλεμος, και ενώ, προκειμένου να πετύχεις έναν ανώτερο στόχο, προτιμάς να αφήσεις πιο ανοιχτές τις εσωτερικές βαλβίδες και να δώσεις περισσότερες δυνατότητες έκφρασης στον πολιτικό πλουραλισμό στην πράξη. Οπότε αρχίζουν οι δυνάμεις που αντιτίθενται στην Επανάσταση όχι να παίζουν έναν εποικοδομητικό ρόλο, αλλά, αντίθετα, να εκμεταλλεύονται αυτή την πραγματικότητα υλικής επιδείνωσης, τόσων χρόνων πολέμου, αυτή την πραγματικότητα, όπου εσύ ζητάς από το λαό περισσότερες θυσίες, για να υπονομεύσουν την εμπιστοσύνη στην Επανάσταση. Και αρχίζει η κριτική, η προπαγάνδα, η προβοκάτσια, κι εσύ εκεί, καθοδηγείς, καθοδηγείς την υπόθεση, κάνοντας και κάποιες επανορθώσεις όταν κάνεις λάθη.

Για παράδειγμα, κάποια στιγμή είδαμε ότι ο τομέας των μισθωτών, όπου ανήκουν οι βασικές υπηρεσίες της Επανάστασης, η παιδεία, η υγεία, καθώς δεν ήταν τομέας παραγωγικός, δεν είχε δυνατότητα, όσο και να δούλευαν οι εργαζόμενοι σ' αυτόν, να δημιουργήσει έσοδα που να τους επιτρέψει να συμβαδίσουν με τις πραγματικές τιμές. Έτσι, εφεύραμε αυτό που ονομάσαμε ΡΦΖ, δηλαδή Ρύζι, Φασόλια και Ζάχαρη. Αρχίσαμε, με άλλα λόγια, να διανέμουμε σ' όλους τους εργαζόμενους, σε επιδοτημένες τιμές, ρύζι, φασόλια και ζάχαρη, έτσι ώστε όλος ο κόσμος να μπορεί, τουλάχιστον να τρώει *γκάγιο πίντο*[1]. Και να γλυκαίνει κάπως το νερό που πίνει.

Αυτό σημαίνει ότι δεν πρόκειται για κάτι το αυστηρά κα-

1. Μαύρα φασόλια και ρύζι. Σε πολλές περιοχές, λόγω της τραγικής οικονομικής κατάστασης της χώρας, εξακολουθεί να αποτελεί το μοναδικό σχεδόν φαγητό του νικαραγουανού λαού.

θορισμένο. Κάποιος μου έλεγε ότι υιοθετήσαμε μέτρα πολύ πιο δραστικά από εκείνα που θα μπορούσε να μας επιβάλει το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο. Και είναι αλήθεια. Το ζήτημα είναι ότι τα μέτρα αυτά επιβλήθηκαν από *εμάς τους ίδιους*, είναι *δικά μας* μέτρα, *δικό μας* φάρμακο. Και αφού είναι *δικό μας* φάρμακο, κι αφού *εμείς* είμαστε οι γιατροί της *δικής μας* αρρώστιας, μπορούμε να βάλουμε κάτω και να δούμε, *πότε* το φάρμακο είναι χειρότερο από την αρρώστια. Μπορούμε να πούμε: «Διάολε, φτάνει πια αυτό το φάρμακο, τώρα θα το αλλάξω.» Αν, όμως, έχω κάνει συμφωνία με το Διεθνές Νομισματικό Ταμείο, δεν μπορώ να αλλάξω τη συνταγή. Γιατί τότε ο γιατρός είναι άλλος. Αυτό έγινε. Ορίσαμε τα μέτρα, κι όταν είδαμε την κατάσταση, αλλάξαμε τη συνταγή και φέραμε το ΡΦΖ. Και επιδοτούμε και τις μεταφορές.

Όλα αυτά προχωρούσαν λίγο-πολύ, μέσα σε πολλή ένταση, οικονομική και πολιτική, αλλά τώρα προστέθηκε και ο κυκλώνας. Τα παρέσυρε, λοιπόν, κι αυτά ο κυκλώνας και μας άφησε καθισμένους στα ερείπια να μελετάμε την κατάσταση. Βρισκόμαστε στη φάση της συζήτησης. Πρέπει να δούμε αν το σωστό είναι να μαζέψουμε όλες τις τάβλες και τα κομμάτια του τσίγκου της οικονομικής πολιτικής και να ξανασυναρμολογήσουμε το σπιτικό μας – βέβαια κάπως πιο κακοστημένο, γιατί θα χρησιμοποιηθούν οι ίδιες τάβλες, ο ίδιος τσίγκος – ή αν θα πρέπει να τα ξεχάσουμε όλα και να χτίσουμε άλλο σπίτι. Σ' αυτή την κατάσταση βρισκόμαστε.

Όπως είναι επόμενο, έχει συσσωρευθεί αρκετή οικονομική ένταση, συγκεκριμένη πολιτική ένταση, μέσα στις ίδιες τις βασικές δυνάμεις της Επανάστασης. Οι θυσίες που τους ζητήθηκαν ήταν τεράστιες, ήταν τιτάνιες, και τις αποδέχτηκαν, τώρα, όμως, με τις συνέπειες του κυκλώνα η κατάσταση έγινε πραγματικά ακόμη πιο δύσκολη.

Αυτή τη στιγμή, οι ανατρεπτικές προσπάθειες της κυβέρνησης των ΗΠΑ ενάντια στη Νικαράγουα έχουν λιγότερο στρατιωτικό χαρακτήρα και περισσότερο πολιτικό. Ήδη υπήρξαμε μάρτυρες αποσταθεροποιητικών προσπαθειών για να τροφοδοτηθεί η αντιπολίτευση και να προωθηθούν διαμαρτυρίες ενάντια στα οικονομικά μέτρα της κυβέρνησης. Πώς σκέφτεστε να αντιμετωπίσετε αυτές τις απόπειρες της βορειοαμερικάνικης κυβέρνησης;

Όπως σου έλεγα, η λύση εδώ είναι, από τη μια μεριά, να μπορέσουμε να πετύχουμε κάποια συνεργασία για να στηριχτούμε, και, από την άλλη μεριά, να κατορθώσουμε να συσπειρωθεί ο λαός μας μπροστά στις δυσκολίες. Αυτό προϋποθέτει πολιτική, ιδεολογική δουλειά, συζήτηση με το λαό, για να συνεχίσει να αξιολογεί και να εκτιμάει ακόμη περισσότερο την έννοια της εθνικής απελευθέρωσης, της αξιοπρέπειας της πατρίδας, της ανεξαρτησίας, της αυτοδιάθεσης, της δυνατότητας να κανονίζεις μόνος σου τις συνταγές για το φάρμακο, κι ας είναι το φάρμακο πικρό, και να μη χρειάζεσαι κανέναν να σου τις γράψει. Γιατί αν τις συνταγές σου τις επιβάλλει άλλος, δεν θα λυθούν τα προβλήματά σου.

Θυμάμαι πως στις αρχές της νίκης της Επανάστασης, ήρθε εδώ η Οικονομική Επιτροπή για τη Λατινική Αμερική του ΟΗΕ. Αφού μελέτησε την κατάσταση στη Νικαράγουα, τις συνέπειες του πολέμου, τις συνέπειες του σεισμού κλπ., καθόρισε ότι για να ανοικοδομήσουμε τη χώρα μας χρειαζόμασταν χρηματική εξωτερική βοήθεια ύψους ενός δισεκατομμυρίου δολαρίων το χρόνο, για τα πρώτα 5 χρόνια. Δεν το είδαμε ποτέ αυτό το ποσό. Και εκείνη την εποχή, κανείς δεν μπορούσε να μας κατηγορήσει ότι είχαμε «ολοκληρωτικό καθεστώς», ή ότι είχαμε τους κρατούμενους του Ναντάιμε, ή ότι είχαμε στραβοκοιτάξει κάποιον αρχιεπίσκοπο. Αντίθετα, μάλιστα. Ήμασταν οι βεντέτες,οι καλές νεράιδες της Διεθνούς Κοινότητας, η ομορφιά προσωποποιημένη, το νέο, το ωραίο, κατάλαβες; Κι όμως, ποτέ δεν εισπράξαμε αυτό το ένα δισεκατομμύριο δολάρια το χρόνο που χρειαζόμασταν για τα 5 πρώτα χρόνια.

Πρέπει να το δώσουμε στο λαό μας να το καταλάβει. Γιατί όλη αυτή η ιστορία της Δεξιάς ότι δεν μας δίνουν βοήθεια, επειδή έχουμε ολοκληρωτικό καθεστώς, επειδή ο Ντανιέλ Ορτέγα έχει μουστάκι και φοράει γυαλιά, είναι καθαρό ψέμα. Και ο λαός πρέπει να καταλάβει ότι αν δεν ήταν ο Ντανιέλ Ορτέγα κι ήταν στη θέση του ο οποιοσδήποτε άλλος, πάλι δεν θα ερχόταν η βοήθεια.

Και αφού δεν θα έρθει αυτή η βοήθεια, πρέπει να υποβληθούμε εμείς πια σε θυσίες, να αναπροσαρμόσουμε τις διαστάσεις των ελπίδων μας. Και μέσα από αυτή την αναπροσαρμογή των διαστάσεων των ελπίδων μας να πετύχουμε σιγά-σιγά την ανάκαμψη. Αυτό μπορείς να το πετύχεις μόνο με έντονη πολιτική δουλειά, με άμεση δουλειά, μέσα από την τηλεόραση, το ρα-

διόφωνο, τις εφημερίδες. Αυτό που κάνουμε, δηλαδή. Δεν φτάνει, όμως. Σε τελική ανάλυση, ο λαός μπορεί να βλέπει τηλεόραση, να ακούει ραδιόφωνο και να διαβάζει εφημερίδες, αλλά έχει και μια σειρά ανησυχίες. Άλλωστε, από την τηλεόραση, από τη δική μας τηλεόραση, από το ραδιόφωνο, ή τον τύπο, ακούει και μια άλλη, διαφορετική άποψη, την άποψη των αντιπάλων μας. Αλλά και αν ακόμη δεν ακούει τους αντιπάλους μας, και πάλι μπορεί να του γεννιούνται μια σειρά σκέψεις μέσα από το μικρόκοσμό του. Ο μόνος τρόπος, λοιπόν, να του ξεκαθαριστούν τα πράγματα είναι, όταν πάει σε μια συνέλευση, σε μια συγκέντρωση, σε μια συνάντηση, όπου πας κι εσύ και συζητάς μαζί του. Σου λέει:

«Δεν το πιστεύω αυτό που λες. Για μένα η λύση βρίσκεται στο να πηγαίνεις κι εσύ με το λεωφορείο στη δουλειά σου, όπως κι εγώ, κι όχι με το φορτηγάκι.»

Και κάθεσαι να του εξηγήσεις τι θα γίνει αν ανέβεις κι εσύ στο λεωφορείο αντί στο φορτηγάκι κλπ., μέχρι να καταλάβει ο άνθρωπος. Κι αυτό είναι πολιτική δουλειά.

Είναι το μόνο που μας μένει. Πολλές συζητήσεις, πολλές εξηγήσεις στο λαό, και, ταυτόχρονα, πολύς ρεαλισμός στις τελικές συνισταμένες. Γιατί το ιδανικό είναι να εκδηλωθούν αυτές οι πολιτικές συζητήσεις, αυτή η πολιτική πραγματικότητα, σωστά εκφρασμένες, σε ένα υψηλό επίπεδο κοινωνικής συνείδησης που να φτάσει μέχρι τον τελευταίο Νικαραγουανό. Και να δουλέψουμε όλοι ενωμένοι σαν αδέρφια, με πνεύμα αλληλεγγύης, για να αντιμετωπίσουμε τα προβλήματα.

Η αλήθεια, όμως, είναι ότι οι αντίπαλοί μας δεν θέλουν κάτι τέτοιο. Ξαφνικά, σου βγαίνει μπροστά σου ένας απ' αυτούς τους επιχειρηματίες που, παρ' όλες τις θυσίες που κάνει η χώρα για να δώσει λύσεις, να τους βρει τις πρώτες ύλες για να συνεχίσουν να παράγουν, αυτοί μισοπαράγουν, μισοξοδεύουν, και, με την έλλειψη αποδοτικότητας που δείχνουν, προσπαθούν να σου αυξήσουν τα προβλήματα. Αναγκάζεσαι, λοιπόν, να τους πιέσεις, και βλέπεις ότι υπάρχουν εκεί και εργάτες, που, όσο και να τους εξηγείς, αυτοί επιμένουν ότι καλά είναι όλα αυτά, αλλά τώρα αυτοί ταλαιπωρούνται και γι' αυτό προσπαθούν να φύγουν στο εξωτερικό. Κι ας καταλήξουν να καθαρίζουν αποχωρητήρια σ' άλλη χώρα. Γιατί καθαρίζοντας αποχωρητήρια αλλού, μπορούν να αγοράσουν κορνφλέικς, ενώ εδώ δεν υπάρχουν κορνφλέικς.

Τι να πω; Υπάρχουν ακόμη τέτοιοι άνθρωποι. Δεν σ' ευχαριστεί και πολύ αυτή η κατάσταση, αλλά δεν είναι δυνατό και να πέσεις του θανατά επειδή συμβαίνουν κάτι τέτοια. Έτσι προχωράμε, μέχρι... Ο Σαντίνο χρησιμοποιούσε μια λαϊκή παροιμία που λέει: «Δεν υπάρχει κακό που να διαρκεί 100 χρόνια, ούτε κορμί που να το αντέχει.» Κι έτσι ακολουθούμε αυτή τη λαϊκή φιλοσοφία και παρηγοριόμαστε ότι αυτό το κακό δεν μπορεί να κρατήσει 100 χρόνια, κι όπως και να το κάνουμε, ο λαός μας δεν πρόκειται να το αντέξει, επομένως κάτι θα συμβεί, κι αυτό που θα συμβεί δεν μπορεί παρά να είναι κάτι καλό.

Αν υπάρξει ειρηνική λύση, αν σταματήσουν οι επιθέσεις των κόντρας και μειωθεί ο κίνδυνος στρατιωτικής επέμβασης από την πλευρά των ΗΠΑ, πώς σκέφτεστε να διαθέσετε τα κονδύλια που θα απελευθερωθούν από τον τομέα της άμυνας; Με δεδομένη την αδυναμία του βιομηχανικού τομέα, ποια μέτρα σκέφτεστε να πάρετε για την ανάπτυξή του;

Κοίτα, αυτή η υπόθεση των εξόδων για την άμυνα είναι λίγο σχετική. Γιατί, στην πραγματικότητα, αν έπεφτε πάνω στην οικονομία μας το συνολικό βάρος της άμυνας, η χώρα θα είχε ήδη βουλιάξει. Καμιά φορά, τόσο στο εσωτερικό όσο και στο εξωτερικό υπερτονίζεται το θέμα των εξόδων για την άμυνα. Ότι είναι υψηλά, δηλαδή. Μειώνονται, ωστόσο. Γιατί; Γιατί, στην πραγματικότητα, δεν ξοδεύουμε τίποτα για εξοπλισμό, πυρομαχικά κλπ., κι ούτε θα μπορούσαμε να ξοδεύουμε, γιατί δεν έχουμε τέτοια δυνατότητα. Μας χορηγούν πιστώσεις που δεν επιστρέφουμε, μας κάνουν δωρεές κλπ.

Τα έξοδα για την άμυνα στην ουσία προέρχονται από τη συντήρηση, το ρουχισμό, τις μπότες, τη διατροφή, τα φάρμακα, την ίδια την κινητοποίηση, τη μεταφορά. Θέλω να πω πως όλα αυτά μειώνονται σταδιακά. Γιατί στην αρχή ήμασταν αναγκασμένοι να κατάσχουμε οχήματα που χρησιμοποιούνται στην οικονομία για να μετακινήσουμε το στρατό. Και ήμασταν αναγκασμένοι να χρησιμοποιούμε την παραγωγή για τον εφοδιασμό του. Αλλά σταδιακά, άρχισαν, από τη μια μεριά, να μας στέλνουν οχήματα, πράγμα που μας επέτρεψε να μη ζημιώνουμε τόσο την οικονομία με την κατάσχεση οχημάτων. Από την άλ-

λη, καταφέραμε να παράγουν οι ένοπλες δυνάμεις ένα σημαντικό τμήμα απ' αυτό που καταναλώνουν. Μ' άλλα λόγια, σπέρνουν και τους προσφέρουμε ό,τι χρειάζονται για την παραγωγή τροφίμων και για να μην επιβαρύνουν την εθνική οικονομία, και, επιπλέον, με τις σχέσεις που δημιούργησαν, απόκτησαν εντωμεταξύ και κάποια βοήθεια, σε τρόφιμα, ιατρική περίθαλψη κλπ.

Ωστόσο, χωρίς αμφιβολία γίνονται σημαντικά έξοδα για την άμυνα, που σε συνθήκες ειρήνης θα μπορούσαμε να αναδιανείμουμε. Είναι αυτονόητο, ότι σε περίπτωση ειρήνης, το σωστό θα ήταν να μη χρησιμοποιήσεις τα κονδύλια που θα απελευθερωθούν σε μη παραγωγικές δραστηριότητες. Μ' άλλα λόγια, σε μεταπολεμικές συνθήκες, πρέπει να κάνεις έκκληση κατά κάποιον τρόπο στο λαό, να αντέξει, να υποστηρίξει την επιδείνωση που θα επερχόταν στις υπηρεσίες, στα κοινωνικά προγράμματα. Γιατί αν το προϊόν που θα αφαιρέσεις από την άμυνα, το ρίξεις στις υπηρεσίες, ενδέχεται να μπορέσεις να ανακουφίσεις τη συγκεκριμένη στιγμή κάποιες ανάγκες, αλλά δεν πρόκειται να λύσεις τα προβλήματα μεσοπρόθεσμα, βραχυπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα. Επομένως, πιστεύω ότι ό,τι πάψει να χρησιμοποιείται στην άμυνα θα πρέπει να διατεθεί σε μια προσπάθεια αύξησης της παραγωγής.

Είναι φανερό ότι ο προσανατολισμός πρέπει να είναι περισσότερο πρός την αγροτική και αγροτοβιομηχανική παραγωγή της χώρας, παρά προς τη βιομηχανική παραγωγή. Γιατί η βιομηχανία της χώρας μας έχει δύο προπατορικά αμαρτήματα: Καταρχήν, δεν είναι ακριβώς βιομηχανία. Πρόκειται, βασικά, για μεταποιητική βιομηχανία, που για να μπορέσει να λειτουργήσει χρειάζεται υλικά εισαγωγής. Επιπλέον, η τεχνολογία είναι απαρχαιωμένη. Έτσι, όλη η βιομηχανική παραγωγή μας, που, όπως είναι αυτονόητο, μέχρι τώρα αντικαθιστόταν από τις εισαγωγές, πολλές φορές μας κοστίζει πιο ακριβά απ' ό,τι η ίδια η εισαγωγή. Μερικές φορές μας έρχεται πιο φθηνά να κάνουμε εισαγωγή, παρά να παραγάγουμε κάποιο είδος εδώ. Μιλάω από την άποψη του συναλλάγματος.

Αντιμετωπίζεις, λοιπόν, το πρόβλημα ότι πρόκειται για μεταποιητική, απαρχαιωμένη, τεχνολογικά καθυστερημένη βιομηχανία. Επομένως, πολλά απ' αυτά τα εργοστάσια θα έπρεπε, λογικά, να κλείσουν. Και ίσως άλλα, ανάλογα με τις δυνατότητες τεχνολογικής ανανέωσης, να τα μετατρέψουμε, να τα προ-

σαρμόσουμε. Με τι στόχο; Με στόχο αυτό που θεωρούμε σαν άξονα της οικονομικής μας ανάπτυξης, δηλαδή την αγροτική βιομηχανία. Αντί να εξάγουμε μπαμπάκι, θα έπρεπε να εξάγουμε έτοιμα ενδύματα. Αντί να εξάγουμε ζάχαρη, κρέας ή μπανάνες και τα διάφορα άλλα, θα έπρεπε να εξάγουμε κατεργασμένα ή ημικατεργασμένα προϊόντα, πράγμα που θα μας επέτρεπε να διευρύνουμε την προστιθέμενη αξία, να έχουμε περισσότερες θέσεις εργασίας στο εσωτερικό και να έχει και περισσότερα έσοδα η χώρα. Γιατί έχουμε μερικά προβλήματα, που κληρονομήσαμε από το προηγούμενο οικονομικό σύστημα. Η περίπτωση του μπαμπακιού είναι από τις πιο χαρακτηριστικές. Παράγουμε μπαμπάκι, το πουλάμε στο εξωτερικό κι ύστερα αγοράζουμε νήμα για να φτιάξουμε ύφασμα. Κι αυτό, όταν εδώ, με ένα υφαντουργείο, θα μπορούσαμε να κάνουμε όλο τον κύκλο, κι όχι μόνο να εξάγουμε υφάσματα, αλλά και ρούχα. Γιατί έχουμε κάποια πείρα, υπήρχε εδώ, στο παρελθόν, μια ελεύθερη ζώνη, ένα εργοστάσιο που μισολειτουργεί ακόμη με κάποια μηχανήματα, που μας επέτρεπε να φτιάχνουμε τα καλύτερα ρούχα μάρκας, ρούχα με εμπορικότητα, παντελόνια μάρκας «Ντεμπάιλε» κλπ. Υπάρχει, δηλαδή, η τεχνολογία, η πείρα για όλα αυτά, αντί να ταλαιπωρούμαστε μ' αυτά που κάνουμε σήμερα.

Πραγματικά, το πρόβλημα της βιομηχανίας πρέπει να ιδωθεί από την άποψη της διάρθρωσης. Πολλές από τις βιομηχανίες μας τις στηρίξαμε, γιατί, τέλος πάντων, σε βοηθάνε να αντικαταστήσεις κάποιες εισαγωγές, σου δημιουργούν θέσεις εργασίας κλπ. Αλλά κι αυτό, ακόμη, άρχισε να γίνεται πιο δύσκολο, γιατί πολλές φορές μπορούσες να συντηρήσεις παλιότερα μια βιομηχανία, τότε που το βαρέλι το πετρέλαιο κόστιζε 3 δολάρια, αλλά όχι σήμερα που κοστίζει 18, και ακόμη λιγότερο τότε που έφτασε να κοστίζει 32. Υπάρχουν πολλά προβλήματα τέτοιου είδους που πρέπει κανείς να επανεξετάσει.

Αναφέρεστε πάντα στο Σαντινιστικό Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης σαν το κόμμα της πρωτοπορίας. Πώς λειτουργεί αυτό το κόμμα; Ποια είναι η οργανωτική του διάρθρωση; Πώς γίνεται η ιδεολογική διαπαιδαγώγηση των στελεχών; Τι ρόλο παίζει η ενότητα και η δημοκρατία μέσα στο κόμμα; Σκέφτεστε να συγκαλέσετε συνέδριο του Σαντινιστικού Μετώπου;

Είναι αλήθεια ότι χρησιμοποιούμε χωρίς διάκριση την έννοια του κόμματος και της πρωτοπορίας, γιατί έχουμε την άποψη ότι το Κόμμα βρίσκεται στη διαδικασία της οικοδόμησής του. Αν πάρουμε σαν αφετηρία την εκτίμηση της κατάστασης όπου βρίσκεται η οργανωτική μας ανάπτυξη, αν πάρουμε σαν αφετηρία τις θεωρητικές αντιλήψεις για το τι είναι κόμμα, οποιουδήποτε τύπου και να 'ναι αυτό, βρισκόμαστε στη διαδικασία διαμόρφωσης του Κόμματος. Γιατί η ίδια η δυναμική του οργανωτικού χαρακτήρα έχει κι αυτή καθοριστεί από την κύρια αντίθεση, από το κύριο πρόβλημα της Επανάστασης: την επίθεση που δεχόμαστε. Όπως είναι φυσικό, σε συνθήκες νομιμότητας, έχοντας συμμετάσχει σε εκλογικές διαδικασίες και όντας στην εξουσία, η κατάστασή μας είναι, σε ουσιώδη ζητήματα, διαφορετική σήμερα, απ' ό,τι ήταν στο στάδιο του αγώνα κατά της δικτατορίας. Αυτό σημαίνει ότι μπορούμε να θέσουμε σε λειτουργία μια σειρά συστήματα, οργανισμούς και μηχανισμούς κομματικής ζωής, που μας κάνουν να προσεγγίζουμε με πολύ γρήγορο και σταθερό τρόπο την οικοδόμηση του Κόμματος.

Χωρίς αμφιβολία, δεν υπάρχουν ακόμη οι συνθήκες για να συγκαλέσουμε συνέδριο, που αποτελεί έκφραση εσωτερικής δημοκρατίας, και να μπούμε σε μια διαδικασία συζήτησης της γραμμής και της αντίληψής μας, που, στα βασικά, δεν έχουν αλλάξει από τότε που νίκησε η Επανάσταση. Στην πραγματικότητα, η γραμμή της εθνικής απελευθέρωσης και της ανοικοδόμησης της χώρας εξακολουθούν να ισχύουν, και με την έννοια αυτή το να κάνουμε συνέδριο μόνο για τυπικούς λόγους, δεν θα είχε καμιά αξία. Πιστεύουμε ότι υπάρχουν πολύ πιο σημαντικά καθήκοντα που έπρεπε και πρέπει να αναπτύξουμε. Η ίδια η κινητοποίηση του λαού για την άμυνα, για τα οικονομικά καθήκοντα είναι πιο σημαντικό για εμάς από το να αρχίσουμε αυτή τη στιγμή θεωρητικές συζητήσεις. Δεν προβλέπουμε τη διεξαγωγή συνεδρίου.

Έχουμε μια διάρθρωση και μια δυναμική στη λειτουργία μας που μας επιτρέπουν να ασκήσουμε μια μορφή δημοκρατίας που δεν είναι τέλεια, αλλά που ισχύει στις δικές μας συνθήκες. Η οργάνωσή μας, εκτός από την Εθνική Διοίκηση, είναι διαρθρωμένη σύμφωνα με την πολιτικοδιοικητική διαίρεση της χώρας μας, δηλαδή σε 6 επαρχίες και 3 ειδικές ζώνες, που τελευταία ανακηρύχτηκαν αυτόνομες επαρχίες, μέσα στα πλαίσια

του προγράμματος της Αυτονομίας που αφορά τις εθνικές μειονότητες της χώρας. Σε καθεμιά από αυτές τις περιοχές έχουμε μια κοινή επαρχιακή διοίκηση. Καθεμιά από αυτές τις επαρχίες είναι από την πλευρά της διαρθρωμένη εσωτερικά σε ζώνες, οπότε υπάρχουν κοινές διοικήσεις ζωνών. Σε μερικές περιπτώσεις, οι ίδιες οι ζώνες έχουν μια εσωτερική εδαφική διαίρεση. Εδώ στη Μανάγουα επιλέξαμε τελευταία το σχήμα των τμημάτων, σαν μια πιο λογική υποδιαίρεση. Οπότε λειτουργεί και εδώ μια κοινή διοικητική διάρθρωση, ώσπου φτάνουμε στη βάση, όπου έχουμε τις επιτροπές βάσης του Κόμματος.

Είμαστε αυτό που μερικοί πολιτειολόγοι ονομάζουν κόμμα γραμμής, δηλαδή όχι κόμμα που έχει προκύψει από εκλογές, που υπάρχει επειδή έγιναν εκλογές. Είμαστε κόμμα που κινείται καθημερινά, διαρκώς, στηρίζοντας την εξουσία. Οι οργανώσεις βάσης συγκεντρώνονται τουλάχιστον μια φορά το μήνα, δυο φορές το μήνα, καμιά φορά και συχνότερα, ανάλογα με τις ανάγκες, και συζητούν τη γενική γραμμή και τα συγκεκριμένα προβλήματα που αντιμετωπίζει η Επανάσταση στον τομέα τους. Μέσα στα πλαίσια της γενικής γραμμής, αναπτύσσουν κάθε πρωτοβουλία, ή οφείλουν να αναπτύσσουν δημιουργική πρωτοβουλία για την αντιμετώπιση των πολιτικών προβλημάτων της Επανάστασης.

Όπως είναι επόμενο, η δραστηριότητα του Κόμματος στη βάση, που είναι το πιο ουσιαστικό, μεταφράζεται σε σύνδεση των μελών μας με τις μάζες, για τη λύση των διαφορετικών προβλημάτων της επαναστατικής διαδικασίας. Και αυτή η σύνδεση προκαλεί και τη συγκέντρωση των αισθημάτων του λαού, των ελπίδων του λαού, των αντιλήψεων και των απόψεων που κυκλοφορούν μέσα στους κόλπους των μαζών, που μέσα από τους εσωτερικούς μηχανισμούς, φτάνουν μέχρι την Εθνική Διοίκηση. Γιατί υπάρχει η πρακτική των τακτικών συνεδριάσεων των πολιτικών γραμματέων όλων των επιτροπών βάσης σε μια ζώνη για τη συζήτηση των προβλημάτων. Αυτό επιτρέπει να μεταφέρουν μετά στα ανώτερα κλιμάκια τα προβλήματα που εκτιμούν και τις εμπειρίες επίλυσης που σωρεύονται. Παράλληλα, υπάρχουν και οι τακτικές συνεδριάσεις των καθοδηγητών ζώνης μιας επαρχίας, πράγμα που επιτρέπει στην επαρχία να συγκεντρώνει τις απόψεις. Υπάρχουν και οι τακτικές συνεδριάσεις της Εθνικής Διοίκησης με τα στελέχη της κάθε επαρχίας. Πρόκειται για κοινές λειτουργίες, που μας επιτρέπουν αυ-

τή την εσωτερική ανακύκλωση, αυτή την εσωτερική επανατροφοδότηση.

Πέρα απ' αυτό, η Διοίκηση σχημάτισε μια Συνέλευση, που αποτελεί ένα είδος Κεντρικής Επιτροπής, δεν φτάνει, όμως, την τυπικότητα μιας Κεντρικής Επιτροπής ενός κόμματος. Γίνονται τακτικές συγκεντρώσεις, όπου συζητιούνται τα βασικά μέτρα που πρέπει να πάρουμε μέσα στα πλαίσια της γραμμής, που ισχύει από τη νίκη της Επανάστασης: δηλαδή υπεράσπιση της επαναστατικής εξουσίας, εδραίωση της εθνικοαπελευθερωτικής διαδικασίας και της ανοικοδόμησης. Καθώς αυτό το καθήκον, την κάθε στιγμή, μπροστά σε ορισμένες απρόβλεφτες ή νέες συνθήκες που παρουσιάζονται, απαιτεί συγκεκριμένα μέτρα, όπως, για παράδειγμα, αυτά που αναφέραμε πριν, δηλαδή τη στροφή, την αναπροσαρμογή των οικονομικών μέτρων, αυτά τα μέτρα τα συζητάμε στη Σαντινιστική Συνέλευση. Η Σαντινιστική Συνέλευση αποτελείται από μια εκατοστή στελέχη που έχουν θέσεις-κλειδιά στην επαναστατική εξουσία, συντρόφους που έχουν αναλάβει υπευθυνότητες μέσα στα πλαίσια της κυβέρνησης, σαν υπουργοί, υφυπουργοί, συντρόφους που είναι επικεφαλής του Κόμματος στις επαρχίες, στελέχη με υπευθυνότητα μέσα στις ένοπλες δυνάμεις, στελέχη που βρίσκονται επικεφαλής μαζικών οργανώσεων. Πραγματικά, πρόκειται για εκπροσώπηση των κύριων ιμάντων κίνησης της εξουσίας. Και καθώς έχουν σχέση με την άσκηση συγκεκριμένων επαναστατικών καθηκόντων και τη συμμετοχή σ' αυτή τη συνεχή δυναμική συγκεντρώσεων που εφαρμόζουμε στα διάφορα επίπεδα της οργάνωσής μας, μπορούν να μεταφέρουν στο λαό μας και να πάρουν από το λαό μας τα στοιχεία αυτής της εσωτερικής επικοινωνίας που εξασφαλίζουν μια δημοκρατική άσκηση, καθώς και την ενότητα των απόψεων. Γιατί στο βαθμό που μπορούμε να συζητάμε τα προβλήματα σε διάφορα επίπεδα, σφυρηλατούμε την ενότητα πάνω σε μια πιο γερή βάση, απ' ό,τι θα μπορούσε κανείς να περιμένει αν επρόκειτο για διαδικασίες μόνο από τα πάνω προς τα κάτω.

Τώρα, σ' ό,τι αφορά την πολιτική διαπαιδαγώγηση, την ιδεολογική διαπαιδαγώγηση των στελεχών μας, θα έλεγα ότι γίνεται με τρεις τρόπους: Πρώτα, μέσα από αυτή τη συνεχή ζωντάνια που υπάρχει κάθε φορά που συγκεντρώνεται μια οργάνωση να συζητήσει τα συγκεκριμένα προβλήματα, την εφαρμογή της γραμμής. Όλα αυτά μας βοηθάνε να διαπλάθουμε τα

μέλη μας σε έναν συνδυασμό πρακτικής και θεωρίας. Φυσικά, μαζί μ' αυτό διαθέτουμε και ένα σύστημα πολιτικής διαπαιδαγώγησης, που εκφράζεται σε επίπεδο ζώνης, επαρχίας, ως το εθνικό επίπεδο, απ' όπου συστηματικά περνάνε σταδιακά όλα τα μέλη μας, για να παρακολουθήσουν σεμινάρια, εργαστήρια, σύντομα μαθήματα, μέχρι και πτυχίο κοινωνικών επιστημών φτάνουμε, για να διαπλάθουμε στελέχη πιο μακροπρόθεσμα. Τέλος, διαθέτουμε όλο το σύστημα της προπαγανδιστικής δουλειάς που κάνουμε μέσα από τα μέσα επικοινωνίας, όπου ακριβώς μέσα από την ενημέρωση για τη δράση της κυβέρνησης, από κάποιες πολιτικές παρεμβάσεις ηγετών της Επανάστασης, που δημοσιεύονται στα μέσα ενημέρωσης, ή από ειδικές συνεντεύξεις πάνω σε διάφορα ζητήματα που δίνουν οι ηγέτες της Επανάστασης, ενιαιοποιούμε την ενημέρωση και τα καθήκοντα, την αντίληψη των καθηκόντων που έχει το Σαντινιστικό Μέτωπο. Αυτό το σύνολο μας βοηθάει να εξασφαλίζουμε μια λίγο-πολύ ενιαία πολιτικοϊδεολογική διαπαιδαγώγηση.

Τώρα, σε όλα αυτά υπάρχει ένα ζωτικό στοιχείο μέσα στα πλαίσια της πραγματικότητας της Επανάστασης: η επίθεση που δεχόμαστε. Έτσι, μέσα στους εσωτερικούς οργανωτικούς κανόνες περιλαμβάνεται και ότι όλα τα μέλη του Μετώπου οφείλουν να συμμετέχουν σε κάποιον τομέα της άμυνας. Δεν μπορούμε να καλούμε το λαό μας να υπερασπίσει την Επανάσταση, και να μη δίνουμε εμείς πρώτοι το παράδειγμα. Βέβαια, όλα εξαρτώνται από το χώρο που βρίσκεται κανείς, την ηλικία, το φύλο κλπ. Δεν το εφεύραμε εμείς σαν κομματική δομή, αντιστοιχεί στην εθνική θεωρία για την άμυνα που υιοθετήσαμε για την εθνική κυβέρνηση και που εφαρμόζει το υπουργείο Άμυνας. Πρόκειται για την Πατριωτική Στρατιωτική Θητεία (SMP) που εκπληρώνουν κυρίως νέοι μεταξύ 18 και 25 χρονών. Όλα, λοιπόν, τα μέλη του Κόμματος και της Νεολαίας που φτάνουν σ' αυτή την ηλικία και δεν είναι γυναίκες, έχουν την υποχρέωση να ανταποκριθούν. Δεν χρειάζεται, δηλαδή, να περιμένουν να τους καλέσουν μέσω των νόμιμων μηχανισμών. Πρέπει να παρουσιαστούν να εκπληρώσουν το καθήκον τους. Υπάρχει, ακόμη, οργανωμένη η Στρατιωτική Θητεία Εφεδρειών (SMR), που κινητοποιεί για 2 μήνες το χρόνο όλον τον ανδρικό πληθυσμό της χώρας από 25 μέχρι 40 χρονών. Τα μέλη μας οφείλουν να ανταποκριθούν και σ' αυτό το κάλεσμα. Ακόμη, υπήρξαν διάφορες μορφές συμμετοχής στην άμυνα, η Αστυνομία Εθε-

λοντών, η επαναστατική περιφρούρηση που κάνει ο λαός στις γειτονιές κλπ., όπου συμμετέχουν και οι γυναίκες. Οργανωτικά, οι γυναίκες είχαν λιγότερο μαζική συμμετοχή στη διάρθρωση της άμυνας, λόγω των ίδιων των αδυναμιών της αμυντικής διάρθρωσης. Σχηματίστηκαν τάγματα εφεδρειών από γυναίκες, αυτή τη στιγμή μερικές εκατοντάδες νέες εκπληρώνουν εθελοντικά την Πατριωτική Στρατιωτική Θητεία τους. Όλα τα μέλη μας οφείλουν να ανταποκρίνονται σε κάποιο καθήκον που να έχει σχέση με την άμυνα.

Πρόκειται; ίσως, για μια βασική παράμετρο για να παραμείνει κανείς στις γραμμές μας. Και, φυσικά, είναι και ζωτικό στοιχείο της ιδεολογικής διαπαιδαγώγησης. Γιατί εμείς τη διαπαιδαγώγηση δεν την αντιλαμβανόμαστε σαν θεωρητίστικη ή ακαδημαϊκή άσκηση, αλλά σαν γαλούχηση της συνείδησης. Και τίποτα δεν αναπτύσσει περισσότερο τη συνείδηση από το να υπερασπίζεις κάτι και να ξέρεις τι στοιχίζει αυτό, για να το εκτιμάς πραγματικά και να το αξιολογείς σωστά.

Πώς εφαρμόζεται σήμερα στη Νικαράγουα η δημοκρατία, η λαϊκή συμμετοχή; Οι μαζικές οργανώσεις αποκτούν περισσότερες δυνατότητες αυτόνομης συμμετοχής ή μάλλον μεταβάλλονται σε κρατικό μηχανισμό;

Πραγματικά πιστεύουμε ότι η Επανάσταση άνοιξε πολλαπλά κανάλια δημοκρατικής συμμετοχής για το λαό μας. Από τη μια μεριά, μέσα από τις ίδιες του τις οργανώσεις, που, καταρχήν, στις αρχές της Επανάστασης, ήταν διαρθρωμένες και οργανωμένες με στελέχη του Σαντινιστικού Μετώπου σε μια, θα λέγαμε, κατευθυνόμενη δραστηριότητα. Χρειάστηκε να κατευθύνουμε μια ομάδα στελεχών για να διαμορφώσουμε τις συνδικαλιστικές οργανώσεις, γιατί, τέλος πάντων, τα συνδικάτα αυθόρμητα ήθελαν να ενωθούν σε μια σαντινιστική οργάνωση και να δημιουργήσουν μια Σαντινιστική Συνομοσπονδία. Έτσι, σχηματίσαμε μια ομάδα από στελέχη που αντιπροσώπευσε την οργανωτική προσπάθεια αυτής της Σαντινιστικής Συνομοσπονδίας Εργαζομένων (CST). Το ίδιο συνέβη και με την οργάνωση της γειτονιάς, που, όπως σου έλεγα πριν, γεννήθηκε στον πόλεμο με την ονομασία Επιτροπές Πολιτικής Υπεράσπισης (CDC) και που αργότερα άλλαξαν ονομασία και αυτοαποκλήθηκαν

Επιτροπές Σαντινιστικής Υπεράσπισης (CDS). Μια ομάδα στελεχών την προορίσαμε για εκεί, για να στελεχωθεί η οργάνωση αυτή σε εθνικό και περιφερειακό επίπεδο. Γιατί υπήρχε σε κάθε συνοικία, αλλά δεν είχε τοπική εκφραση, ούτε περιφερειακή, ούτε πανεθνική. Κι έτσι απασχολήσαμε και σ' αυτό στελέχη.

Στο βαθμό που οι εθνικές οργανώσεις απόκτησαν κάποια ωριμότητα, ξεκινήσαμε μια ολόκληρη διαδικασία για να αποκτήσει η λαϊκή βάση τη δική της δυνατότητα δράσης, τη δική της δυναμική. Κι αυτό εκφράζεται στους διάφορους εκλογικούς τρόπους που ισχύουν στις σαντινιστικές μαζικές οργανώσεις. Δεν μπορούμε να πούμε ότι υπάρχει ένα εκλογικό σχήμα στις σαντινιστικές οργανώσεις, αλλά υπήρξαν πολύ διαφορετικές εκφράσεις. Όπου εμείς δεν ξεκινάμε από το γεγονός ότι, αφού υπήρξαμε εμείς οι οργανωτές και οι εμπνευστές αυτής της εθνικής οργανωτικής έκφρασης, θα πρέπει τα στελέχη μας, οι σαντινίστας, να είναι επικεφαλής αυτών των οργανώσεων και να έχουν επιβληθεί από το Κόμμα. Οπωσδήποτε, παραχωρούμε στελέχη του Σαντινιστικού Μετώπου που θέτουν υποψηφιότητα για να αναλάβουν αυτές τις υπευθυνότητες. Η βάση, σε μερικές περιπτώσεις τους εκλέγει, επιβεβαιώνει με εκλογές την ανάδειξή τους, ενώ σε άλλες περιπτώσεις τους απορρίπτει και τους αντικαθιστά.

Επομένως, σε πολλές οργανώσεις που ταυτίζονται με το πρόγραμμα του Σαντινιστικού Μετώπου, υπάρχουν επικεφαλής στελέχη που δεν είναι μέλη του Σαντινιστικού Μετώπου, που δεν είναι στις γραμμές μας, παρ' όλο που οι ίδιοι λένε ότι είναι σαντινίστας, ότι είναι επαναστάτες. Δεν είναι, όμως, οργανωμένα μέλη του Κόμματος, για διάφορους λόγους, που μπορεί να ξεκινάνε από προσωπικούς προβληματισμούς και να φτάνουν μέχρι τη μη αποδοχή της κομματικής οργάνωσης βάσης που υπάρχει στον συγκεκριμένο μαζικό φορέα, επειδή, ας πούμε, πιστεύει ότι αυτοί που την αποτελούν δεν είναι οι πιο κατάλληλοι και διάφορα άλλα. Αναμφίβολα, οι οργανώσεις μας έχουν την ιδιαιτερότητα ότι έχουν ξεκινήσει μια διαδικασία αυτοδιεύθυνσης που έχει διάφορα επίπεδα ανάπτυξης.

Πιστεύουμε, όμως, ότι δεν εκφράζεται μόνον εκεί η δημοκρατία. Σαν συνεχή πρακτική μας έχουμε τη σύνδεση των οργανώσεων του Μετώπου με τις μάζες, από την Εθνική Διοίκηση μέχρι όλα τα επίπεδα. Την άμεση επαφή με τις μάζες. Πρόκειται για μια πρακτική που ακολουθούμε, πηγαίνουμε, δηλαδή, και

συζητάμε με το λαό τα προβλήματα. Γιατί τα οικονομικά, τα κοινωνικά προβλήματα, οι ανάγκες του λαού, είναι τόσο πολύπλοκα, που, πραγματικά, δεν θα έφτανε, όπως σου έλεγα πριν, να βγούμε να κάνουμε μια ανακοίνωση σε κάποια εφημερίδα και να αναφέρουμε ότι θα πρέπει να γίνει μια συγκεκριμένη ενέργεια, γιατί έχει σημασία για την Επανάσταση. Γιατί ο λαός, από την ίδια την πραγματικότητα που ζει, μπορεί να έχει διαφορετική άποψη. Αυτό, λοιπόν, μας αναγκάζει να πάμε να συζητήσουμε άμεσα με το λαό.

Μια από τις πιο γνωστές μορφές σχετικά με αυτό, είναι οι συζητήσεις «Με το πρόσωπο στραμμένο στο λαό» που κάνει ο Ντανιέλ σχεδόν κάθε βδομάδα με κάποιο κοινωνικό τμήμα. Κάθεται και συζητάει ώρες ολόκληρες ένα συγκεκριμένο ζήτημα αυτού του τομέα ή κάποιο εθνικό πρόβλημα που θίγει τον τομέα αυτόν. Αυτή η συζήτηση μεταδίνεται απευθείας από το ραδιόφωνο, την τηλεόραση, και, επομένως, ξεπερνάει τον συγκεκριμένο τομέα με τον οποίο συναντιέται. Αυτή η πρακτική του Ντανιέλ είναι πρακτική ολόκληρης της επαναστατικής ηγεσίας, αλλά, όπως είναι επόμενο, δεν μπορούμε να μεταδίνουμε από το ραδιόφωνο όλες μας τις συζητήσεις με τη βάση, γιατί τότε το ραδιόφωνό μας θα ήταν γεμάτο μ' αυτά. Στο λαό μας, όμως, αρέσει να παρακολουθεί τηλενουβέλες, αγώνες μπέιζμπολ, μουσική κλπ. Και έτσι επικεντρώνουμε τη δημόσια μετάδοση σε μία δραστηριότητα.

Η ίδια η Εθνοσυνέλευση αποτελεί έκφραση δημοκρατίας. Γιατί, παρ' όλο που το Μέτωπο, τα έδρανα των σαντινίστας, όπως λένε, είναι η πλειοψηφία στην Εθνοσυνέλευση, η αλήθεια είναι ότι σ' αυτά τα έδρανα των σαντινίστας δεν κάθονται μόνο μέλη του Σαντινιστικού Μετώπου. Το ψηφοδέλτιό μας θελήσαμε να αντιπροσωπεύει την επαναστατική εθνική ενότητα, και με αυτή την έννοια περιλάβαμε μια σειρά ανθρώπους που δεν είναι του Μετώπου. Που στα βασικά είναι συμπαθούντες της Επανάστασης, αλλά έχουν μια σειρά ιδιαίτερες θέσεις πάνω σε συγκεκριμένα προβλήματα. Σ' αυτούς περιλαμβάνονται μέχρι και ιδιωτικοί επιχειρηματίες με μεγάλη οικονομική δύναμη, που κάθονται στα σαντινιστικά έδρανα. Έτσι, τη στιγμή που συζητιούνται τα μεγάλα προβλήματα, οι νόμοι κλπ. στην Εθνοσυνέλευση, σύμφωνα με την πραγματική άσκηση της δημοκρατίας, από τη μια μεριά έχεις άλλα 6 κόμματα που εκπροσωπούνται στην Εθνοσυνέλευση, ενώ στην ίδια την αντιπροσωπεία του

Σαντινιστικού Μετώπου υπάρχουν άνθρωποι χωρίς ενιαίο κριτήριο για τα συγκεκριμένα προβλήματα. Η πλατιά συζήτηση, λοιπόν, αυτών των προβλημάτων εμπλουτίζει τις αποφάσεις που παίρνει η Εθνοσυνέλευση.

Εγώ δεν πιστεύω ότι οι οργανώσεις μας τείνουν να μεταβληθούν σε κρατικούς ή παρακυβερνητικούς μηχανισμούς, παρ' όλο που πρέπει να αναγνωρίσουμε ότι σε συγκεκριμένες στιγμές έπαιξαν αυτό το ρόλο, λόγω των συγκεκριμένων αναγκών της Επανάστασης. Για παράδειγμα, η έλλειψη κάποιων προϊόντων άρχισε να μας δημιουργεί μερικά πολιτικά προβλήματα. Υπήρξαν πολλά φαινόμενα κερδοσκοπίας, πράγμα που μπορεί να συμβεί μέσα στα πλαίσια μιας ανοιχτής οικονομίας, μιας μικτής οικονομίας, σαν αυτή που έχουμε εμείς. Ζητήσαμε, λοιπόν, από το συνοικιακό κίνημα, τις Επιτροπές Σαντινιστικής Υπεράσπισης, να αναλάβουν τη διάθεση των προϊόντων που σπάνιζαν περισσότερο. Όχι άμεσα, βέβαια, αλλά αυτές ανάλαβαν να επιλέγουν τους ιδιοκτήτες μικρών μαγαζιών, που μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν, ενώ οι ίδιες χρησίμευσαν σαν ελεγκτές, εκείνες έκαναν την απογραφή για το πόσοι άνθρωποι υπάρχουν στην τάδε συνοικία. Έρχονταν σε συνεννόηση μαζί μας και τους λέγαμε πόση ποσότητα έχουμε να διαθέσουμε από το κάθε προϊόν. Τόσα κιλά ζάχαρη έχουμε να δώσουμε τη βδομάδα, επομένως την παραδίνουμε κι εκείνες αναλαμβάνουν τον έλεγχο της κατάστασης. Με αυτή, λοιπόν, την έννοια έκαναν μια δουλειά συμπληρωματική με εκείνη του κράτους. Το ίδιο συμβαίνει και στις εκστρατείες εμβολιασμού, τις Ημέρες Υγείας, όπου ζητάμε από τις οργανώσεις αυτές να μας βοηθήσουν να καλέσουμε τον πληθυσμό να φέρει τα παιδιά για εμβόλιο, να οργανώσουν εκείνες τις εγκαταστάσεις, όπου θα γίνει ο εμβολιασμός, ενώ το υπουργείο Υγείας στέλνει τους γιατρούς, τις νοσοκόμες, που, φτάνοντας, βρίσκουν ήδη μια οργανωτική βάση για να ξεκινήσουν τη δουλειά τους σε κάθε συνοικία.

Δεν το θεωρούμε κακό αυτό. Αντίθετα, πιστεύω ότι αντί να φτάσουμε να τις ονομάζουμε περιφρονητικά παρακυβερνητικές, θα πρέπει να τις βλέπουμε σαν έκφραση της λαϊκής εξουσίας, με την έννοια ότι ο λαός αναλαμβάνει τα καθήκοντα εκείνα που σε άλλες καταστάσεις γίνονται στο όνομά του. Στη δική μας, όμως, περίπτωση τις αναλαμβάνει άμεσα ο ίδιος ο λαός.

Άλλο παράδειγμα είναι η εκπαίδευση των ενηλίκων. Είναι κι αυτό ένα πρόγραμμα που συνεχίζουμε με τη συμμετοχή του

ίδιου του λαού. Δεν πρόκειται, δηλαδή, για δασκάλους που ακολουθούν την επίσημη γραμμή επειδή πληρώνονται ή από φόβο μη χάσουν το μισθό τους. Πρόκειται για εθελοντές που, αν δεν συμφωνούσαν μ' αυτά που διδάσκουν, απλά δεν θα δίδασκαν τα μαθήματα, αφού δεν είναι υποχρεωμένοι να το κάνουν για να πάρουν το μισθό τους.

Κοιτάζοντας τις εκφράσεις δημοκρατίας, εμένα μου φαίνεται πως η μεγαλύτερη έκφραση δημοκρατίας στην Επανάστασή μας είναι ο ένοπλος λαός. Κι αυτό γιατί έχουμε συλλάβει μια θεωρία για την άμυνα που βασίζεται στη συμμετοχή του λαού και όχι σ' έναν επαγγελματικό στρατό. Ο ίδιος ο λαός είναι ο εγγυητής, ο οδηγός της δικής του Επανάστασης. Γιατί κάθε χρονιά, μπαίνουν στις γραμμές μας οργανωμένα, στους μηχανισμούς της άμυνας, χιλιάδες οπλισμένοι Νικαραγουανοί, για να εκπληρώσουν τα καθήκοντά τους. Και δεν είναι οπλισμένοι με καραμπίνες ή με πιστόλια. Διαθέτουν τανκς και κανόνια, όλη την αντιαεροπορική άμυνα της Μανάγουας την κρατάνε στα χέρια τους οι εθελόντριες της Στρατιωτικής Θητείας. Αυτό σημαίνει ότι, αν τα κορίτσια αυτά δεν ήταν υπέρ της Επανάστασης, θα μπορούσαν να καταρρίψουν θαυμάσια τα δικά μας ελικόπτερα ή αεροπλάνα όταν απογειωνόμαστε για κάποια συγκεκριμένη αποστολή. Γιατί δεν είναι επαγγελματίες στρατιώτες, είναι κοπέλες που αντικαθίστανται κάθε χρόνο στα καθήκοντά τους αυτά που κάνουν εθελοντικά.

Άλλωστε, το μεγαλύτερο μέρος των όπλων δεν βρίσκονται καν στις οργανωτικές διαρθρώσεις του στρατού μας. Έχουν μοιραστεί απευθείας στον πληθυσμό, στους αγρότες. Μιας και δεν μπορούμε να έχουμε επαγγελματικό στρατό, ούτε καν με νόμο για τη στρατιωτική θητεία εκατοντάδες χιλιάδες άντρες, ούτε στρατιωτικά φυλάκια μέχρι την τελευταία γωνιά της χώρας, εκπαιδεύσαμε στρατιωτικά το λαό και του παραδώσαμε τα όπλα, ώστε να υπερασπίζει μόνος του τον εαυτό του από τις μισθοφορικές επιθέσεις. Αν πας να δεις τις αγροτικές περιοχές, ιδιαίτερα τις περιοχές που πλήττονται από τον πόλεμο, θα συναντήσεις ένοπλους αγρότες. Αυτή για εμάς είναι η καλύτερη έκφραση της δημοκρατίας. Πάμε να τους δούμε κι αυτοί είναι οπλισμένοι, και, αν δεν ένιωθαν ότι τους εκπροσωπεί η επαναστατική κυβέρνηση, η ηγεσία των σαντινίστας, αν θεωρούσαν ότι δεν ακολουθούμε σωστά τις αρχές της Επανάστασης, όποτε ήθελαν... Ο Ριγοβέρτο Λόπες ταλαιπωρήθηκε πολύ να βρει πι-

στόλι για να εκτελέσει τον Σομόζα. Αντίθετα, εμείς έχουμε μοιράσει χιλιάδες και χιλιάδες όπλα σ' ολόκληρη τη χώρα.

Όπως σου έλεγα, αν και έχουμε και ένα επαγγελματικό αστυνομικό σώμα, το κύριο μέρος της ίδιας της Αστυνομίας είναι σε εθελοντική βάση, άνθρωποι που φοράνε τη στολή για να πάνε να εκπληρώσουν το καθήκον τους κάτω από συγκεκριμένες καταστάσεις, όπου απαιτείται μεγάλη προσπάθεια, στο εσωτερικό πεδίο, από την πλευρά της Αστυνομίας. Σε πολλές περιπτώσεις, οι άνθρωποι αυτοί είναι οπλισμένοι.

Πρόκειται για μια αναμφίβολα καθοριστική μορφή της δημοκρατίας μας.

Πώς πραγματοποιείται σήμερα η Αγροτική Μεταρρύθμιση; Εξακολουθεί ακόμη το μοίρασμα της γης στους αγρότες, με ταυτόχρονη μείωση του κρατικού τομέα; Μεταξύ των κρατικών μονάδων παραγωγής, των συνεταιρισμών και των ιδιωτικών καλλιεργειών, ποιες είναι οι πιο παραγωγικές σ' ό,τι αφορά την αποδοτικότητα; Ποια πολιτική σκέφτεστε να ακολουθήσετε μακροπρόθεσμα;

Εμείς πιστεύουμε ότι η οικονομική ανάπτυξη, με αφετηρία την ανάπτυξη της αγροτικής οικονομίας, περνάει μέσα από την εκμετάλλευση μεγάλων παραγωγικών μονάδων στην ύπαιθρο. Όπως είναι επόμενο, οι μεγάλες αυτές παραγωγικές μονάδες μπορούν να προέλθουν μόνο από την ύπαρξη ιδιωτών επιχειρηματιών, οι οποίοι, συνεπείς απέναντι στην Επανάσταση, θα μπορέσουν να εξακολουθήσουν να δουλεύουν τις ιδιοκτησίες τους. Δεύτερο, μέσα από τις παραγωγικές μονάδες που ανήκουν στον Τομέα Λαϊκής Ιδιοκτησίας, που διαχειρίζεται το κράτος, και, τέλος, μέσα από μεγάλες παραγωγικές μονάδες, που αποτελούν την ανάπτυξη του συνεταιριστικού κινήματος.

Αυτός, θα λέγαμε, είναι ο στόχος. Μόνο στο βαθμό που υπάρχουν μεγάλες παραγωγικές μονάδες μπορείς να κάνεις αποδοτική τεχνολογική επένδυση, μόνο σε μια μεγάλη μονάδα μπορείς να φέρεις το τρακτέρ, την ύδρευση, τον εναέριο ψεκασμό, την αποθήκευση και τη διανομή με μεγάλα μεταφορικά μέσα, μόνο τότε είναι αποδοτικά. Αυτό, όπως είναι φυσικό, δεν μπορεί να επιτευχθεί με διάταγμα, αλλά μόνο με μια πολιτική και οργανωτική διαδικασία που – κυρίως στην περίπτωση του συνε-

ταιριστικού κινήματος – θα οδηγεί την αγροτιά να συνειδητοποιήσει ότι μπορεί να πετύχει καλύτερα και πιο ευνοϊκά αποτελέσματα στο βαθμό που ενώνεται και σχηματίζει μια συνεταιριστική επιχείρηση, για να δημιουργήσει μια μεγάλη μονάδα και όχι για να διασκορπίζεται σε μικρούς κλήρους.

Μέχρι να φτάσουμε σ' αυτό το επίπεδο συνείδησης, επιλέξαμε να προσφέρουμε ατομική γη στην αγροτιά. Δίνουμε κίνητρα μέσα από κάποιες διαφοροποιημένες πολιτικές στις πιστώσεις, την τεχνική βοήθεια, την προσφορά πρώτων υλών, δίνουμε κίνητρα στη συνεταιριστική προσπάθεια. Όχι όμως θέτοντάς το αυτό σαν όρο sine qua non και εξαναγκάζοντάς τους. Καταλαβαίνουμε πολύ καλά τη νοοτροπία της αγροτιάς. Καταλαβαίνουμε ότι δεν είναι δυνατό να κατανοήσει από τη μια μέρα στην άλλη αυτούς τους νέους τρόπους συνεργασίας. Ιδιαίτερα τους πιο κοινωνικοποιημένους συνεταιρισμούς, αυτούς που ονομάζουμε Σαντινιστικούς Συνεταιρισμούς (CAS), όπου μοιράζονται τα πάντα, όλα τα μέσα παραγωγής. Σου έλεγα πριν ότι παραδώσαμε στην αγροτιά περίπου 2,5 εκατομμύρια εκτάρια γης, που αντιστοιχεί κάπου στο 33% της καλλιεργήσιμης γης της χώρας. Αυτό δεν σημαίνει ότι έληξε πια το πρόβλημα της αγροτιάς χωρίς γη. Ή, καλύτερα, δεν έλυσε το πρόβλημα της γης για την αγροτιά. Γιατί ίσως να μην υπάρχει πια στη Νικαράγουα αγρότης χωρίς γη, όμως συμβαίνει να υπάρχουν αγρότες με γη που δεν χρησιμεύει σε τίποτα. Πρόκειται για κλήρους που βρίσκονται σε δυσμενές μικροκλίμα, ή που για να γίνουν παραγωγικοί, απαιτούνται κάποιες αλλαγές στις καλλιέργειες, που δεν τις γνωρίζουν, που δεν είναι τεχνολογικά προετοιμασμένοι να προωθήσουν.

Σταδιακά, όμως, μειώθηκε η απόδοση γης. Γιατί, από τη μια μεριά, η υπέρμετρη απόδοση γης μπορεί να έχει αρνητικά αποτελέσματα στην ίδια την προοπτική των μεγάλων παραγωγικών μονάδων. Μπορεί, δηλαδή, να τις πλήξει σ' ό,τι αφορά τα εργατικά χέρια, μπορεί, για παράδειγμα, να έχει την τάση ο εργάτης γης να θέλει να μεταβληθεί κι αυτός ξαφνικά σε αγρότη. Επομένως, να εγκαταλείψει την εκσυγχρονισμένη μονάδα, το εργοστάσιο παραγωγής ζάχαρης, τη βαμβακοφυτεία, για να στραφεί σε μια μινιπαραγωγή αυτοκατανάλωσης, επιβίωσης. Από την άλλη μεριά, γιατί το ίδιο το συνεταιριστικό κίνημα, που στη δική μας περίπτωση εκδηλώνεται με διάφορες μορφές, από τον Σαντινιστικό Συνεταιρισμό (CAS), τους Συνεταιρι-

σμούς Πιστώσεων και Υπηρεσιών (CCS), μέχρι πιο στοιχειώδεις μορφές συνένωσης, που ξεπήδησαν με το μοίρασμα της γης από την Επανάσταση.[1]

Σε ορισμένες περιπτώσεις, το ίδιο το συνεταιριστικό κίνημα είναι ακόμη ατελές. Συναντάμε περιοχές, όπου υπάρχει, ίσως, κάποιος συνεταιρισμός με πολύ λίγα μέλη, γιατί το επίπεδο ανάπτυξής του και ολοκλήρωσής του είναι χαμηλό, επομένως ίσως να μπορούσε να δυναμώσει αυτός ο συνεταιρισμός εντάσσοντας αγρότες χωρίς γη ή καλύτερα διαλύοντας το συνεταιρισμό αυτό και παραδίνοντας τους ιδιόκτητους κλήρους σε περισσότερους ανθρώπους.

Επομένως, μάλλον προσπαθούμε να κάνουμε αναδιανομή των ίδιων αναλογιών γης που έχει δοθεί με την Αγροτική Μεταρρύθμιση. Σαν γενική γραμμή, δεν σημαίνει ότι δεν φροντίζουμε κάποιες πολύ ειδικές εξαιρέσεις, κυρίως που έχουν σχέση με τον πόλεμο. Καμιά φορά, υπάρχουν αγροτικές περιοχές πολιορκημένες από τη δραστηριότητα των αντεπαναστατών. Οι αγρότες που ζουν εκεί ζητάνε να μεταφερθούν, να φύγουν από εκεί, για να μην πέσουν στα χέρια αυτών που τους πολιορκούν. Πρέπει να βρούμε λύση γι' αυτούς τους ανθρώπους. Και καμιά φορά, η λύση βρίσκεται συζητώντας με κάποιον ιδιώτη, ή αφαιρώντας τμήματα από μια κρατική μονάδα. Είναι περισσότερο πολιτικό, αλλά συγκυριακό, πολύ ιδιαίτερο πρόβλημα. Σαν γενική γραμμή, προσπαθούμε να μη δίνονται τέτοιες λύσεις.

---

1. Τρεις είναι οι βασικές μορφές συνεταιρισμών στη Νικαράγουα:

α) Οι Γεωργοκτηνοτροφικοί Σαντινιστικοί Συνεταιρισμοί (CAS), όπου οι παραγωγοί έχουν κοινούς-ατομικούς τίτλους ιδιοκτησίας, φτιάχνουν συλλογικά το πλάνο παραγωγής τους, εμπορευματοποιούν συλλογικά τη σοδειά και συλλογικά αποφασίζουν τι θα κάνουν το πλεόνασμά τους.

β) Οι Συνεταιρισμοί Πιστώσεων και Υπηρεσιών (CCS), όπου οι παραγωγοί έχουν τίτλους ατομικής ιδιοκτησίας. Παράγουν και εμπορευματοποιούν με τρόπο ατομικό. Το πλεόνασμα είναι ατομικό, ανάλογα με την παραγωγή του κάθε μέλους. Οι ενέργειες προς την Τράπεζα και τις κρατικές αρχές για τη χορήγηση πρώτων υλών, πιστώσεων, τεχνικής βοήθειας κλπ., γίνονται συλλογικά.

γ) Οι Συνεταιρισμοί «Νεκρό Αυλάκι» (CSM), όπου τα μέλη τους έχουν τίτλους ατομικής ιδιοκτησίας με συλλογικό τρόπο, η καλλιεργήσιμη γη χωρίζεται σε οικογενειακούς τίτλους. Ονομάζονται «νεκρό αυλάκι» επειδή συνήθως ο κλήρος της κάθε οικογένειας χωρίζεται από τον κλήρο της άλλης με ένα αυλάκι που μένει ακαλλιέργητο. Για πιστώσεις, πρώτες ύλες κλπ. ενεργούν όπως οι CCS.

Τώρα, ποια είναι η προοπτική; Όπως σου έλεγα, να φτάσουμε στην εδραίωση μεγάλων κρατικών παραγωγικών μονάδων του τομέα λαϊκής ιδιοκτησίας που να είναι αποδοτικές. Πρακτικά δύσκολο με όλα αυτά που έχουν συμβεί να συνεχίσει να πλήττεται. Και ο ιδιωτικός τομέας έχει πληγεί, νομίζω πως παραμένουν κάποιες εξαιρετικές περιπτώσεις ακόμη, που θα πρέπει να προχωρήσουν μέσα από μια διαπραγμάτευση μαζί τους πολιτικού χαρακτήρα, να τους παρακινήσουμε σε ένα πιο πατριωτικό πνεύμα, να συμβάλουν περισσότερο. Κι έπειτα έχουμε το συνεταιριστικό κίνημα που τηρεί αυτή τη στάση. Η μεγάλη μας εφεδρεία σ' ό,τι αφορά τη γη είναι η απόκτηση καλλιεργήσιμης γης που έχουν εγκαταλείψει ο Σομόζα και η ολιγαρχία. Πρόκειται για σταδιακό φαινόμενο. Τόσο γιατί ο πόλεμος δεν έχει ακόμη τελειώσει, κι αν αφήσουμε τους αγρότες να γυρίσουν σε περιοχές, όπου αυτή τη στιγμή υπάρχει σχετική ειρήνη, μπορεί αργότερα να πληγούν ξανά στην ίδια έκταση όπως στο παρελθόν. Από την άλλη μεριά, το να γυρίσουν πίσω, έστω κι αν δεν υπάρχει πόλεμος, μας δημιουργεί νέες περιπλοκές, με την έννοια ότι θα πρέπει να τους παράσχουμε παιδεία και υγεία. Προηγούμενα, η αγροτιά ζούσε σε πολύ διασκορπισμένες περιοχές. Επομένως, το να δημιουργήσεις προϋποθέσεις για υγεία και παιδεία ήταν πολύ πολύπλοκο καθήκον. Στο βαθμό που ενώθηκαν σε συνεταιρισμούς, ή σε καταυλισμούς για να προωθήσουν ατομικά την παραγωγή κλπ. – ήδη όμως σε μικρές, πιο συμπαγείς περιοχές – είναι πιο εύκολο να τους προσφέρουμε τις υπηρεσίες της Επανάστασης. Κι εκεί, όμως, όταν υπάρξει πλήρης ειρήνη, θα χρειαστεί να ξαναρχίσουμε την προσπάθεια για την προώθηση της παραγωγής. Πάντα με το βλέμμα στραμμένο στις μεγάλες παραγωγικές μονάδες που θα δημιουργηθούν σαν μια διαδικασία συνειδητοποίησης, και όχι με τη βία. Κανείς, ιδιαίτερα στους συνεταιρισμούς, κανείς δεν θα λειτουργήσει σωστά αν συνεταιριστεί με τη βία, με διάταγμα, ή με μια όμορφη ομιλία. Πρέπει κανείς να διαπαιδαγωγήσει επιτόπου.

Πώς είναι σήμερα οι σχέσεις ανάμεσα στις διάφορες εθνότητες; Εξομαλύνθηκαν μετά την ψήφιση του Νόμου για την Αυτονομία της Ακτής του Ατλαντικού; Έχετε σαν στόχο σας τη διεθνική ολοκλήρωση;

Κοίτα, στην πραγματικότητα δεν υπήρξε ποτέ εδώ σύγκρουση ανάμεσα στις εθνότητες. Υπήρξε πρόβλημα με τους ινδιάνους Μισκίτος, βασικά, που, ιστορικά, είχαν συγκροτηθεί γύρω από τη Μοραβική Εκκλησία σε κάποιες κοινοτικές οργανώσεις, μαζί με τους Σούμος και Ράμας. Οι Σούμος και οι Ράμας είναι μειοψηφίες, υπάρχουν λιγότεροι απ' ό,τι Μισκίτος, και προσελκύονται και καθοδηγούνται, κατά κάποιον τρόπο από αυτούς τους τελευταίους. Αυτούς, λοιπόν, τους πληθυσμούς τους εκμεταλλεύτηκαν σε βάρος της Επανάστασης. Όχι όμως μέσα από μια σύγκρουση ανάμεσα σε εθνότητες, αλλά μάλλον μέσα από μια θεωρία απόσχισης. Προσπάθησαν να τους εμφυσήσουν μια ιδέα, που διαθέτει και τους θεωρητικούς της, κάποιους πράκτορες του ιμπεριαλισμού που ονομάζονται τεταρτοκοσμικοί. Αυτοί ξεκινούν από την άποψη ότι οι αυτόχθονες πληθυσμοί πρέπει να διαθέτουν την αρχή της αυτοδιάθεσης, της πλήρους χρήσης και, μάλιστα, ανεξαρτησία στα εδάφη που τους ανήκαν αρχικά. Αν πάρουμε, λοιπόν, υπόψη μας ότι όλες οι χώρες του κόσμου έχουν έναν αυτόχθονα πληθυσμό, και ότι όλες γνώρισαν κάποιες μεταναστεύσεις, είτε ειρηνικές είτε βίαιες, τότε θα πρέπει να διαλύσουμε όλες τις χώρες του κόσμου. Να τις διαλύσουμε και να τις ξανασυναρμολογήσουμε ανάλογα με το πώς ήταν τα πράγματα κάποια ιστορική εποχή. Πράγμα που, φυσικά, είναι ουτοπία, έξω από κάθε πραγματικότητα.

Στην περίπτωση τη δική μας, προσπάθησαν να βάλουν στο μυαλό των Μισκίτος ότι, μιας και ιστορικά, τον περασμένο αιώνα, κατείχαν την περιοχή του Ατλαντικού, μάλιστα από τις κεντρικές περιοχές μέχρι τον Ατλαντικό, ήταν οι κύριοι αυτών των εδαφών, και ότι θα έπρεπε να απαιτήσουν, πρακτικά, την ανεξαρτησία αυτών των εδαφών. Ή, αν όχι την ανεξαρτησία, τουλάχιστον τον έλεγχο όλου του υπόγειου πλούτου. Συμπτωματικά, αυτό σημαίνει όλα τα κύρια αποθέματα του φυσικού πλούτου της χώρας. Πράγμα που θα σήμαινε να μείνει η Νικαράγουα χωρίς υλική βάση για την ανάπτυξή της και για τη λύση των μεγάλων προβλημάτων όλων των Νικαραγουανών.

Μέσα απ' αυτό, κατάφεραν να δημιουργήσουν ένα σχέδιο σύγκρουσης με την Επανάσταση, που, όταν το αντιμετωπίσαμε, δημιούργησε μια πόλωση. Έπαιξαν ρόλο και κάποιες δικές μας μέθοδοι, κάποια έλλειψη γνώσεων από την πλευρά μας, αλλά επίσης, όπως ήταν επόμενο, και κάποια ταύτιση του πληθυσμού με αυτούς που τηρούσαν αυτή τη στάση, και που μετά βρέθηκαν

αντιμέτωποι με την Επανάσταση στο πολιτικοστρατιωτικό πεδίο. Στο βαθμό, όμως, που εμείς εμβαθύναμε στο φαινόμενο, και που εκείνοι πήραν είδηση – μάλιστα και οι κύριοι ηγέτες τους – ότι είχαν πέσει θύματα εκμετάλλευσης για ένα ιμπεριαλιστικό αντεπαναστατικό σχέδιο, όπου καθόλου δεν ενδιέφερε να τους αποδοθούν τα εδάφη τους, αλλά απλά να αποτελέσουν μια σημαία ενάντια στην Επανάσταση, και ότι, μόλις έβγαινε απ' τη μέση η Επανάσταση, θα συνέχιζαν να έχουν το ίδιο πρόβλημα με την αντεπαναστατική κυβέρνηση που θα ακολουθούσε, άρχισαν να αποχωρούν, να αποσύρονται από το κίνημα αυτό.

Εμείς από την πλευρά μας αρχίζουμε να γνωρίζουμε τις ιδιαιτερότητες αυτού του πληθυσμού, που ιστορικά ζούσε στο περιθώριο. Ούτε καν δρόμοι δεν υπάρχουν εκεί, αυτή η ζώνη δεν είχε ενσωματωθεί στη χώρα. Εμείς υπήρξαμε αποικία των Ισπανών, κι οι Ισπανοί έθεσαν κάτω από την κυριαρχία τους ένα συγκεκριμένο τμήμα της χώρας, δεν έβαλαν το χέρι τους εκεί πέρα. Εκεί μπήκαν οι Άγγλοι που έφτασαν να σχηματίσουν ένα βασίλειο και να διορίσουν βασιλιά ο οποίος εξαρτιόταν από την αγγλική κορόνα, μετά μπήκαν οι Γερμανοί, κι οι Γερμανοί απόκτησαν αποικία εκεί στον Ατλαντικό, έπειτα ήρθαν οι Βορειοαμερικάνοι, γενικά, μέχρι και Καναδοί για να εκμεταλλευθούν τον πλούτο που υπήρχε εκεί. Δεν περνούσε τίποτα από την υπόλοιπη χώρα, όλα έφευγαν κατευθείαν από τον Ατλαντικό. Επρόκειτο, δηλαδή, για έναν πληθυσμό πραγματικά απομονωμένο, που εμείς εδώ στον Ειρηνικό πολύ λίγο γνωρίζαμε.

Είχαμε μια κάποια αγωνιστική παρουσία εκεί, αλλά πολύ περιορισμένη, αν και η πρώτη μας αντάρτικη εμπειρία ουσιαστικά εκεί άρχισε, στο Ρίο Κόκο και Μποκάι, διείσδυσε στις περιοχές των Μισκίτος και εκεί συνάντησε κάποια ανταπόκριση, αλλά επρόκειτο για ενστικτώδη ανταπόκριση από την πλευρά των Μισκίτος. Αργότερα, στη φάση του ανταρτοπόλεμου, όταν οι μονάδες μας κυνηγιόνταν στα βουνά από τον κλοιό της Εθνοφρουράς του Σομόζα, οπισθοχωρούσαν προς τις ζώνες του Ατλαντικού και έτσι αποκτήσαμε σύνδεση με τον πληθυσμό εκεί. Ήταν κάτι σαν βάση για να παίρνουμε ανάσα, γιατί ούτε και ο εχθρός δεν μπορούσε να κάνει επιχειρήσεις εκεί, ούτε αυτός δεν είχε περισσότερη πρόσβαση στην κοινωνική βάση.

Αρχίσαμε, λοιπόν, να μελετάμε περισσότερο το φαινόμενο αυτό και καταλάβαμε ότι έχουν τις ιδιαιτερότητές τους, είναι από άλλη φυλή, έχουν τη δική τους γλώσσα, τις δικές τους πο-

λιτιστικές, θρησκευτικές κλπ. πεποιθήσεις. Είδαμε ότι δεν ήταν δυνατό να εγκαθιδρυθεί *ένα μόνο* πολιτικό και διοικητικό καθεστώς για όλους τους Νικαραγουανούς. Αυτός ο κόσμος σκέφτεται διαφορετικά, γιατί έχει ζήσει διαφορετικά, ότι το δίκαιο ήταν να εγκαθιδρυθεί μια αυτόνομη μορφή διοίκησης μέσα στα πλαίσια της εθνικής ανάπτυξης. Επομένως, η δυσαρέσκειά τους με το ιμπεριαλιστικό σχέδιο που τους εκμεταλλεύτηκε και που έλεγχε τις στρατιωτικές και υλικές τους προμήθειες, γιατί δεν τους είχαν και μεγάλη εμπιστοσύνη, μεγάλωσε. Όπως τους είχαν βάλει στο κεφάλι μια ιδέα που δεν ήταν διατεθειμένοι να ικανοποιήσουν, πρόσεχαν να μη δυναμώσουν οι μισκίτος αγωνιστές, που, πρέπει να πούμε, είναι από τους καλύτερους. Υπάρχουν άνθρωποι που γνωρίζουν πολύ καλά αυτή τη ζώνη. Για πολλά μέρη, δεν υπάρχουν καν τοπογραφικοί χάρτες, τίποτα. Αυτοί, όμως, τη γνωρίζουν σαν το δεξί τους χέρι, γιατί πήγαιναν εκεί πέρα να βγάλουν μαστίχα από τα δέντρα, να κόψουν ξύλα κλπ.

Τέλος πάντων, αυτή η δυσαρέσκεια, σε συνδυασμό με το νομοσχέδιο με το οποίο δημιουργήσαμε εμείς τις προϋποθέσεις για να αναλάβουν μια σειρά υπευθυνότητες σύμφωνα με τις ιδιαιτερότητές τους, έκανε να τερματισθεί ολόπλευρα η αντίθεση ανάμεσα στις εθνικές μειονότητες και την Επανάσταση. Στην πραγματικότητα, δεν υπάρχουν πια όλα αυτά, δεν υπάρχουν ένοπλες ομάδες. Υπάρχουν ακόμη Μισκίτος στο εξωτερικό, βασικά στην Ονδούρα, θα έλεγα, όμως, ότι υπάρχουν δύο μεγάλες ομάδες Μισκίτος έξω από τη χώρα: Πρώτα, αυτοί που είναι κρατούμενοι. Πρόκειται για ανθρώπους που θέλουν να γυρίσουν, και δεν τους αφήνουν. Που τους έχουν σε ένα είδος στρατοπέδου συγκέντρωσης για να αποτελούν έναν προπαγανδιστικό άξονα ενάντια στην Επανάσταση και μια ενδεχόμενη απειλή για επαναδραστηριοποίηση του στρατιωτικού σχεδίου. Και, δεύτερο, μια μειοψηφία ανθρώπων που ήδη διαλύθηκαν, ακόμη και σ' ό,τι αφορά τις εθνικές αξίες τους, καλοπερασάκηδες και οπορτουνιστές, που ζουν από τα υποτιθέμενα πολιτικά σχέδια ενάντια στην Επανάσταση. Πρόκειται για μισθωτούς των ΗΠΑ, έχουν έναν καλό μισθό σε δολάρια, κάνουν ταξίδια στην Ευρώπη, στις ΗΠΑ, παρουσιάζονται και μιλάνε για το δήθεν πρόβλημα των Μισκίτος. Μ' αυτή την έννοια, δεν εκπροσωπούν πια κανέναν. Μερικοί, μάλιστα, απ' αυτούς ήταν ηγέτες αναγνωρισμένοι από τους Μισκίτος, σήμερα, όμως, οι ίδιοι οι

Μισκίτος τους γυρίζουν την πλάτη. Γιατί βλέπουν ότι τα συμφέροντά τους δεν εκπροσωπούνται απ' αυτό το περίφημο σχέδιο που θέλησαν να τους βάλουν στο κεφάλι. Αντίθετα, τους θεωρούν υπεύθυνους για τον πόνο που ζουν ακόμη μερικές κοινότητες, όταν ξαφνικά γίνεται κάποια στρατιωτική αψιμαχία και υπάρχουν νεκροί. Αυτούς θεωρούν υπεύθυνους για το χωρισμό που υφίστανται ακόμη κάποιες οικογένειες, που θα ήθελαν να φέρουν κοντά τους τους δικούς τους, αλλά δεν τους αφήνουν να γυρίσουν. Βλέπουν ότι η Επανάσταση άνοιξε τις πόρτες σ' όλους για να γυρίσουν, κι αν δεν μπορούν να γυρίσουν, είναι γιατί δεν τους αφήνουν να φύγουν από την Ονδούρα με εντολή αυτών ακριβώς των ανθρώπων που ζουν παρουσιάζοντας αυτή τη βιτρίνα.

Τι ρόλο παίζει σήμερα η Καθολική Εκκλησία στη Νικαράγουα; Μπορεί να υπάρξει συμμαχία σε επίπεδο στρατηγικής ανάμεσα σε σαντινίστας και χριστιανούς για την οικοδόμηση της Νέας Νικαράγουας;

Εγώ πιστεύω πως μπορεί, λίγο-πολύ προχωράει άλλωστε. Στην πραγματικότητα, υπάρχει μια φράση που έχει περάσει εδώ στην Επανάσταση, που λέει ότι δεν υπάρχει αντίθεση μέσα στην ίδια την Επανάσταση. Κι εμείς ακριβώς έτσι το βλέπουμε. Γιατί αν αναλύσει κανείς την ιστορία και το ρόλο του Χριστού εδώ στη Γη, όπως μας διηγείται η Αγία Γραφή, η ουσία του περάσματός του από τη Γη είχε κάτι το επαναστατικό, κάποια φροντίδα του για τους φτωχούς.

Όσοι, επομένως, ακολουθούν αυτή την αντίληψη για το Χριστό και την Εκκλησία του, συμφωνούν στους στόχους μαζί μας. Γιατί η προσπάθεια που κάνουμε είναι να τερματιστεί η φτώχεια, να τερματιστεί η ανισότητα, και με αυτή την έννοια τα πάμε πολύ καλά με όλους τους χριστιανούς που είναι συνεπείς με τη διδασκαλία αυτή, με τις αντιλήψεις αυτές της Εκκλησίας.

Η αλήθεια, όμως, είναι ότι η Εκκλησία εδώ δεν είναι μια ενιαία, ομοιόμορφη οντότητα. Πιστεύω ότι πουθενά δεν είναι. Γι' αυτό δεν φαίνεται παράξενο που δεν είναι στη Νικαράγουα μια ενιαία ή ομοιόμορφη οντότητα. Υπάρχουν ρεύματα μέσα στην Εκκλησία. Η ίδια η διάρθρωση της Εκκλησίας το επιτρέπει αυτό. Γιατί η Εκκλησία, δεν ξέρω, βέβαια, αν αυτό είναι

αποτέλεσμα της ικανότητας του Βατικανού ή ικανότητα των Ιταλών που κυριάρχησαν στο Βατικανό, ή της ανάπτυξής του, γιατί, ειλικρινά, δεν θεωρώ τον εαυτό μου θατικανολόγο ή χριστιανολόγο, ούτε έχω ασχοληθεί σε βάθος με τα ζητήματα αυτά, όμως, μου έχει κάνει εντύπωση το γεγονός ότι η διάρθρωση της Εκκλησίας δεν ανταποκρίνεται στις εθνικές πραγματικότητες κάθε χώρας. Ίσως, η εμπειρία που απόκτησαν από άλλες πραγματικότητες, η γέννηση της αγγλικανικής εκκλησίας σαν έκφρασης μιας καθολικής εκκλησίας που να ανταποκρίνεται σε μια χώρα, την Αγγλία, ή της κινέζικης καθολικής εκκλησίας, που ανταποκρίνεται στο κριτήριο της εθνικότητας, τους οδήγησε να μην επιτρέπουν να αναπτυχθούν και πολύ τέτοιου είδους εθνικές εκδηλώσεις. Δεν ξέρω αν είναι έτσι, το σίγουρο, όμως, είναι ότι έχουν τις επισκοπές τους, σε μια μόνη χώρα έχουν διάφορες επισκοπές κι όλες είναι ίσες ανάμεσά τους, δεν επικρατεί καμία.

Μάλιστα, τα ίδια τα αξιώματα που υπάρχουν στη διάρθρωσή τους έχουν περισσότερη ηθική, παρά οργανωτική επιρροή. Για να πούμε κάτι συγκεκριμένο, το γεγονός ότι στη Νικαράγουα υπάρχει καρδινάλιος, δεν σημαίνει ότι ο καρδινάλιος αυτός διοικεί τους επισκόπους. Απλά διοικεί την επισκοπή του. Και οι άλλοι επίσκοποι διοικούν τις επισκοπές τους. Χωρίς αμφιβολία, αυτό το ανώτερο αξίωμα τους δίνει περισσότερο εθνικό κύρος, μεγαλύτερη προβολή, μια σειρά πράγματα.

Ξεκινώντας από αυτή την πραγματικότητα, είναι επόμενο να μην είναι ομοιόμορφη η Εκκλησία. Και το βλέπω σε διάφορες χώρες αυτό. Υπάρχουν προοδευτικοί ιερείς, αντιδραστικοί ιερείς, άνθρωποι του κέντρου, άνθρωποι έντιμοι, άνθρωποι διεφθαρμένοι, άνθρωποι υποδειγματικοί, άνθρωποι πολύ ελεύθεροι σ' ό,τι αφορά το φύλο τους κλπ., κλπ., κλπ. Επομένως, σαν ενιαία οντότητα, είναι δύσκολο να αντιληφθεί κανείς μια σχέση Επανάστασης-Καθολικής Εκκλησίας. Μάλλον προχωράει κανείς σταδιακά, εμείς έχουμε μια γραμμή για να δουλέψουμε. Μάλιστα, σε μια συγκεκριμένη στιγμή, δημιουργήθηκε κάποια ανησυχία, κάποια συζήτηση στο εσωτερικό του Σαντινιστικού Μετώπου και στο λαό τον ίδιο, για το πώς εκτιμάμε εμείς τη θρησκεία. Κάναμε μια εσωτερική συζήτηση και εκδώσαμε ένα ντοκουμέντο θεωρητικού χαρακτήρα πάνω στην Επανάσταση και τη θρησκεία, όπου θέταμε το ζήτημα ότι δεν βλέπουμε καμιά αντίθεση, ούτε στις ίδιες μας τις γραμμές, μάλιστα. Δεχόμαστε

στις γραμμές μας ιερωμένους και πάστορες οποιασδήποτε κατεύθυνσης.

Αυτό που δεν δεχόμαστε είναι να κάνουν θρησκευτικό προσηλυτισμό μέσα στις γραμμές μας. Γιατί, όπως και να 'χει το πράγμα, είμαστε οργάνωση λαϊκών. Και αν υπήρχε προσηλυτισμός, θα μπορούσαμε να παρεκκλίνουμε από το στόχο για τον οποίο οργανωθήκαμε, το στόχο, δηλαδή, του οικονομικού, κοινωνικού και πολιτικού μετασχηματισμού προκειμένου να ασχοληθούμε με δευτερεύουσες συζητήσεις. Θα άρχιζαν να θέλουν να κάνουν περισσότερη προπαγάνδα οι ευαγγελικοί, οι βαπτιστές, οι μηνοριστές και όλοι αυτοί που βρίσκονται μέσα στην οργάνωσή μας. Μέχρι και Μάρτυρες του Ιεχωβά έχουμε μέσα, που η εκκλησία τους τους απαγορεύει να είναι μέλη πολιτικών οργανώσεων, αυτοί, όμως, είναι παράνομα μέλη του Μετώπου. Και παρ' όλα αυτά, ακολουθούν την εκκλησία τους, και είναι και μέλη του Μετώπου, τους διώχνουν από την εκκλησία τους, αυτοί, όμως, οι Μάρτυρες του Ιεχωβά, πιστεύουν σ' όλα αυτά. Έτσι κι εμείς, τους δεχόμαστε σαν μέλη, αλλά δεν το λέμε. Κυρίως στην ύπαιθρο. Καθορίσαμε, λοιπόν, αυτή την αρχή και δηλώσαμε ότι είμαστε διατεθειμένοι όχι μόνο να δουλεύουμε από κοινού, αλλά και να υποστηρίζουμε με όλη μας τη δύναμη κάθε ιερωμένο, οποιασδήποτε κατεύθυνσης, που δουλεύει για το καλό του λαού, που δουλεύει για τις ίδιες αρχές μ' εμάς.

Αυτό το εκφράσαμε και πρακτικά. Έχουμε πολύ καλές σχέσεις με μερικούς επισκόπους σε κάποιες επισκοπές. Μαζί τους, στο συγκεκριμένο πεδίο, στα συγκεκριμένα καθήκοντα. Όταν τους καλούν σε έναν θεσμό που έχουν και που ονομάζουν Επισκοπική Σύνοδο, όπου συγκεντρώνονται και αποφασίζουν, μπορεί να εμφανιστούν να εκφράζουν θέσεις που αργότερα δεν συμπίπτουν με τις πράξεις τους. Που μπορεί, μάλιστα, να είναι ακόμη και αρνητικές απέναντι στην Επανάσταση. Αυτό όμως εμείς το καταλαβαίνουμε μέσα στα πλαίσια μιας τόσο καλά οργανωμένης δομής, όπως είναι η Καθολική Εκκλησία. Νομίζω πως εφαρμόζουν ένα είδος δημοκρατικού συγκεντρωτισμού εκεί μέσα ή δημοκρατίας. Φαντάζομαι πως όταν συγκεντρώνονται, αν υπάρχουν 2 ή 3 επίσκοποι που δεν συμφωνούν με κάτι, δεν βγαίνουν να το ανακοινώσουν δημόσια. Όπως και να 'χει, κάθονται σιωπηλοί και διαλέγουν την άποψη της πλειοψηφίας. Γιατί έτσι κι αλλιώς, η άποψη αυτή δεν τους δεσμεύει. Μπορούν να κάνουν στην επισκοπή τους ό,τι θέλουν. Έτσι, δεν

κάθονται να φέρουν αντιρρήσεις στην άποψη αυτή και γυρνάνε στην επισκοπή τους να δουλέψουν σύμφωνα με την Επανάσταση, με την επαναστατική κυβέρνηση.

Πιο συγκεκριμένα, μπορώ να σου πω ότι στην Καθολική Εκκλησία εδώ υπάρχουν άνθρωποι που είναι κατά της Επανάστασης, αντιδραστικοί, άνθρωποι που υποστήριξαν ακόμη και το μισθοφορικό σχέδιο, σαν εκείνον τον επίσκοπο, τον κύριο Βέγα, που έμεινε στο εξωτερικό επειδή θέλησε να μείνει, που έφτασε να ζητάει στρατιωτική βοήθεια και να λέει απίθανα πράγματα. Όταν τον ρώτησαν, πώς είναι δυνατό να ζητάει στρατιωτική βοήθεια για τον πόλεμο της αντεπανάστασης, απάντησε πως είναι πιο σημαντικό να σωθούν οι ψυχές, παρά τα σώματα. Κι ότι εμείς εδώ είχαμε κατακτήσει την ψυχή του λαού, επομένως δεν είχε σημασία αν θα σκότωνε η αντεπανάσταση, αφού έτσι κι αλλιώς η ψυχή είχε κατακτηθεί από εμάς. Σε τέτοια φιλοϊμπεριαλιστική σύγχυση είχε φτάσει πια, οπότε έμεινε με τους ανθρώπους του ιμπεριαλισμού. Υπάρχουν κι άλλοι εδώ, που δεν έχουν φτάσει σε τέτοιο ακραίο σημείο, βέβαια, αλλά όμως είναι ολοφάνερο ότι δουλεύουν σε συμφωνία με την αμερικάνικη πρεσβεία, συγκεντρώνονται συστηματικά για να σχεδιάσουν τις ενέργειές τους, ενέργειες πολιτικού χαρακτήρα. Υπάρχουν, πάλι, άλλοι, που έχουν μια μάλλον πιο εξισορροπημένη θέση, μια θέση συνύπαρξης. Αυτοί θέλουν να αφιερωθούν στις θρησκευτικές τους μελέτες, κι έτσι δεν θέλουν να έχουν προβλήματα ούτε με την κυβέρνηση ούτε μ' αυτούς που στρατεύονται ενάντια στην Επανάσταση. Και υπάρχουν και άλλοι, που δουλεύουν μαζί μας στις περιοχές τους, εκεί που είναι κύριοι και αφέντες. Σ' αυτούς δεν μπορείς να πεις τίποτα. Και φτάνουμε στη βάση, γιατί όλα αυτά εκφράζονται και στη βάση. Γιατί απέναντί τους, ο επίσκοπος διοικεί, και νομίζω ότι μ' αυτούς συμβαίνει ό,τι και μ' εμάς. Είμαστε η Διοίκηση του Σαντινιστικού Μετώπου και θεωρητικά διοικούμε το Σαντινιστικό Μέτωπο. Εκεί, όμως, στην επιτροπή βάσης που έχουμε σχηματίσει σε μια αγροτική περιοχή, σε ένα εργοστάσιο, σε ένα υπουργείο, ερμηνεύουν τη γραμμή μας και κάνουν μια σειρά πράγματα, καλά ή κακά, καμιά φορά. Το ίδιο συμβαίνει και με την Εκκλησία, μπορείς να βρεις έναν ιερέα να δουλεύει καλά κι άλλον να δουλεύει άσκημα.

Θα έλεγα, ότι η εμπειρία μας είναι καλή, με την έννοια ότι δεν μεταβάλαμε την Εκκλησία σε ανεμόμυλο που πρέπει να του

επιτεθείς. Ίσως γιατί μπορέσαμε να γνωρίσουμε καλά τη σκέψη του Καμίλο Τόρες, ίσως γιατί ο επαναστατικός μας αγώνας επηρεάστηκε πολύ από κάτι που έλεγε ο Καμίλο, ότι, δηλαδή, το σημαντικό δεν είναι να συζητάμε αν η ψυχή είναι αθάνατη ή όχι, το σημαντικό είναι ότι η πείνα δεν είναι αθάνατη.

Ποιος θα είναι, κατά τη γνώμη σας, ο ρόλος της αντιπολίτευσης στη Νικαράγουα; Βλέπετε κάποια δυνατότητα συμμετοχής τμημάτων της αντιπολίτευσης σε κάποια δεδομένη στιγμή σε κυβέρνηση συνασπισμού με το Σαντινιστικό Μέτωπο Εθνικής Απελευθέρωσης;

Για δες, εγώ πιστεύω πως από την πλευρά τους ναι, ενδιαφέρονται, αλλά το ζήτημα είναι πως από τη δική μας πλευρά δεν υπάρχει καμιά απολύτως ανάγκη να κάνουμε συνασπισμό με τα κόμματα της αντιπολίτευσης. Οι συνασπισμοί γίνονται όταν ένα κόμμα δεν έχει την απόλυτη πλειοψηφία σ' ένα συγκεκριμένο πολιτικό φάσμα, και για να μπορέσει να κυβερνήσει, χρειάζεται να ενώσει τις δυνάμεις του με ένα, δύο ή τρία κόμματα ακόμη και να δημιουργήσει έναν συνασπισμό. Μιας και σ' εμάς δεν υπάρχει τέτοια κατάσταση, δεν βλέπουμε καμιά ανάγκη να πρέπει να κάνουμε συνασπισμό με κανέναν.

Πιστεύω ότι αυτοί σαν κόμματα, μερικοί από αυτούς, σίγουρα είναι διατεθειμένοι για κάτι τέτοιο. Σ' αυτές τις συνθήκες που έχουμε αυτή τη στιγμή, θα έλεγα όχι. Γιατί αυτή τη στιγμή, κυρίως αυτή τη στιγμή, υπάρχει εδώ ένα αδιέξοδο, γύρω, δηλαδή, από το ποιον δρόμο θα ακολουθήσει η βορειοαμερικάνικη πολιτική, πώς θα εκφραστεί η αντίθεση των ΗΠΑ με τη Σαντινιστική Επανάσταση. Πριν δεν ήταν δυνατό, γιατί όλα αυτά τα κόμματα καιροσκοπούσαν, στοιχημάτιζαν ότι η Επανάσταση θα ανατρεπόταν από τον Ρίγκαν. Και κανένα δεν ήθελε να φανεί υπερβολικά κοντά στην Επανάσταση. Αντίθετα, ο μεγάλος αγώνας, η μεγάλη άμιλλα γινόταν για το ποιος απ' όλους θα εμφανιστεί πιο αντισαντινίστας, ώστε να παίξει την επιλογή της κυβέρνησης Ρίγκαν.

Πιστεύω, όμως, ότι στο βαθμό που θα καταφέρουμε να εξουδετερώσουμε εντελώς αυτή την επιθετική πολιτική και να καθιερώσουμε ένα είδος συνύπαρξης με τη βορειοαμερικάνικη κυβέρνηση, στο βαθμό που αυτοί οι άνθρωποι θα εγκαταλεί-

ψουν την ιδέα ότι θα μας ανατρέψουν, θα αναγκαστούν να αναζητήσουν το δικό τους πολιτικό πρόγραμμα. Και μέσα σ' αυτό το δικό τους πολιτικό πρόγραμμα, μπορεί να υπάρξουν διάφορες δυνάμεις: από αυτούς που έχουν σαν στόχο μια συσσώρευση μέσα στα πλαίσια των νόμων μας για να δουν πώς θα μπορέσουν να αναπτύξουν ένα εναλλακτικό πρόγραμμα απέναντι στο σαντινισμό, εκμεταλλευόμενοι τις υλικές δυσκολίες που είναι φανερό ότι έχουμε, μέχρι εκείνους που, ίσως ξεκινώντας από τη θέση ότι δεν έχουν τη δυνατότητα να μεταβληθούν σε εναλλακτική λύση από μόνοι τους, να αναζητήσουν κάποιου είδους συνεννόηση μαζί μας.

Σου έλεγα πριν ότι στις εκλογές του 1984 προσπαθήσαμε να εντάξουμε το Σοσιαλιστικό Κόμμα, αλλά δεν το κάναμε τελικά. Όχι γιατί δεν νιώθαμε δυνατοί, αντίθετα ανησυχούσαμε μήπως αυτό το κόμμα, με το οποίο είχαμε κάποια μεγαλύτερη ομοιότητα, και του οποίου ένα τμήμα είχε διαλυθεί – γιατί ήταν διασπασμένο, ένα τμήμα του, λοιπόν, διαλύθηκε και μπήκε στο Μέτωπο – ανησυχούσαμε, λοιπόν, μήπως στις εκλογές ισοπεδωνόταν και εξαφανιζόταν. Θελήσαμε, δηλαδή, να τους απλώσουμε ένα χέρι φιλικό, δεν ήξεραν, όμως, να το εκμεταλλευτούν.

ΟΙ ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΓΙΑ ΜΙΑ ΕΙΡΗΝΙΚΗ ΛΥΣΗ ΣΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ ΤΗΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΜΕΡΙΚΗΣ

Μέσα στα πλαίσια των συνομιλιών που γίνονται τελευταία για την επίλυση περιφερειακών συγκρούσεων, πώς εκτιμάτε το κλίμα ειρήνης που έχει δημιουργηθεί ειδικά για τη Νικαράγουα, τι δυνατότητες βλέπετε τώρα για μια ειρηνική λύση στο πρόβλημα της Κεντρικής Αμερικής;

Κοίτα, εγώ πιστεύω ότι η συμφωνία ειρήνης της Εσκιπούλας και οι πρακτικές της συνέπειες στο διάστημα του 1988, αν προστεθούν στη διαδικασία μετάβασης της βορειοαμερικάνικης κυβέρνησης, δημιουργούν μια νέα κατάσταση για την Κεντρική Αμερική και τη Νικαράγουα. Που είναι δύσκολο να καθορίσει κανείς πώς θα προχωρήσει. Που, ωστόσο, έχει μια σειρά πολύ συγκεκριμένες εκφράσεις. Με ποια έννοια; Από τη μία πλευρά, υπήρξε η απομόνωση της Νικαραγουανής Επανάστασης στην οποία αποσκοπούσαν οι ΗΠΑ, μια απομόνωση που στόχευε να μας γυρίσει στην εποχή των σπηλαίων, θα έλεγα, γιατί υπήρξε κάποια στιγμή, όπου κανένας αρχηγός κυβέρνησης δεν ήθελε να συζητήσει μαζί μας. Έμοιαζαν να φοβούνται ότι αν μιλήσουν με τον Ντανιέλ Ορτέγα ή μ' εμάς, και μόνο για το γεγονός ότι συζητούσαν, θα γίνονταν κομμουνιστές. Υπήρξε, λοιπόν, μια τέτοια στάση.

Αυτό άρχισε σιγά-σιγά να σπάει και καθιερώθηκε μια επικοινωνία που, μέσα από τις διαφορές που έχουμε, εγκαταλείφθηκαν οι προκαταλήψεις ανάμεσα στους διάφορους αρχηγούς κρατών. Είναι, νομίζω, επόμενο να αρέσει στους πολιτικούς να μιλάνε για πρόσωπα. Περισσότερο απ' ό,τι να μιλάνε για πολιτικές ηγεσίες. Κι εμάς δεν μας ενοχλεί ούτε στο ελάχιστο να ταυτίζεται η Νικαραγουανή Επανάσταση με τον Ντανιέλ Ορτέγα. Γιατί, σαν μέλος της Διοίκησης, σαν σαντινίστας αγωνι-

στής, ο Ντανιέλ Ορτέγα είναι καλός ερμηνευτής της Επανάστασής μας και της γραμμής μας. Ξέρουμε, λοιπόν, καλά ότι ο Ορτέγα, ο Άριας, ο Ασκόνα, ο Ντουάρτε και ο Σερέσο δεν είναι όμοια πρόσωπα, είναι διαφορετικοί ανάμεσά τους. Όμως, δεν μπορώ καν να πω ότι ο Ορτέγα είναι διαφορετικός από τους άλλους τέσσερις. Ίσως, μάλιστα, να υπάρχουν και ομοιότητες ανάμεσα σ' εμάς και τους άλλους στην άσκηση της πολιτικής εδώ στην Κεντρική Αμερική.

Χωρίς αμφιβολία, δεν ήταν εύκολο να το αντιληφθεί αυτό κανείς πριν, τότε που η βορειοαμερικάνικη πολιτική εκφραζόταν σ' αυτό το πρωτόγονο επίπεδο, όπου ούτε μπορούσαμε να ειδωθούμε ή να μιλήσουμε. Επομένως, όλες αυτές οι δυνατότητες που δημιουργήθηκαν με τη διαδικασία ειρήνευσης, με τη συμφωνία της Εσκιπούλας, τις επαφές, τις επικοινωνίες κλπ. άρχισαν να διαλύουν τις προκαταλήψεις και να καθιερώνουν ένα βασικό επίπεδο συνεννόησης, συνύπαρξης. Αυτό είναι το νόημα της συμφωνίας της Εσκιπούλας.

Πραγματικά, η συμφωνία της Εσκιπούλας είναι συμφωνία συνύπαρξης, μέσα σ' ένα πλαίσιο γενικά και κοινά αποδεκτό. Όπου, όπως είναι επόμενο, η κάθε χώρα που υπογράφει, δέχεται να υποχωρήσει σε μια σειρά πράγματα και να παραχωρήσει άλλα, ώστε να επιτευχθεί η ειρήνη στην περιοχή. Και όπου ο καθένας σέβεται, μέσα σ' αυτό το γενικό πλαίσιο την αρχή αυτοδιάθεσης των άλλων.

Για να σου το κάνω πιο συγκεκριμένο, ας πάρουμε το θέμα της δημοκρατίας που αναφέρεται στη συμφωνία. Ας συμφωνήσουμε πάνω σ' αυτό. Αν κάτσουμε να συζητήσουμε τι είναι η δημοκρατία, το πιθανό είναι ότι δεν θα φτάσουμε πουθενά, γιατί εγώ θα σου πω ότι για εμένα η ανώτερη έκφραση της δημοκρατίας είναι να είναι οπλισμένος ο λαός. Αν λοιπόν θελήσουμε να καθορίσουμε τι είναι η δημοκρατία, και εγώ τσακώνομαι και φωνάζω ότι η πιο πλήρης έκφραση της δημοκρατίας είναι να έχει ο λαός τα όπλα στα χέρια του, τότε ο Ντουάρτε, ο Σερέσο, ο Άριας και ο Ασκόνα θα πρέπει να δώσουν στους λαούς τους όπλα. Άρα είναι κάτι που δεν πρόκειται να αποδεχτούν. Ή, για να μην πάρουμε ένα τόσο πολύπλοκο ζήτημα, όπως είναι ο ένοπλος λαός, ας πάρουμε το ζήτημα της κοινωνικής και οικονομικής πολιτικής. Για εμένα, δημοκρατία είναι να έχει γη η αγροτιά. Μιας, λοιπόν, και μοίρασα το 33% της γης, καθορίζω ότι για να είναι μια χώρα δημοκρατική, πρέπει να έχει μοιράσει

στην αγροτιά της το 33% τη γης. Οπότε δημιουργώ πρόβλημα στους άλλους, που δεν πρόκειται να μοιράσουν το 33% της γης. Ή να πω ότι για να λέγεται κανείς δημοκράτης, πρέπει να παρέχει δωρεάν παιδεία και υγεία, έτσι ώστε ο λαός να έχει πραγματικά δικαίωμα να επιβιώνει, να μορφώνεται και να λέει την άποψή του.

Το ίδιο συμβαίνει και με τους άλλους. Δεν πέφτουν στην παγίδα να λένε ότι, για να είμαστε δημοκρατικοί, πρέπει να εκλέξουμε πρωθυπουργό. Έχουμε, δηλαδή, καθορίσει ένα βασικό πλαίσιο για το τι εννοούμε με δημοκρατία: περιοδικές εκλογές, ανεξάρτητες εξουσίες κλπ.,κλπ., μια σειρά πράγματα που συμφωνούν με την αντίληψή μας για τη δημοκρατία σε επίπεδο εποικοδομήματος. Και που δεν θίγουν τις αρχές μιας επαναστατικής εξουσίας, μέσα στα πλαίσια μιας δημοκρατικής διαδικασίας. Αυτό ακριβώς είναι που ζητάμε.

Όπως είναι επόμενο, λοιπόν, η συμφωνία της Εσκιπούλας, έχοντας επιτευχθεί μέσα σε τόσο πλατιά πλαίσια, μας δίνει την ευκαιρία να συνυπάρξουμε. Πράγμα που με τον έναν ή άλλον τρόπο όλοι προσπαθήσαμε. Όλοι το προσπαθήσαμε και κατορθώσαμε να γευτούμε κάποια οφέλη. Αυτά, λοιπόν, τα «κάποια οφέλη» είναι ένα στοιχείο που μας παρακινεί να προχωρήσουμε. Το ζήτημα, όμως, είναι ότι πέρα από αυτά τα «κάποια οφέλη», είδαμε και κάποιους κινδύνους. Κάποιους κινδύνους ότι το ζήτημα δεν προχωράει μ' αυτόν τον τρόπο. Για παράδειγμα, εμείς πάντα λέγαμε ότι η βορειοαμερικάνικη πολιτική δεν έθιξε μόνον εμάς. Εμείς πιστεύουμε ότι αποσταθεροποίησε την Κεντρική Αμερική. Ίσως αυτά τα βιβλιαράκια... έχω κάνει κάπου πέντε μελέτες για τη βορειοαμερικάνικη πολιτική. Ένα που ετοίμασα τον Ιούνη του 1986, νομίζω, για να το παρουσιάσω στη συνάντηση Νεολαιών της Λατινικής Αμερικής που πραγματοποιήθηκε εδώ. Εκεί έκανα μια συγκριτική ανάλυση της Κεντρικής Αμερικής πριν και μετά τον Ρίγκαν. Μιας και θα ετοιμάσεις βιβλίο, μπορεί να σου χρησιμεύσει. Σ' αυτή τη μελέτη, λοιπόν, έκανα τον απολογισμό της οικονομικής κατάστασης της κάθε χώρας, της στρατιωτικής κατάστασης, της κατάστασης των ανθρώπινων δικαιωμάτων, της δημοκρατίας. Και δεν τα 'χα βγάλει από το κεφάλι μου τα στοιχεία, τα είχα από διεθνείς οργανισμούς. Και το συμπέρασμα που έβγαινε ήταν μια ολοκληρωτική επιδείνωση, πτώση της οικονομικής ανόδου, πτώση του Ακαθάριστου Εγχώριου Προϊόντος

όλων των χωρών, αύξηση του χρέους, αύξηση της διαφθοράς, αύξηση της καταπίεσης. Και παρ' όλο που ο στόχος ήταν να μην πέσει η Κεντρική Αμερική στον ανταγωνισμό των εξοπλισμών, όλες οι χώρες εξοπλιζόμασταν όλο και περισσότερο σαν τους αστακούς. Με άλλα λόγια, ακριβώς το αντίθετο απ' αυτό, που υποτίθεται ότι ζητούσε ο Ρίγκαν για την Κεντρική Αμερική. Κι όλα αυτά αποδεδειγμένα με στοιχεία.

Επομένως, αν συνεχιστεί *αυτή* η κατάσταση, όλοι ξέρουμε ότι μπορεί να μας οδηγήσει σε πολύ πιο επικίνδυνες καταστάσεις. Ξαφνικά, η Ονδούρα εμφανίζεται να κατέχει τιμητικώς την πρώτη θέση σε AIDS. Και κανείς δεν αγνοεί από πού προέρχεται το AIDS στην Ονδούρα. Πρόκειται για μια χώρα, όπου παραμένουν γύρω στις 5 χιλιάδες Βορειοαμερικάνοι συνεχώς, με τη δικαιολογία ότι παίρνουν μέρος σε γυμνάσια, σε μαθήματα, σε εργαστήρια, σε σεμινάρια κλπ. Είναι, επομένως, λογικό να είναι η Ονδούρα η χώρα με τους πιο θλιβερούς δείκτες σε AIDS, σε πορνεία, σε αφροδίσια κλπ. Είναι αποτέλεσμα της βορειοαμερικάνικης παρουσίας. Όλοι οι ανώτεροι στρατιωτικοί εκεί είναι ανακατεμένοι στο εμπόριο ναρκωτικών. Η ίδια η Κόστα Ρίκα, «το πρότυπο της δημοκρατίας», μέσα σ' όλο αυτό το πολιτικό παιχνίδι, έγινε κι αυτή έδρα, εφαλτήριο για το εμπόριο ναρκωτικών, το λεγόμενο σκάνδαλο «ναρκοκόντρα». Γιατί, για να χρηματοδοτήσουν το αντεπαναστατικό σχέδιο, οι Βορειοαμερικάνοι, με την ασυνείδητη πολιτική τους, κατέφυγαν στους εμπόρους ναρκωτικών, όταν δεν είχαν πια νόμιμους πόρους κλπ. Σήμερα, λοιπόν, η Κόστα Ρίκα είναι μια χώρα με πολλά προβλήματα με τα ναρκωτικά. Τελευταία, τέλος της βδομάδας, συναντήθηκαν οι υπεύθυνοι μετανάστευσης των δυο χωρων [Νικαράγουας και Κόστα Ρίκας], και μας εξομολογήθηκαν ότι το πρόβλημα των ναρκωτικών είναι ένα από τα προβλήματα που πλήττει περισσότερο τη νεολαία τους.

Όμως, υπάρχουν και άλλα προβλήματα, που παλιότερα ήταν φυσιολογικά για την Κεντρική Αμερική, δεν δημιουργούσαν κρίση σε κανέναν. Σήμερα έγιναν εσωτερικά πολιτικά και οικονομικά προβλήματα. Εξαιτίας του βρώμικου πολιτικού παιχνιδιού των ΗΠΑ. Αναφέρομαι στο μεταναστευτικό φαινόμενο. Πραγματικά, τα σύνορα στην Κεντρική Αμερική ήταν κάπως συμβολικά. Κάθε χρόνο, χιλιάδες Νικαραγουανοί πέρναγαν στην Κόστα Ρίκα, την Ονδούρα και το Σαλβαδόρ, χιλιάδες Σαλβαδοριανοί, Ονδουριανοί και Κοσταρικανοί έρχονταν

στη Νικαράγουα, για τις διάφορες συγκομιδές: για να κόψουν μπανάνες, καφέ, μπαμπάκι, ήταν φυσικό φαινόμενο. Και δεν υπήρχε κανένα πρόβλημα. Δεν υπήρχε η αντίληψη του πρόσφυγα. Δεν υπήρχε το πρόγραμμα ACNUR [του ΟΗΕ για τους πρόσφυγες], τίποτα απολύτως. Έφευγε ο κόσμος και πήγαινε αλλού. Καθώς, όμως, πολιτικοποιήθηκε το ζήτημα, εμφανίστηκαν οι πρόσφυγες. Και μια σειρά Νικαραγουανοί, που παλιότερα περνούσαν κάθε τόσο στην Κόστα Ρίκα, δούλευαν εκεί 3-6 μήνες, γυρνούσαν πίσω μετά κλπ., τώρα εμφανίζονται σαν πρόσφυγες και άλλα διάφορα. Πρέπει να τους συντηρήσεις, παρουσιάζεται πρόβλημα με τους μισθούς, με την απασχόληση κλπ. Κι αυτό είναι κάτι που, μακροπρόθεσμα, αποσταθεροποιεί τις ίδιες τις κυβερνήσεις.

Αυτή η κατάσταση θα εξακολουθήσει να βαθαίνει, αν δεν προχωρήσουμε στο δρόμο της ειρήνης. Κι αυτό είναι εκτίμηση όλων. Ξαφνικά, η Ονδούρα δεν ξέρει τι να κάνει με τους κόντρας, η ίδια η Κόστα Ρίκα δεν ξέρει τι να κάνει με όλον αυτόν το σωρό κόντρας που βρίσκονται εκεί. Πρόκειται για περίεργους ανθρώπους που μπήκαν σ' αυτό το υποτιθέμενο σχέδιο των κόντρας, γιατί τους πλήρωναν σε δολάρια. Τώρα όμως που οι Βορειοαμερικάνοι δεν πληρώνουν πια, κατέληξαν εγκληματίες, διαρρήκτες και άλλα τέτοια, ή ασχολούνται με το εμπόριο ναρκωτικών, τη μαύρη αγορά, αυτή είναι η πραγματικότητα. Υπάρχουν άνθρωποι που δεν μπήκαν από πατριωτισμό σ' αυτό το σχέδιο. Εμείς αναγνωρίζουμε πως, ανάμεσα σ' αυτούς τους κόντρας, μπορεί να υπάρχουν εξαπατημένοι αγρότες που αγωνίζονται, μάλιστα, για μια καθυστερημένη, λαθεμένη αντίληψη της πατρίδας. Υπάρχουν τέτοιοι άνθρωποι, δεν μπορώ να σου πω ότι δεν υπάρχουν και τέτοιοι. Η πλειοψηφία, ωστόσο, και κυρίως μια σειρά καθάρματα, που δεν έχουν απομακρυνθεί ποτέ από την Κόστα Ρίκα και την Ονδούρα, που ποτέ δεν μπήκαν στη χώρα μας για να διακινδυνεύσουν το τομάρι τους, είναι καλοπερασάκηδες. Μάλιστα, πολλοί απ' αυτούς ήταν εδώ στις αρχές της Επανάστασης και κατάληξαν να φύγουν, γιατί η Επανάσταση δεν τους εξαγόρασε. Γιατί υπήρξαμε υπερβολικά προσκολλημένοι στις αρχές τον πρώτο καιρό, όπως σου έλεγα και πριν. Ίσως θα ήταν πιο εύκολο για εμάς να είχαμε πληρώσει ένα σωρό μισθούς σ' όλους αυτούς, και να είχαμε γλιτώσει τον πόλεμο. Θα μας ερχόταν τουλάχιστον φθηνότερα.

Πάντως, η προοπτική εδώ είναι ότι θα πρέπει να επιτευχθεί

κάποια ειρήνη. Γιατί, αν δεν επιτευχθεί η ειρήνη, έτσι όπως έχουμε καταντήσει, η περιοχή αποτελεί πυριτιδαποθήκη: η κρίση στο Σαλβαδόρ εξακολουθεί να βαθαίνει, η δημοκρατία στη Γουατεμάλα είναι πέρα για πέρα ασταθής – νομίζω ότι η Γουατεμάλα συναγωνίζεται σε απόπειρες πραξικοπημάτων, σε στρατιωτικές εξεγέρσεις, την Αργεντινή. Αυτό, βέβαια, δεν μπορεί να πει κανείς ότι είναι δημοκρατία. Η Ονδούρα έχει μεταβληθεί σε πυριτιδαποθήκη, έχει μετατραπεί σε αποικία, έχει ξεπουληθεί τελείως στους Βορειοαμερικάνους.

Επομένως, θα ξεσπούσε κρίση. Τον περασμένο αιώνα, η πρώτη βορειοαμερικάνικη επέμβαση στη Νικαράγουα, που επεκτάθηκε, ή προσπάθησε να επεκταθεί στην Κεντρική Αμερική, ήταν η επέμβαση του Ουίλιαμ Ουόκερ, που ήρθε να προσαρτήσει την Κεντρική Αμερική με το σύνθημα «The five or none», «Οι πέντε ή κανένας». Έμεινε χωρίς κανέναν. Η σημερινή βορειοαμερικάνικη πολιτική θα πάθει το ίδιο. Αν συνεχίσει στην κατεύθυνση «The five or none», θα μείνει με «none». Γιατί όλα αυτά μπορεί να περιπλέξουν την κατάσταση περισσότερο, και τότε να μη ρίχνουν σ' εμάς την ευθύνη.

Εμείς έχουμε μια πολύ λογική εξήγηση. Μας λένε: «Μα εδώ κινούνται οι Σαλβαδοριανοί, οι Γουατεμαλτέκοι, όλα τα αντάρτικα...» Ίσως να είναι αλήθεια. Αλλά τι περιμένουν; Να κάθομαι να κυνηγάω Σαλβαδοριανούς, Γουατεμαλτέκους κλπ.; Αφού πρέπει συνεχώς να απασχολώ τις δυνάμεις ασφάλειας που διαθέτω, τις στρατιωτικές μου δυνάμεις για να υπερασπίσω τη χώρα μου από την επίθεση που αυτοί οι ίδιοι προωθούν. Αν δεν χρειαζόταν να κυνηγάω τους κόντρας, να προσπαθώ να αποφύγω τη δημιουργία ενός εσωτερικού μετώπου εδώ στις πόλεις, να αποφύγω τρομοκρατικές ενέργειες, τότε θα μπορούσα να απασχολήσω τις δυνάμεις μου στον έλεγχο της δραστηριότητας των ξένων στη Νικαράγουα που συνωμοτούν ενάντια σε άλλες χώρες. Το πρόβλημα, όμως, για μένα δεν είναι αυτό. Εκτός πια κι αν συμφωνήσουμε όλοι ότι θα σταματήσουν την επίθεση εναντίον μας κι έτσι θα μπορώ να αναλάβω και εγώ να ελέγχω να μην τους πηδάνε. Αυτό είναι η συμφωνία της Εσκιπούλας.

Πώς εκτιμάτε τις συνομιλίες στην πόλη Σαποά ανάμεσα στους σαντινίστας και την ηγεσία των αντεπαναστατών, και το διάλογο που τις ακολούθησε;

Ήταν ένα ακόμη τολμηρό βήμα που κάναμε για να δυναμώσουμε την περίπτωση μιας ειρηνικής λύσης στο πρόβλημα της Κεντρικής Αμερικής. Εμείς πιστεύουμε ότι, αν υπάρχει κάποιος διάλογος χρήσιμος για την κρίση της Κεντρικής Αμερικής, ο διάλογος αυτός δεν μπορεί παρά να είναι ανάμεσα στην κυβέρνηση των ΗΠΑ και την κυβέρνηση της Νικαράγουας. Είναι ο μόνος χρήσιμος, συγκεκριμένος διάλογος, ο μόνος που μπορεί να δώσει πρακτικά αποτελέσματα. Έπαψε, πια, να υπάρχει ανάγκη να γίνονται συζητήσεις ανάμεσα στους υπουργούς Εξωτερικών, τους προέδρους της Κεντρικής Αμερικής, για την αντιμετώπιση πολιτικών ζητημάτων, τέλειωσε το ζήτημα των εσωτερικών συνομιλιών, σίγουρα οι πρόεδροι και οι υπουργοί Εξωτερικών της Κεντρικής Αμερικής θα συναντηθούν για πιο χρήσιμα, πιο ευγενή πράγματα. Για παράδειγμα, για να συζητήσουν για οικονομικά προγράμματα, αρμονική ανάπτυξη, οικονομική ολοκλήρωση κλπ. Τώρα, όμως, συναντιούνται για να αντιμετωπίσουν το πολιτικό ζήτημα, γιατί ο πραγματικός συνομιλητής – που είναι και ο πραγματικός αίτιος όλης αυτής της κρίσης – αρνείται να συζητήσει. Αρνείται να συζητήσει, γιατί θεωρεί τη Νικαράγουα πολύ μικρή. Κι αυτοί δεν μπορούν να κάτσουν να συζητήσουν σαν ίσος προς ίσο με μια μικρή χώρα. Επομένως από τη μια πιέζουν εμάς να συζητήσουμε, αλλά από την άλλη δεν αφήνουν και τους συνομιλητές μας να μιλήσουν. Μόλις αρχίσουν οι άλλοι να μιλάνε και να προχωρούνε, τους σταματάνε, τους υποχρεώνουν να σαμποτάρουν την υπόθεση, να αποχωρήσουν, να αρχίσουν τα «αλλά» και τα «όμως».

Πριν από λίγο με ρώτησες αν η πολιτική των ΗΠΑ έχει σχέση με τα πολιτικά μέτρα που παίρνουμε. Σου λέω, λοιπόν, πως έχει. Γιατί αυτή είναι η ουσία. Αν αυτή είναι η κύρια αντίθεση, είναι επόμενο ότι πρέπει να κοιτάζουμε προς τα πού κινείται ο εχθρός, για να δούμε πώς θα του βγούμε μπροστά. Ο εχθρός, λοιπόν, άρχισε να χρησιμοποιεί ένα σωρό δικαιολογίες, άξονες επίθεσης, επιχειρήματα κλπ., για να στηρίζει την επίθεσή του και να την κάνει ευκολοχώνευτη σε διεθνές επίπεδο. Εμείς, επομένως, πρέπει να προσπαθούμε να εξουδετερώνουμε τα επιχειρήματά τους, τους άξονες επίθεσης, να δείχνουμε ότι είναι πέρα για πέρα αβάσιμα, κατασκευασμένα, γελοία.

Κάποια στιγμή, λοιπόν, αφού υπογράφηκε η συμφωνία της Εσκιπούλας, άρχισαν να σαμποτάρουν την εφαρμογή της, τοποθετώντας τους εαυτούς τους στη θέση του ΟΗΕ, της ΟΑΚ,

των χωρών της Κονταδόρα και της Ομάδας Υποστήριξης στην Κονταδόρα, που είχαν αναλάβει την επαλήθευση. Καταφέρνουν να περάσουν ότι όλα αυτά είναι ανώφελα, ότι δεν χρειάζεται να ασχοληθούν με τίποτα οι οργανισμοί αυτοί. Εμείς τα βλέπουμε όλα αυτά, και το σημαντικότερο ότι αρχίζουν να λένε ότι αφού δεν συζητάμε με την ένοπλη αντιπολίτευση, δεν θέλουμε την ειρήνη κλπ. Ξέρουμε, όμως, ότι μπορούμε να κάτσουμε να συνομιλήσουμε με τους ανθρώπους αυτούς. Αυτοί δεν είναι οργάνωση. Τους στείλαμε, λοιπόν, τον Ουμπέρτο Ορτέγα, που ξέρουμε ότι θα εκπροσωπήσει εκεί την άποψη της Εθνικής Διοίκησης, όπως γίνεται και σε μια συγκέντρωση προέδρων, ή όπως πηγαίνω εγώ σε μια συνέλευση της Σοσιαλιστικής Διεθνούς, όπου παρουσιάζω τη θέση του Σαντινιστικού Μετώπου. Εμείς σκεφτόμαστε ενιαία. Μ' αυτούς, όμως, δεν συμβαίνει το ίδιο. Ξέρουμε ότι πας να συζητήσεις με μια ομάδα ανδρείκελων, με μισθοφόρους που πληρώνονται για να παίζουν τους αρχηγούς. Ο καθένας απ' αυτούς έχει τα δικά του ιδιαίτερα συμφέροντα. Έτσι ούτε καν μια αρμονική συζήτηση δεν μπορείς να κάνεις μαζί τους. Έπρεπε να αποδείξουμε ότι ήταν ψέματα αυτό που έλεγαν οι ΗΠΑ που ισχυρίζονταν ότι θα δεχτούν να αρχίσουν διάλογο μαζί μας, αν αρχίζαμε κι εμείς συνομιλίες με την ένοπλη αντιπολίτευση και τους κόντρας. Έπρεπε να τους κάνουμε να νιώσουν την ύπαρξή μας.

Φαντάσου, τι δύναμη έχουμε: δεχόμαστε να παίξουμε σε τρία ταμπλό, σε τέσσερα, μάλλον. Πρώτα, η συνάντηση των ηγετών της Κεντρικής Αμερικής, μετά η συνάντηση με τους κόντρας, κατόπιν με την εσωτερική αντιπολίτευση, και πέρα απ' αυτά είμαστε έτοιμοι να ξεκινήσουμε διαπραγματεύσεις με τους Βορειοαμερικάνους. Δεχόμαστε να παίξουμε ταυτόχρονα σε τέσσερα ταμπλό. Ο καθένας θα έλεγε πως είναι η καλύτερη ευκαιρία για να μας διαλύσουν. Γιατί μιας και είμαστε αναγκασμένοι να παίξουμε ταυτόχρονα σε τέσσερα ταμπλό, χρειαζόμαστε πολλή αυτοσυγκέντρωση, πολλές βιταμίνες, καλή διατροφή, πράγμα που εμείς δεν έχουμε. Το γνωστό πρόβλημα της παραγωγής, εδώ δεν έχουμε ούτε κορνφλέικς, ούτε πανκέικς, ούτε γάλα, ούτε τίποτα απ' αυτά.

Τέλος πάντων, οι Βορειοαμερικάνοι έτσι κι αλλιώς δεν τήρησαν την υπόσχεσή τους. Εμάς, όμως, μας βοήθησε αυτό, γιατί υπήρχαν πια μάρτυρες σε διεθνές επίπεδο που μπορούσαν να κάνουν γνωστό στο εξωτερικό τι συνέβη, πράγμα πολύ ση-

μαντικό για εμάς. Μας επέτρεψε να δείξουμε, πρώτο, ότι δεν έχουμε συνομιλητή, ότι ξεκίνησαν οι συνομιλίες με την ηγεσία των αντεπαναστατών, έγιναν 3-4 συναντήσεις, νομίζω, και μετά χρεοκόπησαν. Γιατί δεν κανόνιζαν αυτοί τις συνομιλίες, οι ΗΠΑ κατεύθυναν τις συνεννοήσεις. Κι αυτό ήταν ολοφάνερο. Δεύτερο, αποδείξαμε ότι οι ΗΠΑ δεν επρόκειτο να τηρήσουν την υπόσχεσή τους, δεν δέχτηκαν να συζητήσουν μαζί μας, ενώ έλεγαν ότι θα συνομιλούσαν με τη Νικαραγουανή Επανάσταση. Δεν μας τράβηξαν στο τέταρτο ταμπλό. Ούτε καν είχαν την εξυπνάδα να εκμεταλλευθούν την πνευματική μας κόπωση, το γεγονός ότι παίζαμε σε πολλά ταμπλό.

Από την άλλη μεριά, είχε άλλο ένα ενδιαφέρον αποτέλεσμα. Στο βαθμό που προχωρούσαν όλα αυτά, οι συνομιλίες, οι διαπραγματεύσεις, μπορέσαμε να εκτιμήσουμε τις ελπίδες που τρέφουν ορισμένες ομάδες, για το πώς πρέπει να είναι η Επανάσταση, και μάλιστα είδαμε πώς μερικές από τις ελπίδες αυτές μπορούν να συμπίπτουν με τη δική μας αντίληψη. Είδαμε ότι άνετα μπορούσαν να έχουν πρακτική έκφραση, αν τους δινόταν η ευκαιρία της ειρήνης. Κι αυτό το αντιλήφθηκαν και μερικοί απ' αυτούς. Δεν αναφέρομαι μόνο σ' αυτούς που συμμετείχαν στις συνομιλίες με τους κόντρας, γιατί αυτοί άρχισαν μετά από λίγο να μαδάνε σαν μαραμένες μαργαρίτες, μιλάω για την ίδια την εσωτερική αντιπολίτευση. Όλοι αυτοί που ισχυρίζονται ότι δεν έχουν σχέσεις με την πρεσβεία των ΗΠΑ παρ' όλα αυτά συγκεντρώνονται, συζητάνε, κι αν εμείς ήμασταν, όπως ισχυρίζονται, καταπιεστικοί, τότε δεν ξέρω τι θα γινόταν.

Πού υπάρχει σήμερα στη Λατινική Αμερική αντάρτικο κίνημα; Στην Κολομβία, τη Χιλή, τη Γουατεμάλα... Δεν ξέρω, πραγματικά, τι θα έκαναν οι κυβερνήσεις εκεί, αν τα κόμματα της αντιπολίτευσης άρχιζαν κάθε τόσο την πάρλα με τις ένοπλες ομάδες, αν πήγαιναν στο εξωτερικό όποτε τους κάπνιζε κλπ. Εδώ συμβαίνουν αυτά, και δεν τους συλλαμβάνουμε, τίποτα απ' αυτά. Δεν ξέρω καν τι θα γινόταν σε μερικές ευρωπαϊκές χώρες, όπου υπάρχουν μερικές ένοπλες ή τρομοκρατικές ομάδες, δεν ξέρω αν θα ανέχονταν να συζητάνε τα πολιτικά κόμματα της αντιπολίτευσης νόμιμα με τις ένοπλες αυτές ομάδες, να τα βρίσκουν μεταξύ τους κλπ. Εδώ, όμως, γίνεται αυτό, και μας χρησιμεύει σαν θερμόμετρο, για να αξιολογούμε τι γίνεται.

Η σαντινιστική κυβέρνηση προσφέρει στις ένοπλες ομάδες της αντεπανάστασης πολιτικές δυνατότητες μέσα στη χώρα. Πιστεύετε ότι η πολιτική κατάσταση είναι ευνοϊκή για το Μέτωπο, για την Επανάσταση, για τη Νικαράγουα;

Κοίτα, εμείς πιστεύουμε ότι η εσωτερική κατάσταση, που σου περιέγραφα πριν, είναι αυτή τη στιγμή τεταμένη και κρίσιμη, λόγω των οικονομικών προβλημάτων, λόγω των προβλημάτων που έχουν άμεση σχέση με το στομάχι και τη σκέψη του λαού μας. Τι συμβαίνει, όμως; Εμείς πιστεύουμε ότι, παρ' όλα τα χρήματα που ο ιμπεριαλισμός μπορεί να επενδύσει στην αντεπανάσταση για το εσωτερικό πολιτικό της πρόγραμμα, για το πολιτικό της πρόγραμμα, εμάς δεν μας ανησυχεί η εσωτερική πολιτική συζήτηση. Δεν μας ανησυχεί η αντιπολίτευση σε μια εσωτερική πολιτική συζήτηση.

Γιατί, τι μπορεί να προσφέρει η αντιπολίτευση, ένοπλη ή πολιτική; Μπορεί να υποσχεθεί να πάρει πίσω τη γη από τις 100.000 οικογένειες, τη γη εκείνη που εμείς παραχωρήσαμε; Μπορεί να πει ότι η παιδεία και η υγεία είναι σκέτη καταστροφή, επομένως θα καταργηθούν η δωρεάν παιδεία και η δωρεάν ιατρική περίθαλψη, ότι θα ξαναγίνουν ιδιωτικές; Μήπως μπορούν να πουν ότι θα φτιάξουν την οικονομία, και ότι για να στρώσουν την οικονομία θα πρέπει να πάρουν από τους εργαζόμενους τις επιχειρήσεις και να τις επιστρέψουν στους επιχειρηματίες; Ή ότι για να υπάρξει δημοκρατία, θα πρέπει να πάρουν τα όπλα από τους αγρότες;

Ειλικρινά, δεν ξέρω τι συγκεκριμένα μπορεί να προτείνουν αυτοί οι άνθρωποι στο λαό, για να φτάσει ο λαός να πει ότι να η σωτηρία, ας απομακρυνθούμε από το Σαντινιστικό Μέτωπο, ας πάψουμε να το πιστεύουμε κι ας πάμε μ' αυτούς. Δεν προσπαθώ να σου παρουσιάσω τα πράγματα σαν να ήταν κάτι πολύ απλό, δεν θέλω να πω ότι δεν θα υπάρξουν κάποιοι κύκλοι που θα παραδοθούν. Δεν θέλω να πω πως δεν θα υπάρξουν κάποιοι που θα ακούσουν τη φωνή των σειρήνων κλπ. Δεν είναι, όμως, αυτό το κύριο, δεν μας ανησυχεί ιδιαίτερα.

Όπως και να 'χει, όμως, το πράγμα, προτιμάμε κάτι τέτοιο από το να εξακολουθήσουν να πεθαίνουν εδώ άνθρωποι, να μένουν ανάπηροι, ή να μένουν παιδιά ορφανά από έναν πόλεμο, που δεν έχει πια καμιά άλλη σημασία, εκτός από το να ικανοποιήσει την ιδεολογικοπολιτική τύφλωση του κυβερνήτη των

ΗΠΑ, του Ρίγκαν, και της κλίκας του, που θέλουν να δείξουν ότι όποιος δεν είναι μαζί τους, είναι ενάντιά τους. Ότι ο κόσμος είναι χωρισμένος στην αυτοκρατορία του καλού και την αυτοκρατορία του κακού. Και ότι αφού εμείς ανήκουμε στην αυτοκρατορία του κακού, αλλά είμαστε μικροί, δεν κάθονται να συζητήσουν μαζί μας. Κάθονται να συζητήσουν με τον μεγάλο αρχηγό της αυτοκρατορίας του κακού. Και φτάνουν σε συμφωνία. Και ανακηρύσσονται φίλοι του ηγέτη της αυτοκρατορίας του κακού, στην οποία εμείς υποτίθεται ότι ανήκουμε.

Είμαστε θύματα αυτής της κατάστασης. Με 50 χιλιάδες θύματα που μας άφησε η κυβέρνηση Ρίγκαν. Χωρίς να υπολογίσουμε τον αριθμό των ορφανών, των ανάπηρων, σου μιλάω για νεκρούς, τραυματίες, εξαφανισμένους και απαχθέντες. Προτιμάμε, λοιπόν, να τερματιστεί αυτό το μαρτύριο για το λαό μας.

Όταν συμφωνήσαμε να υπογράψει ο Ντανιέλ τη συμφωνία της Εσκιπούλας, τη συμφωνία της Σαποά, το ονομάσαμε αυτό σε σύνθεση με την πολιτική φόρμουλα «αντικατάσταση των όπλων από τα μικρόφωνα». Ή, για να το πούμε με πιο λαϊκίστικο τρόπο, «άλλαξε ο Μανολιός κι έβαλε τα ρούχα του αλλιώς». Έτσι λέει ο λαός.

Πολλοί φίλοι της Λαϊκής Σαντινιστικής Επανάστασης ξαφνιάστηκαν με τα τελευταία γεγονότα στη χώρα: διάλογος με την αντεπανάσταση, που μέχρι πριν από έναν χρόνο απορρίπτατε· αμνηστία για σομοζικούς κρατουμένους και αντεπαναστάτες κλπ. Μέχρι ποιο σημείο είστε διατεθειμένοι να συνεχίσετε να διαπραγματεύεστε σ' αυτή την κατεύθυνση; Και κάτι ακόμη: σύμφωνα με την εμπειρία σας, θεωρείτε ρεαλιστική την πολιτική που ακολουθείτε σε σχέση με την αντεπανάσταση; Πιστεύετε ότι οι κόντρας θα σεβαστούν τη νομιμότητα που τους προσφέρετε;

Κοίτα, το κεντρικό ζήτημα – και γι' αυτό το λόγο η αντεπανάσταση αποσύρθηκε από το τραπέζι των διαπραγματεύσεων στη διάρκεια των συνομιλιών – είναι ότι η αντεπανάσταση ξέρει, ή μάλλον, περισσότερο από την αντεπανάσταση, γιατί αυτή απλά εκτελεί εντολές, οι ΗΠΑ ξέρουν ότι, αν αφοπλιστεί η αντεπανάσταση, αν ενταχθεί στην πολιτική ζωή, δεν θα είναι καθόλου εύκολο να ξανασυναρμολογηθεί ένοπλο σχέδιο. Κάτι

τέτοιο απαιτεί χρόνο, ιδιαίτερα ένα ένοπλο σχέδιο με άτακτο χαρακτήρα. Μ' άλλα λόγια, ο άνθρωπος που αυτή τη στιγμή βρίσκεται σ' ένα στρατόπεδο στην Ονδούρα, ενμέρει δεν εντάσσεται στην πολιτική ζωή γιατί φοβάται τι θα γίνει σε μια τέτοια περίπτωση. Φοβάται μήπως τον συλλάβουμε, μήπως τον σκοτώσουμε, ή ελπίζει να έχει μια καλύτερη τύχη όταν προχωρήσουν κάπως τα πράγματα. Δεν ξέρει, λοιπόν, τι να κάνει, να συνεχίσει με το όπλο ή όχι. Αν όμως αποφασίσει να το παραδώσει και ενταχθεί στην κοινωνική ζωή, αρχίσει πάλι να συναντάει τη γυναίκα του, τη φίλη του, το φίλο του, να πηγαίνει σε γιορτές, στον κινηματογράφο, σε λαϊκά πανηγύρια κλπ., τότε θα είναι δύσκολο να ξαναγυρίσει πάλι στο βουνό, να ψάχνει να βρει τροφή να φάει, να υπομένει τη βροχή, πάντα με κίνδυνο να σκοτωθεί κλπ. Επομένως, είναι πιθανό να φρενάρησαν οι ΗΠΑ τη διαδικασία ειρήνευσης, τη στιγμή που από τα 32 σημεία που έμπαιναν για συζήτηση, είχε επέλθει συμφωνία σε 20 ή 22. Είδαν ότι προχωρούσαμε αμετάκλητα προς την ειρήνη.

Τώρα, εμείς είμαστε διατεθειμένοι για κάτι τέτοιο; Είμαστε. Είμαστε έτοιμοι να προχωρήσουμε σ' αυτή την κατεύθυνση. Γιατί είμαστε άνθρωποι υπεύθυνοι. Όταν βάλαμε την υπογραφή μας κάτω από τη συμφωνία της Εσκιπούλας, δεν το κάναμε για να βελτιώσουμε την εικόνα που υπάρχει για μας, ούτε για να στήσουμε σε κανέναν παγίδα. Το είχαμε σκεφτεί καλά. Γι' αυτό σου έλεγα πριν ότι η συμφωνία της Εσκιπούλας είναι ρεαλιστική. Γιατί καθορίζει ένα γενικό πλαίσιο και δεν δένει καμιά χώρα σ'ένα ιδιαίτερο ζήτημα.

Δεν είχαμε, επομένως, ιδιαίτερους ενδοιασμούς να αφήσουμε ελεύθερους για να ενταχθούν στη ζωή της χώρας τους εθνοφρουρούς του Σομόζα, αφού πια είχαν εκτίσει 10 χρόνια φυλάκιση, και μάλιστα, ορισμένοι απ' αυτούς έχουν αποκατασταθεί κοινωνικά, τους έχουμε διδάξει κάποια τέχνη. Μάλιστα, τους αποφυλακίσαμε σταδιακά. Δεν βλέπουμε πρόβλημα σ' αυτό, προκειμένου να επιτευχθεί η ειρήνη. Ή στο να δεχτούμε αυτούς τους κόντρας που γυρίζουν, αφού ισχύει εδώ η ανοικτή αμνηστία: σε κάθε αντεπαναστάτη που έρχεται και παραδίνει το όπλο του, εμείς δίνουμε ακόμη κι ένα κομμάτι γη, του επιτρέπουμε να γίνει μέλος σε συνεταιρισμό.

Ειλικρινά, δεν είναι κάτι που μπορεί να βλάψει την ουσία της επαναστατικής διαδικασίας. Και, επομένως, είμαστε διατεθειμένοι να το κάνουμε. Άλλο είναι, βέβαια, αν θα το κάνουμε

μονομερώς. Και ίσως η ανησυχία, η έκπληξη των φίλων μας έγκειται ακριβώς στο γεγονός ότι ενημερώνονται από τα διεθνή ειδησεογραφικά πρακτορεία και δεν έχουν τη δυνατότητα να εμβαθύνουν στη σημασία της κάθε απόφασής μας. Ρωτάνε γιατί δεν δίναμε αμνηστία. Μα για τον απλούστατο λόγο, ότι μια από τις αφετηρίες της συμφωνίας της Εσκιπούλας είναι ο συγχρονισμός. Θα κάνουμε τα πάντα, αν μας δώσουν την ειρήνη. Αν δεν μας δώσουν την ειρήνη, δεν είμαστε υποχρεωμένοι να κάνουμε τίποτα. Μας λένε ότι μερικοί έκαναν κάποιες μονομερείς χειρονομίες, χωρίς να έχουν πετύχει την ειρήνη. Ναι, γιατί μέσα στα γενικά πλαίσια της δικής τους πραγματικότητας, έκριναν ότι μπορούσαν να το κάνουν και το έκαναν μονομερώς. Όπως κι εμείς, από την πλευρά μας, κάναμε μια σειρά μονομερή βήματα, που άλλες χώρες δεν έκαναν. Δεν κάνουμε όμως τίποτα που να μπορεί να θέσει σε κίνδυνο τη σταθερότητα της Επανάστασης, ή την ίδια τη διαδικασία ειρήνευσης στην Κεντρική Αμερική. Είναι πολύ σημαντικό αυτό.

Θυμάμαι μια φορά που μιλούσα με τον πρόεδρο Σερέσο. Είχα βρεθεί με κάποια ευκαιρία στη Γουατεμάλα. Με ρωτούσε, λοιπόν, πού οφείλεται το γεγονός ότι δεν δίνουμε αμνηστία, ενώ εκείνοι έδιναν. Του απάντησα ότι όταν ανάλαβε την προεδρία, δεν υπήρχαν στη χώρα του πολιτικοί κρατούμενοι. Τους είχαν δολοφονήσει όλους. Εμείς δεν δολοφονήσαμε κανέναν. Κι έχουμε ένα σωρό κρατούμενους. Αν τους είχαμε κι εμείς στη Νικαράγουα σκοτώσει όλους αυτούς τους μάγκες, θα μπορούσαμε να δώσουμε αμνηστία, γιατί θα έβγαιναν 40-50. Αν όμως δώσουμε τώρα αμνηστία, πρέπει να βγάλουμε 3.500, δηλαδή έναν ολόκληρο στρατό που θα δυναμώσει τις δραστηριότητες της αντεπανάστασης, τη στιγμή που δεν έχει τερματιστεί η επίθεση. Ο Σερέσο συμφωνεί και καταλαβαίνει. Για τον Ντουάρτε δεν υπάρχει τέτοιο πρόβλημα, μια αμνηστία θα ευνοούσε εκατόν τόσα άτομα, γιατί ούτε εκεί δεν υπάρχουν πολλοί κρατούμενοι. Εκεί σε σκοτώνουν, τελεία και παύλα. Εμείς, όμως, συλλαμβάνουμε, και έχουμε κρατούμενους, δεν είναι το ίδιο. Δεν ακολουθούμε τη γραμμή ότι ο νεκρός εχθρός είναι καλύτερος από τον κρατούμενο εχθρό.

Λέγεται ότι η διαδικασία ειρήνευσης στην Κεντρική Αμερική θα μπορούσε να έχει αρνητικές επιπτώσεις στο επα-

ναστατικό κίνημα του Σαλβαδόρ. Πώς κρίνετε αυτή την άποψη, δεδομένης της αλληλεγγύης που πολλές φορές έχετε διακηρύξει προς τις επαναστατικές διαδικασίες του Σαλβαδόρ;

Κοίτα, εγώ δεν βλέπω τι αρνητικές επιπτώσεις θα μπορούσε να είχε γι' αυτούς. Πραγματικά, ας πούμε ότι αναγκάζονται να αρχίσουν πολιτικές διαπραγματεύσεις και να εγκαταλείψουν τον ένοπλο αγώνα. Απ' ό,τι αντιλαμβάνομαι, δεν άρπαξαν τα όπλα επειδή τους αρέσουν, επειδή τους αρέσει να ζούνε στα βουνά, αλλά επειδή δεν υπήρχε πολιτική λύση. Και κατά παράδοξο τρόπο, αυτοί είναι που ζητάνε λύση μέσα από διαπραγματεύσεις, διάλογο, ενώ η κυβέρνηση το απορρίπτει.

Από την άλλη μεριά, μερικοί παρατηρούσαν ότι η συμφωνία της Εσκιπούλας αφαιρεί τη νομιμότητα από τον ένοπλο αγώνα σαν τρόπο επίλυσης των προβλημάτων. Εγώ νομίζω ότι, σε κάθε περίπτωση, του αφαιρεί μόνο τη νομική νομιμότητα. Καμιά επαναστατική διαδικασία δεν είχε νομική άδεια για να γίνει. Οι επαναστατικές διαδικασίες αρχίζουν, όταν το καθορίζουν οι ιστορικές συνθήκες. Υπάρχουν, μάλιστα, και συντάγματα που καθιερώνουν το δικαίωμα της ένοπλης εξέγερσης, χωρίς αυτό να σημαίνει ότι οι λαοί έχουν το όπλο στο χέρι. Και υπάρχουν άλλα συντάγματα που απαγορεύουν ακόμη και την απλή σκέψη επαναστατικής αλλαγής. Κι όμως, εκεί ξεπηδάνε ένοπλοι αγώνες. Δεν πρόκειται, δηλαδή, για νομικό φαινόμενο, πρόκειται για φαινόμενο πολιτικό, πραγματικό. Νομίζω πως έτσι ακριβώς το αντιλήφθηκαν οι σαλβαδοριανοί επαναστάτες, όταν υποστήριξαν τη συμφωνία της Εσκιπούλας.

Η ΕΜΠΕΙΡΙΑ ΤΗΣ ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑΣ ΚΑΙ ΤΑ ΔΙΔΑΓΜΑΤΑ ΤΗΣ ΓΙΑ ΤΟΥΣ ΛΑΟΥΣ

Λέγεται ότι η Λαϊκή Σαντινιστική Επανάσταση είναι μια περίπτωση μοναδική, μια εξαίρεση που δεν επαναλαμβάνεται. Το ίδιο λεγόταν πριν από 30 χρόνια για την Κουβανική Επανάσταση, και στη δεύτερη δεκαετία του αιώνα μας για την Οκτωβριανή Επανάσταση. Όμως, όλες οι επαναστάσεις έχουν κάποια κοινά χαρακτηριστικά, πέρα από τις ιδιομορφίες τους που οφείλονται στις εσωτερικές συνθήκες της κάθε χώρας και στην εποχή που πραγματοποιούνται. Κατά τη γνώμη σας, ποια είναι τα κοινά γνωρίσματα και ποιες οι ιδιομορφίες της Λαϊκής Σαντινιστικής Επανάστασης σε σχέση με τις δυο επαναστάσεις που αναφέραμε;

Είναι πάρα πολλές. Από τον ίδιον τον τρόπο της κατάληψης της εξουσίας. Στη Σοβιετική Ένωση ήταν μια εξέγερση, κάτω από την καθοδήγηση του μπολσεβίκικου κόμματος. Στην Κούβα ένας σχετικά σύντομης διάρκειας αντάρτικος αγώνας. Εμείς εδώ είχαμε έναν πόλεμο αρκετά παρατεταμένο. Η σύνθεση της ίδιας της πρωτοπορίας είναι διαφορετική στην κάθε περίπτωση. Η αντίληψη για τον ίδιο το μετασχηματισμό. Εμείς πιστεύουμε στο καθεστώς της μικτής οικονομίας, στον πολιτικό πλουραλισμό. Η πραγματικότητα στην Κούβα και τη Σοβιετική Ένωση δεν άφησε περιθώρια για τέτοιες καταστάσεις. Εκεί υπάρχει ένα ενιαίο κόμμα.

Η Σοβιετική Ένωση, μια από τις μεγαλύτερες χώρες, ή η μεγαλύτερη του κόσμου, διαθέτει όλα τα είδη εδάφους και φυσικών πόρων και μπόρεσε, επομένως, να καθορίσει ότι η γραμμή ανάπτυξής της περνάει από εκεί που περνάει, από τον εξηλεκτρισμό και τη βαριά βιομηχανία. Εμείς δεν μπορούμε να κάνουμε κάτι τέτοιο, ούτε σίδηρο έχουμε, ούτε τίποτα απ' όλα αυτά. Η Κούβα είναι νησί, εμείς βρισκόμαστε στην καρδιά της

Αμερικής. Τέλος, υπάρχουν τόσα στοιχεία που διαφοροποιούν τη δική μας διαδικασία από τις διαδικασίες στις άλλες δυο χώρες. Στην Κούβα, η Εκκλησία έπαιξε ενεργό ρόλο ενάντια στον επαναστατικό αγώνα, και ποτέ δεν είχε δεσμούς με το λαό. Αντίθετα, εδώ ένα σημαντικό τμήμα της Εκκλησίας δεν κράτησε μια στάση ενάντια στην Επανάσταση, αντίθετα, συμμετείχε. Έχουμε κληρικούς που ήταν αρχηγοί στο αντάρτικο, κληρικούς που συμμετείχαν στον αγώνα μας. Επομένως, η σχέση μας, η αντίληψή μας για τη θρησκεία είναι διαφορετική από εκείνη που αναγκάστηκαν να υιοθετήσουν εκείνοι.

Νομίζω πως εδώ ισχύει η αρχή ότι, όχι μόνο η Σαντινιστική Επανάσταση, αλλά όλες οι επαναστάσεις είναι μοναδικές περιπτώσεις. Καμιά επανάσταση δεν είναι αντιγραφή της άλλης. Γι' αυτό ακριβώς πρέπει να απορρίψουμε την αντίληψη της «εξαγωγής της επανάστασης». Δεν μπορεί κανείς να εξαγάγει την πείρα του σε διαφορετικές πραγματικότητες, έστω κι αν πρόκειται για γείτονες χώρες. Γιατί η ιστορική ανάπτυξη, ο οικονομικός και κοινωνικός σχηματισμός, η πολιτική και πολιτιστική ανάπτυξη της κάθε χώρας, τη σφραγίζουν με κάποια χαρακτηριστικά τελείως διαφορετικά απ' αυτά που υπάρχουν σε άλλες χώρες.

Δεν πιστεύουμε ότι, όταν νικήσει η σαλβαδοριανή επανάσταση, θα μοιάζει με τη δική μας. Θα έχει τα δικά της χαρακτηριστικά. Θα είναι μοναδική. Ήδη είναι μοναδική. Εμείς οι ίδιοι παρακολουθούμε πραγματικά με μεγάλο θαυμασμό τη στρατιωτική πείρα των ανταρτών του Σαλβαδόρ. Το πώς, παρ' όλη την τρομερή επένδυση των Βορειοαμερικάνων σε στρατιωτικά μέσα, παρ' όλους τους στρατιωτικούς συμβούλους που έχουν στείλει, σε μια τόσο μικρή χώρα, χωρίς βουνά, χωρίς τίποτα, το αντάρτικο πηγαινοέρχεται συνεχώς πάνω-κάτω, μεγαλώνει και δυναμώνει. Ποτέ δεν φτάσαμε εμείς να συγκεντρώσουμε τέτοια πείρα. Και όλα αυτά διαμορφώνουν μια ψυχολογία στον επαναστάτη.

Όπως είπε ο Τσε, «οι επαναστάσεις έχουν το χαρακτηριστικό να επεκτείνονται ιδεολογικά». Κατά τη γνώμη σας, η πείρα των μεγάλων επαναστάσεων του αιώνα μας, της Οκτωβριανής Επανάστασης, της Κινέζικης Επανάστασης, της Κουβανικής Επανάστασης, σε ποιο βαθμό συνέβαλε

στις επαναστατικές διαδικασίες της Νικαράγουας; Τι επίδραση είχαν πάνω στη Λαϊκή Σαντινιστική Επανάσταση οι ιδέες του Μαρξ και του Ένγκελς, του Λένιν, του Τσε και των άλλων θεωρητικών του παγκόσμιου επαναστατικού κινήματος; Πώς συνδυάζεται ο μαρξισμός-λενινισμός με το σαντινισμό;

Η επίδραση που έχουν όλες αυτές οι επαναστάσεις, η επίδραση που είχαν στην Επανάστασή μας, είναι ότι έγιναν. Με το να γίνουν, μας απόδειξαν ότι είναι δυνατό να διεξαγάγει κανείς την επανάσταση.

Ευτυχώς, δεν έτυχε να είμαστε οι πρώτοι. Πρώτοι ήταν οι Σοβιετικοί, γι' αυτό όλοι οι επαναστάτες του κόσμου έχουμε τέτοια εκτίμηση στον σοβιετικό λαό. Ήταν οι πρώτοι που τους έλαχε να το αποδείξουν. Το ίδιο διαδοχικά όταν έγινε η Κινέζικη Επανάσταση, όταν έγινε η Κουβανική Επανάσταση, όταν γινόταν η Βιετναμέζικη Επανάσταση, όλα αυτά μας επιβεβαίωναν ότι, στο βαθμό που αγωνίζεσαι, που είσαι συνεπής με τους πόθους του λαού, πού ξέρεις να είσαι συνεπής με τις ελπίδες του λαού, διαμορφώνεται η πολιτική ηγεσία και είναι δυνατό να διεξαγάγεις την επανάσταση.

Οι ηγέτες όλων αυτών των επαναστάσεων και οι θεωρητικοί του επαναστατικού κινήματος επέδρασαν σ' εμάς, στο βαθμό που αρχίσαμε να γνωρίζουμε τις ιδέες τους. Από την ίδρυση του Σαντινιστικού Μετώπου μπορέσαμε να τις μελετήσουμε, κι αυτό μας βοήθησε να εμπλουτίσουμε την πρακτική μας. Με την έννοια ότι μάθαμε να μελετάμε τις επαναστάσεις σαν Νικαραγουανοί, και να παρατηρούμε την ιστορία της Νικαράγουας σαν επαναστάτες.

Αυτό μας βοήθησε να αποκτήσουμε τη δική μας σύνθεση, τη δική μας συγκεκριμένη πείρα. Ήμασταν, όμως, πολύ προσεκτικοί. Δεν πιστέψαμε ποτέ πως η κάθε θεωρία που διαμορφώνουν οι ηγέτες μιας επανάστασης για την πραγματικότητα της χώρας τους, μπορεί να είναι απόλυτα εφαρμόσιμη στη δική μας πραγματικότητα. Έφτανε να ξέρει κανείς ανάγνωση, για να καταλάβει ότι ήταν διαφορετικά τα πράγματα. Ήταν τελείως διαφορετικά, κι έτσι χρειάστηκε να βρούμε το δρόμο μας.

Με αυτή την έννοια, χωρίς να φτάσουμε να κάνουμε μια βαθιά θεωρητικοποίηση – στην πραγματικότητα, δεν είχαμε μέχρι σήμερα τον καιρό να θεωρητικοποιήσουμε την Επανά-

στασή μας, ίσως ευτυχώς, γιατί αν το είχαμε κάνει, ίσως μερικοί να πίστευαν ότι ανακαλύψαμε τη φιλοσοφική λίθο – πιστεύουμε ότι βλέπουμε στο σαντινισμό μια διαλεκτική σύνθεση ανάμεσα στο μαρξισμό-λενινισμό, το χριστιανισμό και τον εθνικό πατριωτισμό.

Γιατί γνωρίσαμε, διαβάσαμε και μελετήσαμε τον Μαρξ. Μελετήσαμε την πείρα του Λένιν. Γιατί ο λαός μας, στην πλειοψηφία του, είναι χριστιανός, και πολλές από τις δυνάμεις μας προσχώρησαν στην Επανάσταση μέσα από μια χριστιανική παρακίνηση. Πιστεύω ότι, στη δική μας περίπτωση, ήταν το ίδιο ανατρεπτικά τα βιβλία του Λένιν όσο και οι θεωρίες της Δεύτερης Συνόδου του Βατικανού. Και, τέλος, διαθέταμε την ιστορική συμβολή του Σαντίνο, που ήταν ο εθνικιστής πατριώτης, που πάλεψε για να μην υπάρχουν ξένα αφεντικά που να μας διατάζουν τι να κάνουμε στη Νικαράγουα. Μ' αυτή την έννοια, μας κληροδότησε έναν αυτοσεβασμό, μας βοήθησε να κατανοήσουμε ότι μπορούμε να ανταλλάσσουμε τις απόψεις μας με οποιονδήποτε από άλλη χώρα, ότι σε τελική ανάλυση είμαστε ικανοί να βρούμε μόνοι μας τη λύση, χωρίς να την περιμένουμε απ' έξω. Κάπου εκεί βρίσκεται η σχέση ανάμεσα στο μαρξισμό-λενινισμό και το σαντινισμό.

Σήμερα, το σκηνικό της Λατινικής Αμερικής υπόσχεται πολλά, παρουσιάζει μεγάλο ενδιαφέρον. Υπάρχει, ας πούμε, ένα μέτωπο των λατινοαμερικάνικων χωρών – αναφερόμαστε στις κυβερνήσεις, πέρα, δηλαδή, από τους λαούς – που είναι πολύ σημαντικό, μια αυξανόμενη λατινοαμερικάνικη συνείδηση, αυτό που ονομάζουμε λατινοαμερικανικότητα. Τι περιμένετε από αυτή την αυξανόμενη λατινοαμερικάνικη συνείδηση σε σχέση με την Κεντρική Αμερική και τη Νικαράγουα; Τι σημασία έχει, κατά τη γνώμη σας, το γεγονός ότι η κυβέρνηση των ΗΠΑ σε κάθε της ενέργεια έχει να αντιμετωπίσει αυτή την ενότητα της Λατινικής Αμερικής; Και για να το συνδέσουμε αυτό με κάτι άλλο σ' αυτή την κατεύθυνση: Πολλοί Λατινοαμερικάνοι λένε ότι με αυτή τη λατινοαμερικάνικη συμφωνία, δίνεται μια νομιμότητα, ένα κύρος και σε κυβερνήσεις που δεν το αξίζουν. Θεωρείτε ότι αυτή η συμφωνία βρίσκεται σε αντίθεση με τα σημερινά συμφέροντα των εθνικοαπελευθερωτικών κινημάτων;

Κοίτα, πιστεύω ότι η λατινοαμερικανικότητα εμφανίστηκε από τη Νικαραγουανή Επανάσταση και πέρα – δεν θα τολμήσω να πω εξαιτίας της Νικαραγουανής Επανάστασης, αλλά σίγουρα από τότε – γιατί πρέπει να πάρεις υπόψη σου ότι η πρώτη ιστορική εκδήλωσή της έγινε στη συμβουλευτική συνέλευση της ΟΑΚ, τότε που οι ΗΠΑ προσπάθησαν να δημιουργήσουν ένα διαμερικανικό μέτωπο, μια διαμερικανική δύναμη, για να επέμβουν εδώ, όπως είχαν κάνει με τη Δομινικανική Δημοκρατία, θέση που απόρριψε η Λατινική Αμερική. Τότε αρχίζει να διαμορφώνεται αυτή η λατινοαμερικάνικη διαδικασία. Κατόπιν εκφράζεται με τη δημιουργία της Ομάδας της Κονταδόρα με στόχο να βρεθεί λύση στο πρόβλημα της Κεντρικής Αμερικής, επεκτείνεται με τη δημιουργία της Ομάδας Υποστήριξης στην Κονταδόρα, που σήμερα ονομάζονται Ομάδα των Οκτώ κλπ.

Πιστεύω ότι αντί να σκεφτόμαστε ότι η λατινοαμερικανικότητα αυτή μπορεί να προσφέρει κάτι υπέρ της Κεντρικής Αμερικής και της Νικαράγουας, είναι πιο σημαντικό να δούμε τι μπορεί να προσφέρει στη Λατινική Αμερική. Γιατί εμείς είμαστε τμήμα της Λατινικής Αμερικής. Και, στο βαθμό που η Λατινική Αμερική κοιτάζει τον εαυτό της, ή παύει να θεωρεί τον εαυτό της, ή παύει να επιτρέπει να τη θεωρούν την αυλή της ιμπεριαλιστικής κυριαρχίας, θα έχουμε εμείς ένα θαυμάσιο δυναμικό για να εκμεταλλευόμαστε τον πλούτο μας, να ευνοούμε τους λαούς μας και να καθιερώνουμε ισότιμες σχέσεις με τον αναπτυγμένο κόσμο, στον οποίο δεν ανήκουμε. Καμιά λατινοαμερικάνικη χώρα δεν ανήκει στην Ομάδα των 7 αναπτυγμένων χωρών, ούτε στην ομάδα των μεγάλων βιομηχανικών δυνάμεων. Με αυτή την έννοια, ενωμένοι θα μπορούσαμε να είμαστε ένας κατάλληλος συνομιλητής, ώστε να καθιερωθούν νέες σχέσεις ισοτιμίας. Σε τελική ανάλυση, αυτές οι αναπτυγμένες χώρες – χωρίς να θέλω να υποτιμήσω την ευφυΐα των λαών τους που μεταφράστηκε σε μεγαλύτερη τεχνολογική ανάπτυξη – οφείλουν πολύ από τον πλούτο τους στη δική μας φτώχεια. Με την έννοια ότι ήρθαν, μας ανακάλυψαν, μας επιβάλαν την αποικιοκρατία και την κυριαρχία τους, και πήραν μαζί τους τον φυσικό μας πλούτο. Χρόνια ολόκληρα εκμεταλλεύονταν τη δουλειά μας.

Το σίγουρο είναι ότι πέρα απ' όλα αυτά, εξακολουθούμε να έχουμε μεγάλο φυσικό πλούτο, έχουμε εργατικούς λαούς, και αν ενωμένοι μπορούσαμε να καθιερώσουμε ισότιμες σχέσεις, θα

μπορούσαμε να ανταλλάσσουμε τον πλούτο μας και τη δουλειά μας με αυτή την τεχνολογία, με πιο δίκαιους όρους. Με αυτόν τον τρόπο, θα δυναμώναμε αυτό που έχουμε κι αυτό που είμαστε, και, επομένως, θα βγαίναμε όλοι κερδισμένοι: η Λατινική Αμερική, η Κεντρική Αμερική και η Νικαράγουα.

Τώρα, αν σ' αυτή τη λατινοαμερικάνικη διαδικασία λέγεται ότι υπάρχουν χώρες που ευνοούνται χωρίς να το αξίζουν, εγώ νομίζω ότι αυτό προέρχεται περισσότερο από μια ιδεολογικοποιημένη αντίληψη των πολιτικών διαδικασιών. Αν, δηλαδή, ξεκινάω από το γεγονός ότι το μόνο που ισχύει είναι οι θαμμένοι επαναστάτες, και περισσότερο και από τους θαμμένους επαναστάτες, αυτοί που αυτοαποκαλούνται κομμουνιστές ή μαρξιστές-λενινιστές, και ότι όλοι οι υπόλοιποι δεν έχουν κανένα δικαίωμα, δεν είναι τίποτα απολύτως, τότε πραγματικά μπορώ να πω ότι υπάρχουν χώρες ή κυβερνήσεις που δεν αξίζουν το κύρος εκείνο που αποκτούν στο βαθμό που παίζουν καθοδηγητικό ρόλο στη λατινοαμερικάνικη αυτή διαδικασία.

Όμως, στο σημείο που έχει φτάσει η ανάπτυξη της ανθρωπότητας, στο σημερινό διεθνές πλαίσιο, ποιος μπορεί να πει ότι αυτή η λατινοαμερικάνικη διαδικασία δεν είναι η σύγχρονη έκφραση του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος; Ποιος μπορεί να βεβαιώσει το αντίθετο; Εκτός κι αν ξεκινάμε από την άποψη ότι το εθνικοαπελευθερωτικό κίνημα έχει κάποια ετικέτα και ότι πρέπει να αποκτήσει αυτή την ετικέτα για να μπορέσει να αξιολογηθεί, πράγμα που μας οδηγεί σε διαφορετική συζήτηση.

Η συζήτηση αυτή θα μπορούσε να ήταν, στο σημερινό σημείο ανάπτυξης της ανθρωπότητας, και συγκεκριμένα της λεγόμενης παγκόσμιας επαναστατικής διαδικασίας, να καθορίσουμε ποιος είναι ο σοσιαλισμός. Ποιος είναι ο σοσιαλισμός; Οι απόπειρες της περεστρόικα στη Σοβιετική Ένωση; Το πρόγραμμα της διόρθωσης των αρνητικών τάσεων στην Κούβα; Η διαδικασία των μεταρρυθμίσεων στην Κίνα; Ποιος είναι ο πραγματικός σοσιαλισμός; Με ποιο κριτήριο, λοιπόν, θα πούμε αυτός είναι σοσιαλιστής, ενώ ο άλλος δεν είναι; Ή να πούμε ότι κάτω από τη στέγη του σοσιαλισμού ευνοούνται και κάποιοι που δεν το αξίζουν.

Ή και στον ίδιο τον καπιταλισμό. Παρ' όλη την κριτική που μπορεί κανείς να κάνει στο καπιταλιστικό σύστημα, θα μπορούσε κανείς να πει ότι υπάρχουν χώρες που διαθέτουν το

κύρος του καπιταλισμού, της καπιταλιστικής δημοκρατίας, χωρίς να το αξίζουν. Ποια είναι, όμως, η ετικέτα, το σημείο αναφοράς όλων αυτών;

Αν ξεκινήσουμε από το γεγονός ότι το σοβαρό πολιτικό πρόβλημα, σ' ό,τι αφορά την ανεξαρτησία της Λατινικής Αμερικής, είναι ότι θεωρείται από τις ΗΠΑ η αυλή του σπιτιού τους και δεχτούμε αυτή την πραγματικότητα, δεχτούμε ότι μας θεωρούν σαν αυλή τους, ότι μας επιβάλλουν τι να κάνουμε, τότε πρέπει να συμπεράνουμε ότι η δημιουργία μιας νέας συνείδησης, που απορρίπτει το σχήμα να υπαγορεύουν οι ΗΠΑ τους κανόνες του παιχνιδιού, που αποσκοπεί να γίνει ένας συνομιλητής που μιλάει σαν ίσος προς ίσον με τις ΗΠΑ, είναι κατά κάποιον τρόπο μια έκφραση του εθνικοαπελευθερωτικού κινήματος, εφόσον απελευθέρωση σημαίνει σπάσιμο της εξάρτησης.

Τώρα, βέβαια, στο εσωτερικό πολλών από τις χώρες αυτές υπάρχουν πολλά στραβά, πολλά προβλήματα, αυτό είναι αλήθεια. Αυτό, όμως, δεν μειώνει την κοινή προσπάθεια της Λατινικής Αμερικής να ξεφύγει από την εξάρτηση και την κυριαρχία που έχουν ασκήσει οι ΗΠΑ πάνω σ' αυτό το τμήμα της ηπείρου μας.

Η Κουβανική Επανάσταση υπήρξε ένα άφθαρτο παράδειγμα για όλους τους λαούς της Λατινικής Αμερικής και άνοιξε το δρόμο για τη νίκη της Νικαράγουας. Παράλληλα, η επίδραση της νίκης της Λαϊκής Σαντινιστικής Επανάστασης στο αντάρτικο του Σαλβαδόρ και στην ανάπτυξη του Μετώπου Φαραμπούντο Μαρτί για την Εθνική Απελευθέρωση (FMLN) υπήρξε σημαντική. Υπάρχει μια αλληλεπίδραση και αλληλεξάρτηση ανάμεσα στα επαναστατικά κινήματα της Κεντρικής Αμερικής, που οι ιμπεριαλιστές ονομάζουν «εξαγωγή της επανάστασης». Πώς εκφράζεται σήμερα συγκεκριμένα αυτή η επίδραση, αυτή η ηθική υποστήριξη της Σαντινιστικής Επανάστασης στους λαούς της περιοχής της Κεντρικής Αμερικής; Πώς συμβάλλει σήμερα στο λαϊκό και επαναστατικό κίνημα της περιοχής;

Κοίτα, πιστεύω ότι η επιρροή μας είναι η ίδια που άσκησαν οι άλλες επαναστάσεις σ' εμάς. Απλά, ο σαλβαδοριανός λαός, όπως και οι άλλοι λαοί, μπόρεσαν να διαπιστώσουν, 20

χρόνια μετά τη νίκη της Κουβανικής Επανάστασης, ότι είναι δυνατή η νίκη άλλης επανάστασης, κι ας έλεγε όλος ο κόσμος το αντίθετο. Μ' αυτή την έννοια ήταν ένας παράγοντας που ανύψωσε το ηθικό του.

Νομίζω ότι αν υπάρχει αλληλεξάρτηση στο επαναστατικό κίνημα της Κεντρικής Αμερικής, είναι η ίδια αλληλεξάρτηση που υπάρχει στον κόσμο, στο παγκόσμιο επαναστατικό κίνημα. Θα τολμούσα να πω ότι είναι η ίδια αλληλεξάρτηση που υπάρχει στη Διεθνή Κοινότητα σήμερα, ανεξάρτητα από τα πολιτικοϊδεολογικά εσωτερικά φαινόμενα της κάθε χώρας.

Η τεχνολογική ανάπτυξη της ανθρωπότητας, το επίπεδο της επικοινωνίας σήμερα, το τέλεφαξ, η άμεση μετάδοση μέσω δορυφόρου κλπ., αποτελούν μια επανάσταση που ακόμη δεν έχει αρκετά εκτιμηθεί, θεωρητικά και πρακτικά. Έχει μια πολύ συγκεκριμένη έκφραση, που είναι ακριβώς η αλληλεξάρτηση. Πρόκειται συγκεκριμένα για ένα από τα στοιχεία που λιγότερο έχει ξεκαθαρίσει η βορειοαμερικάνικη πολιτική. Δεν έχει κατανοήσει το βαθμό αλληλεξάρτησης στον οποίο έχει φτάσει η Διεθνής Κοινότητα. Και θέλουν να εξακολουθήσουν να κατέχουν την απόλυτη ηγεμονία της διεθνούς πολιτικής διαδικασίας. Και μάλιστα όταν αντιλαμβάνονται ότι, από οικονομική και τεχνολογική άποψη, δεν έχουν να πουν και πολλά στην Ομοσπονδιακή Γερμανία ή στην Ιαπωνία, ότι, από την άποψη του χρέους, είναι πολύ πιο χρεωμένοι, σχετικά, από πολλές χώρες, στις οποίες προσπαθούν να υπαγορεύσουν φόρμουλες για την επίλυση των προβλημάτων τους σχετικά με το χρέος.

Αυτή είναι η σημερινή πολυπλοκότητα του σύγχρονου κόσμου. Επομένως, δεν μπορεί να συμβεί κάτι στη Γαλλία, ή στην Αφρική, ή στις ΗΠΑ, χωρίς να έχει κάποιου είδους αντίκτυπο στη Νικαράγουα, όπως και το νικαραγουανό φαινόμενο έχει τον αντίκτυπό του στον πολιτικό κόσμο σε παγκόσμιο επίπεδο. Γι' αυτό και η Νικαράγουα έχει ενδιαφέρον για άλλες χώρες. Διαφορετικά, πώς εξηγείται το ενδιαφέρον της Ευρώπης, της Αφρικής, της Λατινικής Αμερικής για τις διαδικασίες στη Νικαράγουα;

Εμείς δεν παράγουμε πετρέλαιο, δεν έχουμε κοιτάσματα διαμαντιών, δεν παράγουμε ουράνιο, δεν έχουμε κανέναν απολύτως στρατηγικό πλούτο, για να πούμε πως η Νικαράγουα έχει ζωτική σημασία για την οικονομία, για το μέλλον άλλων χωρών. Έχουμε κάποιον φυσικό πλούτο, τίποτα το ιδιαίτερο.

Μάλιστα, πολλά από αυτά που διαθέτουμε, τα παράγουν τεχνητά οι χώρες αυτές με την τεχνολογία τους. Κι ωστόσο, βρίσκονται σε κάποια αλληλεξάρτηση με τη Νικαράγουα. Και πολλές φορές, η Νικαράγουα έρχεται σε προστριβές με τις ΗΠΑ και τότε εμφανίζονται παράσιτα στις συχνότητες επικοινωνίας. Κι αυτό δείχνει τη σχέση αλληλεξάρτησης.

Πιθανά για πολλές χώρες να είμαστε αυτό που θα ήθελαν εκείνες να είναι, να κάνουν. Και μιας και δεν μπορούν να το κάνουν λόγω των ιδιαιτεροτήτων τους, προσπαθούν να εξακολουθήσουμε εμείς να το κάνουμε. Αυτό εκφράζεται και στο επίπεδο του επαναστατικού κινήματος.

Η βοήθειά μας προς το επαναστατικό κίνημα του Σαλβαδόρ, όπως και προς το παγκόσμιο επαναστατικό κίνημα, θα έλεγα για όλους τους λαούς, μάλιστα και για τους αναπτυγμένους, για τους λαούς των καπιταλιστικών χωρών, είναι ότι προσπαθήσαμε και προσπαθούμε να είμαστε συνεπείς με τη δυνατότητα να λέμε «όχι», όταν πιστεύουμε ότι η απάντηση πρέπει να είναι «όχι». Αυτό έχει, αναμφίβολα, ηθική αξία. Γιατί μπορεί κανείς να νιώσει πειρασμό μπροστά στις δυσκολίες, να νιώσει απελπισία και να υποχωρήσει. Εμείς μπορέσαμε να αντιμετωπίσουμε όλα αυτά τα χτυπήματα με το μέτωπο ψηλά, καταρχήν λέγοντας «όχι» στις ΗΠΑ. Δεν είπαμε «όχι» για να πούμε «όχι», για να τους φέρουμε αντίρρηση, απλά το είπαμε γιατί αυτό που θέλουν να μας επιβάλουν είναι τελείως παράλογο και άδικο. Και, ακόμη, επειδή θέλουν να μας το επιβάλουν. Όχι επειδή θέλουν να συμφωνήσουν μαζί μας μέσα στα πλαίσια μιας αλληλεξαρτώμενης πραγματικότητας που χαρακτηρίζει τον σύγχρονο κόσμο.

Ήρθαν και στιγμές να πούμε «όχι» και σε άλλες, φίλες χώρες της Δυτικής Ευρώπης και της Λατινικής Αμερικής. Ξαφνικά, μπροστά στα χτυπήματα και τις δυσκολίες, μας δίνουν μια συμβουλή, με καλή πρόθεση, που, όμως, στην πράξη, μπορεί να σημαίνει υποχώρηση. Μάλιστα, μπορεί να σημαίνει και την ίδια την αυτοκτονία της επαναστατικής διαδικασίας. Είμαστε, λοιπόν, υποχρεωμένοι να τους θυμίσουμε, να τους πούμε: «Σύντροφοι, φίλοι, αν εμείς εδώ δεν παλεύαμε, δεν αντιστεκόμασταν σε μιαν ιμπεριαλιστική δύναμη, ίσως να μην παίρνατε καν είδηση. Πόσοι λαοί στον Τρίτο Κόσμο αντιμετωπίζουν το πρόβλημα της υπανάπτυξης, της πείνας κλπ., χωρίς κανείς να ασχολείται μαζί τους; Γιατί αυτό το ενδιαφέρον σας για εμάς; Απλά, γιατί υπάρχουν αξίες εδώ, αντιστεκόμαστε σε μια κατά-

σταση. Αν υποχωρήσουμε στην επανάσταση, εσείς οι ίδιοι θα μας γυρίσετε την πλάτη. Αν, μάλιστα, σταματούσαμε να αντιστεκόμαστε στις ΗΠΑ, τώρα που έχουμε γίνει, προς μεγάλη μας δυστυχία, αλλά και τιμή, το κέντρο της βορειοαμερικάνικης πολιτικής, ίσως οι ΗΠΑ να εξαπέλυαν όλη την ιμπεριαλιστική τους δύναμη εναντίον σας, και όχι εναντίον μας. Τώρα, η κυβέρνηση Ρίγκαν είναι υποχρεωμένη να απασχολεί πολλή από τη σκέψη της, το χρόνο της, τις προπαγανδιστικές της προσπάθειες, προσπαθώντας να τελειώσει με την Επανάστασή μας. Αν όμως είχε όλον αυτόν τον καιρό ελεύθερο, όλη αυτή την ενέργεια, όλη αυτή την προσπάθεια, ίσως να την αφιέρωνε σ' εσάς. Και έχετε πάρει ήδη μια γεύση τι θα πει αυτό, όταν σας απαγορεύουν να κατασκευάσετε έναν πετρελαιαγωγό, όταν σας επιβάλλουν ποσοστώσεις στην πώληση οχημάτων, χάλυβα, όταν σας κλείνουν μια αγορά υφασμάτων κλπ.»

Πιστεύω ότι όλα αυτά είναι, κατά κάποιον τρόπο, η αξία της Επανάστασης. Είναι το σύμβολο της αντίστασης ενός λαού για το δικαίωμά του στην αυτοδιάθεση. Κι αυτό παίζει ηθικά ρόλο. Πιστεύω ότι είναι σημαντικό για όλες τις κοινωνίες, και ιδιαίτερα για τους πιο ταλαιπωρημένους λαούς, γι' αυτούς που πρέπει να παλέψουν με το όπλο στο χέρι για ν' ανοίξουν το δρόμο τους.

Η διεθνής αλληλεγγύη έπαιξε από την πρώτη στιγμή της νίκης έναν σημαντικό ρόλο, τόσο σε επίπεδο κυβερνήσεων, όσο και σε επίπεδο μη κυβερνητικών οργανώσεων. Υπάρχει κάποια σχέση ανάμεσα σ' αυτή τη βοήθεια από φίλες χώρες και διεθνείς οργανισμούς και την πολιτική που ακολουθεί η σαντινιστική κυβέρνηση;

Κοίτα, εμείς σε κάποια δεδομένη στιγμή, χωρίς να κάτσουμε να κάνουμε πάλη αρχών και θεωρίας πάνω σ' αυτό, είπαμε ότι, αντί να μιλάμε για αλληλεγγύη, να προσπαθήσουμε να προωθήσουμε ένα κριτήριο σύγκλισης. Αυτό σου δείχνει ότι ξέρουμε πολύ καλά ότι μπορέσαμε να αντισταθούμε, και, μάλιστα, μπορέσαμε να νικήσουμε, γιατί καταφέραμε να ξεσηκώσουμε μια μεγάλη διεθνή αλληλεγγύη.

Σκεφτήκαμε, επίσης, ποιος κινεί αυτή τη διεθνή αλληλεγγύη. Και στις ειλικρινείς και φιλικές μας συζητήσεις με πολιτι-

κούς ηγέτες διαφόρων χωρών, διαφόρων συστημάτων, βρήκαμε ότι πέρα από το ότι υπάρχουν στοιχεία αρχών, πολιτικών πεποιθήσεων, μάλιστα και στοιχεία ανθρωπισμού, υπάρχουν και ρεαλιστικά στοιχεία πολιτικής σ' αυτή την υπόθεση αλληλεγγύης.

Με ποιαν έννοια; Μα κάθε κοινωνία, σύμφωνα με την ανάπτυξή της, το σύστημά της, έχει τα δικά της προβλήματα. Και στο βαθμό που κάνει κανείς αλληλεγγύη, πέρα από τη βοήθεια που προσφέρει στον άλλον, μπορεί να βοηθάει και τον ίδιο τον εαυτό του.

Πιστεύω ότι από τις μεγαλύτερες εκδηλώσεις αλληλεγγύης που θα μπορούσαν να προσφερθούν σήμερα, όχι μόνο απέναντι στη Νικαράγουα, αλλά και στον Τρίτο Κόσμο, είναι να τους χαριστεί το εξωτερικό τους χρέος. Αυτό, στην πραγματικότητα, δεν θα ήταν μόνο αλληλεγγύη στους καθυστερημένους, χρεωμένους, περιθωριοποιημένους και προβληματικούς λαούς σ' ό,τι αφορά την οικονομία τους. Θα ήταν και για το συμφέρον των αναπτυγμένων χωρών. Θα ήταν σαν να πάρουμε ένα σφουγγάρι και να σβήσουμε μια και καλή έναν παλιό λογαριασμό, πράγμα που θα επέτρεπε στις μικρές χώρες να ξεκινήσουν μια νέα διαδικασία συσσώρευσης, μια νέα οικονομική δυναμική, πράγμα που, σίγουρα, θα μπορούσε να δυναμώσει ακόμη περισσότερο τις παραγωγικές διαδικασίες των αναπτυγμένων χωρών. Αφού, άλλωστε, πέφτουν σε κρίση στο βαθμό που εμείς δεν έχουμε αγοραστική δύναμη. Και δεν ωφελεί τίποτα να εκσυγχρονίζονται τα συστήματα παραγωγής αυτοκινήτων, τρακτέρ, φαρμάκων κλπ., αν δεν μπορούμε να αγοράζουμε, απλά και μόνο επειδή δεν υπάρχει χρήμα.

Αυτό, κατά κάποιον τρόπο, συμβαίνει και στη συγκεκριμένη περίπτωση της Νικαράγουας. Σου έλεγα ότι μπορείς να συναντήσεις πολλές μορφές αλληλεγγύης. Ας πούμε, ο ένας σε βοηθάει λόγω αρχών, λόγω πεποιθήσεων ή ανθρωπισμού, ο άλλος βοηθάει τη Νικαράγουα γιατί αντιστέκεται και, στο βαθμό που αντιστέκεται, έχει εκείνος ένα ατού στο χέρι του για να χειρίζεται τη δική του πίεση απέναντι στις ηγεμονικές δυνάμεις που μπορεί να υπάρχουν.

Σε άλλες περιπτώσεις, μπορεί να υπάρχουν και ανάγκες εσωτερικού χαρακτήρα, ιδιαίτερα στις σοσιαλιστικές χώρες. Για μερικές, ο διεθνισμός, η διαπαιδαγώγηση των γενιών πάνω σ' αυτές τις αξίες, είναι μια μορφή ανταπάντησης στις τάσεις

καταναλωτισμού, θολέματος, διαφθοράς. Οι αναπτυγμένες κοινωνίες έχουν κι αυτές τα προβλήματά τους σαν αποτέλεσμα της ανάπτυξης. Στο βαθμό που συσσωρεύουν πλούτο και λύνουν τα υλικά προβλήματα, δημιουργείται ένα κενό, γιατί υπάρχει μια πολύ διαλεκτική και πολύ στενή σχέση ανάμεσα στην ύλη και το πνεύμα. Κι όταν λύσει κανείς όλα τα υλικά του προβλήματα, όπως δεν έχει τίποτα άλλο να κάνει, όπως χάνει το κίνητρο, περνάει στα ναρκωτικά, αυτοκτονεί, γίνεται λούμπεν, απλά δεν έχει νόημα στη ζωή του. Και, μακροπρόθεσμα, αυτό αποτελεί σοβαρότατο κίνδυνο για την ανάπτυξη της ανθρωπότητας. Στην ίδια την εξέλιξη της ανθρωπότητας, πρέπει να βρεθεί λύση σ' αυτού του είδους τα προβλήματα. Έτσι, στρέφει κανείς το βλέμμα σε χώρες όπως η Νικαράγουα, ή σε επαναστάσεις σαν τη νικαραγουανή, που διεξάγουν αγώνα ζωής και θανάτου για να επιβιώσουν και για να διατηρήσουν τη δική τους έκφραση, κι αυτό επανατροφοδοτεί άλλες κοινωνίες, ακόμη και κοινωνίες καθαρά καπιταλιστικές.

Αυτό μας οδήγησε σε μια δεδομένη στιγμή να μιλήσουμε για την αντίληψη της σύγκλισης συμφερόντων. Είναι σημαντικό ότι η ίδια η αλληλεγγύη μ' εμάς και με τις λατινοαμερικάνικες χώρες, συμφέρει την εργατική τάξη των αναπτυγμένων χωρών, που τώρα μπορεί να μην είναι ιδιαίτερα ευαίσθητη σ' αυτό, γιατί έχει εξασφαλισμένο το αυτοκίνητο, την ηλεκτρική σκούπα, την τηλεόραση, το μισθό, το ταμείο ανεργίας, την εργάσιμη ημέρα των 35 ωρών τη βδομάδα και μια σειρά πράγματα. Αλλά όλα αυτά μπορούν να καταρρεύσουν σε μια μέρα, αν εμείς εξακολουθήσουμε να βυθιζόμαστε στην υπανάπτυξη, χωρίς αγοραστική δυνατότητα για αυτά που παράγουν.

Η αλληλεγγύη εξακολουθεί να έχει ζωτική σημασία για εμάς, χωρίς αμφιβολία. Θα θέλαμε, όμως, με την πάλη μας, με τις αναλύσεις μας, με την πείρα μας να προσφέρουμε κι εμείς λίγη αλληλεγγύη στον υπόλοιπο κόσμο. Αφού δεν μπορούμε να στείλουμε υλική βοήθεια, εκτός από τις περιπτώσεις τραγωδιών. Όταν, για παράδειγμα, έγινε ο σεισμός στο Σαλβαδόρ, στείλαμε μερικά φάρμακα, κι όταν απόκλεισαν τον Παναμά στείλαμε λίγη ουρία και μερικά άλλα πραγματάκια. Κι αυτό για να διαπαιδαγωγήσουμε κι εμείς λίγο το λαό μας στο ότι, παρ' όλες τις δυσκολίες μας, δεν μπορούμε να μένουμε αναίσθητοι απέναντι σ' εκείνους που, στη συγκεκριμένη στιγμή, βρίσκονται σε χειρότερη κατάσταση. Διαφορετικά, χάνει κανείς

το νόημα του σχετικού. Και είναι κακό να κοιτάζει κανείς μόνο προς τα πάνω.

Φτάσαμε στην τελευταία ερώτηση. Αν και έχετε ήδη αναφερθεί σ' αυτό ως ένα ορισμένο σημείο, ωστόσο κάνουμε αυτή την τελευταία ερώτηση έχοντας υπόψη τη χώρα μας, το λαό μας. Όπως ξέρετε, στην Ελλάδα υπάρχουν στρατιωτικές βάσεις των ΗΠΑ, η χώρα ανήκει στο ΝΑΤΟ. Η ερώτηση, λοιπόν, είναι: Η Λαϊκή Σαντινιστική Επανάσταση έχει μεταβληθεί σε αμετάκλητο κοινωνικό γεγονός. Τι διδάγματα δίνει, κατά τη γνώμη σας, στους καταπιεσμένους λαούς του κόσμου, στις εξαρτημένες χώρες;

Πιστεύω ότι μέσα στη διάρκεια αυτών των αρκετών ωρών συζήτησης που είχαμε, φάνηκαν τα διδάγματα αυτά, αν μπορείς να τα ονομάσεις διδάγματα, ή οι απόψεις αυτές για τους λαούς, για τους καταπιεσμένους, εξαρτημένους λαούς.

Μ' άλλα λόγια, όταν ένας λαός παίρνει την τύχη στα χέρια του, αναλαμβάνει να σφυρηλατήσει το μέλλον του, είναι ικανός για το αδύνατο. Για όλα όσα φαινομενικά μοιάζουν αδύνατα. Οι φοιτητές στη Γαλλία, στην επανάστασή τους το Μάη στο Παρίσι, ανάφεραν μια παράδοξη, όμορφη, σωστή φράση: «Ας είμαστε ρεαλιστές· ας ζητάμε το αδύνατο.» Πραγματικά, μόνο προτείνοντας το φαινομενικά αδύνατο, μπορεί κανείς να είναι επαναστάτης. Το δυνατό το αποδέχεται ο καθένας, είναι πιο βολικό. Όταν κανείς αποφασίζει να λύσει ένα πρόβλημα που ξεπερνάει την ανάπτυξή του, την προσωπικότητά του σαν έθνος, σαν κώδικα, αναλαμβάνει και τις συνέπειες. Ό,τι φαινομενικά μοιάζει αδύνατο, απαιτεί μεγάλο τίμημα. Γι' αυτό ο Μπολίβαρ έλεγε ότι το δύσκολο κοστίζει κάπως, και το αδύνατο κοστίζει κάπως περισσότερο, για να δείξει, ακριβώς, ότι, σε τελική ανάλυση, το αδύνατο είναι δυνατό. Πάντα, όμως, με τον όρο ότι αναλαμβάνεις να πληρώσεις το τίμημα μιας πράξης.

Κι αυτό ακριβώς μπορέσαμε να διδάξουμε εμείς, *περισσότερο απ' ό,τι με τη νίκη της Επανάστασης, με την υπεράσπισή της*. Γιατί είναι δύσκολο να πει κανείς τι είναι πιο εύκολο, να νικήσεις ή να υπερασπίσεις το κατακτημένο. Πραγματικά, είναι δύσκολο να το πει κανείς. Πάντως, το σίγουρο είναι πως είναι πιο πολύπλοκο να υπερασπίσεις την Επανάσταση.

Ας παρακολουθήσουμε τη συγκεκριμένη μας εμπειρία. Ο αγώνας μας υπήρξε εθνικοαπελευθερωτικός. Εκφραζόταν με την ανατροπή μιας δικτατορίας στην υπηρεσία του βορειοαμερικάνικου ιμπεριαλισμού. Μέσα στα πλαίσια της στρατηγικής μας, προβλέψαμε στον θεωρητικό, οργανωτικό, στρατιωτικό και ψυχολογικό τομέα μια άμεση επέμβαση των ΗΠΑ, προκειμένου να διασωθεί αυτή η εξουσία. Ωστόσο παράλληλα, αναζητήσαμε τους μηχανισμούς για να εξουδετερώσουμε αυτή την επέμβαση.

Σε τελική ανάλυση, καταφέραμε να ανατρέψουμε τη δικτατορία και να ξεκινήσουμε αυτή τη διαδικασία απελευθέρωσης, χωρίς να χρειαστεί να αντιπαρατεθούμε στις ΗΠΑ με άμεσο, στρατιωτικό τρόπο. Μετά, όμως, μας βγήκαν με άμεσο τρόπο. Και, μάλιστα, όχι μόνο στα πλαίσια των διμερών σχέσεων ΗΠΑ-Νικαράγουας, αλλά σε πολύ πιο σοβαρά, μεγάλα πλαίσια. Πρόκειται για την προσπάθεια που κάνει η νέα Δεξιά των ΗΠΑ για την ανασύνταξη της ηγεμονικής εξουσίας τους στον κόσμο. Όπου ξεκινάνε από την ανάλυση ότι η έλλειψη επιθετικότητας, η έλλειψη μιας πολιτικής προσπάθειας από την πλευρά τους, τις οδήγησε να χάσουν έδαφος απέναντι στην υποτιθέμενη σοβιετική επέλαση, που εκδηλώνεται στις επαναστάσεις της Αγκόλας, του Ιράν, της Γρανάδας κλπ., κλπ. Και όπου εμείς παρουσιαζόμαστε σαν ένας ακόμη. Όχι όμως μόνο ένας ακόμη, αλλά ο πιο ευαίσθητος για τη βορειοαμερικάνικη κυριαρχία, αφού βρισκόμαστε στην αυλή του σπιτιού τους.

Αρχίζουν, λοιπόν, να παίζουν με τα λόγια: Η Κούβα τους ανησυχεί γιατί είναι κάτι σαν ακτοφύλακας, σαν ένα πλοίο αγκυροβολημένο. Εμείς, όμως, είμαστε σαν ένα τανκ γιατί βρισκόμαστε σε στέρεο έδαφος και θα μπορούσαμε να μετακινηθούμε, να προωθηθούμε. Και, ξαφνικά, απειλούμε τις πετρελαιοπηγές του Τέξας. Γιατί θα μπορούσαμε να απλώσουμε το σπόρο της επανάστασης μέχρι το Νότο των ΗΠΑ. Όλα αυτά μας τοποθετούν, μέσα στα πλαίσια των προσπαθειών ανάκαμψης της παγκόσμιας ηγεμονίας του ιμπεριαλισμού, σε μια ειδική θέση. Είμαστε το πιο κακό παράδειγμα, γιατί βρισκόμαστε στην αυλή τους.

Αυτό μας κόστισε μια πολύπλοκη, πολύμορφη, και πολύ δύσκολη επίθεση, όπου έπρεπε να ξέρουμε να συνδυάζουμε, όπως σου έλεγα στην αρχή, την αποφασιστικότητα με την ευλυγισία, την επιδεξιότητα. Γιατί όσο και να γνωρίζουμε ότι έχου-

με το δίκιο με το μέρος μας, ξέρουμε ότι ο μόνος τρόπος να μπορέσουμε να αντιμετωπίσουμε τις ΗΠΑ, απομονώνοντας την άδικη πολιτική τους, είναι δημιουργώντας μια πολιτική συναίνεση σε διεθνές επίπεδο. Και δεν μπορούμε να δημιουργήσουμε αυτή τη συναίνεση ξεκινώντας από τις απόλυτες, ιδεολογικές μας απόψεις, αλλά μέσα από μια σύγκλιση απόψεων με ανθρώπους, που είναι ακόμη και στρατηγικοστρατιωτικοί σύμμαχοι των ΗΠΑ. Ο μόνος τρόπος να απομακρυνθούν από τις ΗΠΑ, να μην τις υποστηρίξουν στη συγκεκριμένη περίπτωση που ονομάζεται Νικαράγουα, αυτοί οι στρατηγικοί, στρατιωτικοί, οικονομικοί σύμμαχοι, είναι μέσα από μια συναίνεση που δημιουργούμε εμείς μαζί τους πάνω σε μια σειρά ζητήματα. Αυτή η συναίνεση δεν θα μπορούσε ποτέ να επιτευχθεί, αν εμείς στηλώναμε κάτω τα ποδάρια και μουλαρώναμε, όπως λέει ο λαός μας. Αν επιμέναμε, λέγοντας ότι δεν το κουνάμε ρούπι. Θα πέφταμε σε μια υπερβολική προσήλωση στις αρχές, θα βλέπαμε δογματικά, μηχανιστικά την Επανάσταση.

Έπρεπε να αναπτύξουμε αυτή τη συναίνεση, για την οποία χρειαζόταν να κάνουμε πιο ευλύγιστες τις θέσεις μας και να είμαστε, επιπλέον, πειστικοί σχετικά με τις δίκαιες απόψεις μας. Και να είμαστε και σταθεροί. Γιατί κάποια στιγμή, μερικοί σύμμαχοι των ΗΠΑ, που είναι φίλοι μας, ένιωσαν τόσο πιεσμένοι που προσπάθησαν να μεταφέρουν σ' εμάς την πίεση, να τη μετακινήσουν προς εμάς. Ούτε ξέρω τι διάβολο λένε, μας δημιουργούν προβλήματα. Οπότε δεν έχουμε να αντισταθούμε μόνο στις ΗΠΑ, αλλά, πρόσκαιρα, και στο μεσάζοντα που μας μεταφέρει το μήνυμα της υποχώρησης. Και σ' αυτό το σημείο ακριβώς βρισκόμαστε. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι γίναμε εχθροί, ότι αρχίσαμε να βριζόμαστε και να κάνουμε χαρακτηρισμούς. Μπορούμε να συζητάμε, μπορούμε να διαφωνούμε, και είμαι σίγουρος, δεν είμαι σίγουρος μόνο από καθαρή αφαίρεση, αλλά γιατί το έχω ζήσει, ότι υπάρχουν πολλοί φίλοι μας – οι ίδιοι ή μερικοί απ' αυτούς χρησιμοποιούν μια πολύ συμπαθητική έκφραση, αυτοαποκαλούνται «δύσκολοι φίλοι μας» – που νιώθουν άβολα, όταν συζητάνε μαζί μας. Γιατί, όπως και να το κάνουμε, είμαστε μια μικρή, φτωχή χώρα, που πάμε να τους ζητήσουμε βοήθεια, και την ώρα που συζητάμε μια σειρά ζητήματα, ξαφνικά σταματάμε σ' αυτό που θεωρούμε σωστό. Μπορεί να είμαστε ευέλικτοι σε άλλα ζητήματα, αλλά όταν πιστεύουμε ότι αν υποχωρήσουμε σε κάποιο συγκεκριμένο ζήτημα, θα σή-

μαινε να θυσιάσουμε τη μόνη αξία που έχει ο λαός μας, δηλαδή την αξιοπρέπειά του, την αυτοδιάθεσή του, την επαναστατική του συνέπεια, πράγμα που θα σήμαινε καταστροφή, αυτοκτονία, σ' αυτό πια δεν μπορούμε να υποχωρήσουμε. Εκεί σταματάμε.

Σε τελική ανάλυση, πληρώνουμε το πιο ακριβό, ανυπολόγιστο τίμημα που μπορεί να πληρώσει ένας λαός: πληρώνουμε με την ίδια μας τη ζωή. Κι αυτό αξίζει περισσότερο από οτιδήποτε άλλο. Αναλαμβάνουμε να πληρώσουμε και με όλους τους άλλους τρόπους, αλλά ο πιο σημαντικός τρόπος πληρωμής που οφείλουμε είναι αυτός: να υπερασπίσουμε την Επανάσταση με το ίδιο το αίμα του νικαραγουανού λαού.

Πολλές φορές, στον τομέα της αλληλεγγύης και των σχέσεων με τους φίλους μας, λέμε ότι ξέρουμε πολύ καλά πως, τόσο για τη νίκη της Επανάστασης, όσο και για την υπεράσπισή της, συγκλίναν δύο παράγοντες: η ανδρεία και η πάλη του λαού μας, και η διεθνής αλληλεγγύη. Δεν έχουμε, ωστόσο, την παραμικρή αμφιβολία ότι η αλληλεγγύη είναι παιδί της ανδρείας και της πάλης του λαού, και όχι αντίστροφα. Ο λαός μας δεν ξεκίνησε τον αγώνα του επειδή υπήρχε αλληλεγγύη. Η αλληλεγγύη ξεκίνησε επειδή υπήρχε ένας αγωνιστής και γενναίος λαός. Την ημέρα που θα πάψουμε να είμαστε αγωνιστές και γενναίοι, θα εξαφανιστεί και η αλληλεγγύη. Και αν κάποια στιγμή υπάρχει κάποια δυσκολία στο να τα έχουμε καλά και με τον αγωνιστή λαό και με τον αλληλέγγυο φίλο μας, αν αυτά τα δυο στοιχεία είναι αντιφατικά, θα ψηφίσουμε για ένα τρίτο που δεν είναι άλλο από το πρώτο. Κι ας σημαίνει αυτό να θίξουμε κάπως τη σχέση μας με την αλληλεγγύη. Είναι το τίμημα που πληρώνουμε στην πορεία μας.

Είναι, λοιπόν, μια αποφασιστική και τραυματική εμπειρία. Αν μπορεί κανείς να πει ότι αυτό το πράγμα ονομάζεται δίδαγμα. Θα προτιμούσαμε – και αυτό το έχουμε πει σε διάφορες συζητήσεις, σε διάφορες παρεμβάσεις μας – θα προτιμούσαμε η Επανάστασή μας, αντί να θεωρηθεί μοντέλο ή δρόμος, να θεωρηθεί σημείο αναφοράς. Αυτό θα βοηθήσει περισσότερο τους λαούς να βρουν τη δική τους ταυτότητα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ
που χρησιμοποιήθηκε για τις ερωτήσεις, τον πρόλογο και τον χρονολογικό πίνακα

1. Βιβλία

Alemán Ocampo, Carlos, *Y también enséñenles a leer*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1984.

Arce Castaño, Bayardo, *Sandinismo y política imperialista*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1985.

Borge Martínez, Tomás, El axioma de la esperanza, Ediciones Centauro, Caracas, 1986.

Borge Martínez, Tomás, *Women and the Nicaraguan Revolution*, Publicaciones del Departamento de Relaciones Públicas, Ministerio del Interior.

Cabestrero, Teófilo, *Nicaragua: Crónica de una sangre inocente*, Editorial Katún, México, 1985.

Central Sandinista de Trabajadores, *La primera gran conquista: la toma del poder político*, 1985.

Centro de Investigaciones y Estudios de la Reforma Agraria, *La Democracia Participativa en Nicaragua*, 1984.

Διάφοροι, *Nicaragua y la Revolución Sandinista*, Editorial de Ciencias Sociales, La Habana, 1984 (υπό έκδοση από «Σύγχρονη Εποχή» / José Martí).

Fonseca Amador, Carlos, *Obras*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1985.

Harnecker, Marta, *Pueblos en armas*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1985.

Harnecker, Marta, *La revolución social*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1986.

Harnecker, Marta, *Reflexiones acerca del problema de la transición al socialismo*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1986.

Invernizzi, Gabriele / Pisani, Francis / Ceberio, Jesús, *Sandinistas*, Editorial Vanguardia, Managua, 1986.

Καμπέσας, Ομάρ, *Σαντινίστας: Φωτιά απ' τα βουνά*, εκδ. «Σύγχρονη Εποχή», Αθήνα, 1985.

Koval, B., América Latina: *La revolución y la época actual*, Editorial Progreso, Moscú, 1987.

Morales, Arqueles, *Con el corazón en el disparador*, Editorial Vanguardia, Managua 1986.

Nicaragua, The Sandinista People's Revolution, Pathfinder Press, New York, 1985.

Núñez Téllez, Carlos, *Un pueblo en armas*, Editorial Vanguardia, Managua, 1986.

Ortega Saavedra, Humberto, *Sobre la insurrección*, Editorial de Ciencias Sociales, La Habana, 1981.

Ramírez Mercado Sergio, *Balances y volcanes*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1985.

Ramírez Mercado, Sergio, *Estás en Nicaragua*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1986.

Sandinistas Speak, Pathfinder Press, New York, 1982.

Sandino, Augusto César, *El pensamiento vivo*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1984.

Universidad Nacional Autónoma de Nicaragua, Departamento de Ciencias Sociales, Sección de Historia, *Apuntes de historia de Nicaragua*, τόμ. 1, Managua, 1980.

Vilas, Carlos M., *Perfiles de la Revolución Sandinista*, Ediciones Casa de las Américas, La Habana, 1984.

Weissberg, Arnold, *Nicaragua, An Introduction to the Sandinista Revolution*, Pathfinder Press, New York, 1981.

Wheelock Román, Jaime, *Frente Sandinista: Hacia la ofensiva final*, Editorial de Ciencias Sociales, La Habana, 1980.

Wheelock Román, Jaime, *El gran desafío*, Editorial Nueva Nicaragua, Managua, 1985.

Wheelock Román, Jaime, *Vanguardia y Revolución*, Siglo XXI, México, 1986.

2. Ντοκουμέντα

Autonomy, «To fraternally Unite Nicaraguans, Now and Forever», Dirección de Información y Prensa de la Presidencia de la República de Nicaragua, 1985.

Constitución Política, República de Nicaragua, 1987.

Procedimiento para establecer la paz firme y duradera en Centroamérica, Publicación de Información y Prensa de la Presidencia de la República de Nicaragua, 1987.

3. Άρθρα, περιοδικά, διάφορα

Nicaragua, Patria Libre, *Revista Casa de las Américas*, Αβάνα, αριθ. 117, Νοέμβρης / Δεκέμβρης 1979.

Sapoá: ¿Jaque mate a la guerra?», *Envío*, Μανάγουα, αριθ. 82, Απρίλης / Μάης 1988.

«La reforma monetaria, ¿inicio de una insurrección económica?», *Envío*, Μανάγουα, αριθ. 82, Απρίλης / Μάης 1988.

«Η συνέντευξη του μήνα: Ντανιέλ Ορτέγκα», *Playboy*, Αθήνα, Νοέμβρης 1987.

Εφημερίδες *Barricada, Barricada Internacional, El Nuevo Diario*, ενημερωτικό υλικό του CNASP, λόγοι των ηγετών της Επανάστασης.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΝΙΚΑΡΑΓΟΥΑ
Η ΛΑΪΚΗ ΕΠΑΝΑΣΤΑΣΗ ΤΩΝ ΣΑΝΤΙΝΙΣΤΑΣ
Μάης 1989
ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΕΠΟΧΗ»

ο Μπαγιάρντο Άρσε

ISBN: 960-224-140-3